

HISTORICKÝ ARCHIV

VYDÁVÁ

I. TŘÍDA ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA

PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE.

PÉČÍ

HISTORICKÉ KOMMISSÍ PŘI NÍ ZŘÍZENÉ.

ČÍSLO 20.

PŘÍSPĚVKY K DĚJINÁM MORU V ZEMÍCH ČESKÝCH

Z LET 1531—1746.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1901.

PŘÍSPĚVKY

K DĚJINÁM MORU V ZEMÍCH ČESKÝCH

Z LET 1531—1746.

Z ARCHIVU MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

PODÁVA

VÁCLAV SCHULZ.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1901.

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ÚVOD.

Mor, který k postrachu všeho obyvatelstva v čase nejnovějším v některých přístavních městech evropských se objevil, býval v krajinách našich častým, ač ovšem velice nevítaným a obávaným hostem. Poprvé připomíná se v dějinách českých mor — počítám sem všecky epidemie, které dějepisci pod tímto jménem uvádějí, nepouštěje se v pathologické jich rozlišování — roku 1281 až 1282. Následkem neúrody r. 1279 a kruté války r. 1280 povstal hlad a z něho mor neslýchaný po celé zemi. Hřbitovy nebyly s to pojmouti tolik mrtvol. Do hlubokých šachet házena mrtvá těla napořád. Udávalo se, že v jediné Praze zemřelo asi 20.000, v celé zemi až 600.000 osob.[1.)] Podobně z hladu povstal mor r. 1318. A opět nestačily hřbitovy. Mrtvoly házeny vesměs prostě do šachet; při jediném klášterním kostele Sedleckém pohřbeno během toho roku do 30.000 lidí.[2.)] Když na jaře r. 1328 opět mor v Čechách jako i v jiných zemích se objevil, nařídila královna Eliška všemu duchovenstvu konati slavná procesí na odvrácení hněvu božího. A ustála prý potom záhubná ta nemoc v zuřivosti své.[3.)]

Nejhroznější mor, o kterém ze středověku zprávy se zachovaly, bylo černé mření, pravý to asijský mor, který loďmi Janovskými z krajin východních byv přivezen s úžasnou rychlostí roznesl se r. 1348 zvláště po Italii, Francii, Anglii a Němcích. Byl to mor druhu nejzhoubnějšího a povahy nad míru nakažlivé. Horečka, hlízy na těle a chrlení krve přivodily smrt v 1—3 dnech; mrtvoly zčernavše rychle počaly hníti. Za prvního a nejděsnějšího zuření svého — v Benátkách zemřelo na 100.000, v Lubeku na 90.000, v Štrasburce 16.000 lidí, ve Vídni jednoho dne až k 900 osob — mor tento v Čechách zhoubněji nevystoupil. Začal sice proskakovati tu i tam, ale nevzmohl se na ten čas více. Také v následujících letech objevil se jen po různu. Teprve r. 1358 vzmohl se, zasáhl Čechy, Moravu i Polsko s plnou prudkostí a zuřil od měsíce

---

1.) F. Palacký: Dějiny národu českého, IV. vydání, II. 116—117. V. V. Tomek Dějepis města Prahy I. 200—201. — 2.) Palacký II. 218. Tomek I. 505. — 3.) Tomek I. 527.

února až do sv. Martina t. r. V zimě vytratil se docela. Ale v září roku následujícího 1359 objevil se opět a to s takovou silou, že lidé onemocněvše téhož ještě dne umírali. Na odvrácení jeho nařídil arcibiskup Pražský Arnošt z Pardubic dne 5 října pobožnosti v Praze i v celé diecesi. Zima, ač toho roku mírná, předce zastavila nákazu. Avšak r. 1361 objevila se černá smrt opět v Čechách a sklátila tisíce lidí v předčasný hrob.[4.)]

Po několikaletém klidu objevil se mor v Čechách v srpnu r. 1369, ale více jen v jižních krajinách země. Později počal proskakovati i v Praze, ale nevzmohl se příliš prý pro pilná procesí a posty.[5.)] V zimě zmizel docela. Ale v srpnu 1370 opět již řádil po celé zemi.[6.)] Potom až po desítileté přestávce objevil se v Čechách r. 1380 a sice již v prvních dnech měsíce května, z počátku mírně, od polovice července však s velikou prudkostí a vytrval až do konce měsíce září. Na jediném hřbitově u sv. Štěpána na Novém městě Pražském bylo prý tehdy pochováno 3.500 zemřelých.[7.)] Odtud v století XIV. mor v Čechách více se nepřipomíná.

V století XV. první zmínka o moru děje se r. 1415, kdy následkem velikého kašle lidé mnohými nemocmi poraženi byli.[8.)] Dále r. 1421, kdy prý nemocí tou dne 22 září zemřel pan Oldřich Vavák z Hradce, nedávno právě zvolený nejv. mincmistr král. českého.[9.)] R. 1425 z velikého horka povstal mor v Čechách i v zemích okolních a rozmohl se brzy tak, že na mnohých místech musely opět býti pořízeny hluboké šachty.[10.)] Když pro neustálé války polní hospodářství v celé zemi měrou nebývalou bylo zanedbáno, není ku podivu, že povstala v Čechách veliká drahota, z ní hlad a z tohoto r. 1433 opět mor, kterým zvláště obležená Plzeň i obléhající ji vojsko velmi trpěli. Ale i v Praze zuřil mor krutě, tak že dle tvrzení poslů koncilia Basilejského zemřelo zde za pobytu jejich na 20.000 lidí.[11.)] Krutěji řádil mor r. 1439. Objevil se v Čechách i v jiných zemích v polovici měsíce června a s neslýchanou zhoubností trval až do konce listopadu. »Koho jed morní podjal, takový ležel a spal tři dni a noci, a jakž procítil, ihned k smrti pracoval.« V Praze samé některý den až 100 lidí pomřelo. V celé zemi celkem asi 51.000.[12.)] Ještě zhoubnější pro Prahu byl mor, který po velikonocích r. 1451 se objevil a denně až i 200 lidí utratil, tak že sněm zemský do Benešova přeložen býti musel.[13.)] Jednou z posledních obětí moru r. 1457 v Praze byl král Ladislav. Zemřel dne 23 listopadu na hlízu morovou, která před tím v Čechách a té doby ještě v Polsku a Uhrách valně řádila.[14.)] Po nedlouhé přestávce objevil se mor v Praze r. 1463. Rozšířil se odtud po celé zemi a pouleviv poněkud v měsících zimních vypukl s novou silou v srpnu a září r. 1464.[15.)] R. 1472 řádil strašný mor hlavně kolem času sv.

4.) Palacký II. 307, 332. Tomek II. 14, 43, 45, 49. — 5.) Tomek II. 62. — 6.) Tomek II. 64. — 7.) Palacký II. 372. Tomek III. 324. — 8.) Dr. Zikmund Winter: Kulturní obraz českých měst II. 201. — 9.) Palacký III 296. — 10.) Palacký III. 359. — 11.) Palacký III. 508, 510, 513. Tomek IV. 607, 631. — 12.) Palacký III 617. Tomek VI. 71. Winter II. 201—202, 216. — 13.) Tomek VI. 214. — 14.) Palacký IV. 210. — 15.) Palacký IV. 419, 432. Tomek VII. 80, 84, 91. Časopis Musea kr. č. 1899 str. 234.

Václava, tak že se na universitě pražské ani pravidelné zkoušky neodbývaly.[16.)] R. 1473 sněm zemský pro mor opětně z Prahy do Benešova byl přeložen; ale i tam mnozí sněmovníci zachváceni zhoubnou nemocí náhle zemřeli. Mor prý tehdy napořád porážel chudé i bohaté, staré i mladé.[17.)] Deset let popřáno bylo lidem, aby poněkud z minulých hrůz pookřáli, neboť teprve v létě r. 1482 strašný host na různých místech vlasti naší opět se objevil. Vytrativ se v měsících zimních vypukl v červnu r. 1483 s novou silou a trval přes celé léto až do podzimu. Žádné léky jindy zkušené onemocnělým nezpomáhaly, tak že mřeli lidé bez rozdílu věku a pohlaví napořád. V Praze samé pomřelo mnoho set žáčků a jiných prý utěšených pacholátek, panen výtečných na vdaní, mladých žen, paní a jonáků i jiných lidí. V celé zemi zahynulo více než 30.000 lidí.[18.)] Potom objevil se mor v Praze a na mnohých jiných místech českých na podzim r. 1495 a trval až do Hromnic r. 1496.[19.)] Naposledy v století XV. počal se mor, nemoc francká, roku 1498, nebývalá to posud kožní nemoc, která všecku konstituci těla nemocného rozjídala.[20.)]

První mor v století XVI. připomíná se již roku 1502, kdy od úřadu duchovního mimořádné posty a modlitby na odvrácení zla toho byly nařízeny.[21.)] Druhý roku 1505, kdy za tou příčinou ani promoce na universitě konány nebyly.[22.)] A hned na to r. 1507 po sv. Trojici objevil se po třetí a rozmáhal se rychle až do času sv. Václava. Potom poulevil, ale trval předce až do Hromnic r. 1508. Dle souvěkého letopisce pochovávali tehdy u sv. Štěpána a u sv. Jindřicha na Novém městě Pražském po 17—20, u sv. Haštala na Starém městě až po 80 mrtvých denně.[23.)] Další nepoměrně zhoubnější mor počal se v Praze po Velikonocích r. 1520 nejprvé ve dvou farních osadách sousedních po obou stranách Spálené ulice v dolejší části Nového města. Po sv. Trojici počalo mření také v hořejším Novém městě v osadě sv. Štěpána, kdež zvláště mládež školní ranou tou byla zachvácena. Čím dále tím více šířil se potom mor po celém městě, také však mimo Prahu, nejvíce v západní polovici země české. Nemoc tato byla jiného způsobu než předešlé mory, které se tehdáž pamatovaly. Lidé třetí neb čtvrtý den mřeli s čistou pamětí, tiše a krotce. Když však nemoc do rodiny přišla, tu obyčejně celou pochytila. Mrtví na márách vyhlíželi bez hrůzy, jako by spali. Nejvíce uchvátila lidí mladých obojího pohlaví; starších jen pořídku V Praze pochováváno denně až 150 lidí.[24.)] Po desíti letech objevil se v srpnu r 1530 mor, nemoc englická, v Praze a šířil se hlavně i po východní polovici země. Pouleviv v měsících zimních řádil s větší silou v létě a na podzim r. 1531, tak že v Praze zvláštní procesí na jeho odvrácení byla konána i mimořádný půst nařízen.[25.)] R. 1541 i 1542 byl v Praze opět mor, kterému hlavně mnoho kněží za oběť padlo.[26.)] R. 1550 bylo obyvatelstvo znovu

---

16.) Liber decanorum fac. phil. universitatis pragensis 1367—1585, II. str. 123. — 17.) Palacký V. 46, 47. Tomek VII 347. — 18.) Palacký V. 128, 129, 132. Tomek X. 37, 112. Winter II. 215, 216. — 19.) Tomek X. 112. — 20.) Winter II. 202. — 21.) Tomek IX. 173. — 22.) Liber decanorum II. 216 — 23.) Palacký V. 314. Tomek X. 242. — 24.) Palacký V. 463, 464. Tomek X. 473—475. Winter II. 216. — 25.) Tomek XI. 121—124, 127 - 129. Winter II. 202. — 26.) Liber decanorum II. 328. Tomek XI. 219, 235.

polekáno ranou morovou, která času letního v městech Pražských rozmáhati se počínala, tak že Pražané z města se stěhovali, místodržící arcikníže Ferdinand nejprv do Litoměřic, potom do Mostu a konečně do Augsburka ujel a také úřady zemské na venkov byly přeloženy.[27.)] Byla to tak zvaná nemoc červená, která se v letech 1550—1566 nejčastěji epidemickou stávala. Objevila se i r. 1551, 1553—1555, 1557 a 1558.[28.)] Na to nastal klid, ale krátký, neboť již po svátku Stětí sv. Jana Kř. r. 1562 počalo se nejen v Praze, ale i na mnohých jiných místech v Čechách rozmáhati morové povětří znovu. Trvalo tentokráte až do Vánoc a pohubilo mnoho lidí, tak že celá městečka i vesnice zpustly a nebylo dostatek lidí ku vzdělání rolí.[29.)] A ještě ubohé obyvatelstvo z hrůz těch ani se nevzpamatovalo, když na podzim r. 1564 v Praze i jinde po Čechách děsný host znova se objevil. Aby nákaza se nešířila, zavřeny školy i veřejné lázně; výroční trhy odřeknuty. Domy, kde někdo morem zemřel, byly zavírány a znamenány, aby se jim každý z daleka vyhnouti mohl. V branách městských zřízeny stráže k přísnému dohledu na příchozí a farářům zvlášť nařízeno, aby správně úřadům oznamovali zemřelé. Snad tato opatření způsobila, že mření tenkráte netrvalo dlouho. Již dne 25 října otevřena universita.[30.)] Krutější daleko pohromy způsobil mor, který r. 1568 ze Slezka do Čech byl zavlečen. Úřady i soudy opustily tehdy Prahu a odebraly se do Hory Kutné, odkudž správu země vedly. Příkladu jejich následovalo množství obyvatelů stavu vyššího i nižšího.[31.)] A ještě r. 1569 trápila morní bolest města Pražská. Hlízy vyvrhovaly se nemocnému za uchem, na noze a leckde jinde. Za tři dni lidé zmírali.[32.)] R. 1571—2 zemřelo mnoho lidí tyfem z hladu.[33.)] R. 1580 byla po vší Evropě jakás chřipka. Říkali jí nemoc španělská.[34.)] Ku konci tohoto století připomíná se mor ještě v letech 1581, 1582, 1584, 1585, 1592, 1595, 1596, 1598 i 1599.[35.)]

V století XVII. počal se první mor hned r. 1600,[36.)] druhý byl r. 1604[37.)] a třetí v říjnu r. 1606 v Praze, odkud se brzy rozšířil po celé zemi[38.)] R. 1607 proskočila rána morní v Praze v domech židovských, r. 1613 byla obecnější.[39.)] Větší zhouby způsobil mor, který r. 1623 v Čechách i v zemích okolních se rozmohl a po tři leta nepřetržitě obyvatelstvo děsil. R. 1624 zuřil hlavně na Moravě — v Jihlavě prý přes 10.000 lidí jím zemřelo — přeskočil pak do kraje Čáslavského v Čechách, zasáhl celou východní polovici země a r. 1625 přes všecka opatření i Prahu. Dětí umíralo tentokráte více než dospělých. Na těle nemocných objevily se hlízy a pryskýře a smrt často již v několika hodinách se dostavila.[40.)] Že v době války třicetileté mor častěji v zemi se objevoval buď z hladu, aneb zanešen byv z ciziny vojsky císařskými či nepřátelskými, není ovšem ku podivu. Tak zemřelo prý roku 1628 v Praze morem

27.) K. V. Zapa Českomoravská kronika IV. 178. — 28.) Winter II. 202, 204, 210, 211, 215, 216. — 29.) Zap IV. 264. — 30.) V. V. Tomek v Časopise Musea kr. č. 1899 str. 5. — 31.) Zap IV. 307. — 32.) Winter II. 202. — 33.) Winter II. 203. — 34.) Winter II. 203, 204. — 35.) Zap. IV. 211, VI. 787. Winter II. 202, 204, 205, 207, 215—217. — 36.) Winter II. 206. — 37.) Winter II. 204. — 38.) Winter II. 206. Zap IV. 472, 659. — 39.) Winter II. 205, 210. — 40.) Zap. V. 109, 110.

36.000 lidí a v Plzni r. 1634 do 1000 osob.[41.)] R. 1639 řádil mor v Praze hlavně mezi židy, jichž prý 10.000 pomřelo vedle 18.000 křesťanů. Z Prahy rozšířil se na jih i na sever.[42.)] R. 1642 byla jím postižena hlavně Olomouc,[43.)] r. 1645 Uherské Hradiště,[44.)] r. 1647 Brno i celá ostatní Morava[45.)] a r. 1649 s Moravou opět celé Čechy a hlavně Praha.[46.)]

Po válce třicetileté mor vyzuřiv se po delší dobu nevystoupil. Když se již zdálo, že obyvatelstvo od rány té navždy zůstane ušetřeno, objevily se na sklonku r. 1679 na západní obloze dvě veliké komety a po delší dobu děsily lid, který v nich viděl předzvěsti nových útrap: války, hladu a moru. Tento však zatím už v létě téhož r. 1679 dávno řádil v Dolních Rakousích, odkudž Vídeňskými uprchlíky zavlečen byl na Moravu a odtud ku konci prosince t. r. z města Telče do Hradce Jindřichova, z něhož po okolních vsích i městech se rozšířil. Na první zprávu o tom, že mor hranice země překročil, nelenili úřadové světští ani duchovní, aby všecka potřebná opatření zdravotní i správní provedli. Ale vše bylo marné. V měsíci únoru r. 1680 udály se v Praze první případy moru a v prvním týdnu měsíce května zemřelo naň již 135 osob. I bylo zjevno, že mor v nejkrutější své podobě v Praze se zahostil. Císař opustil s dvorem svým město d. 20 května a příkladu jeho následoval, kdo mohl. Nemoc počala horečkou; na těle naskakovaly již v několikahodinách hlízy čili boule, tělo počalo černati a smrt následovala obyčejně v 1—3 dnech. Později mřeli lidé již v době několika hodin a také případy náhlé smrti, kde lidé na ulici mrtvi padli, nebyly vzácností. Mrtvé tělo rychle se rozkládalo a šířilo děsný zápach, kterým nákaza ovšem byla jen podporována. V červenci dostoupilo mření svého vrchole. Ale ještě v říjnu umírali lidé morem a teprvé tuhá zima v listopadu učinila řádění jeho konec. Počet tímto morem zemřelých udávají současní kronikáři velmi rozmanitě; přehánějí vesměs. V Praze dle výpočtu zemřelo asi 6.000 lidí, čili každý dvanáctý člověk; v celých Čechách asi 40—50.000 lidí, čili každý patnáctý až dvanáctý člověk. Při nejzhoubnějších dvou morech totiž r. 1584 a 1599, kdy asi tolikéž lidí morovou ranou bylo zachváceno, bylo procento úmrtí čtyřikrát menší, jelikož ku konci XVI. století země česká přes 3,000.000 obyvatelů čítala, kdežto v druhé polovici XVII. století Prahu nepočítajíc sotva 700.000 lidí v Čechách obývalo.[47.)]

A sotva jedno pokolení minulo, byla země česká r. 1713 poznovu děsným hostem asijským navštívena. Již roku 1712 byla nákaza přenesena z Uher do Dolních Rakous a zvláště do Vídně, odkudž ji hlavně obchodníci s dobytkem po Čechách a po Moravě roznesli. V Praze objevily se první případy morové nákazy již v prvních dnech měsíce března r. 1713. V brzku bylo jí zachváceno židovské město, tak že z nařízení místodržících bylo uzavřeno a všeliké spojení s ním přerušeno. Šlechta i bohatší měšťané houfně opouštěli město, kde nákaza stále se vzmáhala, ježto lékaři přes všechna nařízení u vykonávání úřadu svého byli liknavi a zvláštní zdravotní kommisse teprve dne 17 srpna činnost svou za-

41.) Winter II. 217. — 42.) Zap V. 1068. — 43.) Zap V. 1157. — 44.) Zap V. 1223. — 45.) Zap V. 1268. — 46.) Zap VI. 22. — 47.) Zap VI. 769—787

hájila. V měsících srpnu a září zmíralo v Praze denně 100 i více osob, tak že úřady zemské i státní na venkov se odebraly a město úplnému bezvládí ponechaly. Za dnů suchých umíralo lidí nejvíce; za počasí deštivého a chladnějšího úmrtnost očividně ulevovala. Též pozorováno, že více žen a děvčat umíralo než mužů a hochů, a ovšem i více chudiny než bohatců. Nemoc sama počínala horečkou, pak otékaly žlázy, tak že se boule vyvalovaly zejména na některých částech těla, které pak v několika dnech se jitřily a otevřevše se znamenaly vyváznutí z nemoci, kdežto jinak nastala otrava krve a v několika dnech smrt. Průběh nemoci trval obyčejně 7—9 dní; avšak v četných případech dostavovala se smrt již v několika hodinách, ba byly příklady i náhlé a okamžité smrti. S chladným počasím v polovici listopadu počalo se řádění moru umírňovati, ale ještě v jarních měsících r. 1714 umírali lidé tu i tam morem; četnější případy objevovaly se potom v měsících teplejších. V r. 1715 udála se v Čechách již jen jednotlivá úmrtí; na Moravě však teprve tohoto roku řádil mor s plnou prudkostí, byv tam v minulém podzimu přes všecka ochranná opatření zavlečen. Tento mor soustřeďoval se více než všecky předcházející na jednotlivá města a kraje; tak k. p. Praha i Olomouc děsně trpěly, kdežto Brno úplně bylo ušetřeno. Jím zemřelo v letech 1713—1714 v Praze celkem 12.048 osob čili každý šestý člověk, v celých Čechách asi 50.000 lidí.[48.)]

Ačkoliv mor tento všeobecně za poslední ve vlastech našich se pokládá, dlužno předce zde zmíniti se ještě o velikém mření, které v červnu r. 1771 z hladu se počalo a hluboko do leta 1772 trvalo. Dle úředních výkazů zemřelo v Čechách od měsíce června r. 1771 do června 1772 neméně než 250.000 lidí, z čehož na kraj Hradecký 32.960, na Boleslavský přes 18.000 připadá. Jelikož všeho obyvatelstva bylo v zemi pouze 2,500.000 osob, zemřel tehdy každý desátý člověk.[49.)] — — —

Přes to že tak často hrozné mory v Čechách a na Moravě řádily, nalézá se o nich v archivech poměrně málo zpráv. Bylyť listiny úřední i veškeré dopisy z dob těch úmyslně ničeny, aby jimi nákaza dále se nešířila. V archivu Musea království českého shledal jsem celkem přes 300 kusů, z nichž tuto 274 kusy z let 1531—1746 co samostatná čísla podávám a ostatní k nim co doplňující poznámky připojuji. Dva jsou latinské, 107 jest českých a 165 německých. Ze století XVI. pochází kusů 41, ze XVII. 110 a z XVIII. 123. Všechny svrchu jmenované mory z doby zde naznačené jsou ve sbírce této zastoupeny. Mimo ně však uvádějí se zde ještě některé jiné, které patrně jen místně neb méně zhoubně vystupovaly a proto pozornost dějepisců nevzbudily. Jsou to mory z let a míst následujících:[50)] 1543 (číslo listiny 5, 6) v Jistebnici, Milevsku, Táboře, Benešově, Konopišti a v Praze, 1547 (č. 7) na Starém městě Pražském, 1558 (čís. 10) v Budějovicích Českých, 1563 (čís. 11—13) v Praze a potom v celém království českém, 1566 (č. 14) v Kouřimi, 1583 (č. 15) v Budějovicích Č. i v jiných městech, 1597 (č. 31) v Hradci Jindřichově,

48.) Zap VII. 97—112. — 49.) Zap VII. 704—707. — 50.) Tím ovšem není řečeno, že by se byly mory ty současně i v jiných místech bývaly neobjevily.

Táboře, Budějovicích Českých, v Rudolfově, v Soběs'avi, Veselí n. L., Lomnici a Třeboni, 1605 (č. 43) v Praze, 1610 (č. 56, 57) v Lanškrouně a Kouřimi, 1611 (č. 58—61) v Žatci, 1616 (č. 67) na Moravě, 1620 (č. 68) v Lounech a Mostě, 1632 (č. 72—75) v Třebové Moravské, 1633 (č. 76—78) v Praze, v místech za Plzní k hranicím a v Litovli, 1634—1635 (č. 79—82) v Chrudimi s okolím, 1640 (č. 84) v Hradci Jindřichově a v Litoměřicích, 1655 (č. 98, 99) v Mikulově a Třebové Moravské a 1673 (č. 100) v Litovli; 1721 (č. 271) řádily v M. Třebové horké nemoci a 1746 (č. 273, 274) rozšířila se pověst, že v témž městě vypukl mor s boulemi, pročež tam vysláni lékaři, aby vyšetřili povahu nemoci té.

Co do obsahu svého podávají listiny níže položené dílem různé zprávy o moru a šíření se jeho vůbec (č. 2, 4—7, 14, 16, 32, 33, 42, 51, 76, 79 až 82, 84, 85, 98, 116, 117, 131, 132, 134, 141), dílem uvádějí pravidla, jež byla nařízena od úřadů ústředních, od vrchností a rad městských, aby obce věděly, jak se chovati, by před nákazou byly uchráněny, aneb alespoň aby šíření se její co možná nejvíce obmezily (č. 6, 18, 21, 25, 34, 39, 40, 49, 62, 66, 83, 84, 90, 110—112, 152, 153, 155, 157, 166, 168, 177, 179, 182, 186, 187, 200, 205, 250, 251, 254). Z pravidel a ustanovení těch[51.)] nejobsáhlejší a nejpodrobnější jsou ona, která d. 23 září 1585 vydána byla pro města Pražská (č. 21), v říjnu 1599 (č. 39—41) pro Staré město Pražské, d. 16 července 1613 (č. 62) a d. 23 září 1649 (č. 90) pro království české a d. 2 února r. 1705 pro markrabství moravské (č. 152). Jmenovitě v tomto navedení moravském obsaženy jsou předpisy pro všechny případy, zprvu všeobecné o 52 článcích, dále podrobné, v nichž se v jednotlivých kapitolách pojednává o zdravotních ředitelích, o knězích zpovědnících, o lékařích, ranhojičích, lékárnících a lazebnících, o stráži, o almužnících, o představených nemocnic, o bohoslužbě a školách, o poště, o povinnostech majitelů domů a otců rodin, o mistrech uličních, jimž péče o čistotu ulic a dohled na domy, v kterých nákaza se zahnízdila, byly svěřeny, o řemeslnících, o lázních a lázeňských, o truhlářích, jaké rakve mají dělati, o hostinských a majitelích jídelen, o cestujících, o dohližitelích na žebráky a o dozorcích nad trhy, o hlídačích nemocnic a domů nakažených, o zavírání a otevírání domů takových, o inspektorech a sluzích v nemocnicích, o inspektorech domů karantenních, o nosičích lidí nemocných a zemřelých, o hrobnících, jakož i o těch, kterým svěřeno čistění domů nakažených.

Poněvadž zavlečení a šíření se moru hlavně různými schůzkami se umožňovalo, byly přísně zakázány tance a muziky (č. 54, 158), koledy žákovstva po domích (č. 41), poutě i procesí (č. 193, 206) a jmenovitě všecky trhy týdenní a hlavně výroční, které, vypukl-li mor v městě či v okolí, odkládaly se na dobu, až nákaza úplně pomine (č. 15, 17, 19, 20, 22, 26, 28, 29, 35 38, 77,

51.) Přehled všech hlavních takových instrukcí z doby starší i rozbor jich podal prof. Dr. Zikmund Winter v kapitole »O zdravotnictví a morech« v díle svém »Kulturní obraz českých měst« II. 197—217.

100, 129, 147, 149, 197, 261), aneb se aspoň na ně z míst zamořených obchodníci a kramáři nepřipouštěli (č. 3, 15, 16, 21, 23, 24, 27, 30, 35, 48, 51, 54, 70, 72—75, 99). Poněvadž však tím města velikou hmotnou škodu trpěla, hleděla zákazy takové všelijak obcházeti. Tak se k. p. radě města Třebové Moravské podařilo dosíci od hejtmana Jana Vlachovského z Vlachovic dne 9 prosince 1633 povolení (č. 78), že, ačkoliv mor v okolí řádil, předce obyčejný svůj jarmark konati mohli. Kolínští pak, kteří přes zákaz jarmark drželi, vymluvili se dne 9 prosince 1680 krajským hejtmanům (č. 140), že tak učinili z nevědomosti, poněvadž prý patenty zápovědní tenkráte ještě prohlášeny nebyly. Rázněji hájila rada města Brodu Českého právo své na jarmark listem, který týmž hejtmanům kraje Kouřimského dne 10 října 1680 zaslala (č. 133). Ohlašuje jim prostě, odvolávajíc se na výsady své a příklad měst jiných, že jarmark konati se bude, toliko ne v městě nýbrž vně města. »Máme jedno místo, které všechno ze silnice vzdáleno jest; tam (jestli však kdo přijde) pro obživení chudých sousedův jej držeti, do města však na týž den žádných žebrákův ani kramářův ani židů nepouštěti, ale tam na to pro interim vykázané místo všechno obraceti budeme.«

Aby ústřední úřadové měli přehled, zdali, kde a jak v zemi nákaza řádí, nařizovali přísně obcím, aby zasílaly zprávy o zdravotním stavu svém a svého okolí, a to buď týdně neb aspoň každých čtrnácte dnů a aby každé podezřelé onemocnění ihned oznámily (č. 14, 43, 45, 46, 50, 55, 56, 58, 59, 63, 64, 68, 89, 104, 116, 191, 192, 194). Ale nepotkávali se vždy s náležitou ochotou. Často museli znova a znova liknavé obce o zprávy ty upomínati a činili to místy velmi důtklivě, slovy ostrými, jak ukazuje k. p. list (č. 55), který dne 13 prosince 1607 radové zřízené komory v království českém poslali Kouřimským, ohlašujíce v něm, že by dosti příčiny měli císaři jich »neposlušnú drzost přednésti.«

Vypukla-li kde nákaza, uzavírala se města a veškerý styk s nimi se přerušoval (č. 7, 10, 31, 62, 69, 203, 253). Zdravotní direktorium a kommisse zřizovaly se (č. 183, 188, 214, 233, 269), do města posílán od ústřední správy zemské zvláštní infekční lékař (č. 207, 208, 214), pro ošetřovatele i nosiče nemocných a zemřelých vydávány zvláštní instrukce (č. 189, 190) a zaváděny i hlídky, aby žádný podezřelý cizinec do města vplížiti se nemohl (č. 175, 182, 185). Denně vydávány seznamy zemřelých, (č. 8, 36, 47, 57, 86—88, 92, 93, 120, 140, 183, 202, 249), aby úřadové postup nákazy sledovati mohli. Každé onemocnění muselo býti místnímu úřadu ihned oznámeno. Kdo tak neučinil a nemocného člena rodiny utajiti hleděl, býval trestán (č. 191, 235). Domy, v nichž nákaza se objevila, bývaly křížem označeny a zapečetěny (č. 14). Rodiny, v nichž někdo onemocněl, bývaly někde vystěhovány ven z města do prázdných i zpustlých domků (č. 137); když však nákaza více se rozšířila, zřizovaly se vně města úplné morové nemocnice (č. 57) se zvláštními lékaři, duchovními i sluhy, jak se to stalo k. p. i v Třebové Moravské r. 1715. Též pro pohřbívání zemřelých zvláštní pravidla bývala stanovena (č. 196). I vojsko

muselo v době moru šetřiti pravidel od úřadů zemských vydaných (č. 118, 121, 122, 125, 126, 138). Trvala-li nákaza v místě déle, nastávaly mnohé obtíže. Všecky práce vázly (č. 178); i s pohřbíváním mrtvých bývaly nesnáze (č. 176). Mimo to dostavoval se do uzavřených měst jiný děsný host, hlad, který zvláště chudinu mořil. Na zmírnění této nové bídy posílávaly sousední bohatší obce do uzavřeného města rozličné potraviny (č. 215, 223, 228).

Když rozmohl se mor v hlavním městě, opouštěli je dvůr královský i úřadové ústřední (č. 64, 65, 85) a soudy obmezily se na míru nejnutnější, až docela zastavily činnost svou (č. 1, 8, 9, 11—15, 33, 36, 37, 39, 43, 61, 65, 70, 71, 88, 94—96, 107, 109, 115, 119, 127, 128, 130, 136, 138, 139, 142, 145, 146, 164). Poněvadž však za takových okolností bezpečnost majetku i obyvatelstva bývala ohrožena od lupičů a zlodějů, kteří do uzavřených zamořených domů beze strachu na lup chodívali, vyžádala si rada Starého města Pražského dne 28 srpna 1680 od císaře Leopolda I. výminečné povolení (č. 123, 124), aby mohla v době moru dopadené zloděje krátce bez řízení appellačního trestati. Pro nedržení soudů také i jiná mimořádná opatření se konala; jmenovitě lhůty k placení dluhů dle potřeby se prodlužovaly apd. (č. 11—13, 15, 71).

Řádila-li v některé ze sousedních zemí morová nákaza, byly uzavírány hranice zemské. Zvláštní kommissaři podporovaní hlídkami vojenskými pečovali o to, aby nikdo z krajin zamořených do země se nevplížil (č. 101—103, 108, 161—163, 165, 166, 171, 173). V místech pohraničních při silnicích a cestách obchodních zřizuje se karantena, v níž každý příchozí určitou dobu stráviti musí (č. 170, 173). Pro příchozí z Čech byla v podzimu r. 1713 na Moravě nařízena (č. 174) karantena čtyřicetidenní! Ale dosti často podařilo se lidem vyhnouti se nepříjemnostem karanteny; mívali z toho pak nemilé oplétání (č. 169, 170, 172, 198). Někdy postačovala na hranicích i při vstupu do města zdravotní vysvědčení či pasy, kterými příchozí neb obchodníci prokázali, že přicházejí z míst čistých, nákazou morovou nestižených (č. 44, 67, 105, 113, 135, 143, 144, 148, 159, 160, 162, 167, 175, 195, 204, 213, 264). K vůli větší opatrnosti museli si cestující dáti podepisovati své zdravotní pasy od úřadů všech míst, kterými na cestě procházeli (č. 154), což dělo se však bez zvláštních poplatků. Ale mnoho bezpečnosti takové pasy neposkytovaly. Vždyť i sama rada Starého města Pražského dala židu Benjaminovi Kinspurgovi dne 14 srpna 1713 na cestu vysvědčení (č. 164), že v městě nákaza morová není, a předce zuřil již tehdy v Praze mor tak, že o sv. Bartoloměji (24 srpna) i činnost všech soudů úplně byla zastavena! Karantenou trpěl ovšem velice veškerý obchod (č. 180, 197, 216); i bývaly hlavně pro dovoz soli a nutných potravin povolovány některé úlevy (č. 177, 184, 267.)

Zvláštní opatrnosti užívalo se proti židům, kteří libujíce si v nečistotě a obchodujíce hlavně i se starými obnošenými šaty a jinými nebezpečnými věcmi, bývali největšími rozšiřovateli nákazy. Proto nebyli připuštěni na trhy, ani když byli zdravotními pasy opatřeni (č. 143, 144); jen výminečně i v tom

vymohli si povolení (č. 114, 150, 151, 171). Poněvadž obyčejně mor v jejich čtvrtích se objevoval (č. 98), stávali se tím celému městu nebezpečnými (č 106). I bývala pro ně zvláštní pravidla stanovena (č. 156—158) a k veliké opatrnosti vůči nim vůbec napomínáno (č. 201). Bez karanteny nebyl r. 1713 z Čech na Moravu puštěn žádný žid, ať měl zdravotní vysvědčení čili nic (č. 167). Jelikož však židé karanteně rádi se vyhýbali a pomocí souvěrců svých do měst snadno vplížiti se mohli, bývalo přísně nařízeno, aby při místních hlídkách nebyli židé nikdy ponecháváni sami, nýbrž aby vždy křesťané zároveň se židy hlídek se účastnili (č. 175). Zvlášť přísné nařízení proti židům vydal císař Karel VI., když r. 1720 mor v Polsku řádil. Patentem ze dne 11 října t. r. (č. 270) nařízeno, aby každý žid, který by se bez zdravotního vysvědčení z Polska do Čech vplížil, při dopadení ihned na silnici byl oběšen.

Na odvrácení rány morové odporučovány byly vedle svrchu uvedených pravidel různé léky (č. 97, 272) a hlavně časté pobožnosti (č. 18, 19, 37), modlitby při dvojím neb trojím vyzvánění denně (č. 91, 181), mše sv. (č. 199, 219, 271), uctívání zázračných obrazů (č. 223) a stavění votivních sloupů (č. 220, 221).

Když nákaza z obce vymizela, byly ulice čistěny, domy vykuřovány (číslo 9, 259, 262), šaty prány a vyvětrávány (č. 9) neb docela spalovány (č. 218, 259, 262, 266), a nábytek čistěn (č. 239) od zvláštních zřízenců, kteří s ostatním obecenstvem stýkati se nesměli (č. 242). Škody, které při tom na domech se staly, byly odhadovány dle způsobu při požárech obvyklého (č. 243, 245). Zvláštní kommissaři dohlíželi i k tomu, aby hrobky a hroby morem zemřelých pečlivě byly uzavřeny a nehašeným vápnem zasypány (číslo 258, 260.)

Infekční lékaři, kteří ochotností a horlivostí se vyznamenali, dostávali od obcí pochvalná vysvědčení (č. 255) a sami opět městským zdravotním kommissím podobná vysvědčení udělovali (č. 256). Nebývali však vždy zřízenci zdravotní ve vykonávání povinností svých příliš horliví. Vzor nepořádné a ničemné opatrovnice nemocných nalézal se v morové nemocnici v Třebové Moravské r. 1715 (č. 246.) Tamtéž přihodila se trapná nehoda i chirurgu Davidovi Boullovi, který od cís. král. zdravotní deputace pro markrabství moravské do města poslán byl co lékař infekční. Neměl štěstí v léčení! A poněvadž nákaza od jeho příchodu stále více se rozmáhala, vzniklo a brzy všeobecně v lidu rozšířilo se domnění, že lékař sám úmyslně mor způsobuje a sice tím, že po ulicích bílý prášek roztrušuje a město tak otravuje. Dne 23 srpna poslán byl David Boulle do města a již dne 13 září 1715 uvržen byl pro ono podezření do vězení; do Třebové poslán nový infekční lékař, Philosophiae et Medicinae Doctor Petrus Quarini, jenž měl zároveň trapnou onu záležitost vyšetřiti. Po mnohém vyslýchání svědků pod přísahu vzatých byl David Boulle na rozkaz krajského hejtmana teprve dne 10 února 1716 z vězení na svobodu propuštěn (č. 209—212, 214, 217, 222, 224—227, 229—232, 234, 236—238, 240, 241, 244, 247—250, 252, 257, 262, 263, 265, 268).

Všecky níže položené listiny nacházejí se nyní v archivu Musea království českého a to v diplomatáři (C), mezi listinami obsahu všeobecného (D a E), mezi listinami měst (F) i šlechty české (H), aneb v různých úředních Registrech, jak to u jednotlivých kusů jest naznačeno. Bohužel nebylo z ohledů úsporných možno, aby všecky ty 274 kusy byly v doslovném znění zde otištěny. Téměř u polovice z nich podán proto jen obsah jejich ve způsobu stručných regest.

V Praze na den sv. Josefa l. P. 1900.

Václav Schulz.

1.

1531 d. 10 ledna v Kadani. — Hejtmané kr. č. ohlašují, že pro mor soud hejtmanský odkládají. (Registra listů posélacích z let 1529—1531. Fol. 95.)

Urozeným pánuom pánuom, urozeným a statečným pánóm rytieřóm a vladykám, moudrým a opatrným městóm kraje N. (po všech krajích), pánóm a přátelóm našim milým! Jan z Vartmberka a na Zvířeticích, najvyší purkrabie pražský, Vojtěch z Pernštejna a na Pardubicích, najvyší hofmistr královstvie českého, Radslav Beřkovský z Šebířova a na Liběchově, najvyší písař královstvie českého, Volfarth Plancknar z Kynšperku, podkomoří královstvie českého, krále JMti a téhož království hejtmané:

Službu svú VMtem a vám vzkazujem a oznamujem, že soudu hejtmanského, kterýž se při těchto Hromnicích držeti měl, z hodných příčin a také pro ránu boží, kteráž v Praze po dnešní den trvá i jinde v tomto království,*) až do pondělieho po neděli postní, jenž slove Oculi, najprvé přieští odkládáme. Protož VMtí a vás, kteříž byšte koli před týmž soudem činiti jměli, za to žádáme, že sobě toho stěžovati neráčíte; neb jistě ne své osoby toliko v tom obmejšlíme, ale VMtí a vás všech vuobec spolu s námi nebezpečenství při takovém morním povětří rozvažujem. A také té jsme naděje, že JMKá pán náš milostivý v tom času v tomto královštvie býti ráčí. Datum na Kadani v úterý po svatých Třech Králích leta oc MV^c^XXXI^o^.

*) Že v Ústí n. L. a v Litoměřicích mor po celé léto řádil, jest zjevno z listu, který dne 9 listopadu 1531 bakalář Valsa z Ústí n. L. zaslal příteli svému Melicharovi Doubravcovi do Kolína. Praví v něm mezi jiným: »Rána boží poněkud jse u nás ukrocuje a v Litoměřicích též.«

2.

1532 d. 11 března. — Václav ze Strojetic a na Kříči dosvědčuje, že mu Zikmund Beřkovský z Šebířova a na Touchovicích, »když před morem ujel, poručil, aby ten rybník u Kozlan ležící spustil a slovil.«

3.

1542 d. 10 listopadu v Krumlově. — Rada městská žádá radu města Budějovic za veřejné ohlášení, že lidé z míst morem nakažených na jarmark připuštěni nebudou.

Službu svú vzkazujem, múdří a opatrní páni, přátelé a sousedé naši milí! Zdraví i všeho dobrého toho VMtem přejeme. Za to VMtí prosíme, že dáte provolati poslu obecniemu, v kterémžkoli městě, městečku nebo ve vsi od mornieho nakažení lidé mrú, aby z těch žádný k nám do Krumlova na jarmark o svaté Kateřině najprv příští nejel anebo nešel, že z takových měst, městeček anebo vsí morem nakažených lidi do města púštěti nebudeme; aby o tom vědúc nadarmo se k nám jeti nebo jíti nestrojili a nepokúšeli, že do města puštěni nebudú.*) Datum v Krumlově v pátek před svatým Martinem leta 1542. — Purgmistr a rada města Krumlova Českého.

Múdrým a opatrným pánóm purkmistru a radě města Budějovic Českých, pánóm přátelóm a súsedóm našim milým.

*) Mor zuřil tehdy i v severních Čechách, takže lidé strachy až ze země vyjížděli. Tak učinil »Jaroslav Sekerka z Sečic na Toužetíně, frzuchar zemský, — že — jest před morem ujel z domu svého z Toužetína a doma jest nebyl« i syn jeho »Jan Sekerka z Sečic na Toužetíně, [který] obeslal Beneše Sendražského z Sendražic a Otylii Kapléřku z Sulevic vznášejíc, že jsou přijevše na tvrz Toužetín, kdy jest on s otcem svým v zemi nebyl a před morem ujel, pokoj zavřitý nenáležitě otevříti kázali a z toho pokoje jemu jestřáb mimo pořad práva že jsú vzali.« [Registra soudu komorního F 12 fol. G 7—8 a J 8 fol. O 16—19.] — I v Litoměřicích řádil tehdy mor, jak souditi lze i ze slov: »Havel [z Litoměřic] v mor jsa nemocí zachvácen, chtěl tu vinici [v Pokraticích] řéditi.« [Registra soudu komorního F 12 fol. H 8—9 a J 12 fol. E 28.]

4.

1542 d. 18 prosince na Blatné. — Šebestián z Veitmile a na Chomútově, nejvyšší mincmistr kr. č., zve rady komory české, aby po Třech Králích do Hory Kutné, když jest tam mor již popřestal a všemohoucí milý Pán Bůh ránu svou poukrotiti ráčil, přijeli k dělání počtů a opatření všeho, co pro nebezpečnost doby zanedbáno bylo.

5.

1543 d. 19 října na hradě Pražském. — Úředníci zemští oznamují králi Ferdinandovi, že morní bolesti posud jen v Jistebnici, Milevsku, Táboře, Benešově a Konopišti se objevily. (Zlomek register listů posélacích z r. 1543.)

Najjasnější králi a pane, pane náš najmilostivější! Služby své VKMti vždycky věrně poddané a hotové vzkazujem, VKMti zdraví dlúhého v šťastném a rozmnoženém královánί po všecky časy vinšujíc a na pánu Bohu upřímým [sic] srdcem žádajíc. Milostivý králi! Jakož VKMt ráčíte nám psaní činiti, abychme VMKé o moru oznámili, i račte VMKá věděti, že my všech těchto časuov zde jsúce v Praze nic sme o tom neslyšeli, aby kto na morní bolesti stonati aneb umříti zde měl, nébrž po psaní tom VKMti na to se pilně ptajíc, nic sme se toho dověděti nemohli; než toho správu máme, že v Jistebnici, v Milevště a na Táboře něco by z strany morních bolestí proskakovati jmělo, a v Benešově také nějaký mlynář, který z Jistebnice se přistěhoval, že jest umřel a nějaké dvě děvečky, které na Konopišti byly,

scházejíc tu do mlýna doluov, ty že sú z světa sešly. Než v jiných místech, zvlášť kudy VKMt sem jeti ráčí, nic se o tom neslyší. — — Dán na hradě Pražském v pátek po svatém Lukáši leta ↄc XLIII°. — Páni a vladyky, ouředníci zemští, nyní na hradě Pražském od VKMti zůstavení.

6.

1543 d. 1 listopadu na hradě Pražském. — Úředníci zemští dávají králi Ferdinandovi zprávu o jednom zdánlivém případu moru v Praze a o opatřeních, jež hlavně na ochranu rodiny královské učinili. (Zlomek register listů posélacích z r. 1543.)

Milostivý králi! Času nedávno minulého ráčili jste nám psaní učiniti a v témž psaní toho doložiti, jakoby VMKé ta správa docházela, že by v VMti království českém zde povětří morové nastati mělo, pokudž by čeho vědomost naše byla, abychom VMKé, ač bylo-li by jaké z strany moru nebezpečenství, toho oznámení učinili. I pokud toho na ten čas která vědomost jest byla, ta jest VMKé všecka oznámena a abychom o jakém nebezpečenství byli věděli, z dlužné povinnosti to dobře znajíc, že by nám nejináč náleželo, než tak se zachovati a to VMKé oznámiti. Tato pak správa, kteráž jest nás dnes došla a dochází, že by takové nakažené povětří do domu jednoho v Praze přijíti jmělo a u nějakého Roubala tré dítek že by jemu na ten neduh zemřelo: i jak jsme se toho dověděli, k městu jednomu i druhému Pražskému hned jsme poslali tolikéž i k administratorovi toho žádajíc, bylo-li by co toho při kteréžkoli faře, aby se nám toho oznámení stalo. Však nechtíc my, aby toho jakým mlčením pominuto býti jmělo, než toho, čeho jsme naslechli, panu hofmistru JMti královée, též i druhému panu hofmistru pánuov našich milostivých a dědicuov VMKé jsme oznámení učinili, a což by koli JMti královée, paní naší milostivé, za další rozkaz byl, v tom abychme se nejinak než poslušně zachovali. Však i potom, než jsme té odpovědi od jednoho i druhého města, též administratora dosáhli, posílali jsme do téhož domu osobu přísežní, ta aby se na to dostatečně vyptala a nám toho, což by koli přezvěděla, správu zas učinila. I po všem vyhledání a dotázání toho jest nám to za správu zas přinešeno, že z toho domu jest dvé dítek umřelo; jednomu z těch že jest málo hrdlo po smrti bylo oteklo; ale všakž na jednom ani na druhém že jest žádné znamení aby se co k morní bolesti podobalo, nalezeno bylo. Matka pak těch dítek, ač jest také nedužívá byla, však že jest již se polepšila, tak že zas jí i pí [sic]. Pak když jsme to, jakž nahoře dotčeno, JMti královée panu hofmistru byli oznámili, neuměli jsme toho také před VMKú tajna učiniti. A na tom jsme, ač bude-li od pánů Pražan nebo-li od administratora nám co dále k podobenství toho ukázáno, abychom ten duom zavříti, aby žádný tam ani ven puštěn nebyl, poručili, tak, byla-li by vuole všemohúcího pána B., to dál aby se nerozmohlo. Protož VMKé to oznamujem, abyšte VMKá znajíc v tom všelijakú pečlivost naši, ráčili se věděti čím milostivě zpra-

viti. A jestliže by co nad to vajš jaká podobenství toho býti chtěla, všecku bedlivost přitom jmíti chceme a VMKé každého času bez oznámení nezuostaviti, s tím se VMKé poníženě porúčejíc. Dán na hradě Pražském ve čtvrtek den Všech Svatých leta ɔc XLIII°. — Páni a vladyky, ouředníci zemští, nyní na hradě Pražském od VKMti zůstavení.

7.

1547 d. 26 dubna na Hluboké. — Mikuláš Humpolec z Tuchoraze oznamuje radě města Tábora, že poslové města Budějovic nestojí v Praze u Zvůnka, kdež prvé vždy bydlívali, ale že stojí na Hradčanech v páně Španovského aneb v páně z Rožmberka domě, ježto jest tam na ten čas zdravější povětří nežli v Starém městě.

8.

1554 d. 24 listopadu v Praze. — Rychtář Staroměstský posílá komoře kr. č. do Plzně seznam osob morem zemřelých.

Službu svú VMtem vzkazuji, urození a stateční páni rytíři, páni mně milostivě přízniví! Pán Bůh rač VMtem popříti šťastného zdraví a v tomto nebezpečném morovém povětří ode všeho zlého rač VMtí zachovati! Toho bych VMtem věrně rád přál! [V dalším podává zprávu o prosouzené odúmrti Václava Kříže, obyvatele Staroměstského, jenž v podruží jsa U zlaté hvězdy umřel. Končí pak list slovy:] A přitom VMtem posélám registřík,*) co jest osob tohoto téhodne u nás Pán Bůh z světa pojíti ráčil, vejše nežli předešlého téhodne vo XXVI osob; a tak se zase přivětšilo, což jminulého téhodne se bylo umenšilo. Pak nevím, jak dále Pán Bůh s námi ráčí naložiti.**) Dán v Praze v sobotu po sv. Klimentu leta etc. LIIII°. — Krále JMti rychtář v Starém městě Pražském, VMtí služebník, Pavel Žipanský z Dražicě.

Urozeným a statečným pánům rytířům, krále JMti zřízeným radám komory v království českém etc., na ten čas v Plzni shromážděným, JMtem, pánuom mně milostivě příznivým.

*) Nezachoval se. — **) Pro zuřící mor zastavil vedle jiných úřadů činnost svou i soud komorní, jak svědčí zápis v Registrech bílých nálezových půhonných od let 1552 až 1572 sig. J 15 fol. 59, který zní takto: »Soud komorní království českého při času sv. Martina leta etc. 54 a při sv. Pavlu na víru obrácení leta etc. 55 byv pro příčinu moru odložen, jest zase téhož leta 55 v pondělí po Svátosti zaseden a držán v přítomnosti urozeného pána pana Jana nejstaršího z Lobkovic na Zbiroze a Točníce, nejvyššího hofmistra království českého JMti, pánův a vladyk, krále JMti rad etc.« — Komora česká odebrala se z Prahy do Plzně. Aby pak sem nákaza zavlečena nebyla, nebyl do města nikdo ze zamořených míst pouštěn, jak dokazuje list rady Kutnohorské ze dne 21 listopadu slovy: »že by posel od nás k JMtem těžce puštěn býti mohl,« a list pana Jetřicha Špetle z Janovic a na Břežanech dne 27 listopadu téže komoře zaslaný, v němž se omlouvá, že na pozvání do Plzně nepřijel. »I byl bych tak učinil na žádost VMtí, ale zpráva jest mi dána, že tam žádného pouštěti nechtějí. Pak račtež rozvážiti, měl-li sem darmo několik mil jeti.«

9.

1555 d. 4 února v Plzni. — Arcikníže Ferdinand nařizuje radě Starého města Pražského, aby nyní, když mor poulevil, ulice vyčistiti, domy vykouřiti a šaty zemřelých vyprati dala.

Ferdinand, z boží milosti arcikníže rakouzské ɔc. Poctiví, věrní, naši milí! Správa jest nám dána, že by již v městech Pražských ta rána morová přestávati měla a řídko kdy že na ty bolesti kderý umře.*) Však proto jistoty konečné míti neráčíme, jak přitom se děje. Ale jakžkoli jest, za potřebné se nám vidí, zvláště pro tu příčinu, aby tím méně zase to povětří se navrátilo, aby přitom nějaká šetrnost se zachovávala. A protož vám poroučeti ráčíme, abyšte po všech ulicích bláta a jiné nečistoty shrabati a ven z města vyvézti dali a to tak nařídili, aby se z domuov na oulice nic nečistého, poněvadž z toho lidem nemalé příčiny k nakažení a nezdraví se dávají, nevylívaly a nenosily. A kde v kderých domích lidé na ty bolesti sou mřeli, z těch loží slámy vymetati a ložní šaty zeprati a ta místa vyčistiti a vykúřiti rozkažte, aby se tím méně takové povětří, kderéž skrz nešetrnost snadno se zase rozněcuje, navrátilo. A to skutečně pod trestáním nařiďte a některé osoby k tomu volte, aby po domích chodily a to, stalo-li jest se tak, vyzvěděly. Na tom jistú vuoli naši naplníte. Dán v městě Plzni v pondělí po Hromnicích leta ɔc padesátého pátého. — — Ferdinand m. p. — Volf z Vřesovic m. p. — Petr Chotek z Vojnína m. p. — Kašpar z Granova m. p.

Poctivým purgmistru a konšeluom Starého města Pražského, věrným našim milým.

*) Sotva tomu bylo v pravdě tak; vždyť v Registrech úzkých ku přem na soudě zemském z let 1553 – 1555 zaznamenal písař na listě B 21: »Leta 55° svatojeronymský soud [zemský větší] pro mor minul.«

10.

1558 d. 5 listopadu v Budějovicích Č. — Rada městská táže se vicekancléře kr. č. o radu, může-li vyslati posly na sněm, když v městě mor zuří.

Urozený pane, pane nám milostivě příznivý! VMti služby naše s vinšováním zdravie i jiného všeho dobrého vzkazujem. Milostivý pane! Došlo nás obecní psanie, jímžto Císařská Velebnost na Pražském zámku sněm v příští středu pokládati ráčí, kdežto my, jakožto Jeho Císařské Velebnosti věrní poddaní, rádi bychom se poslušně najíti dáti chtěli. Ale poněvadž v obci naší rána buoží prochází, že po třech, po čtyřech i více kladou, ale přes 11 jednoho dne nikda nebylo, snad osoby od nás k sněmu vypravené mohly by Jeho Císařské Velebnosti aneb předním stavuom na těžkosti býti, k VMti se duověrně utíkáme, mohli-li bychom v tom vymluvini býti žádnýho k sněmu nevypravíc. Neb dnuov pominulých z poručení arciknížete JMti od purkmistruov Starého a Nového měst Pražských jsúc po-

žádáni, abychom některé osoby k vyjetí proti Císařské Velebnosti od obce města našeho vypravili, hned jsme touž příčinu naschvál po poslu oznámili. Jest nám odepsáno, poněvadž tak rána boží u nás prochází, abychom doma vostali.

Poněvadž pak VMt jakožto přední osoba rad Císařské Velebnosti oumyslu Jeho Císařské Velebnosti povědoma býti ráčí, co by se v tom při VMti snášelo, VMti žádáme, že nám po tomto našem poslu pro naše odsluhovánie oznámiti ráčíte. Datum v Budějovicích v sobotu před památkou sv. Linharta leta etc. LVIII°. — Purgmistr a rada města Budějovic Českých.

Urozenému pánu panu Sigmundovi Heldovi z Kementu a na Mezeříčí, Císařské Velebnosti radě a vicekancléři královstvie českého etc., JMti pánu nám milostivě příznivému.

11.

1563 d. 7 dubna v Inšpruku. — Ferdinand II. oznamuje synu svému Ferdinandovi, že vypovězeným židům pro mor a nedržení soudů novou lhůtu 6 neděl povolil, aby si dluhy na křesťanech vydobýti mohli. (Koncept.)

Arciknížeti Ferdinandovi. Nejjasnější kníže! Věděti tvé lásce milostivě a otcovsky dáváme, že jsme na synovskú přímluvu nejjasnějšího knížete pana Maximiliána, římského a českého krále, syna našeho nejmilejšího, i také jeho lásky paní manželky, dcery naší nejmilejší, všem židóm, kteříž ještě v městech Pražských a ve všem království našem českém zuostali (poněvadž jsou pro nyní nastalé morové povětří*) a nedržení souduov v již psaném království našem českém k dluhóm a záplatám svým od křesťanuov přijíti nemohli), příročí a gleytu našeho císařského k vyupomínání dluhuov jejich po vyjítí příročí jim předešle od nás daného až do šesti neděl, totiž od sv. Jiří až do sv. Trojice nejprv příští, ještě přidati a jim na to gleyt náš císařský (jakž tomu tvá láska z téhož gleytu našeho jim daného vyrozuměti bude moci) dáti ráčili. I poněvadž jsme se již na tom konečně ustanovili často psaných židuov déle přes příročí jim nyní od nás přidané v království našem českém netrpěti, — tvé lásce poroučeti ráčíme, aby — poručil a to synovsky nařídil, aby často psaným židóm k dluhóm jich spravedlivým na křesťanech v tom čase dopomoženo bylo, tak aby sobě po vyjítí jim roku přidaného neměli čeho slušně ztěžovati a konečně se podle předešlého jistého o tom poručení našeho odtud vystěhovali a odebrali pod jistým a skutečným trestáním. Na tom na všem tvá láska (kteréž vší milostí a láskou otcovskou náchylni býti ráčíme) vuoli naši naplní. Dán v městě našem Inšpruku v středu po neděli Květné 1563.

*) To řádilo již od r. 1562, kdy i soudy pro ně držány nebyly. Čtemeť v Registrech půhonů zemského soudu většího z let 1550—1582 tento zápis: »Ke dni sv. Jeronyma l. P. 1562. Vyhlášení půhonuov nebylo a soudu odloženo až do postu, jedno pro sněm, druhé pro korunování JMti krále Maximiliána, též JMti Marie králový etc. Potom mor byl. Teprva tito níže zregistrovaní půhonové jeronymský, postní a letniční o Letnicích leta etc. 63 jsou vyhlášeni.« — O tom, jak řádil mor ten v Čechách vý-

chodních, dovídáme se z podání, které dne 8 listopadu 1562 učinil Ondřej Křivoláček k ouřadu hornímu v Hoře Kutné. Praví tam doslovně: »Vedle rozkazu vašeho vypravil sem se sám životně tam až k Vorlici, odkud se takoví boroví lesové plaví [pro potřebu dolů Kutnohorských], s nemalou outratou a nebezpečenstvím zdraví mého do moru (kterýž na lidech v tom kraji napořád jest), nač sem i hleděl, a správu maje, po těch městečkách a vesnicích že jest mnoho plavců pomřelo, však z daru Pána Boha všemohoucího že ten plavec jménem Václav Hloušek — živ jest, od kteréhož sem já takové poloulesí borové — koupil, — protož za to přátelsky žádám, že mi takového lesu mého zaplaceného hyndrovati nedopustíte.«

12.

1563 d. 7 dubna v Inšpruku. — Ferdinand II. prohlašuje veřejně, že židům z král. českého vypovězeným, poněvadž pro morové povětří kteréž v městech Pražských i ve všem království těchto časův trvalo, soudové držáni nebyli, prodlužuje lhůtu o dalších 6 neděl, aby k dluhům svým přijíti mohli.

13.

1563 d. 28 srpna ve Vídni. — Ferdinand II. oznamuje Lorencovi Šlikovi, Mikulášovi Žďárskému, hejtmanu hradu Pražského, prokurátoru Albrechtovi Bryknarovi a Mikulášovi Miřkovskému co kommissařům k vyhledávání dluhů židovských, že židům pro povětří morové, které se v království českém bylo rozmohlo, lhůtu k vystěhování opět prodloužil.

14.

1566 d. 12 listopadu na hradě Pražském. — Místodržící kr. č. nařizují Kouřimským, aby neprodleně zprávu o moru podali a bradýřům nařídili nemocné ohledávati.

Opatrní přátelé milí! Správy nás docházejí, že by u vás v městě, na předměstí i po vesnicích okolních lidé na morní bolesti promírati měli.*) I chtíc my o tom od vás gruntovní vědomost jmíti na místě JMti císařské, pána našeho nejmilostivějšího, vám poroučieme, abyšte se na to se vší pilností, bylo-li by to tak, vyptali a nám o tom psaním vaším, jakž samo v sobě jest, neprodlévajíc oznámili; jestliže by pak na ten čas nic toho nebylo, nicméně na to zvláštní pozor jměli a mezi bradýři vašimi to opatřili a nařídili, jestliže by co toho proskakovati a lidé promírati počínali, aby lidi nemocné ohledávali, tak aby se gruntovně věděti mohlo, na jaké nemoci lidé z tohoto světa scházejí, a nám každého času o tom oznámili, jináče nečiníce. Dán na hradě Pražském v outerý po svatém Martinu leta ↄc LXVI°. — Jan mladší z Lobkovic na Tejně Horšovském a Tachově, nejvyšší purkrabie pražský. — Jan z Valdštejna na Hrádku nad Sázavou, nejvyšší sudí království českého. — Volf z Vřesovic na Doubravské Hoře a Teplici, nejvyšší písař a president komory království českého. — Vilím Muchek z Bukova, purkrabie Karlštejnský a hejtman Nového města Pražského.

Opatrným purkmistru a konšelóm města Kouřima, přátelóm milým.

*) O moru, který r. 1568 v zemi zuřil, v archivu musejním bližší zprávy se nenacházejí, než toliko poznámky v Registrech soudu komorního: »Soudové potom příští

totiž svatobartolomějský a svatomartinský Ao. 68 a Hromniční 69 pro mor nebyli držáni.« [J 14 fol. 373]. Půhony do Register soudních však byly nepřetržitě zapisovány. Při roku svatého Bartoloměje 1568 nalézají se toliko poznámky: »Vyhlášeni půhonové tito po moru v pondělí po Svátosti 69« [F 19 fol. O 19] a »Vyhlášena ta obeslání po moru feria IIII post Reliquiarum 69« [F 20 fol. A 17]. A v Registrech půhonů zemského soudu většího z let 1550—1582 čteme: »K roku sv. Jeronyma 1568. Vyhlášení půhonů nebylo a soudu odloženo pro mor. A potom teprva v postě 1569 sou vyhlášeny.«

Že mor řádil tehdy i kolem Mostu a Postoloprt, dovídáme se z Register svědomí sig. J 16 fol. 391 a sice ze svědomí pana Jana Urbana z Gerova ve Vlkanicích, který mezi jiným praví: »Potomně 20 dne Martii tu sobotu po neděli Reminiscere leta 68 on jest taky Zikmund z Velebudic, [v Koporči] umřel a paní Dorota z Reicnštejnu, jeho manželka, pozuostalá vdova, kterouž on s těžkým životem zanechal, když jest před morem do Mělníka ustoupila, tu v Mělníce po něm Zikmundovi jednoho syna porodila«. — K témuž roku asi vztahuje se, co na listě 530 týchž Register vypravuje Jan Petr Nykel z Heinrichsgrünu: »Jest mi vědomé, že jsem jeho Jana z Křenova znal, když jest před morem ustoupil do Heinrichsgrýnu se panem Kryštofem Hendrychem z Kolovrat na Všesulově. Tu sou se dlouhej čas zdržovali.«

O tom že byl mor v Kolíně, souditi lze z přípisu, který dne 18 listopadu 1568 zaslal radě městské horní úřad v Hoře Kutné. Po jednotlivých městech byli totiž nařízeni zvláštní kupovači ovsa pro Kutnou Horu. Rada města Kolína tomu nepřála tvrdíc, že město leží na križovatce silnic a že proto hostinští všechen oves pro formany potřebují. Toho roku byl nakupovačem ovsa měšťan Václav Mikát. Pro podezření moru zapečetila mu rada městská dům i s ovsem. Píšeť ve věci té zmíněný již úřad horní radě městské do slova takto: »Václav Mikát, spolusoused váš, který vovsy k horám skupuje, zprávu jest nám učinil, že by z poručení vašeho dům jeho a na díle něco vovsa v něm zapečetín byl a jemu že jest rozkázáno, aby z domu nikam nechodil za příčinou smrti dcery jeho, která na žádnou morní bolest, jakž on nás spravuje, neumřela; skrz kteréžto zapečetění a zápověď že by nemohl vovsů skupovati a hory fedrovati. I poněvadž pak pilně vovsů, aby se za dobrých cest nakoupily, k horám potřebujem a příčiny slušné, jestli jest na morní bolest neumřela, žádné takové není, vás přátelsky žádáme a zaň se přimlouváme, že jeho v tom, aby bez překážky ovsy skupovati mohl, hyndrovati nebudete. Neb kdyby se potom jináče, že jest na morní bolest neumřela, našlo —, znáti můžte, že bychom to musili, kdež náleží, vznísti.«

15.

1583 d. 20 ledna v Praze. — Rada Starého m. praž. oznamuje Budějovickým, že jarmark hromničný držán a že z míst zamořených nikdo do města puštěn nebude.

Službu svú vzkazujem, slovutné opatrnosti páni přátelé naši milí! Oznamujeme vám, že dnešního dne jménem a na místě JMCé, pána našeho nejmilostivějšího, nám se poručení stalo, abychme pro morovou ránu, kteráž ještě v některých městech zuostává, jarmark náš Hromničnej vyvolati a vypověděti dali. Což sme i učinili a při tom souseduom našim o tom poručili, aby odtud, kdež ta rána morová trvá, k sobě žádného do domův a příbytkuov svých nepřijímali. I také v branách to sme nařídili, aby z týchž měst a míst dotčených do měst Pražských žádného nepouštěli. Což vám pro uvarování některých škod i těžkostí, k kterejm byšte snad vy nebo sousedé vaši přijíti mohli, v známost uvozujeme a nepochybujeme, že se v té věci dále budete věděti jak zachovati. Dán v Praze ve čtvrtek před svatým Pavlem na víru obrácení leta etc. LXXXIIIº — Purkmistr a rada Starého města Pražského.

Slovutné opatrnosti pánuom purkmistru a radě města Budějovic Českých,*) pánuom přáteluom našim milým.

*) Písař městský poznamenal na listu krátce: »Páni Pražané vypovídají jarmark hromničný«. — Rok před tím řádil též mor velmi krutě. V Kouřimi k. p. pomřelo tolik dětí, že ještě dne 28 září 1584 správce školy tamější Simeon Polický městské radě psáti mohl: »Pacholat také po té ráně buoží — malej počet se nachází«. A Václav Krumlovský, kožešník v Táboře, ve své žádosti místodržícím kr. č. d. 25 dubna 1583 zaslané omlouvá své dluhy, »kteréž na mně přišly pro hříchy z dopuštění božího, jedno že teď tuto ránu morovou jminulou odbytův na řemeslo naše vokolo Tábora žádných jest nebylo, druhé taky v nemoci sám devátý za dlouhé časy sem ležel; a tak mi Pán Bůh manželku i s dítkami některými pojíti z tohoto světa ráčil.« — Dle svědectví Jana ze Lhoty zemřel tehdy některý den po sv. Janu Křtiteli v Praze na Františku u sv. Anežky na morní bolest i pan Jan Bezdědický z Bezdědic. Že tehdy v Praze hojně lidé umírali, ukazuje i následující počátek poslední vůle ze dne 10 srpna 1582: »Já Jan Nigellius Litomyšelský, měštěnín Nového města Pražského, jsa nemocí těžkou v čase tomto morním, v němž lidé dnem ode dne odcházejí a jako voda do země, dle řeči sv. Pavla, plynou, navštiven — tento kšaft — činím«.

O velké úmrtnosti v Plzni svědčí zápis v »Liber reformatarum sententiarum ab anno 1580« fol. 124 b z r. 1583, v němž se jedná o kšaftu Lucie, manželky Linharta Hrubše z Plzně; zní takto: »Poněvadž táž Lucie času morního, jsouc tehdáž morní ranou obtížena, z světa tohoto sešla a v městě tomto notatum jest, že mnozí lidi mimo naději jeden den zdraví jsouce druhého z světa tohoto scházeli a pro strach ne vždycky lidi k pořízením svým kšaftovním dostávati nemohli, protož touž poslední vůli dotčený Lucie v té tak nuzné příčině před lidmi náhodou k tomu přišlými znamená [sic], od nich povinnostmi stvrzená za kšaft pořádný jmína a držána má býti«.

U soudu komorního v té době ani žádné žaloby podány nebyly. Písař soudní poznamenal o tom v Registrech bílých obeslání z vejtržnosti sig. F 20 fol. S 17 následovně: »K roku sv. Martina leta 1582: Nic. V těch časích sám Pán Buoh soud držel; a tehdáž každý majíc počet činiti v tišině ležel. K roku sv. Pavla leta 1583: Nic« V Registrech šerých půhonných sig. F 22 fol. S 6 zanesen jest k roku sv. Martina 1582 jediný jen půhon, k němuž po straně připsána jest poznámka; »JMt do budoucího soudu vyhlášení puohonu tohoto z hodnejch příčin odkládati ráčí«. »K roku sv. Pavla: Nic. V těch časích boží metla vládla« V Manualu půhonů k svědomí sig. F 24 není žádných zápisů od sv. Anny 1582 do sv. Valentina 1583, kdy se počíná na listě 147 nové oddělení pod nápisem: »Leta Páně od narození Syna božího 1583 pod pečetí JMti páně po moru velkém tito půhonové vydáváni jsou od ouřadu«. A v Registru kvaternu relací JMKé žlutého z l. 1582—1589 pod písmenem R fol. A 15 nachází se tento zápis: »Rudolf král etc. úředníkům p[ražským] m[enším] d[esk]zemských, aby se před morem na Tábor obrátili, poroučeti ráčí«.

16.

1585 d. 28 června v Č. Třebové. — Rada městská žádá radu města M. Třebové, aby Dorotě hrnčířce hrnce prodávati dovolili, poněvadž mor v městě téměř již se neobjevuje.

Službu svú vzkazujem, slovoutné opatrnosti páni a přátelé naši milí! Zdraví a v něm jiného všeho dobrého VOtem na Pánu Bohu žádajíc přejem věrně rádi! Dorota hrnčířka, souseda naše, správu nám učinila, kderak by v městě VOtí fůru hrnců složených jmíti měla, jí pak že by zbraňováno k prodávání svého statečku, ano i puštění V. O. bejti by nemělo a to za příčinou rány morové, že by VOtem skrze někoho v známost uvedeno bylo, kderak by u nás po desíti aneb vítce pochováváno býti mělo. O tom žádné takové vědomosti jmíti nemůžem a nemáme. Ale to za pravdivou řeč VOtem říci můžeme, že u nás od soboty jminulé toliko jediné děvčátko dne včerejšího pochováno jest a vítce nic. Protož, poněvadž se toho nenachází, žádáme, že této jisté sousedě naší dovolíc statečku jejího prodati a v městě VOtí speněžiti dovoliti ráčíte, se podle ní k vám přimlouváme. Což bychme pro VOti též odporni učiniti nebyli.

S tím se VOtem na Pánu Bohu šťastně a dobře jmíti vinšujem. Datum v městě v Třebové České v pátek po sv. Janu Burjanu leta 1585. — Purkmistr a rada města Třebové České.

Slovutným a opatrným pánuom purkmistru a radě města Třebové Moravské, pánuom přáteluom našim milým.

17.

1585 d. 12 srpna v Mohelnici. — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, že pro morovou nákazu všeobecně řádící z nařízení vrchnosti nastávající jarmark v městě konati se nebude.

18.

1585 d. 2 září v Praze. — Císařský dekret, kterým se Starému městu Pražskému jistá pravidla v čas morové nákazy nařizují. (Opis v diplomatáři z knihy č. 326 archivu kr. hl. města Prahy fol. 26—28).

JMt římský císař, uherský a český král, pán náš nejmilostivější, maje o tom milostivou a otcovskou péči, aby rána morová, kteráž z dopuštění božího v městech Pražských na několka místech poněkud proskakuje, skrze dobrý řád s pomocí Pána Boha všemohoucího k přetržení přišla, ráčil jest milostivě poručiti níže psané artikule, podle kterýchž by se jistej řád v týchž městech Pražských nařiditi měl, poctivým purkmistru a konšeluom starého města Pražského podati:

Předně, aby oni v tom dostatečně nařídili a poručili, aby při všech kostelích farních lid obecní skrze správce duchovní k pokání, pobožnému životu, k postu a aby Pána Boha všemohoucího za milosrdenství a přetržení rány morový skroušeným srdcem žádali a prosili, napomínán byl.

Za druhé, aby dotčení Staroměští některé osoby konšelské, kteréž by obojí řeč českou i německou uměli, obrali a to tak nařiditi hleděli a opatřili, aby bez vědomosti a dovolení takových osob žádný sem do měst Pražských z jiných míst, leč by od pána a vrchnosti své jistý kundšaft, že z morového a nakaženého místa nepřichází, ano také že na ty cestě nikdež nepromírají, přinesl, puštěn nebyl; kterýžto kundšaft aby svrchu dotčený osoby k sobě přijaly a potomně purkmistru a radě téhož Starého města Pražského na jistej a jim uložený den odvedli. I aby to tím lehčeji a stáleji mohlo nařízeno a držáno býti a žádný se nevědomostí vymlouvati slušně nemohl, JMCá to skrze listy otevřené do všech krajův království českého všem vuobec v známost uvésti,*) i tak, aby se podle takového nařízení všickni poslušně zachovali, milostivě poručiti, nicméně také přikázati ráčí, aby pro lepší bezpečenství v Starém a Novém městech Pražských jisté brány, skrze které by obecní a valné [sic] silnice vešly, se zavřely a lidé z podezřelých a nakažených míst těmi do města podtají vjíti nemohli.

Za třetí. Obzvláštní potřeba toho býti se poznává, pro kterúž JMCá často psaným Pražanuom Staroměstským přikazovati ráčí bez prodlévání o tom skutečně naříditi, aby se ve všech ulicech hnojové a nečistoty vyvésti daly a napotom pod pokutou jistou nic takového před domy svými a na ulicech ležeti netrpěli a nedopouštěli.

Za čtvrté. Velice důležitá potřeba toho také ukazuje, aby při jednom každém městě, však od toho poněkud podál, při nejmenším jeden anebo dva domy (kterýž by podle milostivého zdání JMCé objednati dobře se mohly), aby se do nich ti, jenž se na infekcí roznemohou, bez prodlévání dovésti nebo donésti dali; k tomu také tři nebo čtyři staré ženy, které by těm nemocným posluhovaly a je opatrovaly; item někteří doktoři aneb při nejmenším rozumní barvíři neb lazebníci, aby se k nim lid obecní o radu utéci mohl a oni k těm nemocným každého dne pilně dohlídali, spůsobili a objednali.

I poněvadž by žádný domu svého bez nějakého ouplatku neb užitku k tomu propůjčiti a nad to vejše bez jistého platu a mzdy žádný z doktorův nebo barvířův a starejch žen se potřebovati dáti nechtěli, aby to také náležitě k svému místu mohlo přivedeno býti, JMCá ráčí milostivě naříditi každého téhodne k tomu něco na pomoc vydávati. A JMCá o tom pochybnosti žádné nésti neráčí, že netoliko měšťané Pražští ale také ti, kteříž za dvorem JMCé jezdí, k tomuto křesťanskému skutku od osob svých podle možnosti volně a rádi se skládati budou. Kdež potřeba toho taky obzvláštní ukazuje, aby oni Pražané Staroměští z strany přijímání takových pomocí jisté osoby netoliko nařídili, ale toho s pilností šetřili, aby se to náležitě a s dobrým uvážením na potřeby uznalé vydávalo.

A jakož také velmi hrozná ano i škodlivá věc jest, že se ti, kteří na infekcí umírají, zjevně a ukrytě ve dne v městech pochovávají, i aby to také náležitě zastaveno bylo, mají napotom všickni, kteří by na dotčenú infekcí umřeli, velmi ráno anebo pozdě u večír zakrytí někde za městem, ti pak z Malé Strany a z Hradčan na Strahově (kdež místa k tomu dosti jest) anebo tu někde blízko pochováni býti, tak aby se lidi nad tím (což se sice snadno stává) nestrašili a tudy rána morová nerozmáhala.

Dále, ačkoliv až posavad jest se v tom zachovávalo, když v některým domě osoba nějaká na infekcí se roznemohla, že jest se takový duom ihned zapečetil a zamkl, skrze což lidi toliko bázlivější jsou učiněni, a protož vidí se JMCé za dobré, aby napotom, když by se kdo tak na bolest rozstonal, ne hnedky celej dům, než toliko ten pokoj, v kterém dotčený nemocnej ležel a bydlel, se zapečetil, a k tomu aby s pilností se šetřilo, zdaliž by se táž infekcí v tom domě dáleji rozmoci chtěla; což kdyby se stalo, tehdy teprva celej duom zamčiti a všecky věci v něm jako ložní šaty i jiné zapečetiti poručiti; ti pak, kteříž by v tom domě bydleli v jiné bezpečné a za městem ležící místo se odebrati, a pakli by předce v tom domě zůstati chtěli, tam zanecháni býti mají však tak, aby se jim všeli-

jaký potřeby od potrav do téhož domu dodávaly a oni příčinu neměli (pokudž by se potravy jim nepřinášely) z něho vycházeti.

Což vše bedlivou pilností a šetrností jich Pražan Staroměstských v dobrej a stálej řád uvedeno býti moci bude. Decretum per imperatoriam Majestatem in consilio Pragae 2 Septembris a. 85. — Adam z Hradce. — Ozvald z Šenfeldu. — Sebastian Hewgel.

P. Pražanům Starého města Pražského k dodání.

*) List ten zní následovně: Rudolf druhý z boží milosti volený římský císař, po všecky časy rozmnožitel říše a uherský, český, dalmatský etc. král, arcikníže rakouzské, markrabě moravský, lucemburské a slezské kníže a lužický markrabě, vysoce urozeným, urozeným, statečným, slovutným, poctivým a opatrným pánům, rytířům, vladykám, Pražanům a městům i jiným všem obyvatelům a poddaným našim ze všech stavuov království našeho českého, věrným milým, milost naši císařskú a všecko dobré vzkazujem. Věrní milí! Milostivě vás tejna činiti neráčíme, že z poručení našeho císařského jistej řád při městech našich Pražských, aby s pomocí Pána Boha všemohoucího rána boží morová k přetržení přišla, nařízen jest. I poněvadž v některých krajích království našeho českého na morové bolesti neboližto infekcí promírají a toho obzvláštní vysoce důležitá potřeba ukazuje, aby z těch míst, kdež by tak, jak dotčeno, promírali, pro uvarování většího nebezpečenství do měst Pražských žádný puštěn nebyl, ráčili sme o tom milostivě poručiti, aby všickni lidé handlovní a kteříž po svých živnostech přes svět pracují, jakž křesťané tak také židé, do žádných těch míst, kdež rána morová prochází, ven z měst Pražských nevyjížděli a nevycházeli. A pakli by také kteří z kterýchkoliv míst a krajův, kdež dobré a zdravé povětří se nachází, kdykoli sem do měst Pražských v potřebách jak pánův neb vrchnosti své tak také svých vlastních pracovati chtěli, ti všickni (žádného ovšem nevymieňujíc) aby povinni byli jisté pravé a ne smyslné kundšafty s sebou (kteréž potomně jistým osobám k tomu nařízeným při branách, aby je purkmistrům ukázali, odvésti mají) přinésti, že by z těch míst nebyli ani skrze ta místa nejeli a nešli, kdež by morové povětří bylo a proskakovalo. A takový kundšafty bude povinen a má jeden každý buď z stavu panského neb rytířského a vladyckého, item obzvláštně jedna každá vrchnost jak v městech, městečkách našich královských tak také jiných všech stavův království českého poddaným neb čeledínu svému i také poslům, kteříž by v jakýchkoliv potřebách, jak svrchu dotčeno, a kdykoli do měst Pražských jeti neb jíti chtěli, pod sekrytem svým vydati, tak aby skrze takový řád jedni od druhých nakaženi nebyli a rána morová s pomocí Pána Boha všemohoucího (krotíc ho v hněvu jeho velmi rozhněvaného prošením, modlitbami, skroušeným srdcem za milost a odnětí takové pokuty) k přetržení přišla.

A protož, aby se žádný nevědomostí vymlouvati nemohl a podle toho jistého nařízení našeho jeden každý poslušně se choval, všem stavům království našeho českého to v známost listy našimi otevřenými uvozovati a o vás všech i jednom každém zvláště milostivě pochybovati neráčíme, než že se podle takového ustanovení a dobrého řádu nařízení poslušně zachovati všelijak hleděti budete jináče nikoliv nečiníce. Dán na hradě našem Pražském ve čtvrtek po Povýšení svatého kříže leta etc. osmdesátého pátého a království našich římského desátého, uherského třináctého a českého též desátého. — Rudolf. — Adamus de Nova Domo, s. r. Bohemiae cancellarius. — Ad mandatum s. caes. Majestatis proprium. — Ozvald z Šenfeldu. — Sebastian Hewgel.

19.

1585 d. 16 září v Boskovicích. — Rada městská žádá radu města Třebové Moravské, aby biřicem provolati dala, že u nich jarmark sv. Václavský pro mor konati se nebude.

20.

1585 d. 18 září v Lanškrouně. — Rada městská oznamuje do M. Třebové, že pro morní nákazu nikoho z nich na jarmark do města pustiti nesmějí.

— Vašim Opatrnostem v známost uvozujem, že máme přísné poručení od vrchnosti naší, poněvadž jistá správa jest, kterak by morní nakažení u vás se velmi rozmohlo, abychom sousedův vašich tento outerý nyní příští, kteří by k nám na jarmark jeti aneb jíti chtěli, do města nepouštěli. I pokudž by to tak bylo, za to žádáme, že to sousedům vašim v známost uvésti ráčíte, aby daremně práci neváži a sebe zoumysla ke škodám nepřivozovali. Pakli by tak zhůsta nebylo, majíc jistotu, budou moci puštěni bejti. — Dán v městě Landškrouně v středu před sv. Matoušem leta LXXXV°. — Purkmistr a rada města Landškrouna.

Slovutné opatrnosti pánům purkmistru a radě Třebové Moravské pánům a přátelům našim milejm.

21.

1585 d. 23 září. — Řád morní nařízený od rad všech tří měst Pražských. (Opis v diplomatáři z knihy č. 326 archivu král. hl. města Prahy fol. 22—26).

Jakož jest JMt římský císař, uherský, český etc. král etc., pán pán náš nejmilostivější (majíce o to milostivou péči, aby rána morová, kteráž z dopuštění božího nyní v městech Pražských v některých místech poněkud se začíná, s pomocí Pána Boha všemohoucího i také pobožnými a lásce křesťanské neodpornými prostředky morní nakažení se zmenšovalo, nicméně aby i ti, jenž by nakaženi takovými nemocmi byli, v ničemž opuštěni nebyli) o tom milostivé poručení učiniti ráčil, aby podle některých artikuluov od JMCé odeslaných jistej řád v městech Pražskejch nařízen byl, kdež my purkmistři a rady Starého, Nového i Menšího měst Pražských znajíce takovou milostivou vuoli JMCé býti, ve vší poddané poslušnosti tento řád nařizujeme a jménem JMCé všem vuobec poroučíme, aby podle níže položených artikuluov všickni obyvatele i jiní, kteříž při měšťanech a sousedech našich bytnost svou mají, povinni byli to všecko tak držeti a vykonávati pod uvarováním skutečného trestání:

I. Tomu věřiti a tak smejšleti sluší podle vysvědčení svatých písem, že morové nemoci, jakožto i jiné všecky pokuty trestání božího z obzvláštního dopuštění božího na lidi pro hříchy přicházejí, když lidé nemajíce pozoru na své spasení Pána Boha svého se strhují a času navštívení svého znáti i také pokání činiti nechtějí. Avšak jakož hříchové nejpřednější příčina jsou všech pokut i rány morové, takž také z druhé strany ukrocení hněvu božího a odnětí pokut i přestání rány morové lepšího a platnějšího lékařství najíti se nemůže, jako když lidé ve vší skroušenosti od hříchův odstupujíce v cnostným životě upřímně v společné lásce k pravému pokání ustavičně se vzbuzují, slova božího poslouchají a bez přestání Pánu Bohu se kořice za smilování žádají. I znajíce všickni to, že smě hříchy svými Pána Boha našeho velice rozhněvali a pokuty hněvu jeho na sebe vzbudili, jest nám potřebné, abychom vopravdově a upřímně na pokání svaté se oddali, v postu a v pláči pokorně z hříchův svých se vy-

znávajíce za smilování i také pokut od nás odnětí žádali a napravíce životy své víru a dobré svědomí Pánu Bohu až do smrti své zachovali. Nebo on jsa milosrdný a nežádaje smrti člověka hříšného, ale aby obrátě se živ byl, skrze Johele proroka nás tomu sám vyučovati, kterak bychom jeho milosti božské hledati měli, ráčí, když dí: Obraťte se ke mně v celém srdci vašem, v postu a v pláči a roztrhněte srdce vaše a ne roucha vaše a obraťte se ku Pánu Bohu vašemu. A dále: Trubte troubou na Syonu, posvěťte postu, svolejte zástup, shromažďte lidi, posvěťte církve, zbeřte staré, shromažďte maličké i ty, kteříž prsy ssou. Podle kteréhožto napomenutí písem svatých znajíce nám toho velikou potřebu býti, na tom sme se snesli, že každého týhodne v středu a v pátek ve třech kostelích jako v Tejně, u svatého Havla, u svatého Jiljí v Starém městě Pražském, a u svatého Jindřicha, svatého Štěpána a svatého Vojtěcha v Novém městě Pražském, též u svatého Mikuláše v Menším městě Pražském hned po odzvonění klekání ranního velikým zvonem za dobré čtvrt hodiny zvoněno býti má. O čem všechněm vuobec se poroučí, aby zanechaje všech prací hmotných i prodajův všelijakých s čeládkou do týchž chrámův božích časně hned po témž zvonění se scházeli, s ničímž se nevykládali, pokudž by takové služby boží se dály a v kostelích dokonány nebyly, ale jednomyslně a společně ku Pánu Bohu volajíce za milost a ukrocení hněvu jeho žádali.

II. Poněvadž pobožnost a život kající hněv boží ukrocuje (aby původem rozpustilosti mnohých nepamatujících na Pána Boha ani na své spasení větší příčina k trestání nás se nedávala), zapovídají se všelijaká lání, zlořečení, přísahání, jména božího nadarmo braní, oplzlá mluvení a spívání i také všeliké hudby, pískání, bubnování, hry, tance a všelijací hanební neřádové proti Pánu Bohu všemohoucímu, nad čímž jeden každý hospodář v příbytku svém a zvláště v domích šenkovních a nájemních pozor míti má a toho ničehož nedopouštěti. Také jakž by hodina na celým orloji udeřila, aby žádný v domích svých piva ani vína na řád dávati nedopouštěl pod skutečným trestáním; nebo kteří by koli vožralci a ti, jenž povyky po noci bez potřeby se toulajíce dělají, po hodině na noc a zvonění po městech Pražských nalezeni byli, do vězení bráni a skutečně trestáni budou.

III. Jakož také všelijaké nečistoty, bláta, hnojové, mršiny, smradové a mnohých nečistot z některých domuov vylévání a vynášení, též smrdutých vod v domích i před domy chování, nicméně i od šlachtat a řeznických domův krve pouštění, tolikéž lojův starých a smrdutých škvaření velikou příčinu k nezdraví lidskému dávají, ano i svině chodíce po městě, v struhách se brodíce, z nich smrady vyzdvihují, o tom se všem poroučí, aby ihned všelijaké takové nečistoty, kdež by koli jakž v domích tak i po ulicech nalezeny byly, odkliditi a ven z města vyvésti dali. Také ti, kteříž svině doma chovají, aby je zavírali, ven z domův nepouštěli; nebo kdežkoli po městech buď ve dne nebo v noci postiženy by byly, pobrány budou a zase se nenavrátí. Našel-li by se pak který dobytek svinský nakažený, ten ihned z měst Pražských někam jinam aby vydán byl a v městech Pražských se

nechoval. Nad čímž nade vším úředníci šestipanští nebo obecní v každém městě Pražském pilný pozor míti a skrze služebníky k ouřadu jich náležející to tak opatrovati mají, aby ve všech místech měst Pražských čistota zachovávána byla. Podle toho zapovídají se po všech ulicech před domy a při domích pečení i také smažení všelijakých mas i ryb, od nichžto smradové k nezdraví lidem příčinu dávají. A to aby se dálo pod skutečným trestáním.

IV. Lázní obecních topení a v nich vanen nalívání ovšem se zapovídá pod skutečným trestáním.

V. Prodajové všechněch šatův starých a vetchých jak chodících tak také i ložních netoliko v tarmarce ale i ve všech místech a po domích křesťanům i židuom ovšem se zapovídají pod pobráním takových věcí. Nad čímž ty osoby, kteréž jsou nad žebráky a povaleči nařízeny, i také rychtářové městští pozor jmíti a to opatrovati povinni budou.

VI. Lidé handlovní a kteří po svých živnostech přes svět pracují ani žádní jiní jakž křesťané tak také i židé do žádných těch míst, kdež rána morová prochází, ven z měst Pražských aby nevyjížděli ani vycházeli. Pakli by kdo do kterýchkoli jiných míst, kdež dobré a zdravé povětří se nachází, kdykoli se vypravil, bude povinen s sebou jisté kundšafty z těch míst přinésti a branejm i strážnejm při branách tolikéž na přívozích nařízeným ukázati, jakož pak k takových kundšaftuov přehlídání jsou tyto osoby nařízeny, totižto: Zikmund Zoubek jinak Kunač, Eliáš Behem z Bauenberka, Ludvík od Tří moždířův a Beneš Fink z rady Starého města Pražského, a doktor Matyáš Molezýn z Dielnperku a Tomáš Krumlovský z rady Nového města Pražského, a Jan Jirka mydlář, Lorenz Miller jinak Křepelka z Menšího města Pražského, aby ti, kdož při branách jsou postaveni, příjma od jednoho každého buď domácího neb přespolního pravé a nesmyšlené kundšafty, že by z těch míst nebyli ani skrze ta místa nejeli a nešli, kdež by morové povětří bylo, jim je k přehlídnutí donášeli. Kdež potom ty osoby z rady takové kundšafty purkmistru a radě jednoho každého města budou povinny na jistý a určitý den, jako v středu a v pátek, ukazovati a o těch všech věcech správu činiti. A tak bez vědomosti a dovolení týchž osob žádný sem do měst Pražských vjížděti ani vcházeti nemá pod skutečným trestáním.

VII. Též se poroučí všechněm řemeslníkuom, aby žádných čeládek přespolních na tento čas, pokudž by táž rána boží trvala a další o tom poručení se nestalo, nepřijímali a jich nefedrovali pod žádným vymyšleným spůsobem. Nicméně i správcové škol žádných žákuov neznámých a přespolních do škol, ano také i všickni obyvatelé jakýchžkoli jiných lidí buď podle přátelství nebo známosti též do domův svých z míst nakažených aby nepřijímali. Pakli by kdo přijal a ten by u něho na touž infekcí morního nakažení umřel, ten obzvláštně podle jistého uvážení nad jiné trestaní neujde.

VIII. Také o tom každý věděti má, že v jednom každém městě pro lid obecní a služebný jistá místa obrána jsou, jedno ve špitále u svatého

Pavla a naproti v domu Doušový, druhé v novém stavení domu zádušního blíž kostela Bethlema v Starém městě Pražském, a v Hrádku na Zderaze i také v špitále svaté Alžběty v Novém městě Pražském a u svatého Jana na břehu za Oujezdem v domě zádušním v Menším městě Pražském, jestliže by koho Pán Buoh nakažením morové rány navštiviti ráčil, aby ihned hospodářové toho nemocného z domův svých v dotčená místa dovésti nebo donésti dali, k čemuž také v jednom každém městě obzvláštně vozíkové s koňmi nařízení jsou; když by toho komukoli potřeba ukazovala, bude moci osobám radním: Melicharovi Haldiusovi a Cypriánovi Stříbrskýmu v Starém městě Pražském, a Janovi Kohoutovi do domu Švíkovic a Jiříkovi Nyslovi v Novém městě Pražském, též Pavlovi Vinklerovi z Hutenova, Lorencovi Millerovi jinak Křepelkovi v Menším městě Pražském dáti o tom věděti a dále podle poručení jejich se zachovati, kdež i osoby jisté v týchž místech k opatrování těch nemocných proti jisté záplatě obrány jsou. Nad to vejše jsou k tomu nařízené osoby lékařského umění zběhlé: Joannes Matheolus, též Martin Behm, Petr Opicius apatekáři a z bradýřův Florian Mates, Bernart Mon a Bartholoměj Sucholand, z lazebníkuov Pavel z Královské lázně, Jan Lumpoch z Točenice lázně v Starém městě Pražském, též Jan Polikovský a Jan Ruzha apatykář, z bradýřův Thym na Příkopích, Jan Hýbl proti masným krámuom v Novém městě Pražském a D. Jiřík Tiburcius Kramator, apatykář Vilandus Harzkampf, z bradýřův Petr z Vratislavě v Menším městě Pražském, kteřížto, kdo by koli jich v té příčině potřeboval, budou povinni jemu posloužiti a se propůjčiti na náklad k tomu jistými prostředky obraný. Jakož pak JMCá pán náš nejmilostivější majíce otcovskou péči o chudé lidi ráčil se jest k tomu nakloniti, že také pomoc milostivou na opatrování takových nemocných lidí dáti ráčí, nad to vejše jsou také nařízeny tyto osoby z obcí: Jiřík Plzák, Pavel Pala, Martin sanejtrník a Jan Vorel v Starém městě Pražském, a Florian Koník, Jan Břeský z Greifenberku, Václav Zajíček, Pavel Bakovský, Jeronym Tatárek, Václav Šoufa, Jan Richtr, Jakub Kučera krejčí v Novém městě Pražském, a Martin Piller a Jan Hanuš v Menším městě Pražském, kteřížto mezi JMti pány v městech Pražských přítomné i také mezi měšťany přijdou, kdož by koli z lásky křesťanský na vychování a opatrování takových lidí nemocných chtěl co dobrého učiniti, bude moci do pokladnice dotčeným osobám vložiti nebo vejše psaným radním osobám dodati, tak aby ti nebozí lidé tím dostatečněji opatrováni býti i také ti, kteříž by jim posluhovali, záplaty své dosáhnouti mohli. A což by tak kdykoli pomoci osoby ty k sobě přijaly, budou povinni to nadepsaným osobám radním zouplna od sebe odvésti, z čehož potom i oni také většímu počtu v radě počet učiniti mají, ano také i to opatří, aby ti, kdož by tak morovou ranou domy své nakažené měli, do času od nich vyměřeného z nich nevycházeli.

IX. Z strany pochovávání těl mrtvých těch, kteříž na infekcí umírají, JMCá přísně o tom poroučeti ráčí, aby, když se k pohřbu nesou, tak, jakž

na mrtvá těla náleží, je zakrejvali a odkrytejch (pro choulostivost a strach bázlivých lidí) nenosili, kteřížto pohřbové v jistém toliko času tím raněji po mšech svatých anebo k večerou aby se vykonávali. Také jsou obráni tito krchovové: jeden u sv. Benedikta a druhý v špitále u sv. Pavla za branou Poříckou v Starém městě Pražském, a u sv. Jindřicha, sv. Štěpána i také v Slovanech v Novém městě Pražském, též na novém krchově a u sv. Jana na břehu za Oujezdem v Menším městě Pražském, kdež lidé obecní a nádenní, jenž by na dotčené infekcí umřeli, pochováváni býti mají, tak aby z těch šacht a zhusta kopání hrobuov na jiných krchovích pro další nakažení sjíti nemohlo. A v kterém by koli domu a městě každý den které osoby zemřely, o tom o všem od úředníkuov a kostelníkuov jedné každé osady podle zvoníkův, tak jakž samo v sobě jest, na cedulkách poznamenáno a každého dne panu purkmistru v jednom každém městě Pražském odvozováno býti má.

X. Hejtmané čtvrtní a podle nich jich setníci, padesátníci a desátníci každého dne na to pilnej pozor jmíti mají, jakž by se kdo v některým domě z kteréhokoli desátku na takovú infekcí roznemohl, aby o tom ihned osobám radním nahoře dotčeným oznámili a což by komu dále od nich v té příčině poručeno bylo, kterak by jeden každý buď při čeládkách buď v domích svých v takovém nebezpečenství v té infekcí opatřiti se měl, to aby povinen byl vykonati.

XI. Kdež také nejedno nařízení o tom se jest stalo z strany žebrákuov a povalečův, kteříž v městech Pražských k žádné platnosti nejsou, nad nimižto nade všemi osoby jisté nařízeny jsou jmenovitě: Samuel hřebenář, Jan Lumpach, Blažej Cibulka, Adam sklenář v Starém městě Pražském, a Vavřinec Nedbal, Pavel Bakovský, Brož Roček, Šimon Krumlovský, Matěj Municský jinak Zvěřinka v Novém městě Pražském, též Vojtěch Zbiroh, Jakub Lašťovička, Martin Varvas, Vít Pakosta v Menším městě Pražském, jim se ta plná moc dává a poroučí, aby všeckny žebravé lidi každého týhodne několikráte přehlídali a mimo ty jiným žádným dopuštěno nebylo almužny prositi a žebrati a zvláště z jiných míst přespolních v těchto městech Pražských aby přechovávati se měli, nedopouštěli, ale vezmouc na pomoc k sobě rychtáře městské je vypleňovali, ano také i trestáním k tomu přidržovali. Jestliže by pak který z lidí žebravých nebo nádenních nemajících obydle svého na ulicích se roznemohl, tehdy ihned povinny budou osoby k tomu nařízené takového nemocného odtud, tu kdež náleží, dáti odnésti a jeho opatřiti. Jiné pak povaleče a nepotřebné lidi, kteříž rukami svými pracovati, jak náleží, se vzdalují, ty také aby též osoby spolu s rychtáři městskými v městech Pražských tříbily a jim se poválěti nedopouštěly.

Tomuto nařízení na milostivé JMCé pána pána našeho nejmilostivějšího poručení podle možnosti naší učiněnému Pán Buoh všemohoucí rač pomoc svou svatou dáti, tak aby jeho božské milosti hněv ukrocen a všecken lid k svatému pokání přiveden býti mohl. Datum v pondělí po památce svatého Matouše 23 září leta od narození Syna božího MDLXXXV°.

II. Paralipomenon XV: Budete-li Pána hledati, najdete; a pakli jej opustíte, opustíť vás.

22.

1585 d. 10 října v Zábřehu. — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, že, poněvadž »skrze veliké nakažení toho nezdravého povětří velmi lidé s tohoto světa scházejí«, ješto »Pán Bůh nyní těchto časův hroznú metlu morovú na hříšné křesťany a neposlušné dítky své týměř na všeckny krajiny vůkolní poslati ráčil«, jarmark podzimní u nich z nařízení vrchnosti konati se nebude.

23.

1585 d. 5 listopadu v Č. Třebové. — Rada městská žádá radu města M. Třebové, aby hrnčíře Jiříka Kučeru do města pustili, ješto mor u nich úplně již vymizel.

— Vznesl jest na nás spolusoused náš Jiřík Kučera hrnčíř a nás jest snažně žádal za toto k VOti psaní zpravujíc nás, že by měl kamna dělati spolusousedu VOti panu Motlovi Klučniklovi a že by do města vašeho nemůže [sic] puštěn bejti podle zápovědi, obávajíc se morního nakažení. I toto VMti můžem oznámiti, že již u nás z daru Pána Boha morní rána přestala, tak že již teď ote tří neděl jedno malý robátko umřelo, což v pravdě říci můžem, že již zdravějšího povětří z daru Pána Boha užíváme. Dej všemohúcí Pán Buoh, abyšte i vy ráčili zdravého povětří užívati. A pro lepší důvěrnost toho pečeti menší poručili sme k tomuto listu přitisknouti s jistým naším vědomím. Jehož datum v městě Třebové České v outerej po Všech Svatých leta 1585. — Purkmistr a rada města Třebové České.

Vzátcné opatrnosti pánům purkmistru a radě města Třebové Moravské, pánům a přátelům nám v Pánu Bohu milým.

24.

1585 d. 6 listopadu ve Svitavě. — Rada městská přimlouvá se u rady města Třebové Moravské, aby řezníci jejich na trhy připuštěni byli, poněvadž se mor posud v městě neobjevil, nýbrž pouze v některých vesnicích.

25.

1585 d. 9 listopadu. — Rada města N. prohlašuje pravidla, jimiž v době nakažlivých nemocí říditi se dlužno. (Tištěná vyhláška.)

Wiewol jederzeit ware Gottesforcht und ein buessfertig Leben Gottes grimmigen Zorn und Straff uber unser Sünde abzuwenden erfordert wirdet, so will doch solches zu disen lesten Zeiten und Grundtsupp der Welt,

darinn sich alle Sünde, Schand und Laster haufen, die Zeit und Leuff sich so geschwindt und sorgklich in alle Wege erzeigen und eraygnen, fürnemlich vonnöten sein. Dieweil sich dann auch viler Orten geschwinde gefärliche Kranckheiten, hitzige Fieber und Kopfwetagen, darauss mit der Zeit ein gemeine Seuch mecht ervolgen, befinden, so will ein unvermeidenliche Notturft sein, sich so viel mehr und fleissigen zu Gottes Wort und rechtem Gebrauch der hochwürdigen Sacrament ze halten, also in warer Buessfertigkeit zu leben, darneben auch eusserliche von Gott erlaubte ordentliche Mittel und Weg (einreissenden umgehenden Kranckheiten zu begegnen und dieselben nach Gottes vätterlichen Willen abzuwenden oder zufuerkommen) in guter Acht zu haben. Damit nun ein erbar Camerer und Rathe allhie irem tragenden Ambt nach an vätterlicher Fürsorg und Warnung hierinn nichts unterlassen, so wöllen sie nit allein ire liebe Burgerschaft und Inwohner alhie zu rechter Forcht Gottes ermanet, sondern auch hiemit als fürgesetzte Obrigkeit geboten haben sich in nachvolgendten Püncten auch eusserlich gebürlichs Gehorsambs und Volziehung zu verhalten, als nemblich, dass sich ein jedes in Essen und Trincken mässig halt, allen Uberfluss meide und fliehe, von Pfifferlingen, dergleichen schädlichen Erdtschwammen, Melaunen, Erdtäpfeln, wie auch aller Geschlächt der Pflaumen, Kriechen, Spenling, unzeitigem wurmstichigen Obst, roher ungekochter Speiss enthalt, im Hausshaben alle Ding sauber halt, allen Gestanck, Unsauberkeit und Unlust verhiete und abwende, dagegen mit reichern und wolriechenden Sachen allen ubeln Geschmack und Gestanck reinige. Es soll auch bey ernstlicher Straff Niemands Spielwasser, Harm, Blut, Aas, Menschenkot oder alles anders, was einen Unlust und Gestanckt verursacht, in die Aussgüss der Heuser und Höff, vilweniger auff gemainer Stadtgassen, Pflaster, den Pach, oder hinter die Meuren weder bey Tag oder Nacht schütten noch ausgiessen, sondern solches alles zugedeckt in die Thonaw tragen. Also soll auch Niemandts den Mist in den Häussern oder Ställen uber acht Tag halten, denselben nicht auf die Gassen noch hinter die Mawer, sonder vor den Thoren ausser der Stadt schitten oder auf die Äcker und Felder führen lassen.

Welche Schwein halten, dieselben mit erstem hinweg thun oder den Nachparn mit dem Gestanck ohne Schaden halten, gar nicht auf das Pflaster treiben. Jeder vor seiner Thür das Pflaster mitkhören, nicht allein auf die Fewerabent, sondern auch in der Wochen, so offt sich ein Unlust findet, sauber halten. Do sich begeb, das eines in einem Hauss an solchen hitzigen Fiebern, Kopfwehtagen oder dergleichen geverlichen Zustenden erkranckte, darin die ordentlichen Mittel nicht verachten, sondern mit erstem und so bald für die Hand nemen, wie dann in allen Apodecken solche Anordnung und Bestellung beschehen, das Armen und Reichen umb einen leidlichen Pfenning, welche solches nit vermögen, umbsonst die Notturft soll ervolgen. Es sollen sich auch solcher Personen die Kinder und andere, so inen zur Wart nichts nutz sind, eussern, die Haussge-

nossen, wie auch die Krancken, so wider erstarcken und aufkommen, sich gemeiner Versammlungen, der Kirchen, Päder, Marckts und dergleichen enthalten, Niemandt hierinne beschwerlich sein. Der Krancken oder Verstorbnen Klaider, Lein und Pötthgewandt nirgends in den Heussern oder bey gemainer Stadtpronnen, sondern ausser der Stadt in der Thonaw oder andern fliessenden Wassern waschen und seubern, unter andere Klaider, Lein und Pötthgewandt von Ausgang eines Viertljars nit mengen, vil weniger verkauffen oder andern anziehen und underpötten lassen. Nachdem auch sonst ingemein verbotten, das Niemandts ausser der ordentlichen Wierts und Gastheuser frembde Personen oder Gefraindte ohne Vorwissen und Begunstigung soll einnemen, hausen oder behörbrigen, so soll sich menigklich dessen jetzt so vil mehr bey ernstlicher Straff enthalten, die Wiert und Gastgeben auch der jehnen Personen so von andern Orten, da dergleichen contagiosische und gevärliche Kranckheiten regieren, wol acht nemen, dieselben weiter weisen und nicht behörbrigen. Wie dann der Erdschwammen, Obst und solcher Personen halben under die Thoer soll Beuelch geben, also der Aussguss, Schwein, Missstätten und dergleichen Unsauberkeit halben aller Orten gute Bestellung beschehen, damit die Ubertretter erkundiget und der Gebür nach gestrafft werden. Welche sonst einicher erkranckten Person in iren Heusern Beschwärung hetten oder auch eines Lassers und Barbierers nortürftig wären, die mögen sich bey dem desshalb verordneten Lazaret und Wundtarzt, da sie nicht andre Wege wissen, anzaigen. Darnach sich menigklich habe zu richten ɔc. — In einen erbarn Rath decretirt und beschlossen den 9 Novembris anno 1585.

26.

1585 d. 11 listopadu v Jevičku. — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, že se za příčinou morového povětří nastávající jarmark u nich konati nebude.

27.

1585 d. 20 listopadu ve Svitavě. — Rada městská žádá radu města Třebové Moravské, aby řezníci jejich na trhy do města opět byli připuštěni, poněvadž mor již téměř přestal, ješto tento týden v městě jen jedno dítě a v okolí asi tři osoby zemřely.

28.

1585 d. 25 listopadu v Boskovicích. — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, že z nařízení vrchnosti příští jarmark za příčinou morového povětří držán nebude.

29.

1585 d. 29 listopadu v Litovli. — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, že se pro panující nákazu jarmark sv. Mikulášský u nich konati nebude.

30.

1585 d. 3 prosince v Lanškrouně. — Rada městská oznamuje do Moravské Třebové, že mor v městě téměř úplně již vymizel, a žádá, aby řezníkům obchod s dobytkem opět byl povolen.

Službu svú vzkazujem, slovutné opatrnosti páni a přátelé naši milí! Zdraví i jiného mnoho dobrého na Pánu Bohu všemohúcím VOtem věrně rádi přejeme! Podle toho VOtem v známost uvozujem, že sou před nás předstoupili spolusousedé naši řemesla řeznicského a žádali sou nás za vysvědčení strany morního povětří souce toho oumyslu zase k vám s dobytky k svobodnému trhu honiti. Protož před VOtmi tajiti nemůžem, nýbrž v pravdě vysvědčujem, že z daru Pána Boha všemohúcího ta morní rána, kterouž Pán Bůh pro hříchy naše těžké na nás dopustiti ráčil, přestala, tak že některý den jeden umrlý bejvá, zase den dva žádnej. S čehož Pán Bůh všemohúcí rač pochválen bejti. Podle nichžto, sousedův našich, se k VOtem přimlouváme, že sousedům našim toho trhu, jakž předešle, příti ráčíte. — Dán v městě Landškrouně v outerý po sv. Ondřeji apoštolu Páně leta LXXXV°. — Purkmistr a rada města Landškrounu.

Slovútné opatrnosti pánům purkmistru a radě města Třebový Moravské, pánům i přátelům našim milejm.

31.

1597 d. 1 října na hradě Pražském. — Petr Vok z Rožmberka nařizuje Prachatickým, aby veškerý styk s městy morem nakaženými přerušili.

Petr Vok z Rožmberka, vládař domu Rožmberského. Moudří a opatrní věrní milí! Poněvadž všudy takměř, jakž toho správu mám, rána buoží jse rozmáhá,*) vám v tom poroučím, nepomíjejte dostatečně při všech branách vašich naříditi a to opatřiti, aby žádný z měst Hradce Jindřichova, Tábora, Budějovic Českých, z Hor Rudolfských, též z Soběslavě, Veselí, Lomice [sic], Třeboně i z jiných měst, když by o podobném povětří morovém proslejchati bylo, do města pouštěn ani přijímán nebyl, ani z měšťanův a obyvatelův vašich do týchž měst pod stratcením statku svého nechodil. Kdež věda o jisté vůli mé v tom jse tak zachovejte jináče nečiníce. Datum na hradě Pražském ve středu po sv. Michalu leta Páně 1597. — Rukú vlastní.

Moudrým a opatrným purkmistru a radě města mého Prachatic, věrným milým.

*) Že tomu skutečně tak bylo, vysvítá i z listu, kterým paní Apolona ze Šternberka dne 4 prosince r. 1597 žádala císaře Rudolfa II. za list mocný na kšaftování o statku svém. Praví tam doslova takto: »VCMti ve vší pokorné poddanosti tajiti nemohu, kderak — toho oumyslu sem, poznávaje nebezpečnost života svého a vzláště v těchto nebezpečných časech, v nichžto lidé den ode dne mimo naději z tohoto světa prostředkem smrti vykračují, a já také věda o smrti své, však o hodině smrti nevěda, — oumyslu sem, o témž statečku svém kšaft — zříditi« ɔc.

32.

1597 d. 29 října v Poličce. — Rada m. Poličky přimlouvá se u rady m. Třebové M., aby sousedu svému Portlu Brexovi, u něhož žebrák od nich přišlý zemřel, žádných těžkostí nedělali, poněvadž u nich mor není.

Službu svú vzkazujeme, slovutné a vzáctné opatrnosti páni a přátelé naši zvláště milí! Zdraví a v něm jiného všeho dobrého od Pána Boha Vašim Opatrnostem žádajíce přejeme věrně rádi. Správu nám učinil Portl Brex, soused Vašich Opatrností předměstský, že by na něho nějaká těžkost pro Hanusa Honsšádla, kterej měvši od nás list sobě na žebrotu danej u téhož Portle dnův pominulých, jako by z moru přišel, umřel, valiti se chtěla, nás k Vašim Opatrnostem za přímluvu, aby jemu z takové těžkosti sjíti mohlo, žádal. I nemoha jeho snažné žádosti voslyšeti předně VOtem oznamujeme, že jest týž jistý Honsšádl z předměstí našeho chalupník byl a měvši sobě (jakž nahoře dotčeno) list na žebrotu danej od nás, k témuž Portlovi přišel; a u nás, děkuje Pánu Bohu, žádného moru není. Protož vedle téhož Portle k VOtem se přátelsky přimlouváme, že jeho v té příčině laskavě vejmluvna jmíti a jeho od té těžkosti prázdna učiniti ráčíte pro naši toho VOtem volnou a přátelskou odměnu. O čemž důvěrnou naději k VOtem máme, že této přímluvy naší přátelsky užíti dáti ráčíte. S tím v ochranu Pána Boha VOti poručena činíme. Dán v městě Poličce v středu po památce svatých Šimona a Judy leta etc. LXXXXVII°. — Purkmistr a rada města Poličky.

Slovutné a vzáctné opatrnosti pánům purkmistru a radě města Třebové Moravské, pánům a přátelům našim zvláště milým.

33.

1598 d. 27 července v Praze. — Arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé lituje, že město Plzeň morem zachváceno jest, a slibuje, až nákaza pomine, že vyrovná spor jejich s arcijáhnem.

Zbyněk, z buoží milosti arcibiskup pražský, stolice svaté apoštolské legat. Pozdravení naše vzkazujeme, slovutné opatrnosti páni přátelé nám milí! Nejsme toho vděčni aniž rádi slyšíme, že navštivení rány morový z dopuštění buožího při vašem městě nyní se rozmáhá. Ale že se ku pánu Buohu obracíte činěním pokání a zapovídáním rozpustilosti všelijaký, nad tím zalíbení majíce sami od osoby své s napomínáním jinejch našich rádi se za vás modliti chceme, aby pán Buoh hněv svůj ukrotiti a v dobrém zdraví město vaše, nám jistě milé, zachovati ráčil.

Dále též nad tím zalíbení žádného nemáme, jaké by chtělo nedorozumění mezi vámi a panem archidiakonem vaším, námi ustanoveným, vzrůsti, čemuž sme všemu z vašeho psaní porozuměti mohli. I rádi bychom se v to buď osobně neb jinejmi prostředky vložili, kdyby tato u vás morová rána v cestě nebyla. Vás zatím otcovsky napomínáme a žádáme, že

se k témuž panu archidiakonovi a správci svému duchovnímu, jakožto pastýři a otci svému, náležitě a šetrně chovati budete; jakož i jemu o tom taky píšeme, aby se touž měrou k vám otcovsky, a jakž na pastýře náleží, choval, zvláště pak, poněvadž se nyní tento hněv buoží ranou jeho nad vámi*) prokazuje a v takovém trestání buožím jeden druhému lásku křesťanskou prokazovati povinni sme. Nicméně my na to vedle vuole buoží pamět míti budeme, když by jeho buožská milost ráčil dáti zdravý zase povětří, to k spokojení mezi vámi přivésti souce k vám té naděje, že při tomto našem otcovském napomenutí zůstavíte. S tím vás pánu Buohu v ochranu poručena činíme. Datum v Praze v domě našem arcibiskupském v pondělí po památce svatý Anny leta LXXXXVIII°. — Zbyněk Berka m. p.

Slovutné opatrnosti panu purkmistru a radě města Plzně, přátelům nám milým.

*) Ale i v Praze objevil se v té době mor a zuřil tak, že soudy svou činnost zastaviti musely, jak čteme k. p. v Registrech půhonných zelených vejpovědí soudu komorního sig. J 19 na listě 584: »Leta tohoto etc. LXXXXVIII soudové sv. Bartolomějskej, sv. Martinskej, též i sv. Pavelskej pro ránu boží morovou držáni nebyli.« A v Registrech soudu zemského většího z l. 1595—1600 fol. S 1 čteme: »Soudové tito nebyli držáni: svatojeronymskej 98 a soud postní 1599 pro ránu morovou. Cum Deus immittit mala propter crimina mundi, qui sapis, esto pius; credito, tutus eris. Když Buoh válku, mor nebo hlad | dopoušti kdy pro lidský pád, | kdož žádáš býti zachován, | nech hříchův, a chrání tě Pán. | Živ buď z víry spravedlivě, | služ Pánu Bohu bedlivě; | jestli tak skonáš život svůj, | dáť věčnou radost Pán Buoh tvůj. Grassante peste 14 Augusti 1599 scriptum.«

34.

1598. — Pravidla, jež zachovávati dlužno v čas morové nákazy. (Z listáře Václava Pergra z Altenperku).

Bey gefehrlicher Zeit der Infection wer zuetreglich: Die ofnen Päder vnnd Schuelen zuverbietten. — 2. Dem Pranntwein. — 3. Das sy zu gebürender Zeit die Pierheüser sperren. — 4. Auf den Pläzen, da vil Volckh zusamen khombt, vnnd vor den Kirchen oder auch darinnen mit Khrobitpören zu rauchen. — 5. Die Gassen zu saubern. — 6. Die Heüser zu visitiern vnnd wegen der Haimbligkheiten Anordnung zu thuen, das sy ire Abgenge haben. Wo es aber nit sein khan, vngelöschten Khalch hinein ze schütten. — 7. Ein besonder Orth für die Inficierten vor der Statt zuuerordnen oder Losament vnd gewisse Personen, so dieselben versorgt. — 8. Die Schwein vnnd Genns vor der Statt ze halten. — 9. Mer Wachter bey den Therern ze halten, vnnd wann etwas von Claidungen durchgefiert, das sy Khundtschafft derer Orth, wo sy herkhomben, bringen. Item Pethgewanndt dergleichen. — 10. Zum Gebett, welches das vornembste sein soll, zuuermahnen vnd leutten vnnd innsonderheit Vnzucht zuuerbietten vnnd zu straffen. — 11. Die verstorbenen bey der Nacht zu begraben, so inficiert, wellche von den Palbierern besichtiget mögen werden, ob sy zaichen oder nit. — 12. Die frembden Pettler, Garttknecht, Juden abzuschaffen vnd neben den Stetten abzuweisen. Prot khan innen von den

Thorhüettern geholt werden. — 13. Seindt verstenndige Palbierer zubestellen, so die Adern richtig zueröffnen wissen vnnd vorstehen. — 14. Item gewisse Medici oder Doctores, so guette Experienz haben, neben ainer woluersorgten Appotegkhen, welche die gemaine Statt verlegen vnnd durch die Doctores die Taxa der Arzenei gemacht werden mögen. — 15. Stro vnnd dergleichen geringe Sachen, darauf die Inficierten sterben, vor der Statt auf gewissen Orthen zuuerprennen. Die Heüser der Inficierten zu zaichnen mit weissen Kholckhkreizen oder auch zuuersiglen vnnd Leite zuuerordnen, das sy ihnen ir Notturft zuetragen. — 16. Die Hundt, weil sy bissweilen vmblauffen, khünnen sie leichtlich woss fangen, in den Heüsern zubehalten. — 17. Die Pierglockhen khan durch das ganze Jar geleuttet werden, damit bei der Nacht khain Vmblauffen geschehe.

35.

1599 d. 24 července v Rejci — Bernard Drnovský z Drnovic radí M. Třebovským, aby pro panující mor jarmark nedrželi neb aspoň lidi z nakažených míst naň nepouštěli.

Opatrní páni Třebovští! Přátelie a věrní milí! Přeji vám od Pána Boha zdraví i jiného všeho dobrého věrně rád! Jakž mně psaní činíte oznamujíc, že by u vás jarmark držán býti měl podlí starobylýho spůsobu na den Nanebevzetí Panny Marije, souc pak těchto časů v některých místech povětří nezdravý a zvláště v městě Olomouci rána morová že předce trvá, pro kteroužto příčinu i soud zemský, kterýž se v městě Olomouci při svatým Janě držeti začal, odložen jest, radíte se se mnou, měli-li byšte předce ten jarmark při dotčeným času držeti aneb jej dáti pro napřed psaný příčiny vyvolati, že se držeti nedopustí, předsevzetí vaše poctivý vám schvaluji; a dobře činíte, že pro nějakou špatnou kořist neb oužitek zdraví vaše, manželek a dítek a všech opatrujete, aby vám takový zlý povětří aneb nakažení do města při takovým jarmarce přinešeno nebylo. A má rada a zdání jest, abyšte hned v čas takovej jarmark, že jeho držeti pro napřed oznámené příčiny nedáte, vyvolati dali a jistotně, jest-li by kde s takovejch nakažených míst k vám přijížděli nebo přicházeli, abyšte do města jich pouštěti nedali. Ač se žádný moci Pána Boha uvarovati nemůž, však Pán Bůh dal člověku rozum, aby se věděl jak před čím vystříhati. Však protož já to soudím, když kdo časně to před sebe bere, nakažení nedočeká, že se před takovejm zlejm povětřím vystřáhnúti může. A starý přísloví jest, že opatrnýho člověka Pán Bůh ostříhati ráčí. A s tím se vám od Pána Boha na všem dobře a šťastně míti vinšuji. Datum na Rejci v sobotu po památce svaté Máří Magdalieny leta 1599. — Bernart Drnovský z Drnovic na Rejci a hradě Kounicích, nejvyší hofrychtýř markrabství moravského.

Opatrným pánóm purkmistru a radě města Moravské Třebové,*) přátelóm a věrným milým k dodání.

*) Týmž věnoval v téže asi době nejmenovaný básník tyto verše: »S: Der Pestilentz wir nicht entgehen | wann wir auff vnsern Kopfen stehen | vnnd setzen Gott gleich Mass vnd Ziell | vnd wellen dass, wass er nicht wiell, | sein Weg nicht vnser Wege sein, | ob man sich gleich dünckt klug vnnd fein, | sah an dir an vnnd besser dich, | so wird die Seuche lägern sich. | Den Todt man also nicht verjagtt, | der vns allen ist angesagt. | Klugheitt und Weissheitt wieder Gott, | die ist var nichts vnnd giebett Spott. E. S. S.«

36.

1599 v červenci. — Výběrčí posudného oznamuje do Hradce Králové, že pro mor u nich řádící posudné v Kr. Dvoře vybírati bude, a táže se, kolik vlastně lidí denně umírá. (Z listáře Václava Pergra z Altenperku.)

Službu svou vzkazuji, slovutný a vzáctný pane purkmistře a páni přátelé moji vzláště milí! Dobrého zdraví a při něm jiného všeho dobrého přeji VOtem věrně a upřímně rád! Není pochybné naděje, že vyslanej a služebník můj dnešní den se jest s vodevřeným listem [vrátil], kderéhož sem po tom všem kraji Hradeckém, tu kde se posudní JMCé, pána pána mého nejmilostivějšího, dává, vypravil. A poněvadž pán Bůh všemohoucí toto město morovou ranou navštiviti ráčil,*) čehož VOtem v pravdě nepřeji, jest se obávati, že stavové by sobě snad to za nebezpečné věci, kdyby měli posudní do města krajského poslati, bejti měli, tak že bych JMCé snad dosti málo peněz shledati mohl. I vidělo se JMti pánům komoratům, abych zdravé povětří šetříc v městě Dvoru Královém takové posudní vybíral. VOtí za to na místě JMCé, pána našeho nejmilostivějšího, přátelsky žádám, že ráčíte poroučeti, aby v branách nebo u rathouzu byly cedule přibity, kdyby se kdy někdo s posudním nahodil, aby mně věděl kde hledati a aby JMCé takové posudní zouplna vycházelo a v restu nic nezůstalo.

Podle toho bych také rád chtěl věděti po kolika tělích mrtvejch se obyčejně každej den pochovávají. Prosím po tomto poslu za voznámení, neb se vo velikém počtu v městech Pražskejch mluví, že skorů k víře podobné není. A poněvadž pak dnes a zejtra něco na Smiřicích vyříditi mám, jestliže by se pánům vidělo tím raněji s posudním ke mně v jistým místě k Smiřicím s takovým posudním poslati, nebylo by jim potřebí do Dvora K. jeti. — Václav Perger z Altemperku a na Bílých Dvořích nad Mrlinou, JMti císaře římského vejběrčí posudního kraje Hradeckýho.

*) I kolem Kouřima řádil tehdy mor, jak vysvítá z poslední vůle, kterou dne 2 srpna 1599 učinil Jiřík Piryn, měšťan tamější, »poněvadž rána morová boží vůkol nás nyní proskakuje«.

37.

1599 d. 4 září v Chocni. — Podkomoří císařové oznamuje Trutnovským, že nemoha pro morovou ránu k nim přijeti potvrzuje starou radu i pro tento rok, napomíná je k zbožnosti, aby Bůh metlu svou od nich odvrátil, a nařizuje, aby mu příslušné poplatky do Jaroměře zaslali.

Moudří a opatrní přátelé moji milí! Jest vám všem vůbec vědomo, že se obyčejně teď při tomto čase každoročně vedle starobylého chvalitebného pořádku úřad konšelskej u vás v městě Trutnově obnovuje, vedle kderéhožto dobrého obyčeje já, jakž povinnost má ukazuje, byl sem toho celého oumyslu roku tohoto 99 taky to vykonati, sám k vám přijeti aneb pana hofrychtýře svého k vám vypraviti a tejž ouřad konšelskej obnoviti. Ale poněvadž srozumívám, že rána boží morová na mnoha místech v tomto kraji a snad také i u vás se začíná, nechtějíce vás ani sebe v tyto zarmoucené časy příjezdem svejm obtěžovati a majíce správu, že z daru a z milosti Pána Boha všemohoucího všickni jminulého roku 98 na úřad konšelskej i za starší obecní dosazení v dobrém zdraví zůstáváte, protož vás všech i tento rok 99 v též práci a povolání vašem tak a tím pořádkem, jakž ste ode mne jmenováni a dosazeni byli, zanechávám a z úřadu svého podkomorského [sic] vás i na tento rok k též práci úřadní vyvoluji a ustanovuji; a vás pane primas a páni konšelé i starší obecní napomínám, abyšte práci sobě svěřenou jako lidé poctiví a dobře zachovalí a milovníci pobožnosti, spravedlivosti a řádu věrně řídili; vy pak páni vobecní milí taky starších svejch jako sobě představenejch abyšte šetřili, k nim všelijaké náležité poslušenství zachovávali a uctivostí je předcházeli. Obojí pak, znajíce tuto metlu božskou a ránu morovou pro polepšení životův našich a pro příčinu k svatému pokání se obrácení na nás od Pána Boha bejti poslanou, jeho božské milosti za ukrocení toho hněvu přísného prosme a obnovíce životy naše v pobožnosti křesťanské to, což dobrého a Pánu Bohu líbezného jest, čiňme. Mocen jest Pán Bůh ihned hněv svůj svatej ukrotiti, místo zármutku potěšení a místo moru šťastné zdraví a obveselení mysli našich nám dáti. Což aby se stalo, toho i všeho jiného dobrého, já vám věrně od Pána Boha žádám a, v čem vám všem obyvatelům města Trutnova jakou pohodlu kdykoliv učiniti mohu, že ji rád vykonám, na to se všickni společně a jeden každej obzvláštně bezpečte.

Plat komorní a jinné povinnosti, rád bych, abyšte, dá-li Pán Bůh, v sobotu příští, totiž od dneška v týmdni, zapečetěný a dobře stažený do města Jaroměře odeslali; tu je od vyslaného vašeho písař můj příjme. Jestliže jest pak kdo z prostředku vás páni konšelí aneb starších obecních z světa sešel, o tom mi oznamte, taky i vosoby jiné na místo jeho jmenujte; opatřím to dále náležitě.

Pán Bůh všemohoucí račiž milostí a vochranou svou božskou na každém místě nám všem přítomen bejti. Datum na Chocni v sobotu po svatým Jiljí leta ɔc. 99. — Hertvík Zejdlic z Šenfeldu na Polný, Chocni, Přibislavi a Zvoleněvsi, JMCé rada a císařové JMti podkomoří v království českém.

Moudrým a opatrným panu purkmistru, konšelům a vší obci města Trutnova nad Úpou, přátelům mým milým, k společnému při shromáždění jich obecném přečtení dán buď.

38.

1599 d. 30 září v Mohelnici. — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, že pro všeobecnou nákazu morovou trh sv. Martinský u nich konati se nebude.

39.

1599 d. 20 října. — Rada Starého města Pražského nařizuje pravidla, jichž v době nákazy morové šetřiti dlužno. (Opis v diplomatáři z knihy č. 326 archivu král. hl. města Prahy fol. 66—67.)

Artikulové strany rány morové od JMCé nařízení. Z milostivého JMCé poručení od purkmistra a rady Starého města Pražského všem vuobec a jednomu každému zase znovu v známost se uvozuje: Tak, jakož jest na onen čas JMCá pán pán náš nejmilostivější majíce nade všemi námi otcovskou péči milostivé nařízení, jak by se jeden každý v tuto morovou ránu (v ušetřování zdraví svého) chovati měl, učiniti ráčil, což vše v artikulích jistých vytištěno a vuobec vydáno,*) anobrž což mimo to vejšeji skrze oustní oznámení obzvláštně poručeno jest bylo, a že pak JMCá správu toho jistou míti ráčí, kterak by teď nyní po odjezdu JMti taková milostivá nařízení v žádné podstatě nezůstávala, o to opět milostivé poručení vyšlo, aby taková milostivá vuole a poručení JMCé znovu všem ku paměti přivedena a dále nad takovými předešle nařízenými artikulemi skutečná ruka držána byla a to pod skutečným trestáním jednoho každého toho, kdož by je buď měniti a stenčovati nebo přestupovati chtěl a všetečně proti nim se postavoval, protož se tuto v krátkém smyslu to, což tak předešle nařízeno bylo, jednomu každému ku paměti přivozuje a předkládá:

Předně, aby se jeden každý v domu svém i také před domy čistotně chovati hleděl, žádných nečistot a smradů v domích ani před domy netrpěje. A jestliže by Pán Buoh který dům nakažením morové rány navštíviti ráčil, aby takový pokoj, v kterém by kdo umřel, pro ušetření jiných lidí zdraví zavřín byl.

Item z strany zvonění, když kdo umře, aby se podle prvního spůsobu posavad zachovalého žádných hran ani prepusův nezvonilo, než toliko když se mrtvé tělo po nešpořích k hrobu nese, a to což nejkratčeji býti může, aby tehdáž zvoněno bylo. Při kterém by pak kostele zvoník toho se dopustil a jinak učinil, ten metlami trestán býti má. K čemuž úředníci jedné každé osady s pilností dohlídati i z toho odpovídati povinni jsou a budou.

Item mrtvá těla podle předešlého nařízení aby všudy v každých místech do truhel zabedňována byla a to tehdáž, když se již mrtvé tělo dolů do síně domové k opatření lidem snášeti má. Kterážto mrtvá těla v témž zabednění bez proměny zůstávati mají a nikdyž, buď že by do kostela nebo na krchov k pohřbení vnášena byla, aby odhražována nebyla. Kdož by se pak toho dopustil a tak mrtvá těla do síně domové nezabedněná

snášeti, nebo potom, když se do kostelův buď na krchovy k pohřbení nesou, odbedňovati a odkrývati dal, anobrž někdo se toho, aby se odhražovala, zmocňoval, jaká pokuta takového každého následovati bude, to každý takový dobře zví. Čehož zvoníci a hrobníci, aby se toho nedálo, pilni býti mají. Což se všetečným ženám, kteréž se nejvíce takové věci ujímají, k vejstraze předkládá, aby se s posměchem nějakým nepotkaly.

Item mrtvá těla, jakž člověk život svůj dokoná, ihned téhož dne a nejdéle na zejtří do hrobův pochována býti mají.

Item tarmark ovšem se zapovídá, aby (mimo nové šaty a jiné nové věci) nic jiného prodáváno nebylo pod skutečným trestáním.

Item židé po domích aby žádných handlův nemívali, než v místě k bytu jim uloženém a to v věcech čistotných a nových, nad to vejše po ulicech a zvláště po rynku aby se neprocházeli a nepotloukali pod pokutou jistou.

Jakož také předešle o chodcích a žebravých lidech zapovědíno jest, aby se v městech Pražských nezdržovali, o nich nyní takto se nařizuje a poroučí: Těm všem žebrákům, kteříž sou se při městech Pražských zstarali a více pracovati by nemohli, dána budou znamení nebo cejchové, po kterémž by se takoví znáti mohli; kterým se pak cejchu nedá, ti od města hnáni, a pakli by se zase navrátili, pardusem trestáni budou. Také se všem takovým lidem žebravým, jimž táž znamení dávána budou, přísně zapovídá, aby na žebrotu v tuto ránu morovou po domích a na ulicích nechodili, po mostě a ulicech nikdy nesedali a nežebrali, než aby před kostely a nikdež jinde sedali a tu almužny od lidí očekávali jináče nic pod pokutou metlami mrskání, k tomu na žádné pohřby aby nechodili pod týmž trestáním; a kdož by jim jakou almužnu dáti chtěl, bude povinen ji týmž chudým před kostely, kdež tak sedati budou, rozdávati a ne jinde.

Co se pak lidu nádenního obojího pohlaví tkne, ti aby ovšem žebroty prázdni byli a nežebrali, ale raději pracovali z peněz, aby měli nač živi býti, anobrž raději toho šetřili, když časem letním dělati mohou, nezaháleli, ale pracovali, a což sobě v létě vypracují, to na svá vychování k zimnímu času sobě zachovali.

Item zahaleči, kteříž dělati nechtějí, ti ovšem trpíni býti nemají, ale z měst Pražských hnáni i také metlami mrskáni budou, poněvadž tehdáž, když díla míti mohou, dělati nechtějí.

Item co se těch povalečův, kteří se při vápenicích a mezi haldami zdržují, dotýče, úřad konšelský všelijak na to péči míti budou, aby skrze své úředníky, též rychtáře tříbeni byli a nikdež trpíni nebyli. A kdož by takové v domích buď šenkovních nebo v sladovnách, v pivovařích i kdekoliv jinde přechovával, ten každý tolikrát, kolikrátž by se toho dopustil, deset kop míš. pokuty (na vychování chudých) dáti povinen bude.

A jakož také mnohé ženy i děvečky mohouc lidem sloužiti neb na díla choditi vydávají se na to, aby po ulicech věnce, koláče, šišky, voplatky, jídla všelijaká, též ovotce toulajíce se po ulicech a dům od domu roz-

našely a prodávaly, ta každá, kterákoliv postižena bude, do vězení a potom do klece dána a naposledy od města hnána býti má.

Item jakž předešle, lázně aby se netopily, přesně zapovědíno jest, to též i nyní JMCá ráčí chtíti míti, aby se toho žádný ani pod obmyslem vanny k mytí lidem nalévati, nebo v suchých světnicích krev lidem pouštěti dal, nebo nějakých fortelův v tom se dopouštěl pod pokutou padesáti kop míš., kterážto pokuta na vychování chudých lidí do lazaretův vynakládati se má.

Protož, co se jest tak předešle z milostivého JMCé poručení nařídilo a nyní obnovuje, to jeden každý zouplna držeti a bez porušení zachovávati povinen jest v té naději, když potomně Pán Buoh hněv svůj ukrotiti a ránu morovou zase milostivě přetrhnouti ráčí, že zase pohřebové mrtvých těl poctivě držáni i zvonění k prvnějšímu spůsobu vykonávána budou. Tak, což se nyní toliko pro ušetření rány morové činí a zachovává, to vše potomně předešlým spůsobem k vynahražení přivedeno bude. Jenž se stalo v středu po památce svatého Lukáše evangelisty leta Páně tisícého pětistého devadesátého devátého.

*) Míní tím řády morní ze dne 2 a 23 září 1585 zde pod č. 18 a 21 otištěné. — V Registrech soudu zemského většího z l. 1595—1600 fol. S 2 poznamenal písař: »Leta 1599 soud zemskej svatojeronymskej se nedržel pro ránu morovou. Leta 1600 soud zemský postní větší držel se v sobotu po památce sv. Matěje apoštola Páně [26 února].«

40.

1599 d. 25 října. — Rada Starého města Pražského dává inspektorům a úředníkům šestipanským instrukci, čeho dbáti mají v čas moru. (Opis v diplomatáři z knihy č. 326 archivu král. hl. města Prahy fol. 64—66.).

Instrukcí inspektorům nad nařízením JMCé z strany čistoty po městě v čas moru. Předně, kdež by spatřili v které ulici před čímkoli domem jaké nečistoty, smrady z domu vycházející, bláta a všelijaké neřády, to ihned aby tu, kdež náleží, oznámili.

Item poněvadž sou k tomu dvě osoby obzvláštně nařízené, aby po ulicech chodily, a kdež by jaké mrchy ležaly, to vše uklízely a pryč odnášely, začež i plat každého téhodne berou, jestliže by toho nevykonaly a po městě každodenně spatřovány nebyly, to též aby netajili.

Item nad tím pozor měli, aby při žádném kostele hran ani prepulsu se nezvonilo, než toliko po nešpořích, když se mrtvé tělo nese k hrobu a to při té toliko faře, kdež mrtvé tělo přináleží, leč by komu dovoleno bylo, aby u některé jiné osady také zvoněno bylo.

Item mrtvá těla aby se odkrytá do síně domové na máry na žádné peřiny nekladla ani lidu k divadlu se nepředstavovala, ale ihned, když by se doluov do síně snášeti měla, aby se do truhly zabednila a teprve zabedněná na máry doluov do síně k spatření lidem vnášela; kterážto mrtvá těla tak do truhly zabedněná již více nikdy nemají se otvírati, ani když

se do kostela vnesou ani na kerchově u hrobu. Jestliže by pak kdo buď z mužského nebo ženského pohlaví toho všetečně se zmocňovati a truhlu odvírati se pokoušel nebo pokusil, ty osoby všechny poznamenané tu, kdež náleží, přednášeli.

Item na to pozor míti budou, kdyby kdo umřel, aby se s ním nechovali, ale ten den nebo na zejtří pohřbíti dali.

Item na tarmarce aby se nic starého neprodávalo než nové věci.

Item chodci a žebraví lidé aby toliko ti zuostávali, kteříž budou míti cejchy nebo znamení Staroměstský. Jiní, kdo by koli byli, buď z Nového města, z Malé strany a jiných cizích práv, též přespolní aby skrze biřice a pacholky ven z města hnáni byli; a našli-li by se zde podruhý, metlami mrskáni že budou. Co se pak tkne lidu zahálečného obojího pohlaví, těm ovšem žebrota zhola zapověděna jest; anobrž takoví, kteří dělati časem letním, když díla sou, nechtějí, aby vydělajíce sobě v letě peníze měli nač v zimě živi býti, almužny a všeho fedruňku prázdni býti mají. Ti pak žebraví lidé, kteříž maje znamení k žebrotě se připouštějí, nemají po ulicech ni domích choditi a štercovati, než toliko při kostelích sedati a tu almužny očekávati jináče nic pod pokutou pardusu. Nicméně při pohřbech tolikéž nemají se dáti nacházeti, než při tom kostele, kdež se mrtvé tělo pochovává, almužny očekávati.

Item mají toho šetřiti při domích šenkovních a jinejch, aby žádných lidí zahálečných nepřechovávali, noclehu jim nedávali pod pokutou 10 kop míš., kolikráte by koli se toho kdo dopustil.

Item pozor míti budou, aby takoví zahaleči po sladovnách, pivovářích, v vápenicích, po březích, mezi haldami stanoviště svého neměli a s pomocí rychtáře a písaře rozptylováni a tříbeni byli.

Item jakož sou sobě zvyklost vzaly mnohé ženy a děvečky, že po domích a ulicech se protulují s koláči, s šiškami, voplatky, s vařenými a pečenými jídly, též s ovotcem, podle čehož i lidskou čeládku zanášejíce je takovými pomlsky kazí, k krádeži přivozují, je vyluzují moha dobře sloužiti, nemocných hlídati nebo na den dělati, takové, kdež by koli postiženy byly, do vězení, i s tím co prodávají, právem připravovány ať jsou.

Item dohlídati, aby se lázně nikdež netopily, ani vanny nenalívaly, nebo jakých fortelův v tom požívali.

Úředníci šestipanští a k nim jiné osoby k dohlídání a tříbení žebrákův i všech zahálečných lidí takto se chovati budou: Předně dají všem lidem, kteříž bezelstně almužny žádati by chtěli a dělati nemohou, znáti, aby v jistý den a hodinu do rychty na dvůr se sešli, tu aby se s pilností jedna každá osoba examinovali, odkud jest, kde bydlí, dávno-li jest při městě, co je dělával, kde kdo ho znají, proč žebře, jaký na sobě nedostatek má.

V té příčině seznají-li na osobě, že prací živiti se nemůže než samou žebrotou, též že jest se zde spravovala od dávních let, žádnému poddaností zavázána není, nicméně má-li o sobě svědectví, že jest pobožně živa, almužny nepropijí, má-li ženu neb kuběnu, měl-li jest prve ženu, než jest

v žebrotu přišel, či teprva v žebrotě ji sobě vzal, proč jest samotný se neživil etc., tehdy ať se jméno jeho poznamená i také, kde bytem jest (však toliko v Starém městě, ne jinde); potom dáti mu znamení s tím však oznámením, jestliže by to znamení stratil nebo někomu od sebe odevzdal, že bude z města biřicem vyveden; dále aby se nevožíral, neřádně živ nebyl, každého dne ráno do kostela k službám a chválám božím chodil, a co se od kněžstva na kázání každodenně v kostele káže, sa od něho otázán, aby uměl to oznámiti.

Item po ulicech nikdež aby nesedal ani se netoulal, po domích nechodil, než ráno, když se služby boží dějí, v kostele mezi jinými chudými v řádu seděl a po mšech před kostelem až do večera a tu v témž místě a nikdež jinde almužny očekával; pakli by se kterému nelíbilo tu seděti, může domů jíti a žebroty prázen býti.

Mimo to mohou se z týchž chodcův čtyry osoby vybrati a z nich rychtářové chodečtí býti, aby je v tomto řádu spravovali a své vůle užívati jim nedopouštěli.

Poněvadž pak nad takovými lidmi z sousedův také čtyři osoby nařízeny jsou, bude povinnost úředníkuov i k nim jiných správcův přidaných, aby každého téhodne je před sebe povolávali, je k pilnosti napomínali a, jak se co řídí, od nich správu brali, i také co by v té příčině k napravení potřebného bylo, to vše k vzdělání lepšímu přivozovali, nicméně i rychtáři, písaři a čeládce jich poroučeli, aby jim v tom, čehož by k zdržení téhož řádu potřebovali, nápomocni byli.

A aby takový řád podstatně jíti mohl, každý čtyři neděle svolajíce ty žebráky budou je přehledávati a vyšetřovati, zda by který jináče se choval, než náleží, nebo přimísil-li se jest kdo jiný mezi ně, nemaje znamení.

Toho také vyšetřovati povinni budou, aby žádný z města Nového ani Menšího sem na žebrotu nechodil, ani těm, kdož tam jinde sou bytem, aby se znamení nedávaly.

Co se pak tkne lidu nádenního, jakož prve o tom poručeno jest, nařídí to, aby každý desátník se všemi podruhy ze všech domův z desátku svého před úřad přišel (však s těmi toliko, kteříž na den dělají nebo dělati nechtějí, pominouc řemeslníků a těch, kteří své živnosti v prodajích neb nětčem jiným vedou), a když by se postavili, tu každého aby examinovali, odkud jest, jak se živí, co dělává, kde, a jest-li svobodný. I když by tak obojího pohlaví se našel, že není zahaleč, ale na den vždyckny dělává, ten se poznamená a dá se mu cedulka v ten rozum: Jan Petr N. z N. etc. má dovolení od nás úředníkuov, poněvadž pracovitý člověk a svobodný jest, aby mohl při tomto městě prací svou se živiti. Jinak bude-li zahalečem a, když se na jakékoli dílo najímati bude, dílu odepře a raději zaháleti bude, po ten den té milosti neužive a z města se vyžene. Když by pak takových cedulek neměli, sa seznáni, že pracovati nechtějí a toliko na škodu lidskou v městě se potloukají, ten každý za zahaleče jmín jest:

těm poručiti, aby města prázdni byli, a nepůjdou-li, poručiti je biřicem vyvésti; navrátí-li se potom, metlami přitužiti.

Item poručiti těm všem nádenním lidem, kterým se cedulka dá, aby sobě komory u lidí objednali a tak povalečně v městě se nepotloukali; neb podle nich také i jiní, jako by též pracovití byli, shrnovati se mohou; a tak spíše se pozná, kdy komory nemá, že jest povaleč. Nicméně poručiti, aby časem letním tak pracovali a peněz přichovávali, aby na to mohli v zimě potom živi býti, neb žebrota žádnému se nedopustí. Kdo by pak takový nalezen byl, že by práce své peníze propíjel, ten trpín býti nemá.

Item povinnost úředníkuov bude, aby nad tím pozor měli, kde by jaké nečistoty z domu kterého vycházely, nebo po ulicech před domy hnoje, bláta, rumy, a kdež by se tak jaké nečistoty zdržovaly a po jednom napomenutí to se nevyklidilo, po té ihned na pokutu pět kop míšenských nastoupili.

Item kde by který šenkýř jaké ležáky přechovávali, noclehy jim dávali, ti ihned tolikéž aby pokuty pět kop míšenských složili, kolikrátekoli by se toho který dopustil.

Co se pak dotýče nemocných, kteříž po ulicích leží, na to bedlivost ať jest, aby přísně tomu hrobníkovi se poroučelo, aby nedopouštěl žádným se tu pokládati, ale ihned jakžby se který položil, aby ho ohledal, jest-li nemocný, do lazaretu proti špitálu vnesl a opatřiti poručil. Také když kterého nese nemocnýho, aby se s ním nesápal (jakž se o tom správa činí), než pěkně s každým nakládal. Pakli se čeho toho dopustí, že bude jemu ta práce odňata a trestán bude. Mimo to dotčený hrobník nemá žádného mrtvého těla z žádného domu nikdež bráti a pochovávati, ani toho, kdyby kdo z kterého domu mrtvé tělo na ulici vynésti dal, se dotýkati pod pardusem. Než jestliže by v kterémkoli domu chudej umřel a neměl-li by co od pohřebu dáti a to bylo úředníkuom oznámeno, budou povinni k tomu prostředkuov při knězích a žácích vyhledávati, aby to tělo mrtvé pochováno bylo a poznamenání té osoby do cedule vešlo, byť mělo i nětco z obecního vynaloženo býti. Actum in consilio 25 Octobris consule domino Johanne Kukla anno etc. 99.

41.

1599 d. 27 října v Praze. — Jan Václav z Lobkovic nařizuje radám měst Pražských, aby pro ránu morovou žákovstvo po domech koledy vybírati nechodilo. (Opis v diplomatáři z rukopisu fakulty filosofické B 18 fol. 53—54.).

Službu svú vzkazuji, slovutné a mnohovzáctné poctivosti páni přátelé moji zvláště milí! Zdraví etc. Nepochybuji, že v paměti máte, kterak předešlého roku 98 (maje sobě z kanceláře české vnuknutí dáno), kdež tolikéž jako i roku tohoto rána morová z dopuštění božího jest trvala, podle ji-

stého snešení mezi námi všemi třemi městy Pražskými jisté nařízení jste učinili i také vůbec vytisknouti a vyhlásiti dali, poznávaje to, že v tuž ránu morovou žákovstvo, kdyby mělo do domů měšťanských a na koledy vcházeti, nemalá nebezpečenství z toho by nastati a trefiti mohla, jedno, že dotčené žákovstvo bývaje každodenně při pohřbích mrtvých těl, ano také i v školách mezi žákovstvem též že rána morová procházela, kdyby do pokojných domův, kdež proto z požehnání božího ušetření nacházelo, vcházeli, že by do týchž domů něco toho k nakazení náchylného přinésti mohli, zase z druhý strany též vcházení žákovstva do domů a zvláště těch, kde se často s nemocnými a mrtvými obírají, že by i to žákovstvo mohlo se nakaziti a potom mezi lidi vcházejíc k většímu rozmnožení rány morový příčinu dáti, aby takové koledy vyzdviženy a zastaveny byly: což za slušné i tohoto času, aby zapovědíny byly, v pravdě se býti poznává.

Poněvadž pak i nyní rána morová ještě v městech Pražských zůstává a tomu se porozumívá, že teď při času památky slavnosti Všech milých Svatých začátek kolled officiálských nastane, jichžto jest v počtu do vosmi i s žákovskou vánoční, a ty se přetrhnou až do památky Tří Králův, z té příčiny vám jménem JMCé poroučím, abyšte ihned ve všech třech městech Pražských takové kolledy jakž officiálské tak žákovské zapověděli, ani jinejm, kdež žáci nejsou, ničehož toho požívati nedopouštěli. Nebo rozuměti tomu jest, že na tom ve všem čase, jakž se od mnoha nedělí rána morová začala, berouce od pohřbův officiales i žákovstvo dobré peníze (nežádaje vejšeji lidé obtěžovati), to přijíti. Nicméně aby to chudé žákovstvo vyživení své míti mohlo, úřad konšelský při každém městě to nařiditi bude moci, aby pp. farářové po kázání vůbec oznámili, aby při osadách sbírku činili na ně i také při kostelích pomoci jim k dobrému požádali. Což že se tak stane, jiné naděje nejsme. S tím etc. Dán v Praze 27 Octobris anno etc. 1599. — Váš volný, věrný a upřímný přítel Jan Václav z Lobkovic.

Slovutné a mnohovzáctné poctivosti pánům purkmistru a radě Starého města Pražského, pánům přátelům mým zvláště milým k dodání.

42.

1600 d. 21 srpna v Kr. Dvoře. — Rada městská žádá rektora university, aby jim poslal učitele, poněvadž morem všecky dítky utraceny nebyly. (Z městského listáře).

Službu svou vzkazujem, velebný a ctihodný P. rektor universitatis akademie Pražské nám v lásce křesťanské příznivý! Zdraví dobrého přejeme VMti věrně rádi! Ačkoliv jsme po ten všecken, zvláště pak rány této boží morové pominulý čas a až dosavad mládence z akademie pražské žádného při správě školy naší neměli, však poněvadž po též ráně boží morové ještě nětco dítek, kteřížto k nabytí bázně Páně a literného umění pěstounův potřebují, pozůstalo, čehož my přehlédnouti a jak školy naší

tak i chrámu Páně opustiti nemohouce VMt přátelsky žádáme, že nás k prv příštímu svatému Havlu*) mládencem z akademie pražské hodným, kterýž by k sobě správu školy naší za předdotčenými příčinami přijal, opatřiti a nám jeho listem VMti konfirmovati ráčíte. A my se toho VMti volně odsluhovati, jeho pak mezi námi vším dobrým a nám náležitě možným fedrovati a ochraňovati nepomineme. Za přátelskou odpověď žáďáme.

A s tím se VMti na všem dobře a šťastně jmíti vinšujeme. Datum v městě Dvoru nad Labem v pondělí po památce Nanebevzetí Panny Marie*) leta 1600. — Purkmistr a rada města Dvoru nad Labem.

P. Mistru Martinovi Bacháčkovi Nauměřicskému z Nauměřic, rektorovi universitatis akademie pražské.

*) Původní »sv. Jiří« a »po neděli Letare“ [13 března] přeškrtnuto.

43.

1605 d. 9 listopadu v Praze. — Rudolf II. nařizuje Pražanům, aby denně podávali do české dvorské kanceláře zprávu o stavu nákazy. (Koncept).

JMt římský císař a uherský, český ꝛc. král, pán náš nejmilostivější, poctivým a opatrným purkmistrům, konšelům Starého města Pražského poroučeti ráčí, poněvadž se tomu srozumívá, že by v městech Pražských [lidé] dosti zhůsta promírati měli,*) aby na to pilný pozor dali, každodenně z téhož Starého města Pražského jisté poznamenání, kolik osob a na jaké bolesti neb nemoci jest umřelo a při kostelích pochováno, do kanceláře JMCé české dvorské podávali, a pokudž by se našlo, že by někteří na morní nakažení sešli, aby to vedle předešlého nařízení a pokudž nejvejš mohou, opatřili a v tom se tak poslušně chovali jináče nečiníce. Decretum Pragae 9 Novembris Ao. 605.

In simili Hradčanským, Novoměstským, Malostranským.

*) Mor řádil po celou zimu, jak nasvědčuje tomu zápis v Registrech outoků tělných z l. 1602 - 1611 fol. D 19: »K roku po svatých Fabiánu a Šebestiánu [20 ledna] 1606 pro morovou ránu soudu škodního nebylo, ani také k tomu terminu žádných obeslání ze škod bráno,« a trýznil obyvatelstvo po celý ten rok tak, že ani soud zemský držán nebyl. Čtemeť v Registrech soudu zemského většího z l. 1604—1628 na fol. H 18 b: »Soud svatojeronymský 1606 a soud větší postní zemský 1607 nebyli držáni pro ránu morovou.«

44.

1605 d. 15 prosince v Boskovicích. — Rada městská dává mlynářům do M. Třebové jedoucím vysvědčení, že u nich mor není.

My purkmistr a rada městečka Bozkovic známo činíme tímto listem, že jsou před nás předstoupili Jan Jouda, Vít Čech a Václav Jouda, mlynáři a spolusousedé naši z městečka Bozkovic, správu nám dávajíc (srozumívajíce tomu), kterak by jim do města Třebové Moravské obyvatelé téhož města s poručení vrchnosti na trhy svobodné za příčinou tou, že

by zde v městečku v Bozkovicích morové povětří lidem nemalé škoditi mělo, jezditi a jich do města pouštěti a prodávati nedali, nás za jistý kundšaft a vysvědčení o též věci žádajíce. Jejichžto žádosti oslyšeti nemoha svrchu psaným osobám tímto listem toto vysvědčení dáváme, že u nás, chvála Pánu Bohu, žádného morového povětří a nakažení, kteréž by lidem z přepuštění božího škoditi mělo, nejní, nýbrž dobré a zdravé povětří, kteréhož Pán Bůh nadlouze popříti rač, zůstává, ač předešle nemohlo tak býti, aby za tejden jedno, dvě a nejvíce tři z městečka i z vesnic k záduší Bozkovskému přináležejících umříti nemělo. Ale co jest to na tak velikou osadu! Tento pak tejden ještě, chvála Pánu Bohu, žádný z lidí neumřel. Pro lepší toho jistotu pečeť městečka našeho k tomuto listu přitisknouti jsme dali, jehož datum v městečku Bozkovicích 15 dne měsíce Decembris leta 1605. — L. S.

45.

1607 d. 9 května na hradě Pražském. — Radové komory kr. č. nařizují Kouřimským, aby týdně neb nejdéle každé dvě neděle podávali zprávu o moru.

Moudří a opatrní přátelé milí! Jakož sobě od nás předešle o tom poručeno jmáte, abyšte nám o tom co nejčastěji na komoru skrze psaní oznamovali, zdali by buď mezi vámi v témž městě neb kde jinde v tom kraji po méstech a městečkách též ve vsech rána boží morová proskakovala*) a kdo z lidí kdy kderého času na morní bolesti z světa odcházejí, vedle čehož ste se poněkud tak chovali a nám nětco toho poznamenaného odeslali. I že pak JMt císařská, pán náš nejmilostivější, to milostivě chtíti ráčí, aby se to vždy dále od vás i od jiných bedlivěji dálo a JMti o tom gruntovní správa činěna byla, za touž příčinou jménem a na místě JMti císařské vám dále poroučíme, abyšte dadouc všelijak na to bedlivý pozor, zdali se v kterým místě v tom kraji kdo na morní bolesti roznemůže neb z světa tohoto sejde, to v poznamenání uvozovali, a pokudž se co toho najde a vyhledá, že by kde v kterým místě nakažený povětří neb rána boží morová se vyjevila a proskakovala, o tom, nemůže-li býti každého týhodne, tehdy nejdéle ve dvouch nedělích buďto nám na komoru aneb mně Zikmundovi Měsíčkovi z Vejškova, JMti císařské radě, truksasu a vrchnímu hejtmanu všech panství JMti v království českém, skrze psaní oznamujte, tak aby o tom každého času JMt císařská gruntovní vědomost jmíti motci ráčil. Na tom JMti císařské jistú vuoli naplníte. Dán na hradě Pražském v středu po památce Nalezení svatého Kříže leta 1607. — Císaře JMti rady zřízené komory v království českém.

Moudrým a opatrným purkmistru a konšelům města Kouřimě, přátelům milým.

*) Z roku předešlého 1606 přichází o moru zmínka i v listě, který paní Ofka Pecingarová z Bubna z Choustníka Heřmanova d. 11 prosince zaslala radě města Trut-

nova žádajíc, aby jí zaplatili dluh 3.000 kop míš., ješto chce dcery své »v tyto časy tak nebezpečný a ránu morovou [sic], která již po mnoha místech proskakuje, opatřiti«.

46.

1607 d. 23 července na hradě Pražském. — Radové komory kr. č. stěžujíce si na neposlušnost jejich nařizují znovu Kouřimským, aby týdně neb aspoň každé dvě neděle seznamy zemřelých hlavně morem zasílali.

Moudří a opatrní přátelé milí! Ačkoliv sme vám předešle skrze několikerá psaní JMti císařské, pána našeho nejmilostivějšího, jistou a milostivou vuoli v známost uvedli, a jak byšte se v příčině rány boží morové, zdaliž by buď mezi vámi neb kde jinde v tom kraji po městech, městečkách a ve vsech proskakovala, též kdo z lidí kdy a jakou nemocí z tohoto světa vykračují, chovati jměli, nám, buď že by z milosti Boží žádného u vás nakažení nebylo aneb že byšte tím navštiveni byli, na komoru, co nejčastěji možné, správu činili, poručili: Avšak porozumíváme tomu, že jsou taková psaní naše jménem a na místě JMti císařské vám učiněná při vás špatnou platnost obdržela, což nám do vás netoliko s podivením ale i za stížné jest a již déle takového vašeho rozkazu JMti císařské neušetřování JMti, ač neradi, tajiti motci nebudeme. Nicméně dříve nežli by JMt císařská skrze každodenní na nás se o tom vyptávání takovou vaši neochotnost poznati ráčil, kderáž by vám s těžkem přehlídnuta byla, protož jménem a na místě JMti císařské poroučíme vám, abyšte pro uvarování se dalších zaneprázdnění vedle předešlých poručení našich se zachovali a nám každého téhodne aneb nejdéle ve dvou nedělích gruntovní poznamenání všech osob jakoukoliv nemocí zvláště pak skrze ránu morovou na mnoze neb na mále z světa sešlých poznamenání na komoru odsílali, tak aby JMt císařská pro místa nakažením morovém [sic] se vyjevující v čas potřeby osobu svou a dvůr JMti jak opatřiti věděti ráčil. Na tom JMti císařské jistú a konečnú vuoli naplníte. Dán na hradě Pražském v pondělí po památce sv. Máří Magdaleny leta 1607. — Císaře JMti rady zřízené komory v království českém.

Moudrým a opatrným purkmistru a konšelům města Kouřima, přátelům milým.

47.

1607 d. 1 srpna v Trutnově. — Rada městská oznamuje do Kr. Hradce, že v době nákazy až dosud celkem 82 osoby zemřely, ač ne všechny morem. (Z městského kopiáře.)

Pánům Hradeckým! Službu svou vzkazujem, slovutné a vzácné poctivosti páni k nám laskavě přízniví a přátelé zvláště milí! Téhož zdraví a jiného všeho dobrého přejeme VMtem věrně rádi! Psaní, kteréž nám v příčině rány boží morové činiti ráčíte žádajíc od nás spraveni býti, zdali

táž rána boží morová v městě i při městě našem tak, jak se VMtem správa učinila, zhůsta proskakovala, a jakž též psaní VMtí šířeji v sobě obsahuje a zavírá, jsme po přečtení porozuměli. I oznamujem VMtem, že od 22 dne měsíce Februarii (když prvnější osoba, kteráž z strany té morní bolesti v podezření byla, umřela) až do dnešního dne 1 Augusti v městě i při městě našem všudy někdy za tejden 4, 5, 6 a víc neb míněji osob, osmdesáte dvou osob (což se s bedlivou pilností poznamenalo) všech pomřelo; však aby všickni tím morním nakažením umříti měli, o tom zajisté věděti nemůžem. Čehož jsme VMtem pro gruntovní toho správu za odpověď tejna učiniti neměli. A s tím se VMtem na všem dobře a šťastně jmíti vinšujem. Datum v městě Trutnově nad Úpou 1 Augusti v středu den památky sv. Petra v okovách leta 1607.

48.

1607 dne 14 srpna v Lanškrouně. — Panský úředník žádá, aby řemeslníci na jarmark do M. Třebové puštěni byli, poněvadž mor v městě již jen slabě se objevuje.

Službu svú vzkazuji, urozený pane ke mně příznivý! Zdraví a v něm jiného všeho dobrého přeji vám věrně rád! Oznamuji vám, že sou ke mně přišli řemeslníci sousedé z města Landškrouna, poddaní JMti pána mého, dávajíce mi o tom správu, že zejtřejšího dne v městě Třebové Moravské, na gruntech JMti pána vašeho, jarmark držeti se má, a že jest jim od purkmistra pánův Třebovských zapovědíno, aby žádnej z města Landškrouna do města Třebové na svobodné trhy a frejunky ku potřebám svým do města Třebové Moravské nepracoval a nechodil, že do města připuštěn nebude, za příčinou rány morové. I mohu vám oznámiti, že, díka Pánu Bohu, taková síla morová se při městě Landškrounu nenachází, jestliže z města aneb z předměstí za den dvý trý jich umře; než toliko z vesnic, kteréž k tomu záduší přináležejí, více jich k pohřbu přivážejí. Protož k vám se vedle poddaných JMti pána mého přimlouvám a vás za to žádám, že se láskou sousedskou chudým řemeslníkům nachýlíte a o tom purkmistru a pánům města Třebové Moravské poručíte, aby chudí řemeslníci a lidé zejtřejšího dne do města Třebové Moravské na svobodný frejunk a jarmark propuštěni byli. Nebo poddaní JMti pána vašeho jak z Třebové Moravské tak i odjinud po gruntech JMti pána mého tu procházejí, dobytky a jiné věci k potřebám svým skupují a to vše do města Třebové Moravské odvážejí, jim se toho nezbraňuje, k vám souc té naděje, že to k přímluvě a žádosti mé touž měrou sousedům Landškrounským a chudým řemeslníkům učiníte. Vám se toho touž měrou odměniti nepominu. Odpovědi od vás žádám. S tím milost Pána Boha rač s námi bejti. Datum na Landškrounu v outerej po sv. Vavřinci leta 1607. — Jiřík Podhorský z Oustí, ouředník na Landškrounu.

Urozenému panu Janovi Šponarovi z Blygenstorfu, hofmistru na Třebové Moravské, pánu ke mně příznivému, k dodání.

49.

1607 d. 22 srpna. — Rada Starého města Pražského s hejtmanem téhož města nařizují pravidla, jimiž obyvatelstvo v čas morové nákazy říditi se má. (Opis v diplomatáři z knihy č. 326 archivu král. hl. města Prahy fol. 70—71.)

Artikulové strany rány morové jménem JMCé nařízení. Leta Páně 1607 feria 4 in octava Assumpcionis beatae Mariae virginis 22 Augusti z poručení JMCé pána pána nás všech nejmilostivějšího v přítomnosti JMti urozeného pána pana Jana Václava z Lobkovic, JMCé rady a hejtmana Starého města Pražského, níže položení artikulové v plné obci oznámeni jsou byli.

Přední, že JMCá pán pán náš nejmilostivější ráčí nad tím nemalou těžkost nésti, že milostivá JMti poručení tak se lehčí a jim se dosti nečiní, jako že se služebnosti božské opouštějí, postové nedrží a svátkové nesvětí a při tom neřádové velicí všudy v domích se trpí a přehlídají.

Druhý. Nečistoty veliké jak po domích tak po ulicech se dějí a snášejí, a protož jedenkaždý jak před domy tak i v domích též po ulicech dříví, bláta, hnoje, rumy aby pryč odkliditi a vyvésti dali, dobytku svinského na ulici pod pobráním ho nevypouštěli, vše pod skutečným trestáním.

Třetí. Z strany rány morové, poněvadž ta na mnohých místech z dopuštění božího proskakuje, o tom JMCá přísně vyměřovati a poroučeti ráčí, aby z těch míst, kdež ta rána morová prochází, žádný žádného do domu svého ani do hospod nepřijímal; a že se proslejchá, kterak by i zde v domích židovských táž rána morová proskakovala, aby žádný do domův svých týchž židův nepouštěl, jich nepřechovával a netrpěl.

Čtvrtý. Jestli by pak vždy z přepuštění božího kdo se kde roznemohl, o tom desátník, v kterého by desátku to se stalo, k úřadu pana purkmistra aby časně věděti dal; jinak, neučinil-li by který toho a na něj shledáno to bylo, má skutečně ku příkladu jiným ztrestán býti.

Pátý. A takoví lidé nakažení mají do lazaretův a domův k tomu obzvláštně obraných dáváni býti. Přihodilo-li by se pak, že by takový který člověk prostředkem smrti z světa sňat byl, tělo jeho mrtvé má se hned zabedniti a do truhly kus nehašeného vápna dáti; a tu nemá se více po zabednění žádnému k vůli ani v domě ani na krchově odbedňovati. Pakli by se přes to který hrobník toho dopustil a tělo mrtvé okazoval a truhlu otevřel, má na hrdle proto ztrestán býti. Na šaty pak dokonce aby žádný mrtvých těl nekladl; jinak by musily ihned k spálení přijíti.

Šestý. Domové nakažení ti mají skrze jistou osobu k tomu nařízenou zapečetěny býti; a aby jeden každý jich se uvarovati mohl, na dvéřích kříž bílý se udělá.

Sedmý. Žebrákův, povalečův a jiných neužitečných lidí aby žádný nepřechovával, nýbrž ti aby tříbeni a z města pryč hnáni a metlami mrskáni byli.

Osmý. A poněvadž tak veliká horka a sucho jest, JMCá ráčí všecky kratochvíle jako rakejtle, střelby z ručnic, přísně zastavovati a zapovídati

a při tom poroučeti, aby proti nebezpečenství ohně jeden každý v domě svém obzvláštně se opatrovati, vody v domích i před domy, provazy i vokovy u studnic, k tomu konve, háky, žebříky na hotově míti hleděl; a jestliže by se co toho přitrefilo a oheň vyšel, čehož Bůh ostřež, tehdy aby se tu lidé neužiteční, jako ženy, kteříž na divadlo toliko jdou, nemísili a jiným nepřekáželi. Při čemž hejtmanům, padesátníkům a desátníkům se poroučí, aby po domích všecky komíny bedlivě obledali.

Devátý. Z strany řemeslníkův, napomenutí jim jest učiněno, aby se vedle jistého vůbec od JMCé vydaného a skrze herolty vyhlášeného nařízení tak a nejinak chovati hleděli a v mírnosti svejch řemesel odbejvati a, což jeden každý do berně povinen jest, to časně odvozovati hleděl.

Artikulové nařízení o čistotu v městě v čas přímoří. První. Co se dříví po ulicech, bláta, hnojův, rumův a jiných nečistot dotýče, ty aby jeden každý v domě i před domem dal vykliditi a ven vyvézti.

Druhý. Svinský dobytek aby trpín nebyl v městě, a když by na ulici nalezen byl, aby pobrán a zbit a chudým lidem rozdán byl.

Třetí. Domy, v nichž někdo na morní bolest umřel, aby byly pečetěny od osoby k tomu nařízené a na nich skrze rychtáře chotcovského byli křížové zděláni; kdož by pak pečeť odtrhl aneb kříž zamazal, má skutečně jako odbojník práva ztrestán býti.

Čtvrtý. Hrobové aby hluboce kopáni byli a lonskými aby nebylo hýbáno; načež hrobníci bedlivý pozor dáti mají.

Pátý. Kdyby u které fary více než jeden umřel, tehdy pojednou všem spolu a to krátce má se odzvoniti; to pak zvonění při všech farách má býti v hodin třinácte.

Šestý. S mrtvými těly aby se žádný nechoval než přes jednu noc, zvláště kteří před večerem zemřeli.

Sedmý. Táž pak těla mrtvá mají se hned do truhel zabedňovati a kus nehašeného vápna do truhly dáti; na peřiny žádné nemají se klásti, ani zabedněna jsouci zase buď doma neb u hrobu otvírati. Pakli by se který hrobník toho dopustil na hrdle trestán proto bude.

Osmý. Šaty po mrtvejch mají se hned v jisté místo skliditi skrze lidi k tomu zřízené; pakli by jich kdo v též místo nesložil, mají mu býti spáleny.

Devátý. Žádný nakažený pod ztracením hrdla aby na ulici ani jinde nechodil.

Desátý. Doktor a vedle něho bradýř nařízeni budou, kteří by nemocným lékařstvím náležitým rozumně sloužili; však ti z místa svého nebudou vycházeti ani mezi jiné lidi choditi.

Jedenáctý. Domy neb lazaretové, kde by ti lidé dávaní zůstávati měli, již jsou prve nařízeni.*)

Dvanáctý. Apatykář, od kterého by těm lidem lékařství brána byla, nařizuje se Franc Šnytr v kolleji velké císaře Karla IV.

Třináctý. Odkud by peníze na ty náklady jíti měly, podle milostivého JMCé poručení to tolikéž se nařídí.

Čtrnáctý. Ženy, které by nemocné opatrovaly, též nařízeny budou; a ty mezi lidi nebudou vycházeti.

Patnáctý. Desátníci mají vždycky o nemocných oznamovati, v kterýho desátku která osoba nemocná byla a nač by se roznemohla.

Šestnáctý. Rychtář městský a písař do domův nakažených nemají choditi proto, že ti k jiným potřebám od lidu obecného i od pana purkmistra pánův potahováni bývají.

Sedmnáctý. Při branách nařídí se osoby, kteříž by žádného přespolního z měst těch, kdež rána boží morová jest, do měst Pražských nepouštěli.

Osmnáctý. Na tarmarce prodaj ložních i chodících šatův se zapovídá. Kdo by pak jaké šaty neb jiné zvláště staré věci prodával, budou mu pobrány a spáleny.

Devatenáctý. Chodci, žebráci, zahaleči, a kteří žádných pánův nemají, ti se vypovídají, aby v městě žádným způsobem trpíni nebyli.

Dvadcátý. Při tom loupeže, které okolo města začasté se dějí, mají přetrhovány býti.

Jedenmecitmý. Starším židům též se poručí, aby každého dne cedulky na mrtvé, který z nich a nač umře, odvozovali v místo, kdež jim ukázáno bude, a aby se mezi lidi netřeli, jim se zapovídá.

Dvamecitmý. Žádní pekaři, hokynáři a ženy křesťanské aby v židech nic neprodávali a tam nechodili.

Třimecitmý. Napomínají se při tom i řezníci a pekaři z strany drahot masa a chleba, aby na milostivé nařízení JMCé jako i jiní všickni řemeslníci pozor bedlivý dáti hleděli.

Čtrmecitmý. Muzika neřádná po ulicech a domích šenkovních přísně se zapovídá a přetrhuje; týmž spůsobem žádní kejklíři trpíni aby nebyli.

Pětmecitmý. Pro přetržení všelijakých neřádův nočních i denních aby větší počet ponocných nařízen byl, na to pozor míti se bude.

Šestmecitmý. Rakejtle a jiné kratochvíle od ohně JMCá přísně zapovídati ráčí.

*) V řádu ze d. 23 září 1585 čl. VIII; viz zde č. 21.

50.

1607 d. 23 srpna na hradě Pražském. — Radové komory kr. č. nařizují opětně Plzeňským, aby týdně zasílali zprávy o stavu nákazy morové v městě i v kraji.

Moudří a opatrní přátelé milí! Jest vám od nás z jistého poručení JMti císařské, pána našeho nejmilostivějšího, již nejednou poručeno, abyšte nám každého téhodne dostatečnou správu v příčině rány morové, jestliže by u vás v městě neb okolo v tom kraji proskakovala, aneb na jaké jiné nemoci lidé z světa odcházejí, činili. Což že se od vás neděje, JMt cí-

sařská neráčí s vámi nikoliv spokojen býti, že poručení naše, kde se obzvláště jistého a obzvláštního rozkazu JMti dotýče, v tak špatném pozoru jmáte.

Protož jménem a na místě JMti císařské vám dále poroučíme, abyšte podnes až do dalšího JMti císařské o tom nařízení vždyckny každého téhodne hodnověrnou zprávu, jestliže by táž rána boží kdekoliv v tom kraji rozmáhati se chtěla, aneb již se rozmáhala, beze všech vejmluv a odkladův odsílali na další napomenutí neočekávajíc. Jináče nečiníc; neb na tom JMti císařské jistou vuoli naplníte. Dán na hradě Pražském ve čtvrtek u vigilii sv. Bartoloměje apoštola Páně leta 1607. — Císaře JMti rady zřízené komory v království českém.

Moudrým a opatrným purkmistru a konšelům města Plzně, přátelům milým.

51.

1607 d. 7 září v Trutnově. — Rada městská žádá radu města Kr. Hradce, aby, poněvadž nákaza morová jen mírně vystupuje, obchodníky od nich na jarmark připustili. (Z městského kopiáře.)

Pánům Hradeckým! Službu svou vzkazujem, slovutné a vzáctné poctivosti páni k nám laskavě přízniví a přátelé naši zvláště milí! Téhož zdraví a jiného všeho dobrého přejeme VMtem věrně rádi! Psaní, kteréž nám opěty v příčině rány boží morové činiti ráčíte, co šířeji v sobě obsahuje a zavírá, jsme po přečtení porozuměli. I můžem VMtem v pravé pravdě oznámiti, že děkuje Pánu Bohu netoliko u nás v městě i při městě našem a vsí okolo nás zdravé až posavád jest povětří, ale i od pondělka po sv. Bartoloměji teď minulém až do dnešního dne žádný ve všem městě našem na nakaženou morní nemoc neumřel ani nemocen nebyl a od datum předešlého našeho psaní VMtem v té příčině učiněného, totižto od 1 Augusti až do dnešního dne 7 Septembris, ve všem městě Trutnově 14 a při městě všudy 38 osob všech, kteréž z strany té morní nemoci podezřený byly, umřelo; a tak tím, že by táž rána boží morová tak velmi zhůsta u nás rozmnožena býti měla, omylně spraveni býti ráčíte.

Co se pak dotejče, abychom při sousedech našich, kteříž by tak k jarmarku do města Hradce jíti aneb jeti oumysl měli, nařídili, aby se daremně s škodou svou na cestu nevydávali, oznamujem VMtem, že mnozí zvláště pak z předměstí vedouc obchod a živnost svou přes pole na ten čas doma nejsou ani nám o tom, kdež oni vždycky přes svět pracují, vědomo, tak že se jim VMtí psaní naspěch předložiti nemohlo. I poněvadž pak ta infekcí, jak snad od jiných ke vošklivení našemu nepravdivě se o tom jinde mluví, u nás, děkuje Pánu Bohu, až dosavad tak hrubě není, za to VMtí přátelsky žádáme, že spolusousedy naši [sic], kteříž by tak po živnosti své do města Hradce s jistými kundšofty od nás přišli neb přijeli, sem i tam bez překážky propustiti a laskavě fedrovati ráčíte pro naši vším

dobrým přátelstvím volnou odměnu. S tím se VMtem na všem dobře a šťastně jmíti vinšujem. Datum v městě Trutnově v pátek u vigilii Narození blahoslavené Panny Marie 7 Septembris leta 1607.

52.

1607 d. 11 září na hradě Pražském. — Radové komory kr. č. nařizují Kouřimským, aby všecky schůzky, kvasy, rozpustilosti, tance a muziky zakázali a lidi z nakažených míst do města nepouštěli.

Moudří a opatrní přátelé milí! Vězte, že jest JMt císařská, pán náš nejmilostivější, za jistými příčinami a obzvláštně pak pro nynější na mnoha místech proskakující ránu morovou na všech JMti panstvích v království českém netoliko posvícení ale také všelijaké obecní sjezdy a schůzky, tolikéž i po domích šenkovních všeliké muziky a na díle v někderých městech i jarmarky milostivě zapověditi poručiti ráčil. I dává se správa, že by se u vás netoliko schůzky a kvasy začasto držely a k vám do města lidi z rozdílných míst i z těch, kdež rána boží morová proskakuje pouštěti jměli, odkudž by snadně nakažení i při témž městě povstati mohlo, ale i také všelijakých rozpustilostí a povykův že byšte v domech šenkovních od musik těm lidem, jenž se po hospodách potloukají a k rozpustilostem a tancům příčinu dávají, dopouštěli a toho nepřetrhovali. A poněvadž pak opět znovu nyní pro hříchy naše v těchto nebezpečných nastalých, trvajících a den ode dne se rozmáhajících časích morových, tak aby Pán Bůh v svém spravedlivém hněvu ukrocen býti ráčil, pobožnosti a šlechetného obcování nám všem potřebí jest, a vám také na to pozor dáti a o to se starati náleží, aby netoliko to přetrhováno bylo, ale i také dobré a zdravé povětří při témž městě zuostávalo, protož jménem a na místě JMti císařské vám poroučíme, abyšte všecky a všelijaké schůzky a kvasy, rozpustilosti, povyky a tance, též všecky musiky po domích šenkovních i při jiných spolusousedích vašich skutečně zastavili a i to dále nařídili, aby žádní z míst těch, kdež lidé, jakž nahoře dotčeno, na morní bolesti mrou, do města k vám pouštíni a přechováváni nebyli a to pod skutečným trestáním, tak aby JMt císařská, pokudž by k tomu přišlo a JMt odsud tudy jedti aneb nás komoru k vám podati chtíti, tím bezbečněji to učiniti motci ráčil. Na tom JMti císařské jistou a konečnou vuoli naplníte. Dán na hradě Pražském v outerý po památce Narození blahoslavené Panny Marie leta šestnáctistého sedmého. — Císaře JMti rady zřízené komory v království českém.

Moudrým a opatrným purkmistru a konšeluom města Kouřima, přátelům milým.

53.

1607 d. 29 září v Praze. — Karel hr. z Lamberka, arcibiskup pražský, projevuje radě města Plzně svou lítost nad tím, že nastolení jeho na arcibiskupství súčastniti se nemohli »pro zachování povětří zdravého podle poručení jménem a na místě JMCé vyšlého.«

54.

1607 d. 4 prosince v Lanškrouně. — Úředník Jiřík Podhorský z Ústí žádá Jana Šponara z Blinsdorfu, hofmistra na Třebové Moravské, aby nyní, když »rána morová se již v městě Lanškrounu spokojila«, mohli řezníci odtud dle starodávného obyčeje volně dobytek na trhy do M. Třebové doháněti.

55.

1607 d. 13 prosince na hradě Pražském. — Radové komory kr. č. vytýkají Kouřimským neposlušnou jejich drzost a žádají opětně, aby pravidelně zprávy o moru zasílali.

Moudří a opatrní přátelé milí! Máte sobě o tom po třikráte od nás a zvláště teď nejposléze v pondělí po památce sv. Máří Magdaleny poručeno, poněvadž toho JMti císařské, pána našeho nejmilostivějšího, jistá správa dochází, že by netoliko v tom kraji po městech, městečkách i vesnicích, ale i v jiných všech krajích v království tomto českém lidé na morní bolesti z tohoto světa odcházeti jměli, abyšte buď nám na komoru aneb mně Zikmundovi Měsíčkovi z Vejškova, JMti císařské radě, truksasu a vrchnímu hejtmanu všech panství JMti v království českém, každého týhodne a při nejmenším ve dvou nedělích, kdo tak kdy z lidí kderého času buď u vás aneb v tom kraji z tohoto světa na morní bolesti odcházejí, skrze psaní oznamovali. I ačkoliv ste se s prvpočátku tak chovati počali, však že nám teď od několika neděl o tom nic nepíšete a neoznamujete, a my JMt císařskou, když se JMt nás na to dotazovati ráčí, čím spraviti nevíme, jest nám od vás s podivením i stížné, že poručení naše jménem a z jistého rozkazu JMti císařské vám činěná při vás v tak malé šetrnosti jsou, tak že se k vám o jednu věc několikráte dopisovati musíme; a jistě bychom dosti příčiny jměli JMti císařské takovú vaši neposlušnou drzost přednésti, však vždy vás v tom ještě ušetřujíc k uvážení vám to, co by vás a jaká nepříležitost při JMti císařské skrz to potkati mohla, podáváme jménem a na místě JMti vám při tom dále poroučejíc, poněvadž opěty nyní znovu JMti císařské správa dána jest, že by netoliko u vás i jinde v tom kraji, ale i po všech krajích království tohoto táž rána boží proskakovati jměla a lidé na morní bolesti že odcházejí, abyšte se vedle nahoře opáčených předešlých poručení našich tak a nejinak zachovali a buď že se co toho uptáte aneb že by žádný z lidí na morní bolest neodešel, tehdy předce jak nyní tak i budoucně vždycky každého týhodne buď nám

na komoru aneb, jak se nadpisuje, mně vrchnímu hejtmanu o tom skrze psaní schvální konečně pod nemilostí JMti císařské oznamovali vědouc, že na tom také JMti císařské jistú vuoli naplníte. Dán na hradě Pražském ve čtvrtek po památce Početí Panny Marie, jinak 13 měsíce prosince leta 1607. — Císaře JMti rady zřízené komory v království českém.

Moudrým a opatrným purkmistru a konšelům města Kouřima, přátelům milým.

56.

1610 d. 16 září na hradě Pražském. — Komora č. nařizuje všem městům, aby obratem oznámila, zdali u nich neb v okolí mor řádí. (Původní koncept.)

Moudří a opatrní přátelé milí! Dochází nás toho jistá správa, že by jak u vás tak i v jiných městech*) v tomto království rána boží rozmáhati se měla [jakož pak, že i v některých pro ujití dalšího nebezpečenství (jakž slušné) domy spečetěné jsou.**)] I chtíce o tom gruntovní vědomost jmíti, zvlášť že sobě předešlých let od nás na místě a z jistého poručení JMCé o tom poručeno jmáte, kdyby se koliv táž rána boží u vás aneb v okolních místech ukazovati chtěla, abyšte nám o to časně po naschválním poselství v známost uvozovali; kteréžto milostivé JMCé vuoli aby se zadosti stalo, a pokudž možné, takové nebezpečenství předjíti mohlo, protož jménem a na místě JMCé vám dále poroučíme, abyšte nám ihned po tomto poslu správu vaši gruntovní, jestli táž rána morová buď u vás se okazuje, neb co toho v okolních místech se slyší, na komoru neprodleně učinili. Na tom atd. Dán na h. Praž. ve čtvrtek den sv. Lidmily 16 dne měsíce září l. 1610.

Všem městům v království českém kromě Lúna a Mostu: Mělník, Chrudim, Mejto Vysoký, Polička, Bydžov, Jaroměř, Dvůr nad Labem, Plzeň, Český Budějovice, Lithoměřice, Oustí nad Labem, Žatče, Slanej, Kadaně, Tábor, Beroun, Rokycany, Domažlice, Klatovy, Písek, Vodňany, Čáslav, Boleslav, Kouřim, Stříbro, Kolín, Nymburk, Brod Český, Sušice, Rakovník, Pelhřimov, Hradec, Trutnov, Hora Kutná.

*) Že tehdy i v Lanškrouně mor řádil, dovídáme se ze žádosti, kterou Matěj Doufej, soused města Moravské Třebové radě městské d. 11 října t. r. podal žádaje za dopomožení ke dluhu u Jiříka Weisa, spolusouseda Lanškrounského, již nebožtíka, který zemřel, když »Pán Bůh všemohoucí jak v městě Lanškrouně tak také i vůkolí jinde, jak vědomé, před malejm časem morovou ránu ukázati a tehdáž téhož nadepsaného Jiříka Weisa smrtí časnou z tohoto světa dříve nežli manželku jeho povolati ráčil.« — **) Věta v [ ] jest v konceptu přeškrtnuta.

57.

1610 d. 29 listopadu na hradě Pražském. — Radové komory kr. č. nařizují Kouřimským, aby zasílali pravidelně seznamy zemřelých hlavně morem.

Moudří a opatrní přátelé milí! — I dochází JMti císařské, pána našeho nejmilostivějšího, správa, že by nyní v tom kraji ano i v městě u vás lidé

na morní bolesti odcházeti a rána morová proskakovati jměla.*) O čemž že nám nic nepíšete a neoznamujete, jest nám do vás s nemalým podivením. A protož jménem a na místě JMti císařské, pána našeho nejmilostivějšího, vám poroučíme, abyšte nám ihned o tom netoliko nyní správu vaši ale i budoucně vždycky ve dvou nedělích s odesláním přitom poznamenání, jak mnoho osob buď na morní bolesti anebo na jiné nemoci z tohoto světa odešlo, na komoru učinili a vedle téhož předešlého poručení našeho v tom se tak a nejinak zachovali. Na tom JMti císařské jistou vuoli naplníte. Dán na hradě Pražském v pondělí u vigilii sv. Ondřeje apoštola Páně to jest 29 dne měsíce listopadu l. 1610. — Císaře JMti rady zřízené komory v království českém.

*) Že tehdy mor i na Kladně řádil, lze bezpečně souditi z té okolnosti, že byl tam téhož roku z rozkazu pana Ctibora Tiburcího Žďárského ze Žďáru »vystaven domček, slove lazaret, na ten konec a způsob, kdyby Pán Bůh všemohoucí buď v čas rány boží morové aneb jindy ráčil na některou osobu z čelátky JMti páně — nemoc jakou dopustiti, aby do téhož domečku — dán bejti — mohl.« Tak čteme v Inventarium ab a. 1598 str. 141 v nadání k novému domu lazaretu r. 1610.

58.

1611 d. 20 ledna ve Stříbře. — Rada městská oznamuje komoře kr. č, že ani v městě ani v okolí nákaza morová posud se neobjevila.

Službu svou vzkazujem, urození páni páni, urození a stateční páni rytíři, JMCé pána pána našeho nejmilostivějšího rady zřízené komory v království českém, páni nám milostivě a laskavě příznivi! Přitom zdraví dobrého a ve všech prácech šťastného prospěchu od Pána Boha všemohoucího VMtem vinšujíce přejeme věrně rádi.

Jaké správy od nás jménem a na místě JMCé z strany rány morové, kteráž by v kraji našem ano i v městě Stříbře podle správy VMtem dané proskakovati měla, vyhledávati a jaké v tom nám dále poručení, totiž abychom budoucně vždycky ve dvou nedělích VMti na komoru hodnověrné poznamenání učinili, jak by mnoho osob buď na morní bolesti aneb na jiné nemoci z tohoto světa odcházelo, učiniti ste ráčili, tomu z milostivého psaní VMti jsme vyrozuměli. I v té příčině jak předešle tak i nyní v pravý pravdě, což samo v sobě jest, oznamujeme, že u nás v městě Stříbře i také okolo nás v kraji našem z daru božího čerstvého a zdravého povětří užíváme a zřídka kdy kdo a to v množství nedělích z lidí umře. Pán Bůh nebeský rač nás dále všecky v své milostivé ochraně zdržovati a opatrovati.

Což sme VMti dle milostivé vůle JMCé za odpověď pominouti slušně nemohli. S tím milost a ochrana Pána Boha všemohoucího rač s VMtí zůstávati. Datum v městě Stříbře ve čtvrtek den svatých Fabiána [a] Šebestiána jinač 20 Januari leta 1611. — Purkmistr a rada města Stříbra.

Urozeným pánům pánům, urozeným a statečným pánům rytířům, JMCé ɔc radám zřízené komory v království českém, JMtem pánům nám milostivě a laskavě příznivým.

59.

1611 d. 27 ledna v Kouřimi. — Kouřimští oznamují radám komory kr. č., že u nich jen mezi dětmi nešťovice panují, mor však nikde.

Službu svou vzkazujem, VMti urození páni páni, VMti urození a stateční páni z rytířstva, páni nám laskavě a dobrotivě příznivi! Zdraví a v něm jiného všeho dobrého přejem VMti věrně rádi. Ráčili ste nám VMti jménem a na místě JMti císařský, pána pána nás všech nejmilostivějšího, milostivé poručení skrze psaní učiniti, abychom VMti dadouc na to pilný a bedlivý pozor, zda by buď u nás v městě a při městě aneb v kderém místě v kraji Kouřimském rána boží morová proskakovala a lidé od ní scházeti z tohoto světa jměli, aneb jaké by mezi lidmi nemoci proskakovaly, toho VMti na komoru správu odeslali. Vedle kderéhož milostivého poručení tak činíme a VMtem oznamujeme, že v obci naší zhusta dítky malý v nemoc upadají a, jakž se vobyčejně říká, na neštovičky stoní a se vosejpají. Však z milosti boží z takových nemocí povstávají a na nich takové neřesti se tratí a k prvnímu zdraví zase se navracují. Jinak jak při obci naší tak i vůkol podle správ (pokudž pravdivé správy nás docházejí), aby rána boží morová proskakovati jměla, žádné vědomosti nemáme. Čehož VMtí tejna pro správu nečinic na všem dobře a šťastně se jmíti vinšujem. Datum v městě Kouřimi ve čtvrtek po památce obrácení sv. Pavla k víře křesťanské leta šestnáctistého jedenáctého. — VMtí k službám hotoví purkmistr a konšelé města Kouřima.

Urozeným pánům pánům, urozeným a statečným pánům rytířům, římského císaře JMti pánům radám zřízené komory v království českém, pánům nám laskavě a dobrotivě příznivým, JMtem.

60.

1611 d. 3 listopadu v Žatci. — Rada městská oznamuje komoře české, že v městě ovsa není a koupiti jej odjinud možné není, poněvadž každý styku s městem pro morovou nákazu se vyhýbá.

VMti urození páni páni, urození a stateční páni z rytířstva, páni nám laskavě příznivi! VMti služby naše povolné vzkazujíce zdraví i jiného všeho dobrého přejeme věrně rádi! Podle poručení VMti tak jsme se poslušně zachovali a osobu z prostředku našeho podle jiných úředníkův městských nařídili, kteříž by buď zde v městě na trhu neb kdekoliv jinde, což by koliv nejvíce mohli, ovsa k potřebě, o níž v poručení VMti oznamovati ráčíte, skoupili a všecko jiné v tom, což zapotřebí jest, náležitě opatřili.

Ale nemáme žádné naděje, aby co toho mohli skutečně spraviti. Nebo co se nás a sousedův našich tkne, my zde velmi na mále ovsův sejeme, než na větším díle pro vaření piva jaré ječmeny. Ovsy pak k nám z míst hornatějších každoročně ač dosti skrovně přivozují. Nyní pak dokonce žádného takměř obilí k nám na trh nevezou, proto že tak velice pro morní ránu u nás procházející rozkřičeni jsme a vyzšího i městského stavu blízcí i další všickni se nás štítí a sousedům i poddaným svým pod těžkými pokutami k nám jedti a jíti brání, a aby ani od nás k nim žádný nepřišel, i varty drží. Pro kteroužto příčinu sousedé naši po řemesle a obchodu svém jdouce nemalé skrácení v živnůstkách svých snášeti musejí. Čehož všeho když laskavě považiti ráčíte, snadně tomu místo dáti ráčíte, že nebo sprosta žádný neb velmi skrovný fedrunk v skupování téhož ovsa odsud státi se bude motci.

My sice jakožto věrní poddaní JMti královské k zalíbení poslušně ve vší poddanosti, pokudž toliko nám možné, hotovi jsme každého času sloužiti. S tím se VMti v laskavou ochranu služebně poroučíme. Datum v městě Žatči ve čtvrtek po památce Všech Svatých leta 1611. — Purkmistr a rada města Žatče.

Urozeným pánům pánům, urozeným a statečným pánům z rytířstva, krále JMti radám zřízené komory v království českém, pánům nám laskavě příznivým JMti.

61.

1611 d. 4 prosince. — Salomon Schindler, výběrčí kraje Žateckého, táže se komory české, zdali vybírání daně korunovační a posudného přeložiti může do Kadaně, poněvadž do Žatce pro velikou tam úmrtnost nikdo choditi nechce.

Wolgeborne Herren! Edle und gestrenge Ritter! Gnedige und gebiedtunde Herrn! Denselben seindt meine gehorsambe Dienst jederzeit mit Vleiss beuornn! Eure Gnaden Beuehlich hab ich empfangen, auch dessen Inhalt gehorsamlich vernohmen, alss soltte denn Herrnn Stenden in unserm Craiss nicht wissent gemacht sein worden, wohin sie die Crönungssteuerr und Biergelderr abfuehren sollen, so fuege E. G. ich hier auf gehorsamblich zue wissen, das nicht allein ain Cammerbott mit Irer Maist. Mandat herumber im Crais geloffen, sondern ich habe auch meinem Boten geschickt, welchen man niergents (weiln er von Sacz aussgangen) Sterbens-Gefahr halber einlassen wollen, derentwegen wiederumben zuruckhkeren müssen, das auch biss Dato nicht ain ainiger was abgefuertt. Dieweiln dann ain Jeder gen Sacz zue khomben oder dahin zue schickhen icziger Zeit ain Abscheu hatt, wueste ich also nicht, wie derogestalt was ainzubrengen sein wiel, wie gern ich doch woltte. Dieweiln es dann zum Cadan icziger Zeit Sterbensgefahr halber sicherr, die Terminszeitten auch nun voruber und damit aber der Gefahr halber niemandt Ursach hette sich ausszuereden, wannen es E. G. annemblichen und gefellig, wolt ich das Einnemberambt dahin legen, doch musste von E. G.

ich hirauf ain Beuehlich haben. Wolt ich dan alsobalden im Craiss schickhen, das ich auf Beuelich E. G. in der Stadt Cadann*) dessen abwartten; an meinem Vleiss und Mueh sol nichts erwunden werden verhoffentlich derogestallt solche Steuern einzuebrengen. Dann sol dieselbe unsaumblichenn von mir in Irer Maitt. Rendtambt abgefueret werden. Wessen ich mich nun sol verhaltten, bin von E. G. ich hierauf gnedigen Beschaidts gehorsamblich gewardtent.

Welches E. G. ich in Gehorsamb berichten sollenn und thue derselben zue Gnaden mich gehorsamblich beuehlen. Datum am 4 Tag Decembris Ao. 1611. — Euer Gnaden gehorsamberr Salomon Schindler.

Den wolgebornen Herrn, edlenn und gestrengen Rittern, dero zue Hungarn und Boehaimb kun. Maitt. woluerordneten Herrn Directorn und Raethen der Cammer im Kunigreich Boehaimb, meinen gnedigen und gebiedtunden Herrnn.

*) Po straně připsané »Fiat« ukazuje, že komora česká návrh tento schválila.

62.

1613 d. 16 července. — Místodržící království českého ustanovují a prohlašují pravidla, jichž v době morové nákazy šetřiti dlužno. (Opis v diplomatáři z knihy č. 326 archivu král. hl. města Prahy fol. 100—101.)

Tito artikulové z jistého uvážení též jménem a na místě JMCé jakožto krále českého, pána nás všech nejmilostivějšího, JMtí nejvyšších pánův úředníkův a soudcuov zemských, JMCé rad a zřízených místodržících v království českém poručení k vejstraze a přetržení nynějšího nebezpečného morového nakažení vuobec vydáni a vytištěni jsou v outerý na zejtří sv. Markety hospodyně leta MDCXIII.

1. Nejprve a přede všemi věcmi má kněžstvo lid bedlivě napomínati, aby slova božího a modliteb svatých pilni byli a za ukrocení Pána Boha v hněvu svém srdečně prosili; litanie jak v kostelích katolických tak pod obojí přijímajících každou středu a pátek aby zpívány byly.

2. Jeden každý hospodář z domuov svých smetí, item z ulic bláta i jinou všelikou nečistotu ven z města časně aby vynášel a vyvožoval, strouhy každého dne ve všech ulicích vymetány byly; načež pozor desátníci a padesátníci i hejtmané zde v městech Pražských dáti mají. V luoži, v místech tejných, trativodech všelikou čistotu zachovati, item v domě svém jalovcem, pelyňkem anebo jinými věcmi vonnými kouřiti často dáti hleděli.

3. Nečistých hovad v domích zbytečně aby žádný nechoval, jako dobytka svinského, koček, smrdutých kozlů, psů nečistých; nebo taková hovádka snadno s sebou nakažení z domuov do domuov přenášejí, protože jsou pitomá.

4. Především pak duom aneb lazaret obzvláštní pro nemocné v jednom každém městě se nařídí, tak aby s zdravými neobývali; a v takových domích náležitou stravou opatřeni budou, aby snad někdo víc hladem než nemocí nestonal, a zase mnozí, bojíce se nedostatku v takovém soukromým bytu, své nemoci a nakažení nezapírali. Item budou luožky čistotnými, hlídači dobrými, lékaři a apatykou, z které by věci své brali, podle možnosti opatřeni, aby snad jiní zdraví v týchž apatekách jich se neštítili; bradýřem a knězem od obce též opatřeni budou.

5. Lázní jak obecních tak v domích obzvláštních topení se zapovídá a to pod skutečným trestáním.

6. Žádného páleného žádný na řád v domě aby nedával a neprodával pod pobráním mu toho všeho a přísným trestáním; než aby na rynku je toliko do 12 hodin na celém orloji prodávati mohl, k tomu se povoluje. V neděli pak Páně a jiné svátky vejroční ani v domích ani na rynku a po ulicích aby ho žádný neprodával; a jeden každý místo páleného může piva teplého s máslem novým užívati. A dále přepíjení zbytečná jakýmkoli nápojem a ožralství hanebná ta v těchto nebezpečných časech se přísně zapovídají.

7. Na tarmarcích žádných starých šatuov chodících, pernatých i ložních ani po domích aby se neprodávalo a nenosilo. A kdo by s tím postižen byl, má mu to všecko hned pobráno a spáleno a on proto tejden vězením dolejším šatlavním ztrestán býti.

8. Jakož také předešle o chodcích a žebravých lidech nejednou zapovědíno bylo, aby se v městech Pražských nezdržovali, o nichž nyní takto se nařizuje a poroučí: Těm všem žebrákuom, kteříž jsou se při městech sstarali a více pracovati by nemohli, dána budou znamení nebo cejchové, po kterémž by se znáti mohli. Kterým se pak cejchu nedá, ti od města hnáni a, pakli by se zase navrátili, metlami ven z města mrskáni budou. Také se všem takovým lidem žebravým, jimž táž znamení dávána budou, přísně zapovídá, aby na žebrotu po domích a na ulicích nechodili, po městě a jinde jako i na stupních nikdy nesedali ani kdy žebrali, než aby před kostely toliko sedali a tu almužny od lidí očekávali, jinač nic pod pokutou metlami vymrskání. K tomu na žádné pohřby aby nechodili pod týmž trestáním. A kdož by jim jakou almužnu dáti chtěl, jakož pak nepochybně jeden každý z povinnosti křesťanské k tomu se nakloní, bude moci při kostele takovou almužnu jim dáti.

9. Těla umrlých nakažených lidí aby se neumývala. Pakli by vždy to musilo býti, tehdy ta špína z nich aby se na ulici nevylívala, odkudž mnozí zdraví by se nakazili, než do trativoduo a tejných dolů aby se lila. A umrlá těla aby se do truhel zabednila hned po smrti a vuobec ukazována aby nebyla. A také k hrobům ať se odkrytá nenosí. Hrobové též ať jsou hlubocí, aby puch a smrad v horký den odtud nevycházel. A pokudž nejvýš možné, pohřbové aby se za městem dáli.

10. Hrobníci, zvoníci, žáci po pohřbu pro záplatu do domův ať nechodí, než v jistých místech neb na krchovích ať se jim platí. Ovšem pak žebráci po pohřbech ať domů nevytloukají; a žáci ani v domě ani před domem aby nezpívali, než když se mrtvá těla nesou k hrobu.

11. Šatstvo, peřiny, na kterých by nemocní leželi, ať sou do místa, kde lidé nechodí, dány a uzamíkány a odtud, dokudž by rána morová trvala, nebyly vynášeny; když by pak již přestala, tedy teprva, však s vědomím pana purkmistra pánuov, aby se to vyzdvihlo a vyčistilo.

12. Houby všelijaké a nezralé ovotce aby se více neprodávalo; a to se zapovídá; nebo těla lidská k tomu připravují, že se jich snázeji nakažení jako troudu jiskra uchytí.

13. Hodování, posvícení a jiné schůzky též tohoto času škodné jsou a pomáhají k tomu, aby den ode dne se nakažení množilo. Protož i takové schůzky se zapovídají. Nicméně kdo by na jarmarky nebo trhy přes pole do měst a městeček z měst Pražských do těch, kdež morová rána trvá, šel nebo jel, tomu příbytek jeho bude spečetěn a on do města puštěn nebude.

14. Strany zvonění, když umře, aby žádných hran ani prepulsuov jinde se nezvonilo, než toliko při té faře, v kteréž mrtvé tělo ležeti má; při kterém by

pak kostele zvoník se toho dopustil, má proto skutečně vězením ztrestán býti, leč by k tomu dovolení od pana purkmistra pánuov se stalo.

15. A v kterém by domě na morní bolest která osoba umřela a v jistotě o tom se zvědělo, tedy na dveřích toho domu kříž hrubý vápnem aby udělán byl, tak aby lidé zdraví věděli se kterak takového domu vystříhati. Který by pak hospodář neb hospodyně toho bránili, ten duom bude jim ihned zavřín a zpečetěn.

16. Co se lékařství dotýče pro zachování těl od takového nakažení, tu jeden každý lékař bude věděti, kterak své pacienty podle povahy těla a spuosobuov přirození jednoho každého opatřiti; ano dle dalšího poručení ouhrnkem prostředky shledajíc k vytištění společně budou se moci dáti, aby všickni veřejně s pomocí boží sebe ochrániti a opatrovati uměli.

17. A naposledy: Na koho by to shledáno vskutku bylo, že by na díle neb zcela z tohoto nařízení vykročil, a když by tak kdo v příbytku jeho ranou morovou zastižen byl, toho tajil, mnohem pak více nakažen jsa mezi lidi chodil, ten ku příkladu jiným z uvážení pana purkmistra pánuov trestán býti má.

63.

1613 d. 16 srpna na hradě Pražském. — Komora kr. č. nařizuje Trutnovským, aby aspoň každé dvě neděle oznamovali, kdo u nich morem neb jinak zemře.

Moudří a opatrní přátelé milí! Ačkoliv ste nám těchto dnův na poručení naše skrze psaní o tom oznámili a my také tomu vyrozuměli, jaké by se až posavad u vás a v obci vaší, též vůkol města toho povětří zdravé nacházelo a zdali by kde rána morová mezi vámi proskakovala, čehož přitom zanecháváme: I poněvadž se za příčinou též rány morové, kderáž zde v městech Pražských vždy dále se rozmáhati nepřestává, s komorou a k ní přináležejícími osobami odsud odebrati musíme a to ještě v nejistotě zůstává, kde a do kderého města od JMti císařské, pána našeho nejmilostivějšího, s komorou i jinými ouřady obráceni budeme, protož, abychom i budoucně každého času o tom gruntovní vědomost jmíti mohli, zdali se v tom u vás jaká proměna stane, tou příčinou jménem a na místě JMti císařské vám poroučíme, poněvadž vás tejno nebude, nýbrž toho se snadně uptáte, kde tak koliv s komorou zůstávati budem, abyšte nám při nejmenším každého téhodne aneb nejdéle ve dvou nedělích pořád zběhlých skrze psaní, kdy kdo kderého dne u vás buďto na morní bolest anebo jinou nemoc z světa sejde, oznamovali.*) Na tom JMti císařské jistou vůli naplníte. Dán na hradě Pražském v pátek po sv. Zuzaně leta 1613 — Císaře JMti president a rady zřízené komory v království českém.

Moudrým a opatrným purkmistru a konšelům města Trutnova, přátelům milým.

*) K tomu dávaly se rady městské velmi nutiti; nečinívaly to rády. Tak k. p. píše d. 18 prosince t. r. pan Vilém z Vřesovic, nejvyšší mincmistr kr. č., do Hory Kutné mezi jiným: »Přitom jest mi to s nemalým podivením, že mi žádné obšírné zprávy o ráně boží morové, tak abych se věděl čím spraviti, nečiníte.«

64.

1613 d. 16 srpna na hradě Pražském. — Komora kr. č. žádá podobně i radu města Plzně, aby i na dále zasílala zprávy o postupu rány morové.

65.

1613 d. 28 srpna v Řezně. — Patent císaře Matyáše, kterým pro ránu morovou soudové zemský větší i menší, dvorský, komorní a purkrabský se odkládají. (Opis v diplomatáři z knihy č. 744 a. král. hl. města Prahy fol. 5—6.)

Matyáš. — Urozeným, statečným, slovutným, poctivým a opatrným pánům, rytířům, vladykám, Pražanuom a městům i jiným všem obyvatelům a poddaným našim ze všech stavův království našeho českého, věrným milým, milost naši císařskou a všecko dobré vzkazujem. Věrní milí! Ačkoli o to každého času obzvláštní milostivou a otcovskou péči jmíti a toho vděčni a žádostivi býti ráčíme, aby lidské spravedlnosti zvláště vdov a sirotkuov náležitě fedrovány a soudové v království našem českém pořádně každého času držáni byli, však že rána morová, kterou jest Pán Bůh všemohoucí pro veliké hříchy a vejstupky lidské netoliko města Pražská ale i jiná města téhož království navštíviti ráčil, den ode dne se rozmáhá, ano i jinde vnově proskakuje, a kdyby obyvatelé téhož království, kteříž při nejprv příštím soudu zemském svatojeronymském činiti mají, k němu do týchž měst na hrad náš Pražský se sjížděti a pospolu býti jměli, že by snad skrze takové shledání a sjetí dotčená rána morová ještě víceji v prv psaných městech Pražských, kdež stolice naše královská jest, se rozmoci a k většímu nebezpečenství všech obyvatelův rozšířiti mohla, pročež pro ušetření v tom nás všech i jednoho každého, jakožto věrných poddaných našich milých, a pro ujití (s pomocí Pána Boha všemohoucího) dalšího nebezpečenství vám oznamovati ráčíme, že jsme po odložení za vejš oznámenými příčinami nynějšího soudu dvorského a komorního svatobartolomějského až do času sv. Martina nejprve příštího jmenovaný soud zemský větší i menší do soudu postního, jako i soudy purkrabský, až by táž rána morová zase popřestala a soudové pořádní držáni býti mohli, s radou věrných našich milých odložiti*) a vám všem i jednomu každému, ješto by při týchž soudech činiti měl, to patenty těmito našimi císařskými vůbec v známost, abyšte se čím spraviti věděli, uvésti poručiti ráčili. A poněvadž i nejvyšší úředníci, soudcové zemští a místodržící naši v témž království českém z nadepsaného hradu našeho Pražského pro dostatečné nebezpečenství jsou se odebrali a z milostivého dovolení našeho císařského zatím v městě Hradišti hory Tábor, kdež táž morová rána není, zůstávati, jako i z poručení našeho appellací a komora naše česká i ouředníci pražští menší desk zemských téhož království tam se obrátiti mají, bude tak věděti jeden každý z vás obyvatelův v nastalých svých potřebách kde se k nim utíkati. Dán v městě našem a říšském Řezně v středu den památný sv. Augustina leta Páně 1613 a království našich římského druhého, uherského pátého a českého třetího. — Matyáš. — Sdenko Ad. Poppl de Lobcouicz, s. r. Bohemiae cancellarius. — Ad mandatum s. caes. Majestatis proprium. — Bohuslav z Michalovic. — Pavel Michna.

*) Že se tak skutečně stalo, dokazují i zápisy 1. v Registrech půhonných žlutých k většímu soudu zemskému z l. 1607—1617 na fol. C 25: »Leta 1613 soud Jeronymský nebyl držán pro morní povětří a nepřítomnost úředníkův vyšších i menších, kteřiž na Táboře zůstávali, v místě sobě od JMCé uloženým;« 2. v Registrech škodních, co se před pány ouředníky na témž soudu škodním ku přem ukazuje. z l. 1595—1628: »Soud svatolinhartský [6 listopadu] leta 1613 ani leta 1614 svatofabiánský [20 ledna] nebyl držán pro ránu morovou« a 3. v Registrech škodních černých z l 1614—1640: »K roku

na zejtří sv. Fabiána a Šebestiána [21 ledna] leta 1614. Z příčiny rány morové k tomuto terminu žádný obeslání škodní nevycházelo. K roku středě po provodní neděli [9 dubna] téhož leta 1614 K tomuto terminu z svrchu psaných příčin tolikéž žádný útok škodní nevyšel.« K roku na zejtří sv. panny Markéty [14 července] leta Páně 1614 zapsáni jsou již outokové škodní.

66.

1613 d. 9 října. — Komora česká nařizuje Táborským, aby v čas moru mrtvoly do rakví zavírali a šaty i prádlo zemřelých pod krovem od větru provanouti a vysušiti nechávali (Koncept.)

JMti římského císaře, uherského a českého krále ɔc, pána našeho nejmilostivějšího, JMti páni rady komory české ráčili sou dnešního dne a teď nedávní chvíle spatřiti, jaký se spůsob zde v tomto městě při pochovávání těl mrtvejch k hrobu zachovává, totiž že týž mrtvá těla odkrytě a na peřinách k hrobu nošeny bývají. A poněvadž pak od JMti císařské s JMtí nejvyšími pány ouředníky a soudci zemskými království českého, JMti císařský radami, v tom jistý řád učiněn jest, jak by v městech Pražskejch v podobných příčinách, když rána boží morová mezi lidmi proskakuje, těla lidí mrtvejch pro mnohé skušené příčiny pochovávány býti měly, totiž aby žádnej odkrytě a na peřinách k hrobu nošen nebyl ani také lidé zdraví k těm mrtvejm tělům a zvláště do domův, kdež lidé na morní bolesti stůní a mrou, se nepouštěli, mnohem pak méně šaty ložní a jiné chodící, jichž jsou tíž z světa sešlí užívali, mezi lidi aby se neroznášely a nerozpůjčovaly, protož jménem a na místě JMti císařský JMti dotčení páni rady komory české v nepřítomnosti na ten čas JMti pana presidenta též komory české panu purkmistru a radě města Hradiště hory Tábor o tom poroučeti ráčí, aby po dnešní den žádného člověka skrze smrt časnou z světa sešlého, buď ten kdokoliv, odkrytě a na peřiny klásti, nad to pak k hrobu nositi nedopouštěli, nýbrž poručíc každé tělo mrtvé do truhly anebo rakve, jakž se to nepochybně tak jako i jinde v některých jiných místech jmenuje, klásti a zabedniti, zde těla mrtvá k hrobu náležitě aby doprovázeti dali, šatův pak ložních i jiných, též ani prostěradel a cejch mezi lidi aby nedávali, anobrž takovým způsobem to vše pod krovy aneb v jiná místa krom lidí, tak aby to vítr provanouti a vysušiti mohl, sklizovati a rozvěšovati poroučeli, tak aby těch věcí žádným spůsobem do jistého a prostranného času mezi lidmi užíváno býti nemohlo, poněvadž věc jest zkušena, že v příštím běhu potom skrze takovou nerozšafnost a lidí vespolek jedněch k druhejm, bez rozdílu a jak to ušacováno, běhání a šatův takovejch po lidech umrlejch užívání nakažení morní mezi lidi přichází. O čemž vědouc týž pan purkmistr a rada města tohoto budou se věděti podle toho jak poslušně a náležitě zachovati vědouc, že na tom JMti císařský jistou a milostivou vuol naplní. Actum in consilio camerae bohemicae 9 Octobris Anno MDCXIII.

67.

1616 d. 26 září v M. Třebové. — Zdravotní list pro vyslance města na cestu do Olomouce.

My purkmistr a rada města Třebové Moravské vyznáváme tímto listem obecně přede všemi, že z milosti Pána Boha u nás v městě, na předměstích i všudy okolních místech strany nakažení rány boží morové posavad nic se neproslejchá a o žádném člověku, aby touž metlou boží z světa sešel, se neví. I vysílajíce z prostředku radních svých k vyřízení někderých věcí slovutné a opatrné pana Markusa Kchirschnera, Adama Klera, Jana Šponera do města Olomouce, ukazatele psaní, VMtí a vás, kdež by se koliv zahodili, uctivě žádáme, že jim volného průchodu příti a všelijakého fedrunku v slušných příčinách uděliti račíte a udělíte. My se toho podobnou měrou i vším líbezným dobrým VMtem odměniti nepominem. Datum v městě Třebové Moravské 26 dne měsíce září leta Páně 1616. — L. S.

68.

1620 d. 15 září na hradě Pražském. — Komora kr. č. žádá Lounské a Mostecké, aby ihned podali zprávu o ráně morové u nich panující. (Koncept.)

Moudří a opatrní přátelé milí! Došla jest JMCé, p. n. n., správa, že by u vás rána morová proskakovati a lidé od některého času zhůsta promírati, ano i také dům anebo dvéří od vás zamčeny a spečetěny býti jměly; což že zatajujete a o tom nám, vědouc, jaké jest vám v podobné příčině předešlých let, když co toho proslýchati bylo, psaní činěno bylo, bez dalšího dopisování neoznamujete, jest nám do vás s podivením a JMCá neráčí s osobami vašimi spokojen býti. Protož jménem a na místě JMCé poroučíme vám, abyšte ihned, jakž vás toto psaní naše dojde, dnem i nocí nám o tom oznámili, jak v velikém počtu lidi a na jaké bolesti promírají, od kterého času a předce-li táž rána morová trvá neb se umenšuje, a budoucně v takových příčinách lepší pozor na psaní naše dali. Dán na h. P. v středu po památce Povýšení s. Kříže 15 dne měsíce září l. 1620.

Lounským. In simili Mostským.

69.

1623 d. 23 září v Novém Městě. — Vilém Dubský z Třebomyslic žádá radu města M. Třebové, aby posla jeho pro očního lékaře jdoucího do města pustili, poněvadž mor u něho není.

Službu svou vzkazuji, slovutní, moudří a opatrní páni a přátelé moji zvláště milí! Zdraví i jiného všeho dobrého od Pána Boha přeji vám věrně rád. Psaní jsem vám učinil žádajíc vás přátelsky, že by tam v vašem městě jměl pan doktor bejti, kterýž k dobrému zraku pomáhá, abyšte s ním rozmluvili, aby ke mně přijel. A ještě vás přátelsky žádám, že tak učiníte, aby posel můj

mohl s ním také mluviti, ač prvé nechtěli jste mi posla mého do města pustiti. Mám správu, že pro morové povětří. Ješto z daru Pána Boha zde u mne není tak žádné morové povětří, žádám, že poslu mému průchod dáte, tak aby s týmž panem doktorem mohl mluvit. Věřím, že tak učiníte pro mé se vám toho dobrým přátelstvím odměnění. S tím milost Pána Boha rač bejti s námi. Datum na Novém Městě v sobotu po sv. Matouši Ao. 1623. — Vilím Dubský z Střebomyslic a na Novém Městě.

Slovutným, moudrým a opatrným pánům purkmistru a radě města Třebové Moravské, pánům a přátelům mým zvláště milým k dodání.

70.

1625 d. 5 srpna v Úšti. — Rada městská žádá radu města Litoměřic, aby řezníky jejich v obchodě neobmezovala, ješto mor v městě posud se neobjevil.

Služby své vzkazujíce zdraví i jiného všeho dobrého od Pána Boha VMtem, páni sousedé a přátelé naši milí, přejeme a vinšujeme! Čeho při nás cechmistři, starší i mladší mistři poctivého řemesla řeznického, sousedé naši vyhledávají, z spisu jejich přiležícího*) vyrozuměti ráčíte. I můžeme to s pravdou oznámiti, že ještě děkujíc Pánu Bohu až posavad žádný u nás nyní na bolesti morové anebo skrze povětří nakažené**) z světa nesešel. Pán Bůh rač nás i všeckny pobožné křesťany na budoucí časy od toho chrániti. Podle čehož se k VMtem za dotčené sousedy naše přimlouváme, aby jim průchod volný v živnosti v městě VMtí passírován byl. Nepomineme se toho VMtem v podobných příčinách i jiným dobrým sousedstvím a přátelstvím odměniti. S tím VMti v ochranu Boží poručena činíme. Datum v městě Oušti 5 Augusti 1625. — Purkmistr a rada města Ouště.

Slovutné a vzáctné poctivosti hodným pánům JMCé rychtáři, purkmistru a radě města Litoměřic nad Labem, pánům sousedům a přátelům našim milým k dodání.

*) Nezachoval se. — **) To muselo býti více v Čechách středních a jižních, jak souditi lze i ze svědomí, které 24 května 1630 Adam Chřepický z Modliškovic dává Zdeňkovi Vojslavovi z Branišova, a v němž praví doslovně takto: »Toho sem povědom, že na onen čas, nemohouce již dne a leta pamatovati, zdali v 25 anebo v 26 letu to bylo, jest pan Zdeněk Vojislav Branišovský u mně na Němčicích před morem byl.« V Praze řádil mor tak, že úřadové zastavili činnost svou. Čtemeť v Registrech červených milostí dání z l. 1617—1634: »Leta 1625 práva zastavena pro morovou ránu. Leta 1626, 17 Januarii práva po moru zase otevřena.«

71.

1630 d. 22 června na hradě Pražském. — Místodržící kr. č. oznamují nejv. purkrabímu pražskému své rozhodnutí strany promlčení nároků v případu moru neb války. (Opis vydaný z deposice listovní soudu nejv. purkrabství pražského pod pečetí rytíře Václava Kořenského z Terešova, místopurkrabí pražského, r. 1654 d. 30 října.)

Služby své vzkazujeme VMti vysoce urozený pane, pane ujče, švakře a příteli náš vzláště milý a pane náš laskavě příznivý! Nečiníme VMt tejna, že jsou na nás JMCé rada a purkrabě hradu Pražského, též soudu VMti nejvyššího purkrabství pražského rady skrze spis svůj vznesli, kterak se velmi zhusta v lidských rozepřích trefuje, když kdo vedle zapsání svého od času placení ve 3 letech a 18 nedělích z dluhu svého nenapomínal a pokut v psaní doložených nenásledoval, že se jedni proti druhým promlčením času brání, pravíce jedni, když pro mor neb válku práva nešly, že ten čas, který byl před morem neb válkou, s tím časem, v kterémž zase po moru neb válce přístup ku právu býti mohl, spojen býti má, a pakli by ten obojí čas 3 leta a 18 neděl přebíhal, tehdy že jest věc promlčena. Jiní zase odporujíce tomu praví, že ten dvojí čas spolu spojován a jako téměř v hromadu flekován neb spolčován býti nemá, nýbrž jestliže kdo nic až do času moru neb války nepromlčel, tehdy po moru neb válce zase znovu čas promlčení 3 leta a 18 neděl pořád jdoucích, v němž by se ani mor ani válka nezbíhala, počítati se má.

Dále i toho jsou na nás vznésti nepominuli, kterak předešle vždycky ten obyčej zachován byl, když se trefilo, že některý věřitel umřel a dědicové jeho letům právním projeti nedali, byť pak ten čas právní od času placení prošel, tehdy že v té příčině neřkúc nic promlčeno, ale ani na promlčení nastupováno nebývalo, nýbrž jestli kdy co za živobytí věřitele na soud zašlo, a on v tom umřel, že i půhon pro smrt jeho býval přetržen, žádajíce nás podle toho za jisté naučení a informací naši, tak aby věděti mohli, jak by se budoucně in talibus casibus chovati měli.

Kteroužto jich žádost majíce my v svém bedlivém povážení jménem a na místě JMCé krále a pána nás všech nejmilostivějšího takto jsme se v tom resolvirovali:

Předně, co se předstírání excepcí praescriptionis neboližto promlčení, když by mezi vyplněním 3 let a 18 neděl od času placení pro mor aneb válku práva nešla, dotýče, tehdy za ten čas, kterýž s počátku praescriptionis před morem aneb válkou vyšel, však dotčených 3 let a 18 neděl nedosáhl, s týmž časem, v kterémž by zase po moru neb válce přístup ku právu býti mohl, spojován býti nemá, nýbrž jistec (ač by se potom touž excepcí praescriptionis brániti chtěl) od času zase jdoucího právo zase začíti praeskribirovati povinen jest, protože praescriptio při straně praescribentis anebo toho, jenž se promlčením hájiti chce, vedle všeho práva potřebuje possessionem continuam, neboližto possessí takovou, kteráž by až do vyjití času praescriptionis žádným způsobem přetržena nebyla.

Z strany pak druhého punktu, zdaliž by táž praescriptio na dědice věřitele kontinuirována byla, takto se resolvirujeme, totiž, že týmž dědicům vedle téhož od soudu VMti nejvyššího purkrabsví pražského allegovaného obyčeje v dluzích za starého zřízení zemského zašlých, kterýmž na to, zdali jest praescribens in bona neb mala fide pozůstával, beztoho špatný pozor

dáván byl, excepcí praescriptionis předstírána býti nemá, když by oni toliko od času smrti předka svého 3 letům a 18 nedělím projíti nedali.

Protož nepochybujeme, než že to při témž soudu VMti nejvyššího purkrabství pražského, aby v tom tak a nejinak procedirováno bylo, nařiditi a podle toho i tuto relaci naši při témž soudu, tu kdež náleží, zaznamenati poručiti ráčíte vědouce, že se na tom jistá a milostivá JMCé vůle naplní. Datum na hradě Pražském 22 Juni leta Páně 1630. — N. N. JMti římského císaře, uherského a českého krále tejné a jiné rady, komorníci, královští místodržící a nejvyšší ouředníci a soudcové zemští v království českém. — S. P. Oulík.

Vysoce urozenému pánu panu Adamovi z Valdštejna na Hrádku nad Sázavou, Lovosicích, Doubravici a Novém Valdštejně, JMCé skutečné tejné radě, komorníku a nejvyššímu purkrabí pražskému, panu ujci, švakru a příteli našemu zvláště milému a pánu nám laskavě příznivému JMti.

72.

1632 d. 21 července v Prostějově. — Rada městská oznamuje do M. Třebové, kde mor se objevil, že nikdo z nich na jarmark připuštěn nebude.

Službu svou vzkazujeme, moudří a opatrní páni a přátelé naši zvláště milí! Od Pána Boha zdraví i jiného mnoho dobrého přejeme VOtem věrně rádi! Netajíme před V. O., že jsme v tom jistotně spraveni, že by v městě VOtí z dopuštění božího nějakej mor (kteréhož my V. O. jako sami sobě nepřejeme) se pozdvihnouti měl. Kdež VOtem toto psaní činíme a návěští dáváme, poněvadž nyní jarmark u nás bejti má, že žádného z města VOtí pro příčinu již jmenovanů do města našeho pustiti nemíníme. Což se jeden každý z obyvatelů VOtí čím spraviti věděti moci bude. A s tím se VOtem od Pána Boha na všem dobře a šťastně jmíti vinšujeme. Datum v městě Prostějově dne 21 Juli Ao. 1632. — Purkmistr a rada města Prostějova.

Moudrým a opatrným pánům panu purkmistru a radě města Moravskej Třebovej, pánům a přátelům nám zvláště milým k dodání.

73.

1632 d. 26 srpna ve Svitavě. — Rada městská oznamuje do M. Třebové, že obchodníci a kramáři od nich pro panující tam morovou nákazu na příští jarmark připuštěni nebudou.

Ehrenueste, wohlweisse, vorsichtige, vnser besonders günstige Herrn Nachbaren vnnd geliebten Freunde! Ewerer ehrsamen Weissheiten nebenst Zuwüntschungk ewiger vnnd zeitlicher Wohlfahrtt von dem allmächtigen Gott sein vnser mögliche Dienste anuor! Ewern ehrsamen Weissheiten sollen wir nicht verhalten, nachdem in Mähren etlichermassen aussgesprengt worden vnnd erschollen, wie alldorten bey E. E. W. zur Tribau die In-

fection bey etlichen Nachbaren eingerissen, dadurch nun allbereitt viel Menschen (dafür Gott vns gnädiglichen behütten wolle) mit dem Todt hingeraft worden solten sein, welches das freie Commercium oder Gewerb nit allein E. E. W. Nachbaren vnnd Handwergksleütten, sondern auch den vnserigen vieler Ortten den Zu: vnnd Eingang verhindert, dieweil man fürgeben, es grassire ebenermasssen allhie die Seuch, welches sich doch (Gott sey Danck) bis dato nit befunden. Weiln wir dan von vnserer gnädigsten Obrigkeit mit dero inficirten Ortten Handwergksleutten kein Gewerb zu haben ein Verbott vnnd ernstlichen Befelch haben, damit solch erschröckenliche Infection (welche der Allmächtig von E. E. W. gemeiner Stadt gnädigist abwenden wolle) nit weiter ausgebreittet würde, mit gutter Policey vorzusehen:

Es ist E. E. W. gar wol bewust, dass auf den Tag st. Egidi bey vnser Stadt ein Jahrmarckt gehalten wirdt, auf diesen die Handwerksleutt vnnd Krämer von dannen hieher zu kommen pflegten ihre Wahren allhie zu uerkauffen, haben wir E. E. W. solcher anzudeutten nit vnterlassen sollen mit freundlicher Bitte, diese E. E. W. Nachbaren vnnd Handtwergksleutte (vermög vnserer gnädigisten Obrigkeitt Verbotts), dass sie sich dieses vnserers Jahrmarcks enthalten, abzumahnen, dan sie (wie auch anderstwo) nit eingelassen würden; vnnd da einer sich mit seiner Wahr auff den Weg machte, dieselbte wieder zuruck zu tragen oder führen müste, hette anders nichts als ein vergebenliche Raiss zu hoffen.

Dieses wir, dass sich menniglich zu richten habe, E. E. W. freundlich zu erkennen geben vnnd versehen vns, E. E. W. werden solches der Gemein allda fürzutragen sich nit beschweren. Gott der allmächtige bewahre E. E. W. vnnd die gantze Gemein vnnd errette sie vnnd vns von allem Herzenleyd vnnd von der wolverdienten Straff vnserrer Sünden. Actum Zwittau den 26 Aug. im Jahr Christi 1632. — E. E. Weissheitten dienstwillige Nachbaren Burgermeister vnnd Rathmannen der Stadt Zwittau.

Denen ehrenuesten, wolweissen vnd vorsichtigen Herrn Burgermeistern vnnd Rathmannen der Stadt Mährischen Tribau, vnsern bersonders günstigen Herrn Nachbaurn [sic] vnnd geliebten Freunden einzuhändigen.

74.

1632 d. 23 září v Boskovicích. — Rada městská oznamuje z nařízení vrchnosti své radě města Třebové Moravské, že »poněvadž Pán Bůh město Třebovou nějakým nakažením morním jest navštiviti ráčil,« žádný z jejich řemeslníků, kramářů a handlířů na nastávající vejkladní jarmark sv. Václavský připuštěn nebude.

75.

1632 d. 30 září v Olešnici. — Rada městská žádá po schválním poslu radu města Třebové Moravské, aby, poněvadž »nyní od Pána Boha metlou totiž

ranou morovou navštiveni a trestáni« jsou, sousedům svým nařídila, aby tomu nedělnímu v Olešnici »jarmarku nyní pokoj dali.«

76.

1633 d. 28 září v Praze. — Adam z Valdštejna, nejv. purkrabí kr. č., dává hr. Maxmiliánovi z Trautmansdorfu zprávu o stavu vojska vévody Friedlandského a o rozšíření morové nákazy v Čechách.

Hoch vndt wohlgeborner Herr Graff. — — Wass aber mein vertrauter Herr Sohn ferner zu wissen begehrt, wie es mit der Infection zue Prag vndt herumb stehet, berichte ich demselben gantz dienstlich, dass biss auf dato die Prager Städte*) in guter Sicherheit wie auch nicht weniger die gantze Strassen biss auff Wien gottlob beschaffen undt auf der ander Seiten biss gegen Pilsen nichts dergleichen zu hören; ausserhalb, hinter Pilsen vndt der Orten etwas vorlaufft. Sonsten auf Befelch Ihr Mt. vndt Befürderung Ihr Mt. dess Königs Anherokunfft, so viel an mir gelegen, thue ich keinen Fleiss sparen, auch durch die Prager Städt keinen zu marschiren vndt von verdächtigen Örtern durchzuziehen gestatte. Welches auch an Ihr Füstl. Gnd. dem Herrn Generalissimo durch Schreiben gehorsamb ich begehren thue, weiln sie auf drei Teil durch das Königreich Beheimb designirt, ob die Ordinanz so erfolgen vndt dadurch die Präger Städt, dieweil ich vernehme, dass ingleichen unter den Regimentern etwas vortlaufft, verschont werden möchten. Datt. Prag den 28 Septembris Ao. 1633. — Meines Herrn Schwager trajer vndt dinstwilliger Vatter vnd Knecht Adam von Waldstein.

Dem hoch vndt wohlgebornen Herrn Herrn Maxmilian Graffen vnndt Herrn von vndt zue Trautmanssdorff, Freiherrn auf Gleichenberg, Negau, Burgaw vndt Doczenbach, Herrn auf Bischoffteinitz, Ihr Röm. Kai. Mt. würklich gehaimen Rath vndt Cammerern, meinem grossgünstigen, hochgeliebten, sehr wehrten, vertrauten Herrn Schwager vndt Sohn. Zu I. G. Handen.

*) Později ale přece objevil se i v Praze mor. Tak píše hr. Vilém Slavata dne 17 prosince 1633 z Vídně synu svému Adamu Pavlovi, že chtěl, aby po příchodu svém do Prahy u Lorence Maiderle se ubytoval, »ale poněvadž srozumívám, že dva synové jeho nenadále umřeli a že nejní bez podezření, zdaliž na morní nakažení umřeli, vidí mně se, že se nebude trefit, aby mněl do jeho domu jíti.«

77.

1633 d. 25 listopadu v Litovli. — Rada městská sděluje radě města Třebové Moravské, že pro panující v okolních městech nákazu morovou, u nich jarmark sv. Mikulášský držán nebude.

78.

1633 d. 9 prosince v Lanškrouně. — Hejtman Jan Vlachovský z Vlachovic povoluje, aby vzdor v okolí panující nákaze jarmark v M. Třebové za jistých opatření konán byl.

Ehrsambe, weisse vndt sonders geliebte! Ich wündtsche denselben hienwiederumb von Gott dem Allmechtigen alles Wohlergehen! Es ist ihnen nicht unbewust, wie unser lieber Herr Gott zue dieser höchst betrübten vndt elenden Zeiten viel vmbligende Städt, Märkt vndt Dörffer durch die hochschädliche Infection der Pest thut heimsuchen vndt vnss nach so weit vor andern, Gott lob, gnediglichen behüttet. Jedoch weilen Geffahr vor der Thür, neben dem lieben Gebett ist guette Vorsichtigkheit hoch vonnöthen; haben derowegen genugsambe Vrsachen gewönlichem Brauch nach solichen Jarmarkt vnndt offendtliche Freiung denselben zue halten nicht ausszuezeigen noch durch Glokhenschall ahnzuedeuten. Jedoch nichts destoweniger, siendtemahlen ich ihnen gern ihren Nutzen vndt Fromben alss mihr selbsten vergönne, wann die Stadt mit fleissiger Wacht vndt Hutt anderst wohl versehen vndt dass also fleissig bestellt vndt ahngeordnet wierdt, dass von verdechtigen Orthern, wo die Pest grassirt, niemandt eingelassen wierdt, wiel ich nicht zuwiedersein, dass sie solchen Jarmarkt (jedoch in solicher Gestaldt wie den vorigen) halten möchten. Weliches ich ihnen zue einer nachrichtsamben Andtwordt auff ihr Ahnsuchen nicht verhalten wollen, dabei endtlichen göttlichen Gnaden Schutz vnss samptlichen allerseits emphelen. Dattum in Landtskron den 9 Decembris A. 1633. — Johan Heinrich Wlachowský von Wlachowicz, Hauptman daselbsten.

Den ehrsamben vndt wohlweissen Herren Fürstenrichter, Burgermeister vndt Rathmannen der Stadt Mähr. Triebau, meinen besonders lieben Freunden zu behendigen.

79.

1634 d. 22 listopadu v Třibřichách. — Karel Rodovský z Hustiřan ujišťuje paní Ludmilu Jestřibskou z Ryzmburka, že manželka jeho morem nestůně. (Současný opis.)

Službu svou povolnou, urozená a má nejmilejší paní tetičko! Od Pána Boha zdraví i všeckno nejlepší dobré vinšuji! Byli bychme jistě VMt s mou Aničkou hrubě srdečně rádi uhlídali, nebo sme dnes s velikou radostí na VMt očekávali, ale že naděje nás zmejlila. Má Anička, chvála milému Pánu Bohu, zase jest zdravější a s ní se polepšilo, začež Pánu Bohu věčná chvála buď; a vzkazuje VMti, že jí toho líto, že VMt pan ujec nechtěl k ní odpustiti; píše, že pro morový povětří nesmí VMt k ní odpustiti. Kdyby má žena na tu nemoc stonala, ani bych pro VMt neposlal. Měl bych i to tak mnoho rozumu! Boha se dokládám, nic toho nebylo; než-li byla poděšena tak, že se jí to k smrti rovnalo. Toť Pán Bůh ví, ani znameníčka takového

na svém těle neměla a nemá. Nebo račte moci soudit, kde by toho dostala; nebo vždycky všudy na zdravým povětří byla a v Stříbřiších, chvála Pánu Bohu, ode 4 neděl žádný neumřel a ani nestůně.

Vzskazuje VMti své služby a panu ujci modlitby spolu se mnou a že by vinšovala s VMtí, pokud ještě živa jest, v tento nejistý a nebezpečný čas shledání. Čehož nám Pane Bože z obojí strany popříti rač! VMt prosím, že ráčíte ode mně i od mý Aničky pana Adama a paní Aničky a summou všech na stokráte pozdraviti a mou službu oznámiti. Má Anička prosí VMt, abyste jí ráčili odpustiti, že VMti nepíše, nebo je tak ještě hrubě mdlá, že se téměř hnouti nemůže.

S tím VMt v ochranu Pána Boha poručena činím. Datum z Stříbřich 22 Novembris Ao. 1634. — Karel Rodovský.

Psaní posélací od pana Karla Rodovského paní Lidmile Jestřibský.

80.

1635 d. 1 prosince v Mezilesicích. — Petr Hubrik z Hennersdorfu dosvědčuje, že paní Anna Rodovská morem, který roku 1634—1635 v Chrudimi a v okolí řádil, zemřela a lidé o tom přesvědčeni byli.

Já Petr Hubryk z Hennerzdorfu známo činím tímto listem přede všemi a zvláště tu, kdež náleží. Jakož sem žádán od urozeného a statečného rytíře pana Karla Rodovského z Hustiřan, manžela někdy paní Anny Rodovský rozené Hamzinky Bořkovny z Zábědovic, abych jemu svědomí proti urozené paní Žofii Dobřenský rozené Benedce z Nečtin,*) poručnici nad Karlem a Kateřinou, dětmi jejími s někdy urozeným a statečným rytířem Janem Hamzou Bořkem z Zábědovic, předešlým manželem jejím, splozenými, a statkem jim náležejícím nařízené, do slavného soudu komorního království českého k první při žalobní vydal a jakého svědomí ode mne žádá, to jest mi od něho skrze ceduli řezanou v známost uvedeno.

I toho dobře povědom sem a v paměti své snáším, že minulého leta 1634 času letního, když sou dva regimentové Zahrádeckýho a Košetskýho JMCé v městě Chrudimi leželi, že jest rána morová netoliko tu v městě Chrudimi, ale také v okolních vesnicích jako i ve vsi Stříbřiších zhůsta proskakovala a skůro do masopustu svůj průchod měla a trvala.

Též i toho povědom sem, že na témž statku Stříbřizským nemálo lidu mužského i ženského pohlaví od týž rány morový z světa sešlo a zemřelo.

Nicméněji i toho sem povědom, že téhož leta 1634 19 dne měsíce listopadu, když sem pana Karla Rodovskýho navštivil a nenadále do světnice, kdež paní Anna, manželka týhož pana Karla Rodovskýho, na lůžku ležela, přišel, a nemocná tehdáž býti počínala, kterouž, když sem spatřil, s uleknutím zase spátkem sem se obrátil a ku panu Karlovi tato slova promluvil: Paní Anička, paní teta, jistotně bude tak stonati na morní bolest

jako jinší, nebo mi se její obličej nic nelíbí. A v tom obávajíce se sám morový rány od něho sem odešel, odpuštění vzal a odjel.

Dále i toho sem povědom, že jest 25 dne měsíce listopadu leta výš jmenovanýho táž paní Anna Rodovská skrze smrt časnou na morovou ránu, tak jakž od lidí praveno bylo, z tohoto světa vykročila a umřela, a jsouce já na týž pohřeb mrtvého těla dožádán, ji jsem s velikým strachem, jakožto mou milou tetu k sv. Marku s panem Albrechtem Jestřibským a panem Karlem Dobřenským až k hrobu doprovodil. Nebo jiní pozvaní páni a přátelé pro strach morový rány na týž pohřeb jsou nepřijeli a průvodu nebošce neučinili.

A cožkoli tuto svědčím, to že v pravdě tak jest, to přijímám k své víře a duši. A na potvrzení toho pečetí mou vlastní toto svědomí mé sem upečetil. Jehož jest datum v Mezilesicích 1 dne měsíce Decembris Ao. 1635.

*) Ta činila nároky na dědictví po paní Anně, která ústně prý odkázala veškerý majetek svůj manželu svému.

81.

1635 d. 14 prosince. — Petr Hamza Bořek ze Zábědovic dosvědčuje, že paní Anna Rodovská, kterou v nemoci její navštěvoval, dle hlasu lidu na morní bolest nezemřela.

Já Petr Hamza Bořek z Zábědovic známo činím tímto listem vůbec přede všemi a vzláště tu, kdež náleží. Jakož jsem dožádán od urozené paní Žofie Dobřenské rozené Benedky z Nečtin, poručnice nad Karlem a Kateřinou, dětmi jejími s někdy urozeným a statečným rytířem panem Janem Hamzou Bořkem z Zábědovic, předešlým manželem jejím, splozenými, a statkem jim náležejícím nařízené, abych jí svědomí proti urozenému a statečnému rytíři panu Karlovi Rodovskému z Hustiřan, manželu někdy urozené paní Anny Rodovské rozené Hamzovy Bořkovny z Zábědovic, k první při žalobné do slavného soudu komorního v království českém vydal i jakého svědomí ode mne žádá, to jest mi od ní v známost uvedeno.

Předně to v paměti své snáším, že přijevši já na žádost někdy paní Anny Rodovské z Zábědovic 19 dne Novembris leta pominulého 1634 k ní do Stříbřich ji sem těšce nemocnou našel a hned dadouc jí předně pozdravení, nač a jak by se roznemohla, na ní sem se doptával a jí řekl, čije-li co morního a nebezpečnýho na sobě, aby neprodlívala, nýbrž, co nejdříve možná, líkařství proti mornímu nakažení hledati a užívati nemeškala, že ta věc brzo zmeškána bejti může. Kterážto mně za odpověď dala, že, chvála Pánu Bohu, nic takového na sobě nečije, jen toliko velikou těškost v prsech, kteráž jí oddýchati nedá, že má. Tu sem panu manželu jejímu řekl: Pane ujče, věru, věru, vidím, že je paní strýna hrubě těšká; je se obávati, aby morního nakažení neměla. Pokudž by co takového bylo,

přičiň se k tomu co nejspěšněji, aby ňáký dobrý líkařství opatřiti mohl a jí časně přijímati dal.

V tom po jinší rozprávce byvši čas obědvati k stolu sme se posadili a sami dva obědvali. Po jídle potomně po dobré chvíli, souce v ten čas den krátký, domů sem odejel.

Potomně 23 dne téhož měsíce zase naschvále pro navštivení jí do Stříbřich sem přijel a do pokoje, kdež nemocná ležela, sem vešel, ji přátelsky pozdravivše, kterak se má, sem se ptal. Kterážto za odpověď mi dala, že předce ta těškost v prsech jí zůstává a oddychati nedá. A vidouc mne po pokoji semo tam choditi mně jest řekla: Pane strejčku, vy se mně račte báti. Neračte se báti, však já, chvála Pánu Bohu, nic morního nemám. A nebudouce týž den pana manžela jejího doma, odtud sem potom do města Chrudimě jel.

Též o tom vím, že táž paní Anna Rodovská potomně 25 dne téhož měsíce Novembris skrze smrt časnou s tohoto světa jest vykročila. O jejížto smrti zvěděvši a jedouce tudy skrze Stříbřichy 26 dne téhož měsíce do kostela do Chrudimě tam sem se zastavil, a vjedouce do dvora děvečku jednu, kteráž pálený pálívala, sem u ratejně [sic] potkal a ji se ptal: Pověz mi medle, nač je pak paní vaše umřela? měla-li co morního? Kterážto mně za odpověď dala, že jest paní nic morního neměla a že žádného znamení takového na sobě nemá.*) A tu jedouc předce až k tvrzi s kleprlíka jsem sedl a pohledíc lítostivě na ni mrtvou odtud sem jel. A že sem potomně na pohřeb její souce pozvaný nepřijel, byvši těškejmi podagry obklíčen nijak mi možná nebylo. Jináče byl bych zajisto doma nezůstal. Jinší někteří proč sou na týž pohřeb nepřijeli, příčiny jisté věděti nemohu.**)

Čemuž že v pravdě tak jest, to přijímám k své víře a duši. Na potvrzení toho pečetí svou vlastní toto mé svědomí sem upečetil, jehož datum 14 Decembris leta 1635.

*) Naproti tomu paní Žofie Dobřenská rozená Benedka z Nečtin, na Vorli a Třibřiších svědčí dne 14 srpna 1635 mezi jiným i toto: »Nemoha prej táž často psaná paní Anna Rodovská v letu pominulém 1634 25 Novembris v čas rány morové (kteráž toho času v kraji Chrudimském velice zhůsta mezi lidmi procházeti a též dotčená někdy paní Anna Rodovská na touž morní bolest skrze smrt z tohoto světa vykročiti že by měla) kšaftu psaného . . . pečeťmi utvrzeného učiniti.« - **) Pan Jan Jiří Myška ze Žlunic v svědomí svém ze dne 17 prosince 1635 omlouvá se takto: »I v pravdě jest tomu tak, že byvši v letu pominulém 1634 po smrti též paní Anny Rodovské na pohřeb těla jejího mrtvého zván jsem ne za tou příčinou, abych se morového nakažení a morové rány, an již toho času byla v témž kraji drahný čas přestala, obával, ale pro to samé, že jest toho času manželka má v těžké nemoci od Pána Boha všemohoucího postavena byla, na týž pohřeb jsem nepřijel; jakož pak nikdy od žádného sem toho, aby táž někdy paní Anna Rodovská morní bolest míti a na ni umříti měla, neslyšel.«

82.

1636 d. 7 ledna v Chrudimi. — Salomena Šimoňová vypovídá, jak r. 1634 v Třibřichách mor řádil.

V té při, kdež činiti jest před JMtmi pány pány slavného soudu komorního království českého o pořízení a odkázání statku od někdy uro-

zené paní Anny Rodovský rozený Hamzovy Bořkovny z Záběldovic, v letu 1634 oustně učiněnýho ku potřebě urozenému a statečnému rytíři panu Karlovi Rodovskýmu z Hustiřan proti urozené paní Žofii Dobřenský, rozený Benytce z Nečtin, níže psaný svědek podle práva a zřízení zemského kleče u kříže přísahu učinil a svědčil takto:

Salomena Šimoňová ze vsi Střibřicíh: toho sem povědoma, že dobré paměti urozená paní Anna Rodovská v tu sobotu po sv. Martině, jakž pamatovati mohu, v letu minulým 1634 na Střibřiších, však věděti nemohu na jakou nemoc, se těžce roznemohla a potom pro mně v týž nemoci své dne středního poslala, a abych jí posloužila, o tom mi poručiti ráčila. Což sem já tak učinila a jí v nemoci sloužila. A tehdáž tu ve vsi Střibřiších i jiní lidé těžce stonali a na morní bolesti mřeli, tak že v některém domě tři, čtyři, pět a více se jich roznemohlo a pomřelo. A lidí skrze ránu boží morovou veliký počet z světa odešlo [sic]. A já tehdáž také v ten čas morní stonati počala; též i jedno když z mých dětí se dítě roznemohlo, nějaké znamení jako pihy po sobě mělo.

Dáleji také i to v pravej pravdě vysvědčiti a na svou duši vzíti mohu, že sem to z oust vlastních týž paní Anny Rodovský vskutku slyšela, že cokoliv svýho statku má, ten všechen urozenému a statečnému rytíři panu Karlovi Rodovskému z Hustiřan jakožto panu manželu svému nejmilejšímu poroučí a odkazuje; a když to poroučela, dobrý paměti užívala a čistě rozprávěla.

V ten čas i to také sem slyšela, že Jiřík, pachole služebný pana Karla Rodovského, se roznemohl a do jedny chalupy nemocný dán byl a v ty chalupě několik neděl v Střibřiších nemocný zůstával, až se zase potom pozhojil. Kterýž až dosavad na živě v službě u téhož pána zůstává. Také ženy Václava Trkole a Řeháka Houžvičky mně to, že jejich manželé na hlízy se roznemohli, ale zase se zhojili, povídaly.

Naposledy i toho dobře povědoma sem, že předtím Martin Vrchovnický, správce statku Střibřižského, v ty světnici, v který potom paní Anna Rodovská umřela, umřel a život svůj dokonal. Více nevím.

Toto svědomí ode mně Jakuba Střechoveciusa, písaře radního města Chrudimě obvzláštní přísahu k tomu majícího, podle práva a zřízení zemského přijato jest, kteréž nedavši žádnýmu spatřiti je sem pečetí městskou jistým vědomím a povolením práva téhož města Chrudimě spečetil ten pondělí po Třech Králích 7 dne Januarii l. 1636.

83.

1639. — Podrobné nařízení hejtmana panství Černokosteleckého rychtářům, jak se chrániti před morovou nákazou a jak naložiti s nemocnými neb mrtvými a jejich pozůstalostí.

*Do rychty Kostelecký strany vartování času morního.**) Aby se vartovali a žádného podezřelého bez pasu nepouštěti tím méněji noclehovati,

leč by se právě vidělo a znalo, že z zdravého povětří pochází. — Židy pak dokonce žádného aby nepassírovali ani po domích hausirovati nepovolovali, krom domácí z panství Kostelecského. — Žádný křesťan ani žid nemá na ten čas za JMKn. jíti, nýbrž to psaně na ordinarii poslati. — Modlení a posty podle nařízení pánův farářův, dajíce se dům od domu do kostela najíti a Pána Boha prositi, aby všeliké zlý odvrátiti ráčil. — Věci k užívání proti zlému povětří i také v čas morní mají se připraviti a do vesnic k rozdělení po domích rozdati, kterýž mají hned užívati, když by koho zima rozmrazila aneb hlava začala bolet a potom horkost následovala. Pánům farářům též něco z toho k užívání uděliti, když by k nemocným jíti museli. — Tabák roztočiti a listím kouřiti jest také dobře. — Když by se v kterým domě kdo rozstonal, tehdy ti již v tom domě mají zůstati, jinam nevycházeti, aby jiné nenakazili; nýbrž jedni druhým sloužiti, kouřiti a užívati. — Kdyby v který vesnici, čehož Pán Bůh rač chrániti, morová rána následovala, tehdy již odtud žádný nikam jinam vycházeti nemá, nýbrž tu zůstati, až by všemohoucí Pán Bůh takový trest odvrátiti ráčil. — Kdyby pak který kdy umřel, tehdy ostatní v domě mají jemu ihned hrob hluboký vykopati a pochovati, než by z něho se jich víceji nakazilo. Přitom vždyckny kouřiti a užívati. A má býti s šaty i peřinami pochován, sláma i postel spálena a dům vyčistěný; a žádný takový šaty bráti nemá. Nebo lépeji jest něco voželeti, nežli pro špatnou věc život stratiti. Také mají takové lidi stranou pochováni býti, a ne tu, kde by zase nový hroby se dělati musely. — Má se též takovýmu nakaženýmu místu a domům, kde lidi stonají a mrou, jeden každý vzdalovati a vyhejbati a samochtíc v nebezpečenství se neuváděti. — Kdyby se pak kterým nemocným potrav nedostávalo, tehdy nemají sobě sami pro to do jinších domů choditi, nýbrž rychtářové mají to tak zaříditi, aby jim jinší zdravější jídlo a pití někam z daleka v zahradách stranou postavili, a potom na ně zazvoniti aneb střelbou znamení dáti, aby sobě pro to vyšli. Ti pak zdraví nemají čekati, až by nemocní k nim došli, nádobí žádného od nich zase nepřijímati, nýbrž jim to tam raději nechati i s hrnci. — Nemá se jim také žádného vína ani mnoho masa dávati, toliko polívku z masa, chléb a jiná zážívná strava. — Kdyby pak v kterým domě všickni vymřeli, tehdy šaty, v kterých chodili, a peřiny, na kterých leželi, mají se spáliti; peníze pak poněkud do vody vsypati, až by jed od nich odstoupil. — Od ovotce přílišného má se jeden každý zdržeti. Masa vepřového tím spůsobem, leč by prvé za některý den v soli se naleželo. — Žádné cibule nejídati, nýbrž toliko ve světnicích zavěšovati. Nebo jed k sobě přitahují. — Obzvláště pak přílišného páleného pití se zdržovati.

*) Mor řádil tehdy i v Praze. Hr. Vilém Slavata píše dne 7 září 1639 z Pasova synu svému Adamu Pavlovi na Bystřici mezi jiným: »Z těch novin z Prahy nerad tomu porozumívám, že tam morová rána vždy proskakuje. Pán Bůh rač milostivě zachovati, aby se nerozmnožila, tak aby JMti arcikníž etcí jízdě tam do Prahy nepřekazilo.« — O Hradci Jindřichově píše dne 30 listopadu t. r.: »A poněvadž, chvála Pánu Bohu, v příčině morové rány v městě Hradci nic víceji slyšeti nejní, vidí mi se —.« Přestal tam tedy mor řáditi teprve koncem listopadu.

84.

1640 d. 21 října v Hradci Jindřichově. — F. Bonaventura Pavo, quardián kláštera Františkánského, oznamuje hr. Adamu Pavlovi Slavatovi, že F. Jan Mitis morem zemřel, a sděluje, jaká opatření proti šíření se nákazy učinil.

Illustrissimo d. d. comiti nostra religiosa humillima seruitia et preces Non dubito, quin ad ill. d. comitis aures fratrum conuentus nostri Neodomensis dispersio peruenerit; quod dispersi, causa est ista. P. Joanes Mitis, boëmicus concionator ordinis nostri ex conuentu Becchinensi, ab admodum R. P. provinciali ad nos infra octauam B. V. Mariae infirmus missus quatuor continuis ferme septimanis apud nos male habens ultimo inter hoc tempus nouem diebus lue moderno tempore grassante*) uexatus pie religioseque octaua huius mensis extinctus est. Huius obitus fratres et patres perturbauit, ex eoque terror et tremor plerosque inuasit. Hinc, ne plures inficerentur maxime sic pusilanimes, quandoquidem dimitti petiere, nec retinere manifesto in periculo vitae potui, ultra secundum statuta nostra dimisi: novitios clericos tres cum patre maturo Olomutium ad nouitatum, 4 in Boëmiam Wotizium, 4 in Morauiam ad proximum quemque conuentum. Hi omnes reuocabuntur, uel alii patres et fratres lue cessante ab admodum R. P. prouinciali ad conuentum nostrum mittentur. Ego interim cum P. Otthone et laico fratre coquo sani adhuc in conuentu degimus, nostra solita exercitia quoad chorum peragimus, sacra secundum numerum nostrum legimus, confessiones excipimus, concionari non omittemus. Haec illustrissimo nostro clementissimo domino comiti, quidnam nobiscum agatur, intimare consultum iudicaui. His nos relicti ss. Triadis clementiae committimus, illustrissimae Dominationis beneuolentiae, quatenus his in miseriis constituti non derelinquamur, commendamus. 21 huius 1640. — Ex conuentu Neodomensi illustrissimi d. d. comitis humillimus sacellanus F. Bonauentura Pauo quardianus.

Illustrissimo domino domino Adamo Paulo, s. romani imperii comiti Slauatae de Nouadomo, domino Nouaedomi, Wistritii, Glumitii, Serowitii, sacrae Caeseae Majestatis consulatus imperialis camerario, districtus Bechinensis capitaneo supremo, patrono ac fundatori nostro clementissimo.

*) Mor řádil tehdy velice vedle jiných měst i v Litoměřicích. Nejmenovaný spisovatel kroniky »Historia collegii Litomericensis Societatis Jesu 1629—1662« zaznamenal o tom při roce 1640 následovně: »Accessit hoc anno prioribus hostilibus malis et omnibus miseriis calamitas illa toti civitati lethalis, qua lue pestifera hic plurimi correpti et extincti sunt nostrumque patrem Kalaus, praefervidum operarium, dum zelo nimium forte incautus indulgeret, cum famulo domestico in funus secum traxit. A Septembri ad festum usque s. Catharinae haec lues urbem tenuit.« K r. 1646: »Hoc anno etiam P. Vitus Malci — in coelum abivit; — lues, quam in charitatis officiis contraxerat, illum sustulit« A k r. 1649 opět se poznamenává: »Ab hospitibus hisce infestis [Suecis] hinc inde commeantibus civitas pestiferam luem hausit, in qua in charitatis victimam cessit P. Mathias Kalaus, patria Boömus Cuttenbergensis«.

85.

1649 d. 27 srpna v Ebersdorfu. — Ferdinand III. oznamuje, že správcem Prahy morem zachvácené jmenoval Jaroslava Bořitu hr. z Martinic a že za sídlo ostatních svých místodržících ustanovil Č. Budějovice. (Z kopiáře Příbramského.)

My Ferdinand třetí — všem věrným obyvatelům a poddaným našim ze všech čtyr stavův dědičného království našeho českého milost naši císařskou a královskou též všechno dobré vzskazujeme a jim vedle toho milostivě věděti dávati ráčíme, kterak sme my z obvzláštní, milostivé a otcovské péče za příčinou té nyní v městech Pražských trvající morové rány, tak aby království naše české až do dalšího milostivého nařízení našeho v dobrém řádu zdržáno bylo a jeden každý z obyvatelův (krom měst našich Pražských, v nichž sme na ten čas správu vysoce urozenému Jaroslavovi Bořitovi hraběti z Martinic, vládaři domu Smečenského, pánu na Smečně, Slaném a Planici, naši skutečné tejné radě, komorníku a nejvyzšímu purkrabí Pražskému v království našem dědičném českém, věrnému milému, milostivě svěřiti ráčili) mezitím v potřebách a spravedlivostech svých kde a k komu se ucházeti věděli, místodržící naše do města horního Budějovic Českých transferirovati a takové na vysoce urozené, urozené a statečné naše respective tejné i jiné rady, komorníky, nejvyzší ouředlníky a soudce zemské v království našem dědičném českém: Voldřicha Františka Libštejnskýho z Kolovrat na Žichovicích, Frimburce a Bystřici, rytíře řádu de Calatrava, nejvyzšího hofmistra, Adama Matyáše hrabě z Trautmansdorfu a Weinsperku, svobodného pána na Gleichenberce, Novém Městě nad Kochrem, Negavě, Burgavě, Tacembachu a Tejnici, nejvyzšího maršálka, Bernarta Ignatiusa Bořitu hrabě z Martinic na Hagensdorfě a Kralupech, nejvyzšího komorníka, Heřmana Černína hrabě z Chudenic na Petrspurce a Kysybli, nejvyzšího sudího dvořského, Jana Hertvíka hrabě z Nostic, pána na Falkenově, Heinrichsgrynu a Řelovici, praesidenta nad appellacími na hradě Pražském, Hendricha Volfa Berku hrabě Hovoru z Dubu a z Lipého na Novém Falkenburce, Jablonný, Vtelně, Malešově, Vostrově a Nemyslovicích, praesidenta komory naší české, Přibíka z Újezdu na Březnici a Tochovicích, nejvyzšího písaře, Voldřicha Sezimu Karla Skuhrovského z Skuhrova na Louňovicích a Zvěstově, podkomořího, a Fridricha Věžníka z Věžník a na Chotejšanech, purkrabí kraje Hradeckého, věrné milé, jakož zpřed dotčeno, až do dalšího milostivého nařízení našeho z císařské a královské náklonnosti vzložiti ráčili.

Pročež vám všem nadjmenovaným obyvatelům a poddaným našim milostivě poroučíme, abyšte k týmž výš psaným zřízeným místodržícím našim všelikou šetrnost, zřetel, uctivost a poslušnost zachovali, nimi se nejinač, než jakobychom my tu sami osobně přítomni byli, skutečně řídili, k nim v vašich potřebách a spravedlivostech se utíkali a tu náležité ochrany a opatření vyhledávali, nepochybujíce, než že se tak poslušně a poddaně zachovati a v tom milostivou vůli naši císařskou a královskou naplniti hleděti budete. Dán v Ebersdorfě 27 dne měsíce srpna leta Páně šestnáctistého čtyrydcátého devátého a království našich římského třináctého, uherského dvatcátého čtvrtého a českého dvatcátého druhého. — Ferdinand. — Georgius comes de Martinicz, regni Bohemiae cancellarius. — Ad mandatum sacrae caesareae Majestatis proprium A. Pachta.

86.

1649 d. 1—3 září v Menším městě Pražském. — Seznam osob morem i jinak ve dnech 1—3 září zemřelých.

Poznamenání osob v Menším městě Pražském též na postranních právích 1, 2 a 3 Septembris a. 1649 z světa sešlých (27 osob):

1 Septembris: Děvečka služebná u Mojžiše Krausa konváře, stáří 17 let, nemocná byla dva dni na morní bolest; pochována u sv. Jana pod Oborou. Vrátná pod stupněmi u Slavatů, stáří 36 let, nemocná 8 dní na hlavní nemoc; pochována u sv. Jana pod Petřínem. Syn Kateřině Kvinkový u Pivoňků, stáří 7 let, nemocen 3 dni na morní bolest; pochován u sv. Jana pod Oborou. Písař pana primasa umřel ve špitále sv. Jana u vody; pochován u téhož sv. Jana. Marta Hablin, šestinedělka s dítětem, v domě knížete z Sassu na Hradčanech, stáří 28 let; pochována v Vlaském špitále. V domě zadním paní jägermistrový zámečníkovi děvčátko na Hradčanech, nemocno 3 dni na morní bolest.

2 Septembris: Jiří Třeboňský, mlynář na mlejních sladových, stáří 40 let, nemocen 3 dni na morní bolest; pochován u sv. Vavřince. Mandelína Šnejderová u Červenků na Oujezdě, stáří 24 leta, nemocná 5 dní na morní bolest; pochována u sv. Jana pod Petřínem. Dcera Jiřímu Švestkovi u Jandičků na Oujezdě, stáří 3 leta, nemocná 2 dni na psotník; pochována u sv. Jana pod Petřínem. Dcera Barboře vojačce v domě Karmelitánův, stáří 10 let, nemocna 4 dni na morní bolest; pochována u sv. Jana pod Oborou. Kalkant od sv. Mikuláše, stáří 20 let, nemocen 3 dni na morní bolest; pochován u sv. Jana pod Petřínem. Pachole nevelký, neví se nic, čí jest, v pivováře Rathouzském, na morní bolest; pochováno u sv. Jana pod Petřínem. Syn Bartolomějovi Kouřimskému u Soursíka pekaře na Oujezdě, stáří 7 let, nemocen 7 dní na morní bolest; pochován u sv. Jana pod Petřínem. Mikuláš Šellinger mečíř, stáří 50 let, nemocen 4 dni na morní bolest; pochován u sv. Tomáše. Vilhelm Kelbthourů v Slavatovic domě vedle 3 duhů, stáří 12 let, nemocen 7 dní na morní bolest; pochován u sv. Jana pod Oborou. Dcera brannýmu v Německé bráně, stáří 2 leta, nemocná 3 dni na morní bolest; pochována u sv. Jana pod Oborou. Na Hradčanech v domě Ulrycha Wintera jednoho ševce dcera, nemocna 3 dni na morní bolest. Jakubovi, služebníku Pátrův Kapucinův, malé pacholátko v domě předešlého dvorského bečváře, nemocen [sic] 4 dni na morní bolest.

3 Septembris: Syn Linhartovi Widtmanovi, stáří 6 let, nemocen 4 dni na morní bolest; pochován u sv. Jana pod Oborou. Tomáš Casanova u Sontaghochů, stáří 25 let, nemocen 3 dni na morní bolest; pochován u sv. Tomáše. Učedlník Abrahama Štolce truhláře, stáří 15 let, nemocen 4 dni na morní bolest; pochován u sv. Jana pod Oborou. Marie Krejčová, šestinedělka s dítětem, v domě pana Ebenaura v Vlaské ulici, stáří 24 leta;

pochována v Vlaském špitálu. Eva, sirotek v Starém Renthause, stáří 12 let, nemocna 4 dni na hlavní nemoc; pochována u sv. Jana pod Oborou. Syn Kateřině Vollichový, stáří 8 let, nemocen 4 dni na psotník; pochován u sv. Vavřince. Dcera Pavlovi Beránkovi řezníku, stáří 4 $^1/_2$ leta, nemocna 2 dni na psotník; pochována u sv. Vavřince.

87.

1649 d. 2 září na Novém městě Pražském. — Seznam osob dne 2 září morem neb jinak zemřelých.

Poznamenání osob v Pánu zesnulých v Novém městě Pražském ve čtvrtek 2 Septembris a. 1649:

U sv. Jindřicha: Od 3 kosův na Příkopích děvčátko v 7 letech; stonala 3 dni; peste umřela. Item dvý děti jedny matky, v 10 letech; stonalo jedno 4 dni na pest a druhé v pěti nedělích 3 dni na psotník umřela [sic]. Ze školy mládenec v 30 letech, stonal 3 dni; peste umřel. Na Příkopích u Růže děvčátko v 7 letech, stonalo 5 dní; peste umřelo. Z domu p. Malovce na dláždění dvý děvčátek, v 6 letech stonalo dva dni na pest a druhé v roku stonalo 4 dni na psotník; umřela. Z Chudobic [sic] od Daniele šafáře děvčátko v 7 letech, stonalo 4 dni; peste umřelo. Od Břízů děvčátko ve třech letech, stonalo 5 dní; peste umřelo.

U sv. Michala: Z domu p. Popela Andreas Penthaysl kovář v 36 letech, stonal 4 dni; peste umřel. Jana Slona děvčátko v 9 letech, stonalo 3 dni; peste umřelo. U Bejčků Jiříka Škúta soldáta děvčátko v 8 letech, stonalo 5 dní; na psotník umřelo. Od Frubajnů Jana Vodičky pacholátko v 16 nedělích; stonal 2 dni; na psotník umřel.

U sv. Vojtěcha většího: U Růže barvířů Václava Měchejře pacholátko ve 3 letech, stonalo 4 dni; na psotník umřelo. Z domečku zádušního Alžběty Řezáčovy děvčátko ve 2 letech, stonalo 2 dni; peste umřelo.

U sv. Petra a Pavla: Od Škodů Jana Sokola manželka v 25 a dcerka v 4 letech; žena stonala 6 dní a dítě 2 dni; obě peste umřely. Od koželuhů Šimona Zemana 3 dcerky; jedna v 10, druhá ve 3 letech a třetí v 36 nedělích, stonaly 2 $^1/_2$ dne; všechny peste umřely.

U sv. Martina: na Spálený ulici u Hozlaura ženy žebravé pacholátko v 7 letech; stonal 4 dni; peste umřel. Z Těpánské [sic] osady z Koňského trhu od Čápů samého hospodáře synáček v 10 letech, stonal 3 dni; na vnitřní bolest umřel.

U sv. Štěpána velkého: V krámcích muž v 40 letech, stonal $^1/_2$ leta; na souchotiny umřel. U Lipků pacholátko v 7 letech, stonal 5 dní; peste umřel U Pilátů mládenec v 26 letech, stonal 4 dni; peste umřel. U Jonášů muž ve 30 letech, stonal 4 dni; peste umřel. V domě p. Bernarta děvčátko v 8 letech, stonalo 3 dni; peste umřelo. U Sochorů děvčátko

v 7 letech, stonalo 4 dni; peste umřelo. U bílého kohouta děvče v 12 letech, stonalo 4 dni; peste umřelo.

Item *u sv. Vojtěcha většího:* Od Vidláků Simeona Kalouska děvčátko v 4 $^{1}/_{2}$ letě a Anna sirotek po Holubovi v 10 letech; obě stonaly 3 dni a peste umřely. Od Jana Bouška Magdalena Sajkova v 16 letech, 4 dni [stonala]; peste umřela.

N. B. při jiných farách nic se nenachází. Actum ut supra. Summa 32 osoby, z nich peste 26. — Václav Podkostelský z Goldperku.

88.

1649 d. 3 září na Novém městě Pražském. — Seznam osob dne 3 září morem neb jinak zemřelých.

Poznamenání osob v Pánu zesnulých v Novém městě Pražském v pátek 3 Septembris a. 1649:

U sv. Štěpána velkého: U sedláře mládenec v 17 letech, stonal 4 dni; peste zemřel. U Pošíků pacholátko v $^{1}/_{2}$ letě psotník přetrhl. U Formánků muž v 23 letech, stonal 6 dní; na vnitřní bolest umřel. U Jelínků pacholátko v 7 letech, stonalo 3 dni; peste umřelo. U Pastuchů pacholátko v 2 letech; 3 dni stonal; peste umřel. U Pečenků mládenec v 20 letech; stonal 5 dní; na vnitřní bolest umřel. U kožešníků pacholátko v roce psotník přetrhl. U Helmů děvčátko v 8 letech, stonalo 4 dni; peste umřelo. U Podůšků děvčátko v 7 letech, stonalo 3 dni; peste umřelo. V Jámě Pavla Číška pekaře 3 dcerky, jedna v 9, druhá v 5 a třetí ve 3 letech; stonaly 3 dni a všechny peste umřely. V domě p. Skuhrovského mládenec v 22 letech, stonal 7 dní; peste umřel. U Koudelků soldát v 40 letech, stonal 9 dní; na vnitřní bolest umřel.

U sv. Jindřicha: Od Klimenta provazníka vojačka v 21 letě, stonala 2 dni; peste umřela. U Větrního mlejna hospodář v 50 letech, stonal 5 dní; na vnitřní bolest umřel. Od Pacovských pachole v 13 letech, stonalo 3 dni; na vnitřní bolest umřelo. Z domu Pavla Rosola děvčátko v 7 letech, stonalo 3 dni; peste umřelo. Z Růženné ulice od Trnků děvčátko v 18 letech; stonala 4 dni; peste umřela. Od Forhanzlů děvče v 11 letech, stonalo 3 dni; peste umřelo.

U sv. Petra a Pavla: Václava Štembery děťátko v 36 nedělích psotník přetrhl. Od Vlčků Jan Pořičský v 38 letech stonal 5 dní; peste umřel. Od Vosobíků Jakub Skála v 33 letech, stonal 3 dni; peste umřel.

U sv. Michala: Od Pavla Bezděkovského Kateřina Číhanská v 15 letech, stonala 4 dni; peste umřela. Item z domečku vedle Jakuba Sýkory Anny Králový syn v 11 letech, stonal jeden den; peste umřel.

U sv. Klimenta: Od Purkrábků dvý pacholátek, jedno v 7 letech, stonalo 7 dní, druhé v 4 letech, stonalo 3 dni; oba peste umřeli. Z Vyhnanova pachole v 10 letech; stonal 3 dni; peste umřel. Od Zlaté lodi

pacholátko a děvčátko po čtvrt letě psotník přetrhl. Od Lečanských sladovnický mládenec v 20 letech, stonal 4 dni; peste umřel.

U sv. Trojice: U Václava Sedláka podruhovi v 5 letech pacholátko, stonalo 3 dni; peste umřelo. V domu p. Kašpara Knespelyusa hospodyni synáček v 9 letech, stonal 7 dní; peste umřel. U Antošů vojanský dítě v 6 nedělích psotník přetrhl.

U sv. Martina: Ze zboru za p. Abakukem pacholátko v 5 čtvrtích leta psotník přetrhl. Od Sutorů na Příkopích tesař v 36 letech, stonal 7 dní; od klád potlučený umřel.

N. B. Při jiných farách nic se nenachází. Actum ut supra. Summa 36 osob, z nich peste 28.*) — Václav Podkostelský z Goldperku.

*) Pro mor ten zastavily soudy činnost svou a zahájily ji teprve v únoru r. 1650, jak následující nařízení místodržících úředníkům pražským menším desk zemských dne 11 února 1650 dané ukazuje: »Stateční páni, přátelé naši milí! Vyrozuměli jsme z správy nám od vás učiněné, kterak jsou na vás advokáti zemští v království tomto českém společně vznesli, že jsou od času jminulého nešťastného vpádu lidu švédského do Menšího města Pražského i opanování hradu Pražského, pro kteroužto příčinu, též pro následující v těchto městech Pražských i v jiných rozdílných místech v království tomto velmi zhusta žalostivě grassírující morní nakažení, exekucí i processové právní k zastavení přišli a dosavad v takové roztržitosti in suspenso zůstávali. — I poněvadž ty dotčené nepříležitosti, kteréž tak fedruňk lidských spravedlností hyndrovaly, již z milosti boží docela přestaly, — JMCá, — aby zase předešlým spůsobem jak JMCé slavný královský zemský tak i jiní soudové zase pořádně držáni byli, — poručiti ráčil.« — — A nejv. hofmistrovi kr. č. hr. Bernartovi Ignáci z Martinic dopsali též místodržící dne 10 února 1650: »Jakož jsou JMCé královští jak zemský tak i jinší soudové a práva v tomto království českém pro pominulý vpád lidu švédského do JMCé královské residencí a Menšího města Pražského, též grassírující v těchto městech Pražských žalostivé morové nakažení zastaveni byli, i poněvadž JMCá — z milostivé a právě otcovské o věrné své poddané a obyvatele péče, aby táž práva zase otevřena, soudové dle starobylého obyčeje v vyměřeném času zahajováni a náležitě držáni a tak lidské spravedlnosti fedrované býti mohly, — poručiti ráčil, — protož o tom žádné pochybnosti nemáme než že to při úřadě JMCé královského soudu komorního ad notam vzíti — ráčíte.« [Registra relací od JMCé a královské pánův místodržících prošlých v l. 1638—1660 sig. T 2 fol. 253—256].

89.

1649 d. 23 září v Č. Budějovicích. — Místodržící kr. č. posílají hejtmanům kraje Podbrdského řád vydaný za příčinou rány morové a nařizují jim, aby do dvou neděl zaslali podrobnou zprávu o nemocech, vojsku atd. v kraji tom. (Z kopiáře Příbramského).

Urozený pane, též urození páni, přátelé naši milí! Jest vám již vědomé, kterak JMCá, král a pán nás všech nejmilostivější, své královské místodržictví pro túž z dopuštění božího v svých královských městech Pražských žalostivě grassírující ránu boží morovou sem do města Budějovic Českých přenésti ráčil. I poněvadž dotčená správa místodržická od JMti nám svěřena a přitom, abychom, co by k uvarování oznámeného nebezpečného morního nakažení s pomocí boží platné a prospěšné bylo, nařídili, milostivě poručeno jest, protož vám příležitě jistý od nás k tomu cíli uvážený a vydaný řád odsíláme, jménem a na místě JMCé poroučejíce, abyste jej v kraji vám k správě svěřeném publikovati a zcela a zouplna

zachovati nařídili i pro skutečné jemu dosti činění nad tím vždycky ruku ochranou drželi; přitom se též, zdali a která místa dotčeného pod správu vaši náležejícího kraje nakažena jsou, neb kde morní nemoci proskakují, gruntovně vyptati, těch všech, a každého zejména obvzláštné poznamenání, neméně i o tom, v jakém nyní spůsobu týž kraj se nachází, zdali a jaký JMCé lid vojenský v něm logiruje, kterak ten rozložen jest, kontribucí páni obyvatelé kde k jakému cíli odvozují, neb jiná onera vnášejí a in summa, na čemž celá oeconomia politica militaris téhož kraje záleží, nám gruntovní, hodnověrnou a srozumitedlnou správu nejdéleji a na konec od dodání vám psaní tohoto ve dvouch nedělích pořád zběhlých odeslati nepomíjejte. Na čemž se jistá JMCé vůle naplní. Dán v horním městě Budějovicích Českých 23 dne měsíce září leta 1649. — N. N. JMti římského císaře, uherského a českého krále skutečná tejná i jiné rady, komorníci, královští místodržící, nejvyšší ouředníci a soudcové zemští v království českém. — J. Benedikt Smolík.

90.

1649 d. 23 září v Č. Budějovicích. — Místodržící kr. č. ustanovují pravidla o 28 článcích, jimiž v době morové nákazy říditi se dlužno. (Z kopiáře Příbramského.)

My N. N. JMti římského císaře, uherského a českého krále skutečná tajná i jiné rady, komorníci, královští místodržící, nejvyzší ouředlníci a soudcové zemští v království českém, známo činíme všem vůbec a jednomu každému obvzláštně. Jakož Pán Bůh všemohoucí, jsa pro hříchy a nepravosti lidské k spravedlivému hněvu popuzen, netoliko na města Pražská ale i jiná rozdílná v tomto JMCé dědičném království českém místa žalostivé a hrozné morní nakažení a nemoci dopustiti ráčil, kteréž den ode dne čím dále tím více se vkořeňují a rozmáhají, i ačkoliv z jistého JMCé krále a pána nás všech nejmilostivějšího poručení a pravé otcovské péče hned časně, jak se ta rána boží vyskytati začala, jistá a platná nařízení, jak by s pomocí boží takové nebezpečné nakažení morní nejlépeji a nejpříhodněji uvarováno býti mohlo, sme učinili a je pánům hejtmanům všech krajův k dalšímu vyřízení a v známost uvedli, však poněvadž JMCá nám vždy dále o to, co by k odvrátcení toho zlého nejvýš možné a platné bylo, se starati milostivě poroučeti ráčí a žádné pochybnosti není, že též morní nakažení s pomocí boží skrze lidskou pilnost, opatrnost a dobrý řád znamenitě uvarováno býti může, zvláště an taková nebezpečná a hrozná infekcí (sice vždyckny z dopuštění božího ale na ten čas v této milé vlasti naší ne z nakaženého povětří nýbrž z neřádného chování, nečistot a nešetrnosti větším dílem pochází, protož sme taková předešlá nařízení pro vědomost jednoho každého do tohoto patentu našeho pojíti dali, jménem a na místě JMCé všem i jednomu každému zvláště pak vrchnostem a ouřadům měst poroučejíce i je dostatečně napomínajíce, aby, jakž jim obecné dobré, též vlastních životův jich zachování milé jest, následujícím artikulům jak sami od osob svých zadost učinili, tak i jiné k tomu skutečně přidrželi:

Předně a nejprvé, aby jeden každý hříchy a nepravosti své opustil, k Bohu skrze skroušené a horlivé pokání opravdově se obrátil, života svého polepšil a za to, aby Bůh v spravedlivém hněvu svém se ukrotiti, to škodlivé a pře-

žalostivé morní nakažení i jiné zasloužilé metly a pokuty odvrátiti ráčil, jak jindy, tak obvzláštně když se času ranního okolo hodiny osmé na půl orloji k obecnímu modlení proto zvláštně nařízenému zvoní, v domě i na ulicích, kde koho též zvonění zastihne, skroušeně a srdečně prosil.

Za druhé. Všecky vrchnosti a ouřady měst dostatečně napomínáme a k tomu zavazujeme, aby oni podle povinností svých všecky, jaké by koli pod správu jich procházely, rozpustilosti, rustianství a jiné hanebné proti přikázání božímu a církve svaté katolické ustanovením čelící nešlechetnosti a neřády přetrhovati a k slušné nápravě přivozovati se vynasnažili, tak aby pro ukrocení velmi plápolajícího hněvu božího všickni od církve svaté zasvěcení dnové a svátkové svěceni, nařízení postové pilně zachováni byli, hospodářové také čeládku a k správě jich náležející lidi, též pokojníky a podruhy k časté spovědi a přijímání velebné oltářní svátosti měli, je v tom dobrým příkladem předcházeli a nikdež žádného lání, přísahání, hromování a zlořečení dokonce netrpěli a nedopouštěli, ty pak, kteří by v tom v čem postiženi byli, oni vrchnost a ouřadové jiným ku příkladu trestali a pokutovali, od osob svých také pře vdov a sirotkův i jiných stran vůbec spravedlnosti bez průtahův fedrovali.

Třetí. Aby žádný z míst nakažených do míst zdravých nepřijížděl, nepřicházel, nad to pak tam dokonce puštěn nebyl; nýbrž má každá vrchnost pro ty, kteří by z podezřelých míst přicházeli a v kterém místě co platného říditi měli, vně před městem jisté místo vykázati, dotčení přespolní neb pocestní tu dvě neděle zůstati, dříveji žádného řízení před sebe nebráti a do města pod žádným spůsobem nepřicházeti. Kdo by pak jinak učinil a v tom postižen byl, tehdy osoby z vyzších tří stavův v velikou JMCé nemilost a neproměnitedlnou pokutu upadnouti, jiný pak nižšího řádu člověk nejprve vězením a peněžitou pokutou, a dopustil-li by se toho po druhé, vystavením na planýř a zjevným vypověděním z města trestán a ta pokuta i na ty, kteří by dotčené z nakažených míst přišlé lidi k sobě přijímali a přechovávali, rozumína býti má. Což aby tím lépe skutkem zachováno bylo, mají listy neb poznamenání nakažených míst na branách přibité, při nich jisté osoby postaveny býti a všech pocestných bez rozdílu, odkud přicházejí, se dotazovati, jim nahoře psanou zápověď a pokutu v známost uvésti, pod kterouž každý, zdali z kterého toho poznamenaného neb jiného podezřelého místa přichází, pravdivě oznámiti povinen jest.

Domácí pak, kteříž profianty neb jiné věci k městům přivážejí, od vrchností svých z měst, zámkův, klášterův, městeček, vsí a tvrzí, do nichž náležejí, hodnověrné vysvědčení, že tam žádného morního nakažení není, ukázati mají. Kdo by pak takového vysvědčení neměl, ten do města puštěn býti nemá. Při čemž jedna každá vrchnost se napomíná, aby v vydávání takových vysvědčení upřímně se zachovala, jinak, než jak by se vskutku nacházelo, nevysvědčovala, tolikéž je bez ouplatkův poddaným darmo vydávala.

Čtvrté. Jeden každý hospodář má v domě svém, v světnicích, komorách, kuchyních, v lůži, v místech tejných, tratirádech, všelijakou čistotu zachovati, jalovcem, peliňkem anebo jinými věcmi vonnými často kouřiti, smradlavého nic vnitř v domě, tak i zevnitř na ulicech neklásti, nýbrž jak strouhy každodenně vyklízeti, všecky smeti, bláta, vzlášť pak mrchy od hovad a drůbeže, též od kravského a koňského dobytka hnoje, od slepic a holubův trusy, tak i jinou všelikou nečistotu, aby se odtud povětří nekazilo, obvzláštně z těch pokoutních uliček a těsných domův časně vyvážeti a vynášeti dáti; na čež hejtmané, čtvrtní, padesátníci a desátníci pozor míti, a vynašli-li by kde na obci co takového, to ihned vykliditi naříditi; k tomu pak úřadové obecními i jiní obyvatelé a měšťané koňmi svými napomáhati mají.

Nápodobně *za páté*, těm, kteříž v zelí kladeném, heryncích, štokfiších a jiných slaných rybách, též starých sejřích a těm podobných z sebe smrad vydávajících věcech obchod svůj vedou, v tom se dostatečně napomínají, aby takové věci čistotně chovali, je začasto čerstvou vodou obmejvali, slanou pak tu smradlavou vodu ven za město vynášeti dali.

Šesté. Koželuzi, kožišníci, řemenáři, sedláři, toboláři a jircháři kůže své, jakž nejvejš možné, za městem neb při nejmenším v soukromých postranných místech a nejvíc, kde příležilost jest, při vodách vydělávati a sušiti mají, tak aby smrad odtud pocházející jiných lidí neurazil.

Sedmé. Rokle a strouhy nevydlážděné po placích a ulicích, v nichž se voda i všelijaké pomeje a špíny z domův vycházející zdržují a od horkosti slunečné kazí a smradí, vyrovnati a vydlážditi, je před večerem každodenně vyklízeti, čerstvou vodou vylévati, tolikéž všecky dřevěné i jiné k vylévání pomějův z domův na ulice připravené žlábky, jakožto nemalý smrad v sobě zdržující, svrhnouti a na ulici ven nic nečistého, zvlášť pak vody z umytých mrtvých těl vylévati nedopouštěti, k zachování dobrého povětří jest velmi zapotřebí.

Osmé. Dobytku svinského, koček a psův nečistých nemá žádný chovati, nebo od téhož dobytka smrad a puch nejškodlivější pochází; od koček pak a psův dle častého skušení z jiných nakažených domův do zdravých infekcí morová jakožto věc nejpřichytlivější snadně přenášína bývá.

Deváté. Pochází také dotčené morové nakažení ex malo et contaminato victu neboližto z skažených a nezdravých pokrmův. Pročež za slušné a vysoce potřebné uznáno jest, aby jistá, k tomu schválně nařízená a přísahou zavázaná osoba k řezníkům křesťanským i masařům židovským dohlížela, jim pak dostatečně zapovědíno bylo, aby žádného dobytka nebili, mnohem méně neprodávali, dokudž by ho dotčená osoba nespatřila a za zdravý neuznala. Nápodobně cum potu sit forma sibi. Pivo pak, kterého se nejvíce užívá, z vody, tolikéž i pokrmové v vodě se vaří; na to vedle nejvyzší možnosti pozor dán býti má, aby do řek a vod žádná střeva z dobytkův ani jiné nečistoty se nemetaly, tudy voda porušení nebrala, tak shnilá a skažená k vodárnám nepřicházela, nýbrž raději čerstvá a zdravá do kašen, kteréž dobře vyčistěné býti mají, vedena a hnána byla.

Desáté. Poněvadž táž nebezpečná morová infekcí takovou vlastnost má, že, když jednou počne, snadně bez další příčiny per contagionem se rozšiřuje, anobrž šatův přichytí a z jednoho místa na druhé přináší, protož od nás k uvarování takového nakažení do dalšího nařízení mistrům postranním, správcům triviálních škol, též švadlím, mládeže učení, lázně topení a summou všecky a všelijaký jak řemeslníkův do cechův a pořádkův jich, tak i do hospod a domův šenkovních zvláště pak ve dny nedělní a sváteční před službami božími, jak se to dosavad v některých místech s velikou pobožných lidí ourážkou a pohoršením dálo, schůzky, muziky, tance, páleného zjevné neb tejné prodávání, vína i piva (kteréhož každý sobě domů vzíti může) na řád dávání, ožralství a všelijaká připíjení, kteráž těla lidská k snadnému nakažení připravují, dostatečně a na konec se zapovídají. Neb v množství lidu shloučeného snadno někdo nakažený se trefiti a od něho mnoho jiných smrtedlně naprzněno býti může.

Jedenácté. Pro jistší a časnější vyhledání morních nemocí mají ouřadové jisté rozumné osoby mužského i ženského pohlaví k tomu, aby netoliko umrlé ale i nemocné pilně shlížely, a kde by takové morní nakažení vynašly, o tom ihned jim správu odeslaly, zříditi a po tomto následujícím spůsobení opatřiti.

Dvanácté. K zachování dobrého řádu a uvarování další infekcí ukazuje se toho potřeba, aby jistá obvzláštní před městy neb, kde by taková příležitost

nebyla, při nejmenším nětco vzdálená místa krom lidí obrali, a když by se tak kdo na morní bolest roznemohl, takového, zvláště řemeslnické tovaryše, čeládku a jiné chudé lidi, kteří by při mistřích a hospodářích svých pro těsnost domův a nedostatek zvláštních pokojův neb komor zůstati nemohli, jakož pak s potřeby trpíni býti nemají, ihned od jiných zdravých odděliti, do téhož místa vnésti a tam dle potřeby a lásky křesťanské hlídati dali; pokoj, komoru neb dům, v němž ten nakažený zůstával, buďto spečetiti, a kdyby tam více nemocných zůstalo, tehdy dotud, dokudž by ti k dokonalému zdraví zase nepřišli; kde by pak lidí nebylo, za čtyrydceti dní podle obyčeje otvírati a žádnému z nich dříveji, nežli by dobře vyčistěny, vybíleny a několikráte jalovcem neb jiným dřívím, prachem ručničním, sírou neb octem routovým na rozpálenou cihlu vylitým co nejpilněji vykouřené byly, bydleti; podobně svrškův a šatův chodících a peřin i jiných v domě nakaženém zůstalých (kteréž časně uzavírány a do místa, kde lidi dokonce nechodí, dány býti mají), až by za 40 dní vyšetřili, vyčistěny a tolikéž dobře vykouřeny byly, jinak nikoli užívati nedopouštěli.

Pakli by kteří domové neb pokoje z jistých neb podstatných příčin zapečetěny býti nemohly, tehdy při nejmenším pokaždé, jakž by kdo v nich umřel, na dvéřích domových kříž patrný, po němž by se lidé spravovati a nebezpečenství svého vystříhati mohli, vápnem udělati poručili, však odtud lidem v nich zůstávajícím mezi jiné lidi do zdravých míst pod jakýmkoli spůsobem ven anobrž i do kostelův vycházeti přísně zapověděli.

Třinácté. Bude také velmi prospěšné, kdyby též škodlivé nakažení (čehož Bůh uchovej) dále kontinuirovalo aneb kalné a mlhavé bylo, aby časem na rozích nejvíce těsných uliček oheň rozněcován a tak chvíli k čistění povětří hořic nechán byl.

Čtrnácté. Aby pak ubozí nemocní a touž ranou morovou z dopuštění božího navštivení, jak v domech zavření, tak i v výš dotčená k tomu obraná místa uvedení bez retuňkův křesťanské pomoci nezůstávali, pročež poroučíme, aby již opáčení ouřadové k potěšení týchž nakažených netoliko jisté osoby duchovní ale i lékaře, dva neb více chirurgií [sic], bradýře neb lazebníky, jednoho neb více apatékáře, jaký by ti dostati se mohli, kteří by dobrovolně pro dobré obecní z lásky křesťanské takovým lidem uměním svým, neméně i některé osoby, jenž by jim v přinášení jídla a pití i v jiných potřebách posluhovaly, spůsobili a opatřili. Neb takovým spůsobem mnozí na duši i těle kurirováni, jiní pak medici a chirurgi před takovými pacienty bezpečnější budou a k žádnému též infekcí nepřinesou.

Patnácté. Skušení ukazuje, že v čas takového morního nakažení nejvíceji lidé chudí, náležitého opatření nemající, odcházejí. Pročež také slušné, oni ouřadové mají z křesťanské lásky v jedné neb více apatékách, aby ti, jenž vědomě chudí neb do lazaretův a míst k tomu obraných vzati jsou, darmo lékařství míti mohli, nařiditi a potom se týmž apatékářům z obecních důchodův zaplatiti [má]. Budou pak od lékařův zemských takoví prostředkové nařízeni, kteří sice nemocným platí, ale apatékáře málo, anobrž některý toliko krejcar státi mají.

Šestnácté. Když by tak kdo od též morové rány z světa sešel, nesluší se s takovým dlouho chovati aneb lidem jej, jakž zde obyčej jest, ukazovati; nýbrž to se dostatečně nařizuje, aby to tělo mrtvé ihned neprodleně do truhly zabedněno a nic déleji než do večera v domě zanecháno bylo. A byť kdo více v domě tom stonal, nemá s týmž mrtvým tělem na smrt jiného, což mnozí pro uspoření nákladu pohřebního činívali, čekáno, nýbrž to předce beze všech ceremonií a konduktu a lidí vyprovázení (kteréž se in hoc casu i pořádkům zapovídá) buď před západem slunce od 23 až do 24 hodiny aneb raději v noci pohřbeno,

hran pak ani ráno ani o polednách než toliko při nesení téhož těla mrtvého a to jen při té faře, k kteréž umrlec náležel, zvoněno býti. A bylo by velmi za dobře, aby se takoví pohřbové, jakž nejvejš možné, za městem aneb při nejmenším v místech nětco vzdálených a soukromých dáli.

Sedumnácté. Jest také zapotřebí, aby k nosení k pohřbům takových těl mrtvých, též k strojení a k oblečení jich zvláštní lidé zřízeni byli a ti mezi jiné zdravé dokonce nepřicházeli; nýbrž jak oni tak i, kteří nemocné shlížeti a jim posluhovati mají, muži i ženy, na kloboucích znamení, totiž flor neb tykytu obdýlně, jakž při smútcích o ženu se nosívá, dolu svěšenou nosili, tak aby je lidé po týchž znameních poznati a jich se šetřiti mohli.

Vosumnácté. Hrobníci hroby na tři lokte zhloubi kopati, těl mrtvých podle zvyklého obyčeje na krchovích neotvírati, nýbrž tak zabedněné zakopávati a na vrch vápno nehašené sypati mají.

Devatenáctý. Poroučí se také, aby dotčení hrobníci, zvoníci, též žákovstvo (kteréž v domích nad těly mrtvými žádným spůsobem, kromě když se k hrobu nese v výš dotčenou hodinu, spívati nemá) do domův nechodili, nýbrž jim se v jistých místech neb na krchovích platilo.

Dvatcátý. Aby nemocní po ulicích v hnojích, na smetištích a slamách ležící lidi do lazaretův a špitálův bráni a tam z důchodův špitálních vychováváni byli.

Dvatcátý první. Aby žádný buď on žid neb kdokoli v tarmarce ani jinde neprodával ani po domích neroznášel žádných již užívaných šatův chodících, ložních, peřin a jiných svrškův těm podobných pod pokutou pobrání jich.

Dvatcátý druhý. Co se žebravých lidí dotýče, ačkoli z strany těch a jiných zahálčivých též nádenních obojího pohlaví lidí v letu 1636 dobrý a chvalitebný řád nařízen a vůbec publikován byl, však poznávaje my, že se nad ním dokonce ruka nedrží, nýbrž ti staří nespůsobové a neřádové den ode dne vždy dále a více vzrůst svůj berou a mnoho zdravých i dosti mladých lidí mezi týmiž žebráky se nachází, ješto by prací rukou svých se živiti mohli, ale raději proti svědomí na žebrotu se vydávají, domy p. obyvatelův vyzších stavův i městské vytloukají a štarcují, anobrž co tak zastihnouti a popadnouti mohou, mnohdykráte krádežně odnímají, naproti pak tomu k viničným i jiným prácem dělníkův se začasté nedostává a v těch hospodářové se obmeškávají a je přeplátceti musejí, pročež poroučíme, poněvadž by skrze takový tuláky a štanýře [sic] domův z míst nakažených do domův zdravých ten nakazitedlný, velmi přichytlivý jed morové rány snadně roznešen a roztroušen býti mohl, aby oni úřadové tomu neprodleně vstříc vešli, dotčený předešlý řád ve všech punktích obnovili, skutečně se vší opravdovostí exequirovali, žebrotu po domích dokonce zastavili a zapověděli, oznámené domovní štanýře, neužitečné lidi i všeckny povaleče k prácem neb ven z města puditi rozkázali.

Které by pak almužen svatých hodné býti uznali, ty všecky shromážditi, zejména kdo a odkud jest, kde se zdržuje a bydlí, popsati a poznamenati dáti, však ani těm po domích a ulicích se potloukati nedopouštěli, nebo takové zjevné žebroty k veliké potupě a zlechčení lásky křesťanské se vztahují a toho ani mezi židy a pohany viděti není, nýbrž tak, jakž v jiných dobrými řády florirujících městech a obcích obyčej jest, pro dotčený chudý lidi jisté dobrého svědomí eleemosynarios neb úředlníky nad almužnami s obvzláštní instrukcí i dle povahy přísahou, jak by se v opatrování týchž chudých chovati měli, zřídili. Kteřížto chudí v příbytcích svých zůstávati, pánu Bohu sloužiti, oni pak eleemosynarii sami neb skrze zřízené své s pokladnicemi a listem prozebným choditi, některé při chrámích Páně jako i v domích hostinských s nápisem, k jakému cíli do nich almužna dána býti má, zanechati a potom, co by tak dotčených svatých almužen vybrali, mezi své chudé, jakž by uznali, ve dvou,

třech neb více dnech dle potřeby každého rozděliti mohou. Což když se tak dobře nařídí, každý raději pro boží odplatu, co beztoho takovým štanýřům almužny nehodným porůznu vydal, do též pokladnice pospolu odvede, chudý předce opatření a vyživení své míti a ten skutek a řád pánu Bohu mnohem líbeznější, než dosavad trvalo zjevně s velikou urážkou a braním velebného jména božího nadarmo hanebně a křesťanskému jménu velmi ohyzdné že braní, bude.

Dvatcátý třetí. A jakož také mezi židy, kde se nacházejí, snadně též nakažení pochází, protož mají oni ouřadové měst to naříditi, aby dotčení židé tolikéž v domích svých takovou čistotu, jakž výš dotčeno, zachovávali, ihned bez odkladův všecka bláta, smeti a neřády za město opodál vyvoziti dali, po rynku a ulicích zbytečně a bez potřeby, jakž jich obyčej jest, se nepotulovali, do domův křesťanských nechodili, obvzláštně pak žádných šatův, peřin a jiných svrškův nekupovali, ulice jich židovské prodávající a prodavačky křesťanské pro nebezpečenství nakažení na ten čas prázdni byli, pradlí křesťanské také aby žádných židovských šatův k sobě nepřijímaly.

Dvatcátý čtvrtý. Pohodlný [sic] aby všecky mršiny časně a pilně odklízel a opodál za městem hluboce do země zakopával.

Dvatcátý pátý. Na koho by to vskutku shledáno bylo, že by na díle neb zcela z tohoto nařízení vykročil, a když by tak kdo v příbytku jeho ranou morovou zastižen byl, toho tajil, mnohem pak více nakažen jsa mezi jiné zdravé chodil, ten aby ku příkladu z uvážení jich přísně a skutečně trestán byl.

Dvatcátý šestý. A jakož ne každý lékaře dovolati se může, předešlých pak časův zvláště leta 1633 jisté správy, kterak by se člověk v čas morové rány od nakažení ušetřiti a zachovati mohl, vydávané byly, protož jich o dobré obecní chvalitebné starosti ne poslední důvod bude, aby o tu věc s lékaři a chirurgy zemskými i jinými konferirovali, a co by oni k uvarování se téhož nakažení vedle povahy nyní grassírující infekcí za prospěšné uznali, od nich v spisu spůsobíce, jej pro obecní dobré vytisknouti a vůbec publikovati dali.

Dvatcátý sedmý. To pak, které apatéky pro chudý lid, též kde a jaké místo pro opatření nakažených, které osoby k pohřbívání a strojení jich nařídí, bude moci pro povědomost jednoho každého publikováno býti.

Naposledy. Aby se vší pilností úřadové měst pánům hejtmanům krajským a oni zase nám, co nejdřív možné, kdo kdy na takovou nemoc morní umřel, jak starý byl, jak dlouho stonal a u koho, zejména pořádné poznamenání odsílali.

A poněvadž nařízení naše netoliko k obecnému dobrému, ale i k uvarování nebezpečenství jednoho každého in particulari se vztahuje, z té příčiny jak předně p. hejtmanům krajským, tak i vrchnostem, JMCé rychtářům a úřadům měst ještě jednou poroučíme dostatečně je napomínajíce, aby nad tímto řádem a ustanovením, tak aby se jemu ve všech punktích a klausulích skutečně zadosti dálo, ruku drželi, a jestliže by dle povahy jednoho neb druhého místa mimo to ještě co více prospěšného k zachování čistoty a všeho toho, což by nebezpečné a škodlivé bylo, k nejvýš možnému uvarování platného vynašli, nařídili, jisté osoby, kteří [sic] by na to vše dobrý pozor dali a k tomu přihlíželi, deputirovali, ty pak, kteří by čeho proti tomuto nařízení se dočinili, jakožto přestupníky a potupitele JMCé poručení a dobrého řádu, kteří sami sebe i jiné mnohé v nebezpečenství života uvésti chtějí, osoby vyzších stavův nám k dalšímu nařízení v známost uvedli, jiné pak takovým jim podobným ku příkladu podle povahy věci, osob, neprominutedlně pokutovali a trestali. Pakli by v čem od nás buď při vrchnosti duchovní neb jinde jaké assistencí potřebovali, tolikéž jak tuto věc dle znění nadepsaných všech artikulův vyříditi a opatřiti,

o tom nám neprodlenou správu podati a ve všem tak a nejinak poslušně se zachovati hleděli vědouce, že na tom milostivá vůle JMCé naplněna bude. Dán v městě horním Budějovicích Českých 23 měsíce září leta 1649.

91.

1649 d. 3 října v Dušníkách. — Hejtmané kraje Podbrdského nařizují všem vrchnostem, aby pro zmírnění hněvu božího, ješto mor stále více se šíří, ve všech kostelích třikrát denně se vyzvánělo a všickni obyvatelé při tom se modlili. (Z kopiáře Příbramského.)

Služby své VMtem povolné a vám přátelské pozdravení vzskazujeme! Jaké jsme patenty dva, totiž jeden od JMCé, krále a pána pána nás všech nejmilostivějšího, v příčině residirování v městě horním Českých Budějovicích JMtí pánův pánův místodržících a druhý v příčině rány boží morové semotam v kraji tomto zhůsta proskakující od týchž JMtí pánův pánův místodržících s obvzláštním přitom v té každé materii poručením, neméně též aby všeckny míry, staré váhy, dlouhé lokty, pinty a žejdlíky skažené a naproti tomu ode všech v přijímání, vydávání, prodávání a kupování míry pražské váhy, lokty, pinty a žejdlíky užívané byly, dostali, toho všeho příležitě VMtem a vám hodnověrné vejpisy odsíláme i jménem a na místě JMCé též z povinnosti a ouřadu našeho in genere při všech i jednom každém obvzláštně to nařizujíce, aby takové allegata všeckny bedlivě přečtli, k srdci svému připustili a podle nich jednomu každému punktu zadosti učiníce postupovali, s tím přitom od nás dalším napomenutím· poněvadž pán Bůh pro hříchy a nepravosti naše nás čím dále vždy více ranou morovou trestati nepřestává a k odvrátcení jeho božského hněvu žádné jiné remedium nežli horlivé modlitby, skroušenost srdce a svaté pokání a od hříchův odstoupení nepozůstává, aby jedna každá vrchnost, kde tak na gruntech svých jaké kostely má, ráno, odpoledni a na večer zvoniti a poddanným svým, když takové zvonění uslyší, zanechajíce všeho, se modliti a za ukrotcení hněvu božího žádati poručila.

Co se pak jiných artikulův v těch vejš psaných poručeních dotýče, jest jeden každý povinen tomu všemu, co se nařizuje, pro uvarování dalšího zaneprázdnění zadosti učiniti a nám, jak se to vše při jednom každém vynachází, správu svou dáti; sice, jestliže by se co proti tomuto nařízení na některém panství, statku anebo kde jinde stalo, majíce my sobě o tom přísně poručeno, nemohli bychme také než přísněji proti neposlušným postupovati, vědouce, že na tom jistá a milostivá vůle JMCé naplněna bude. Datum z Dušník 3 Octobris 1649. — JMCé soudův komorního a dvořského rada a nařízení hejtmané kraje Podbrdského. — Kunata Jaroslav hrabě z Bubna. — Vladislav Chlumčanský.

92.

1649 d. 16 října v Dušníkách. — Hejtmané kraje Podbrdského nařizují vrchnostem, aby seznamy morem zemřelých zasílali písaři města Příbramě, ale bez nemístných poznámek. (Z kopiáře Příbramského.)

Služby své VMtem povolné a vám přátelské pozdravení vzskazujeme! Nemáme žádné pochybnosti, než že všechněm VMtem a vám vědomé jest, kterak se jeden každý v příčině rány boží morové v kraji tomto grassírující podle milostivého poručení JMCé a JMtí pánův pánův místodržících v království českém k nám pod datum 22 [sic] dne pominulého měsíce Septembris prošlého a v kraji publicirovaného chovati a jak dále pro uvarování té morové infekcí jistých prostředkův obvzláštně vypsaných a při témž poručení přiložených užívajíce při tom postupovati se má.

A poněvadž pak opět posléz tuhé poručení nám přišlo, abychme pokaždé, jak mnoho lidí v tomto kraji Podbrdském, nám od JMCé k správě svěřeném, od takové rány morové zhynulo, jisté poznamenání JMtem do města Budějovic odsílali, odkudž také že to JMCé dodáváno býti má, pročež týmž jménem a na místě JMCé VMtem a vám poroučíme a od osob vašich žádáme, abyste netoliko podle výš doložených prostředkův postupovali, ale také mimo to ještě při všech farách a kostelích každý na gruntech svých o poledni zvoniti dajíce pána Boha za ukrocení hněvu jeho svatého skroušeným srdcem žádali i lidem svým, když se na zvon znamení dá, klekati a se modliti poručili; neméně též, co jest až do dnešního dne lidí kde zhynulo, do tohoto registříku poznamenali a potom pořád každou sobotu Samuelovi Šturcíři, písaři radnímu v městě horním Příbrami, jisté a pravdivé poznamenání, kolik jich v tom týhodni na panství, statku anebo gruntech jeho od té rány morové z světa sejde, odsílali (ale však ne tak, jako jeden z p. obyvatelův v revíru tomto Příbramském, chtějíce snad celou obec proti nám zbouřiti, na potupu poručení JMti pana generalkommissaře a naší, bláznivé a nemoudré věci s mnohými při tom štěpavými slovy a při konci své sentencí napsaným N. B., což sice in bona nota při nás zůstává, do registříku svou vlastní rukou podpisuje), dotčené téhodní poznamenání formovali, vědouce o tom dobře, že to vše, co se poroučí, ne od nás, než od JMCé a JMtí pánův pánův místodržících, též JMti pána pana generalkommissaře pochází.

Přikládáme tuto taky poručení od JMtí pánův p. místodržících JMCé v příčině učinění počtu o pivní a vinný fas i o jiné akcisy za pominulá 3 leta, kteréžto přečtouc, bude jedenkaždý věděti, čím se spraviti a podle něho postupovati i také počet náležitý s vejběrčíma učiniti. Datum z Dušník 16 Octobris Anno 1649. — JMCé soudův komorního a dvořského rada a nařízení hejtmané kraje Podbrdského. — Kunata Jaroslav hrabě z Bubna a z Litic. — Vladislav Chlumčanský.

93.

1649 d. 29 října v Č. Budějovicích. — Místodržící kr. č. nařizují hejtmanům kraje Podbrdského, aby »nařízením strany rány morové prošlým ve všem skutečně zadosti činiti se snažili a poznamenání míst nakažených i lidí z světa sešlých časně odsílali«. (Z kopiáře Příbramského.)

94.

1650 d. 30 ledna ve Vídni. — Ferdinand III. nařizuje místodržícím kr. č. opětné zahájení soudů pro mor zastavených. (Registra relací od JMCé a královské pánův místodržících prošlých v l. 1638—1660 sig. T 2 fol. 256.)

Ferdinand der dritte. Liebe Getreue! Es ist euch selbsten bekannt, wasgestalt durch den schwedischen Einfall und eingerissene leidige Infection daselbsten zu Prag sowohl die königl. Landt- als auch andere Rechte in Stocken gerathen und derselben Übung bis dahero unterlassen worden. Dieweilen aber ihr, wie auch andere unsere Landtofficirer nunmehr zu Prag wiederumb sicher und zur Stelle, als haben wir uns gnädigst resolvirt euch die Eröfnung gedachter Landt- und anderer bisher unterlassener Rechte (allermassen es dann hiemit beschieht) anzubefehlen. — Geben Wien den 30 Januarii 1650. — Ferdinandt. — Georgius comes de Martinicz, regni Bohemiae cancellarius. — Ad mandatum SCMtis proprium Franz G. v. Pötting. — D. Pachta.

95.

1650 d. 10 února na hradě Pražském. — Místodržící kr. č. žádají nejv. hofmistra Bernarda Ignáce hr. z Martinic, aby řídil se cís. nařízením ze dne 30 ledna t. r. o opětném otevření práv a soudů, které »pro minulý vpád lidu švédského do JMCé královské residencí a Menšího města Pražského, též pro grassírující v těchto městech Pražských žalostivé morové nakažení zastaveny byly« (Registra relací místodržících kr. č. 1638—1660 sig. T 2 fol. 254. Viz poznámku k č. 88 str. 85.)

96.

1650 d. 11 února na hradě Pražském — Místodržící kr. č. oznamují úředníkům pražským menším desk zemských, jaká opatření se stala při obnovení soudů pro mor přetržených. (Registra relací místodržících kr. č. 1638—1660 sig. T 2 fol. 254. Viz poznámku k č. 88 str. 85.)

97.

1650. — Dřevo a jádra klokočová co lék proti moru.

Spis o dřevu klokočovém leta Páně 1650. Já kněz Jachym, rodič Pražský, pokudž sem byl téhož leta u vysoce urozeného pána pana Hanuše hraběte z Hardeku na Opočně za preceptora, svrchupsaný pan hrabě měl

v jednom dvoře ovčáka, kterýž u něho byl 20 let až do smrti; pak umřel; [a ten měl] znamenité lékařské knihy skušené předně lidem, potom taky ovčímu i jinému všemu dobytku, kteréžto knihy ten ovčák, maje svůj život dokonati, panu hraběti dal a pověděl mu, aby sobě jich ne málo ale mnoho vážil, že k těm podobných nenajde, dokud živ bude. Potom pan hrabě na smrtedlné posteli leže takové knihy mně jest na památku odkázal. Protož tento nejhlavnější kus chci tuto poznamenati a naučení pravdivé dáti; jakou klokočka tak řečené dřevo o sobě moc má, bude moct poznati a porozuměti každý člověk.

Nejprvé toto dřevo aneb strom klokočový má v sobě jádra, kteréž mají o sobě tuto moc. Když jest mor, aby těch jader usušil a prášku z nich nadělal a každé ráno usušil topinku a vinným octem ji polejíc tím práškem posypal, ráno sněd kousek a octem zapil. I na noc budeš to moci konati, když budeš chtíti lehnouti. To povídám: by měl v sobě třebas 50 bolestí vnitř, rozplynou se a zadkem vyjdou. A jestliže by se buď hlíza aneb pryskejř zevnitř vyvrhl, tehdy usuš topinku, octem ji polej a tím práškem klokočovým posyp, přivaž na bolest a nech do třetího dne, tehdy se seberou a vytekou a sami se prondají a zhojí se s pomocí boží.

Potom i měšečky, v kterých ty jádra bejvají klokočový, usušíce je nadělej z nich prášku; ráno i večer kouřiti můžeš v pokoji i kde líháš, od zlého povětří z božskou pomocí nakažen nebudeš. Při tom také můžeš každý den snísti těch jader klokočových kolik se líbí v nakaženém povětří. Probatum est. [Ostatek jedná o dobytku.]

98.

1655 d. 6 srpna v Mikulově. — Rada městská oznamuje do M. Třebové, že se u nich v 5 židovských domech mor sice objevil, že však již od 14 dnů nikdo více neonemocněl.

Ehrnueste, ehrsambe vndt wolweisse, besonders geehrte vndt freundtlich geliebte Herrn vndt Freunde! Denenselben seindt hinwiederumb vnssere befliessene Dienst stets bereith! Der Herrn Schreiben haben wier zurecht empfangen vndt darauss vernohmen, wasgestaldt denenselben beybracht worden, ob solte die laidige Seuch der Pest alhier vnter denen Juden eingerissen sein vndt dahero vns vmb dessen aigentlichen Bericht ersuchen. Worauf denen Herrn wier zur freundtlichen Antworth nicht bergen können, wie das es zwar nicht ohne vndt laider gar wahr, das auss Verhengnuss des allmechtigen Gottes diese abschewliche Kranckheit bloss vnter allhiesieger Judenschaft in 5 Heussern verspühret worden. Wier haben aber hiebey eine solche Vorsichtigkeit gebrauchen lassen, damit die angesteckten Orthe in der Enge gehalten vndt die gesunden vermittels göttlicher Gnade vor dieser abschewlichen Gefahr verhüettet werden möchten, allermassen dan albereit in 14 Tagen hero nicht einige Persohn an dieser Contagion

gestorben noch kranckh worden, also das wier in Hofnung stehen, der allmechtige Gott seine Barmherzigkeit für den Zorn gegen vns gnediglich fürscheinen lassen werde.

Dafern aber dieses contagiosische Feuer in besagter Judenschaft vndt gar vnter vns Christen (die wier, Gott sey gedanckt, noch alle von dieser abschewlichen Kranckheit befreyt vndt sicher) weiter angehen vndt bey vns dergleichen giftige Witterung vermerckt werden solte, solches aber der barmherzige Gott zu allerseits gnediglich verhüetten wolle, so wolten wier gegen denenselben so vertreulich sein vndt dessen zeitlichen auisiren, Gott gebe aber, das wier es niemahlen bedürften, übrigens vns zu beederseits Gottes Schutz treulich empfehlendt. Nicolspurg den 6 Augusti Ao. 1655. — Der Herrn dienstwillige N. Burgermaister vndt Rath der Stadt Nicolspurg.

Denen ehrnuesten, ehrsamb vnd wolweissen Herrn N. N. Burgermaister vndt Rath der fürstlich Lichtensteinischen Stadt Mährischen Tribaw, vnssern besonders geehrten vndt freundtlich geliebten Herrn vndt Freunden zu Handen.

99.

1655 d. 31 srpna v Litomyšli. — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, kde dle doslechu morová nákaza se objevila, že nikoho odtud na svůj jarmark připustiti nesmí.

100.

1673 d. 21 listopadu v Litovli. — Rada městská sděluje radě města Třebové Moravské, že z obavy, aby do města morová nákaza zavlečena nebyla, nastávající jarmark sv. Mikulášský držán nebude.

101.

1679 d. 26 září v Praze. — Hr. Jan Fridrich Trautmansdorf nařizuje svému hejtmanu na Litomyšli, aby pro panující mor nikomu z Moravy přecházeti nedovolil.

Extract Schreybens von Ihro hochgräfl. Excellentz de Dato Praag den 26 Septembr. Ao. 1679: Die leydiege Pest hatt zu Wien also vberhandt genohmen, dass allbereith über achtzehen Tausendt Persohnen gestorben, auch besorget wierdt, die Statt mit denen Vorstätten werde völlig ausssterben, massen die todte Cörper auff dennen Gassen ligen bleiben, ein grossen Gestanck von sich geben, dass der Lufft mächte inficirt vndt vergiftet werden.

So ist in Mähren an vnterschiedlichen Örthern die Pest wirklichen eingeriessen; dannenhero ihr fleissige Absicht zu tragen, Wachter zu bestellen, damit aus Mähren kheine Leuthe nach Fuhren, wer sie auch sein mägen, über die Gränitzen nacher Leuthomieschl zu khommen verstattet nach eingelassen werden.

Die Herrn Wenediger haben verbothen, auch in Tiroll wiessen lassen, dass, wan einieger Mann aus Östereich in Tiroll zu khommen eingelassen werde, dass also der völliege Handl vndt Tandl nacher Wenedieg solle verbothen sein. Datum Praag anno et die vt supra. — J. F. Graff zu Trautmansdorf.

102.

1679 d. 4 října na zámku v Litomyšli. — Hejtman Karel Vilém Světelský z Lichtenflussu oznamuje, že na přechodu u Hřebečova dva mušketýry postavil, aby pro morovou nákazu žádného z Moravy do Čech nepouštěli. (Opis.)

Demnach von Ihro Excell. vnd Gn. dehnen königl. Herrn Herrn Stadthaltern dieses Königreiches Böhmen (tit.), wie nicht weniger auch von Ihro Excell. dem hoch vnd wohlgebohrnen Herrn Herrn Johann Fridrichen Grafen von Trautmanssdorf (tit.), meinem gnedigen Grafen vnd Herrn, vnterm dato Prag den 27 Septembris dieses lauffenden 1679 Jahres ein scharfer Befelch ergangen, dass, weiln die leidige Pest nicht allein zu Wien, alwo bereits achtzehn Tauszent Persohnen gestorben, auch besorget wirdt, diese Stadt mit dehnen Vorstädten werde völligen ausssterben, massen die todten Cörper auf dehnen Gassen liegen bleiben vnd einen grossen Gestank von sich geben, dass der Lufft möchte viel mehrers inficiret vnd vergiftet werden, sondern auch im Margkr. Mahren an vnterschiedlichen Örthern die Pest würklich schon eingeriessen, damit man gewiesse Wächter oder Musquetierer besonders auf die Mährische Grentze bestelle, dass khein Mensch auss Mähren vnd Östereich sowohl geistlichen alss weltlichen Standes, auch die Fuhrleithe, wehr sie auch immer sein möge, anhero nacher Leutomischl vnd ferner in das Königreich Böhaimb zu khommen verstattet noch eingelassen solte werden: Diesem gnedigen vnd ernstlichen stadthalterischen Befehl zu gehorsamen Folge werden gegenwertige zwei Musquetirer vom Schloss Leitomischel auf den Schönhengster Pass alles Fleisses verschikt daselbsten fleissige Obsicht zu tragen vnd craft dieses ertheilten offnen Briefes sich also zu verhalten vnd niehmanden von geistlichen, hoch und niedern weltlichen Standes Persohnen, wehr die auch sein mögen, dann die Fuhrleithe auf kheinerlei Weiss (es sey dann, dass dieselben einen von den Städten vnd Magistratibus glaubwürdig ertheilten Pass, dass sie auss einer gesunden vnd nicht etwan, wie vornen gedacht, inficirten Luft khommen, auf hiesige Schlosscantzlei vorzeigen werden) herein passiren lassen sollen. Dehnen die bei dem besagten Pass nahend liegende Dorfschafftsrichter in allen diesen eine Beihilff vnd Assistentz leisten sollen, ihnen von Ambtswegen bey gewiesser Straff anbefohlen wirdt. Signatum Schloss Leutomischl den 4 Octobris 1679. — L. S. — Carl Wilhelmb Schwietelsky, Haubtman alda.

103.

1679 d. 4 října v Litomyšli. — Rada městská oznamuje do M. Třebové, že pro panující nákazu cesty i stezky obsazeny jsou stráží, která nikoho z Moravy do města pustiti nesmí.

Edle, ehrnveste, wohlweisse vndt geachte Herrn! Denenselben auss freindtlicher Nachtbahrschaft khönnen wier nit bergen, wassmassen Ihro hochgräfl. Excellentz, vnssere gnädige Obriegkheit, vor eine trauriege Zeüttungen hieher nacher Leuthomieschl ergehen lassen, so hier per extractum dennen Herrn auss freundtlicher Nachtbahrschaft beyschliessen*) vndt zu wiessen thuen nit unterlassen, dass an denen Passen, so die Strassen vndt Fuesssteige auss Mähren nacher Stadt Leuthomischl ziellen, allenthalben mit qualificirten Musquetirern wohl besezt seindt, die durchauss niemanden, es sey er, wer da wil, kheine auss Mähren reissende Leüthe, nach Fuhren, wenieger die Vaganten vber die Gränitzen hieher zu khommen, sondern ihre Reiss zuruckh vmbkheren sollen. — Actum Leuthomieschl den 4 Octobris a. 1679.

*) Přiložený extrakt ten viz pod datem 26 září 1679 č. 101.

104.

1680 d. 31 ledna na Zbiroze. — Hejtman panství nařizuje písařům důchodním, aby zasílali pravidelné zprávy o nemocech a úmrtích v městech i vesnicích na panství. (Z kopiáře hejtmanova.)

JMCé panství Točnického a Králodvorského páni důchodní písařové! Jest pánům povědomo, jaké tak tuhé poručení a jisté přitom JMCé patenty těchto dnův po kraji zdejším obzvláště pak strany dobrého na pozor vzetí všelikých nemocí, kdyby kdo stonal aneb jakou smrtí z tohoto světa vykročil, zašlo. Pročež při páních nařizuji, aby se při ouřadech města Žebráka a městys [sic] Cerhovic s vzetím hodnověrné attestací, ne méněji při obecních vesnicích vyptali, jak mnoho kde osob starých i mladých obojího pohlaví od času šťastného JMCé na hrad Praský příjezdu až do ultima Decembris pojminulého roku stonalo, kteří z nich a jakou nemocí sešli, item obvzláštní zase specifikací aneb správu na celý měsíc Januarium a tak vždy posloupně na každý měsíc ať se k mým rukám a dalšímu tu, kdež náleží, fedruňku odsílají, tak aby nás všech snad nenadálá JMCé nemilost nedokročila, vědouce jak se v městě Vídni i v Praze proti nedbalcům ostře a to hned executive pokračuje, in summa všecky svrch podotknuté allegata, mezi nimiž také spravení všech všudy zlých cest, na bedlivý pozor vzíti. Proti čemuž, an by kdo z nich co zameškal anebo zanedbal, sollenissime protestiruji a vše k jednoho každého partikulárnímu odpovídání pozůstavuji, jsouc se obávati, aby snad pro dost skrovnou a té se vyhejbat nemohoucí práci nebezpečenství života tak, jak se patrně dokládá,

nenásledovalo. Vedle čehož se jak na pozoru míti věděti budou. Datum na JMCé zámku Zbirově oc 31 Januarii 1680.

105.

1680 d. 10 dubna na Zbiroze. — Hejtman panství oznamuje notáři Ondřeji Summerovi do Prahy, kde právě rána morová krutě řádí, že jej k pobytu na panství připustiti může jen tehdy, vykáže-li se vysvědčením zdravotním, že nepřichází z domu nakaženého neb podezřelého. (Z kopiáře hejtmanova.)

106.

1680 d. 7 května v Praze. — Cís. zdravotní kommisse naléhá na radu Starého m. Pražského, aby konečně již všickni židé z města do Libně byli přestěhováni. (Pragmatica et rescripta judicialia I. 43.)

Der von Ihro röm. kay. auch zu Hungarn und Böheim königl. Maytt., unsern allergnädigsten Herrn, gnädigst verordneten Commission wegen denen ehrenfesten Herren Burgermeister und Rath der königl. Alten Stadt Prag hiemit anzufügen. Und es werden sich dieselbe wohl zu erinern wissen, wasgestalten allerhöchst erwöhnt Ihre kay. und königl. Maytt., dass die allhiesige Judenschaft von hier völlig weg und auf Lieben transferiret werden solle, bereits untern 26 Martii gegenwärtigen Jahrs allergnädigst resolviret haben, und die Execution dessen dardurch verweilet wird, dass bieshero kein verlässlicher Vorschlag geschehen, wie es zur vollständigen Richtigkeit zu bringen und woher die zur Aufrichtung der Wohnungen für gedachte Judenschaft benöthigte Mitteln zu nehmen seyn möchten. Sintemahlen nunmehr allerhöchst ernant Ihro kay. und königl. Maytt. obwohl gedachter Commission gutachtlicher Gemüthsmeinung gnädigst zu vernehmen verlangen und eben bei diesem wichtigen und heilsamen Werk dieser königl. Prager Städte grosses Interesse und Aufkommen versiret, alss hätte mehrwohlbesagte Commission der Nothdurft zu seyn erachtet, hierauss mit ihnen Burgermeister und Rath wie nach und wasgestalt der Effect der allergnädigst geschöpften Resolution zuereichen und dieses so heilsame Werk zu endlicher Richtigkeit zu bringen seyn möchte, zu communiciren. Demnach seye communicato consilio mit denen ehrenfesten Herren Burgermeister und Rath der königl. Neuen und Kleineren Stadt Prag alle diessfallige Umstande und wie ein und anderes anzugreifen und zu vollständiger Richtigkeit zu bringen wäre und wie die hervorscheinenden Difficultäten, welche meistentheils Verschaffung und Anticipirung der Bauunkosten beruhen, aus dem Weeg geraumet werden könten, wohl und reif zu überlegen, und zugleich, wie ihnen selbst wohl bekannt ist, wie oft die allhiessige Burgerschaft bey öfters allerhöchst ernannt Ihro kay. und königl. Maytt. wegen Hemung ihrer Nahrungen und Gewerbs wieder die Judenschaft sich beschwehret und sie durch dieselbe in das

eyserste Verderben gerathen müssen, bewöglichst allerunterthänigst repraesentiret haben, also durch bey dieser anjetzo ereignender so gutten Gelegenheit, welche sodann in vielen Zeiten nicht zu hoffen seyn wird, ihren und der ganzen Stadt Convenienz aufkommen und Nutzen wohl zu beobachten, alles fleissig zu erwägen und ihr ausführliches Gutachten mit dem Allerfördersamsten zu Handen oft wohlermelter Commission einzuschicken haben werden. Ex consilio commissionis sanitatis Pragae 7 Maii 1680. — Daniel Franz Worzikowsky von Kundratitz.

107.

1680 d. 15 května v Praze. — Cís. nařízení, aby nejv. hofmistr kr. č. svůj úsudek projevil, jak by uzavření hradu praž. pro panující mor na soud komorní působilo. (Registra nová pomorančová rozdílných českých a německých JMCé reskriptů a insinuací od l. 1670 až do l. 1681 sig. T 4 fol. 295.)

— Demnach allerhöchst Ihre kayser. und königl. Maytt. wegen des je lenger je mehr herfürbrechenden Übels der laidigen Contagion gnädigst resolviret zeitlichen nach- und fürzudenken, wie es in casum und da etwan auf grössern Nothfall dero königliches Präger Schloss enger gesperret werden müsste, so denn mit Ein- und Auslassung deren zu denen Tribunalien gehörigen Persohnen zu halten sein möchte, als haben dieselbe unter einstem allergnädigst anbefohlen ihme Herrn obristen Landhofmeistern, so viel es das ihme derzeit anvertraute königl. Cammerrecht betrifft, hierüber (wie hiemit beschicht) guetachtlichen zu vernehmben. —

Der röm. kaysser. auch zue Hungarn und Böheimb königlichen Mayett. gehaimben Rath, Cammerern und obristen Landhofmeistern im Königreich Böheimb dem hoch und wohlgebornen Herrn Wilhelmb Albrecht Krakowský Grafen von Kollowrath auf Teinitz, Chlum und Žichowitz zuzustellen.

108.

1680 d. 17 května na Zbiroze. — Hejtman panství doporučuje komoře kr. č., aby svolila k prodeji vlny dříve, nežli budou hranice pro šířící se morovou nákazu zavřeny. (Z kopiáře hejtmanova.)

Milostiví páni páni! V. V. hr. Excell. a Mti v poslušnosti netajím, kterak se p. Volf Šindler, měštěnín a radní města Rokycan, při mně ohlašuje, aby mu zase vlna JMCé panství zdejších zimní letošní stříže, jížto se ze všech trojích panství 24 cent. 20 lib. netto vyvážilo, k ruce Víta Richtera, kupce Normberského, puštěna byla. — Nebo zhůsta jde pověst, že, bude-li ten křik, jakoby v království tomto českém morová rána (čehož Bůh uchovati rač) grassírovati měla, trvati, na pomezích bavorských i jinde pasy handlovních obchodův dokonale k zastavení přijdou. Z kteréhožto ohledu také kupec na spěšný odvod té vlny tlačí. — Pokudž by tehdy V. V. hr.

Excell. a Mti nadepsanou částku vlny témuž p. Volfovi Šindlerovi v dotčené ceně zanechati chtíti ráčili, — brzské resolucí očekávám. — 17 Maii 1680.

109.

1680 d. 21 května v Praze. — Nejvyšší hofmistr kr. č. podává císaři své dobré zdání o úřadování na soudě komorním v době moru. (Manual zpráv a dobrozdání 1661—1714 sig. M 2 fol. 88.)

— Weilen bei dem Ambt dero königl. Kammerrechts ohnedis nur fünf Persohn, als nemblich der obriste und zwei andere Schreiber nebst zweien Kammerlingen sich befinden, dass dieselbe (es sei dan, dass man die Instantien gar anderswohin transferiren sollte) gleichwohlen in casum majoris mali (welches der Allerhöchste gnädig abwenden wolle) das Ambt frequentiren und ihrer Functionen abwarten könnten. — Wilhelmb A. Graf von Kolowrat. — N. B. Dieses Gutachten ist Ihr Maytt. nacher Pardubitz per postam überschickt worden den 7 Junii a. 1680.

110.

1680 d. 3 června v Nepomuku. — Rada městská předkládá vrchnosti své pravidla, na nichž se usnesla pro uvarování se rány morové.

Před Jeho vysocehraběcí Milost správa ponížená města Nepomuka obecného snešení v nebezpečném času rány morové:

1. S poníženým oblíbením celá obec Nepomucká k Pánu Bohu všemohoucímu, stvořiteli svému, skroušeným srdcem se obrátiti a jeho božské milosti za odvrácení hněvu a zachránění od smutné rány morové každého dne jak v chrámě božím při mši svaté, tak při obyčejným každodenním zvonění, podobně též obvzláště každý spolu [s] všemi domácími svými na modlitbách svých vroucně prositi jest ustanovena.

2. Šraňky ve všech ulicích zdělané a vartou po dvou mušketýřích osazené denně i nočně budou, tak aby žádný bez hodné, věrné a dostatečné foedy do města vejíti nemohl; aniž také žádný přespolní nejistý a podezřelý z nakaženého povětří příchozí od žádného člověka neb souseda přijímán a noclehem přechován býti nemá. Obvzláštně pak židi dokonale pouštěni aby nebyli, nýbrž od města puzeni.

3. Žebráci tím spůsobem do města nebudou se pouštěti, nýbrž z milostivé almužny od J. V. H. Mti pro ně udělené chlebem za šraňky budou se fedrovati. Jestliže by pak kdo některého přespolního k sobě přijal a u něho skrze to nakažení se stalo, tehdy z toho příbytku aneb domu, kdež by umřel, nikoliv aby na krchově, nýbrž z pokuty pro neposlušnost a nešetrnost, na drahách byl pochován.

4. Jalovcem jeden každý v domě svém se opatřiti a často kouřiti má. Bez dovolení milostivé vrchnosti z panství žádný nemá odcházeti.

Pokudž by kdo přes pole kam z jisté příčiny odebrati se chtěl, tehdy od samé milostivé vrchnosti foedy žádati má.

5. Pro lepší a dokonalejší bezpečnost a ušetření od téhož nakažení trhy domácí obecní se suspendirují a všechny přespolní jarmarky všem sousedům, aby nikam na žádné jarmarky nechodili, se zapovídají.

6. Jestliže by Pán Bůh vždy nenadále takovou metlou koho ráčil navštiviti, že by na ránu morovou se rozstonal, v tom hned se má před J. V. H. Mti povinností rychtářskou ohlásiti a ten dům spečetiti, pod propadením 15 ß míš. netajiti, a pokudž by se z toho světa smrtí odebral, tehdy umrlý z příbytku toho má nočně na máry vložen a před dům od svých domácích vynešen býti a potom od jistých lidí k tomu již deputirovaných odnešen a na krchově nejzáze za kostelem pochován. Osoby k tomu sou deputirovány: Jiřík Charvát, Martin Charvát, Vojtěch Andělíček, Pavel Cejsa, Jíra Řezáč, Bartoloměj Cikán, Viktor bečvář a Jan Tůma bečvář.

Při J. V. H. Mti milostivé resolucí poníženě pozůstává, jakož se ohlásiti ráčila, že foedy podpisovati a pod pečetí svou vydávati chtíti ráčí. Nejsouce ale každému volný a svobodný přístup před V. V. H. Mt do zámku, i také aby se J. V. H. Mti od každého v tom nepříležitost nečinila, zdali by J. V. H. Mti rychtář, kde by tak jakých jistých míst dobrého povětří povědom byl, potřebujitcím foedy od ouřadu užíti, povoliti mohl. — Actum v místě radním v městě Nepomuku dne 3 Junii Ao. 1680.

111.

1680 d. 14 června na Zbiroze. — Hejtman panství nařizuje radě města Žebráka, co činiti mají, aby před nákazou morovou se uchránili. (Z kopiáře hejtmanova.)

Slovutné poctivosti pane purkmistře a konšelé mně vzláště milí! Jakož se na oko spatřuje, že veřejně lid z měst Pražských před (pokudž ne skutečně, aspoň v důmnělosti) morovou ranou nakažením na všechny strany do krajův odbíhá a vyjíždí, touto pak řískou silnicí obvzláštně inficirované židstvo [sic] se protrušuje, skrze kteréžto projíždění, kdyby k škodlivé zlé pověsti tyto až posavad (s pomocí božskou) před všelikou nakažlivostí čistotné JMCé panství vzlášť tu, kde se na honbu, kratochvíli a [k] směně čerstvého větru sem dotčená JMt císařská očekává, přijíti měly, nemalé by stenčení JMCé důchodové i nemilost pocítiti museli:

Pročež z moci JMCé ouřadu hejtmanského, mně nejmilostivěji svěřeného, Vaší Poctivosti opravdové a přísné napomenutí činím, aby všechněm veřejně obyvatelům tu v městě Žebráce zapověděli lidí neznámých, ješto pořádné foedy nemají, do domu cestou od Prahy jdoucích i odjinud přicházejících landýřův [sic], tím pak méně na noclehy přijímati, i také do Prahy a jinam v místa podezřelá choditi a formaniti nedopouštěli. S tou dále

dostatečnou protestací, jestli následovně proti tomu nařízení se nětco vyskytne, že by u nich skrze podobné cizích lidí přijímání i jinak nakažlivé nemoci svůj vznik bráti chtěly, tehdy bych jistě v té příčině chtěj neb nechtěj ouřad JMCé král. krajského hejtmanství, aby jim vedle JMCé milostivě prošlých patentův silnice jinudy obrácena, město zahraženo a jich všeliký od nich jinam neb odjinud k nim přicházení zamezeno bylo, implorirovati přinucen byl. Protož budou se V. P. věděti před takovou těžkostí jak vystříhati, všemožný pozor a zření pro ujití nebezpečenství, též nemilosti, na ty jizlivé nemoci míti. S tím milost boží s námi býti rač. Ouřadu města Žebráka vejstraha strany morního nakažení 14 Junii 1680.

112.

1680 d. 14 června na Zbiroze. — Hejtman panství nařizuje do Mýta, co činiti mají s dvěma sousedy, kteří nemocné židy vozili, a z nichž jeden již morem zemřel. (Z kopiáře hejtmanova.)

Opatrní p. purkmistře a konšelé mně vzláště milí! Jakož z mnohých víry hodných správ a sice z vlastního rozumu povážením na to přicházím, že Jiřík Myller, soused jejich, skrze své všetečné a bezpotřebné do Prahy jezdění, židův a jiných v nakažení morním podezřelých semo tam vození nejen již o svůj život přišel, anobrž k velikému JMCé důchodů stenčení a k škodlivé veřejné zlé pověsti toto až dosavad pomocí božskou před všelikou nakažlivostí čistotné panství JMCé Zbirovské, pokudž ne skutečně, aspoň v domnělosti morovou ranou nakazil, všeho pak toho samý jediný původ jest jejich odbojná nepodalost, že proti mnohonásobnímu každosobotně v takových příčinách činěnému nařízení vždy předce v místa nakažlivá jezditi a podobné lidi voziti nepřestávají:

Protož z moci JMCé ouřadu hejtmanského na mně nejmilostivěji vzloženého V. O. přísně poroučím, abyšte ten dům dotčeného již nebožtíka Myllera všechněm veřejně v obci vaší zůstávajícím lidem od největšího do nejmenšího zapověděli a na to, aby z téhož domu lidé jinam nechodili ani jiní s nimi se neshledávali, všemožnej pozor dali a vartu k tomu zřídili.

Neméně do Prahy i jinam v místa podezřelá formaniti a lidí neznámých, ješto pořádné foedy nemají, do domu neb tím méně na nocleh přijímati, všechněm veřejně pod nemilostí vrchnosti jich dědičné zapovídám s tou dále dostatečnou protestací, jestli následovně proti tomuto nařízení nětco vyzvím anebo u nich více nemoci vznik svůj bráti by chtěly, že bych, chtěj neb nechtěj, silnici jinudy obrátiti a vedle JMCé milostivě prošlých patentův cele městys zasekati neb zahraditi a jim veřejně všelikých od nich jinam neb odjinud k nim přicházení zameziti přinucen byl. Pročež budou se věděti před svou jistou těžkostí jak vystříhati.

Neméně vyrozuměl jsem, kterak opovážlivě Krištof Koudelka, soused jejich, čtyry větším dílem nemocné židy do vsi Medova Oujezda odvézti měl, z kteréhožto skutku on ani žádný takový člověk hrdlem svým od-

povídati nemůže. A z té příčiny V. O. přísně poroučím, abyste téhož souseda svého ihned po dostání psaní tohoto do vězení vzíti, jak se ta věc vlastně vynachází a kde se takoví židé zdržují, mně psanou správu učiniti, a sepíšíc vlastní všelikou téhož souseda možnost, takové vyznamenání mně sem na JMCé zámek Zbirov odeslati nepomíjeli. S tím milost boží s námi býti rač.

Ouřadu městyse Mejta vejstraha podobná z strany morního nakažení 14 Junii 1680.

113.

1680 d. 14 června na Zbiroze. — Hejtman panství zakazuje obyvatelům městečka Cerhovic, poněvadž soused jeden židům Pražským v domě svém noclehu dopřál, vůbec přijímati cizince, nemající zdravotních vysvědčení. (Z kopiáře hejtmanova.)

Opatrní p. purkmistře a konšelé mně vzláště jmilí! Jakož z víry hodných správ vyrozumívám, že Pavel Pužík, soused jejich, prv jminulej čtvrtek z měst Pražských jedoucí židstvo [sic] do svého příbytku a to jmenovitě žida Sachsle, primasa židovstva Pražského, s mnohými osobami k sobě noclehem všetečně přijal a je až přes jich následující sobotní schabes hospodou přechoval, čímž k škodlivé veřejné pověsti tyto až dosavad (pomocí božskou) před všelikou nakažlivostí čistotné mně svěřené JMCé panství v důmnělost morové rány přicházejí, pročež z JMCé ouřadu hejtmanského na mně nejmilostivěji vzloženého V. O. přísně, tak jak jsem jim to předešle častěji předstíral, poroučím, abyšte lidí neznámých, ježto pořádné foedy nemají, do domův od Prahy cestou jdoucích a tím méně na noclehy nepřijímali, neméně i také do Prahy i jinam v místa podezřelá formaniti (čehož jsem také Mejtským vejstrahu již učiniti neuminul) všechněm veřejně pod nemilostí vrchnosti jich dědičné zapovídám s tou dále dostatečnou protestací, jestli následovně proti tomuto nařízení nětco vyzvím, že by u nich skrze podobné cizích lidí přijímání i jinak nakažlivé nemoci vznik svůj bráti chtěly, tehdy bych, chtěj neb nechtěj, silnici jinudy obrátiti a vedle JMCé milostivě prošlých patentův celé městečko zasekati aneb zahraditi a jim veřejně všeliký od nich jinam neb odjinud k nim přicházení zameziti přinucen byl. Pročež budou se věděti před takovou těžkostí jak vystříhati. S tím milost boží s námi býti rač.

K ouřadu městečka Cerhovic podobná vejstraha z strany morního nakažení 14 Junii 1680.

114.

1680 d. 14 června v Lošticích. — Rada městská žádá, aby židé od nich na obvyklé zdravotní vysvědčení na jarmark do M. Třebové připuštěni byli.

— Weilen aber in jetzigen contagiosischen Geschrey, welcher vnter den Leythen entschtehet, sich besorgen, dass sie möchten auf solchen Jahrmarkth in ihre Stadt nicht eingelassen werden: — Als gelanget an Ewer W. W., sie geruhen wollten vns solche nachbarliche Lieb erweissen vndt die vnssere Juden gegen einen gebreuchlichen Pass als wie in die fürstl. Stadt Litaw auch einlassen, weilen bey vns (Gott sey in Ewigkeit Lob vndt Danckh) noch eine gantze vndt reine gesundte Luft sich befindet vndt sie auch die zeithero auss dem Städtl in keine solche verdechtige Öhrter nicht kommen dörfen wie auch keinen einlassen. — Loschticz den 14 Junii a. 1680.

115.

1680 d. 22 června v Pardubicích. — Císař Leopold nařizuje nejv. hofmistru kr. č. hr. Vilémovi Albrechtovi Krakovskému z Kolovrat, aby i soud komorní pro morové nakažení, stále se v Praze vzmáhající, na tři měsíce činnosť svou zastavil. (Registra nová pomorančová atd. sig. T 4 fol. 296.)

116.

1680 d. 26 června na Zbiroze. — Hejtman panství oznamuje hejtmanům kraje Podbrdského, že v Cerhovicích mor se objevil. (Z kopiáře hejtmanova).

Vysoce urozený pane pane, též urozený a statečný rytíři! Z přiležitých výpisův k ouřadu města Žebráka, též obvzláště městysi Mejtu a městečku Cerhovicům ode mně učiněných psaní, jakou jsem jim dostatečnou vejstrahu dal, aby se v nynější strašlivý čas před morovou infekcí ze všech stran na pozoru měli, načež tuto také přípisně přiloženou od Mejtských toliko, jichž jeden soused, Jiří Müller jinak Lenl, přijedouc z formanství domů od Vídně, kamž Rakušany z Prahy dovážel, náhlou smrtí z tohoto světa sešel, podělen jsem, od Žebráckých pak i Cerhovských pro nedbalou jich korrespondencí ještě žádná dokonce správa ani z Podtočníka nenásledovala, VMti hojněji porozuměti ráčejí.

I vyskytujíce se velké nebezpečenství morního nakažení v městečku Cerhovicích tu, kdež ode dvouch neděl, čehož jsem se od jiných hodnověrných lidí vyzvěděl, že Jiřího Mühle, jich spolusouseda, tři dcery z nichž jedna příchozem svým z Prahy podobnou nemoc přinésti musela, a dva téhož také synové, z kterýchž na jednom od tvářnosti velká visutá boule spatřena byla, vše brzskou nakažlivostí život svůj v jednom domě skonali, a prv předešlý tejden přijdouc Dorota Soukupova, sestra manželky jmenovaného Jiřího Mühle, souseda Cerhovská, také z Prahy podobným způsobem v obvzláštní chalupě umřela, a navětrajíc nepochybně od týž Doroty Soukupové jinších více, jako se správa dává o Alžbětě dceři Slezákové a jedné také Vávrové dceři, těch osob na smrtedlné posteli v rozdílném

bytu ležících duše vypuštění se očekává; a opáčeného Jiříka Mühle ještě jedna nejmenší čtvrtá dcera se rozstonala.

Pročež při VMti tu případnost povinně (tak jak to v sobě JMCé nejmilostivěji prošlé patenty obsahují,) předcházím, kterak by se budoucímu horšímu zlému předejíti mělo. Načež vysoce vzáctné rady a brzského nařízení očekávaje dle mocné ochrany božské zůstávám VMti —.

Ouřadu král. hejtmanství v kraji Podbrdském z strany počínajícího morního nakažení v městečku Cerhovicích. Datum 26 Junii 1680.

117.

1680 d. 6 července v Dunajovicích. — Rada městská oznamuje radč města Třebové Moravské, že s Mikulovem pro panující tam a hlavně mezi židy řádící mor všechen styk jest přerušen.

118.

1680 d. 3 srpna na Šternberce. — Hejtmané kraje Kouřimského vyzývají hejtmana Karla Jakuba Funka z Erdhausen, velitele posádky v Kolíně, aby pro panující tam mor do Kouřimě přesídlil, ježto by jinak pro zamezení další nákazy naříditi museli, aby obyvatelé vojáky ze stráží se vracející do bytů nepřijímali.

119.

1680 d. 7 srpna v Linci. — Cís. nařízení místodržícím kr. č., kterým klid soudů pro mor i na revise se rozšiřuje. (Registra nová pomorančová atd. sig. T 4 fol. 299—300.)

Leopold. Věrní milí! Tejna vás nebude, kterak jsme se z ohledu nynějšího času v královských městech našich Pražských z dopuštění božího grassírující rány morové v tom, aby všecky hořejší i dolejší práva na tři měsíce zavřené, jako i všeckny fatalia suspendirované byly, milostivě resolvirovati a to jak tobě nejvyšší purkrabí tak také i jiným nejvyšším úředníkům našim zemským pod datum 22 dne měsíce června přítomného leta v známost uvésti ráčili: Jsouce pak od některých jich vlastním jménem též i na místě jiných nepřítomných přísežných advokátův a prokuratorův zemských za to, aby naddotčená milostivá resolucí naše z ohledu též morové rány a jiných pohnutedlných příčin i na fatalia revisorní, byť by interponirování revisí aneb odpovědi na ně dání koncernirovaly, extendirována byla, snažně a poníženě prošeni, a uznávajíce týž žádost jich slušnou býti, ráčíme tedy týž předešle za příčinou suspendirování fatalií primae instantiae od nás milostivě prošlou resolucí i na fatalia revisionis podobně pod vyměřením předešlého času extendirovati, vám vedle toho milostivě poroučejíce, abyste to dáleji, kdež zapotřebí jest, intimirovati nepomíjeli. Vědouce atd. Dán v městě našem Linci 7 dne měsíce srpna*) anno 1680.—

Leopold. — Jo. Hartvigius comes de Nostitz, R. B. s. cancellarius. — Ad mandatum SCRque Mtis proprium J. z Tamu.

*) Téhož dne píše paní Lidmila Polixena ze Šternberka hr. Janu Václavovi ze Šternberka na Zelenou Horu mezi jiným: »Poněvadž touto cestou, kterou se ke mně jede do Skočic, by něco mělo na cestě nakaženo bejti od morové rány, když sem já tady jela, chvála Pánu Bohu, ještě nic nebylo, leda nynčky se to státi muselo, dobře račte dělati, že ráčite povědomou a bezpečnou cestu před sebe bráti«.

120.

1680 d. 16 srpna v Brodě Českém. — Rada městská zasílá dle všeobecného nařízení hejtmanům kraje Kouřimského hr. Janovi Václavovi Holickému ze Šternberka a rytíři Václavovi Jaroslavovi Věžníkovi z Věžník »specifikací od 1 Januarii až do 16 Augusti 1680 lidí obojího pohlaví jak na morovou ránu tak i jinší nemocí z světa sešlých«. *)

*) Seznam ten se nezachoval.

121.

1680 d. 17 srpna v Kouřimi. — Hejtman Funk oznamuje hejtmanům kraje Kouřimského, že pro šířící se mor veškeré hlídky zastavil.

— Weillen nun die leydlige Pest von Tag zu Tag in dissem Creiss mehrer einreisset, alss bin ich gesinnet biss auf besserer Zeit mit meiner Wacht einzuhalten, damit die Soldaten vnderwegs nichts auffangen vndt zurukh bringen mechten, wordurch noch grösseres Unheill geschehen kente. Dises berichte zu dem Endte gehorsam, damit wan im Quartirstandt sich bey meinen hochgebiettundte Herrn Creisshaubtleith beklagen mechte wegen der Wacht, dass ich solches bereits eingestelt habe. Wormit mich in dero beharliche Gnaden vnderthenig vndt gehorsambst empfehle. Quartir Caursing den 17 Aug. 1680. — Carl Jacob Funkh von Erdtmanhausen.

122.

1680 d. 20 srpna v Kouřimi. — Hejtman Funk žádá krajské hejtmany, aby mu vykázali jiné bydliště, poněvadž zde morová nákaza řádí.

Hoch und wohlgebohrnner Reichsgraff, auch hochedelgebohrnner Ritter! Hochgebuethundte Herrn Craysshaubtleuth! Dieselbige mit dissen gehorsamben Zeilen zue beunruhigen kann ich nicht vmgehen, sondern zue berichten gezwungen bin, wie das etliche Tag hero unterschidliche Persohnen allhier nach nicht langwehrendte Krankheit dahin sterben, welches bey so übeler Zeiten anderst nicht geglaubt werdten kann, alss dass es an der laidigen Contagion seye. Alss gelangt an meine hochgebuethundte Herren Craysshaubtleuth mein gehorsambes Anlangen undt Pitten mir die Gnadt zue thuen ohne gehorsambster Massgebung ein anders Quartir vor mich und meine Unterofficir sambt dennen allhier ligendten vier Mann

bloss mit Tach und Fach gnädig und grossgünstig ehistens versehen zue lassen. Solche Gnadt werdte auff alle Begebenheiten mich befleissen gehorsambst zu ersetzen. — Quartir Kaursing d. 20 Aug. 1680. — Carl Jacob Funkh von Erdtmanhausen.

Adressa jako u listu ze dne 17 srpna.

123.

1680 před d. 28 srpna v Praze. — Rada Starého m. Pražského žádá císaře, aby po dobu moru mohla zloděje hned bez řízení appellačního potrestati. (Unterschiedliche Memorabilia, kais. Rescripta und Verordnungen fol. 261—262).

Allerdurchleuchtigster, allergnädigster Kayser, König und Erbherr! Euer kay. und königl. Maytt. sollen wir allerunterthänig gehorsamst beybringen, wasgestalten zu jetzigen gefährlichen Contagionszeiten in dero königl. Alten Stadt Prag verschiedene Diebstählen gleichsamb täglich verübet werden, wordurch nicht allein die arme hinterlassene Wittib und Wayssen zu den Bettelstab gerathen müssen, sondern auch dero höhere Standtspersohnen in derselben alhier habenden und mit einigen Hausswürth allein versehenen Haüssern ein überauss grossen Schaden erleiden dörften, in allergnädigsten Betrachtung, dass so verwögene Diebe ungeachtet die Häusser inficirt und derer viel auch gantz aussgestorben, nichts desto minder nächtlicherweile in dieselbe quocumque demum modo einbrechen und sodann völlig berauben. Allermassen solches die tägliche Erfahrung mit sich bringet und seynd nun albereith etwelche solche Diebe würcklichen betreten und mit Arrest belegt worden, so wir auch unverlängt examiniren und confrontiren lassen, welche auch endlichen zu denen Missethaten gutwilligen sich bekennet, und wir so gestalten Dingen nach denenselben ihre verdiente Straf sententionando dictiret; indeme aber so gefälte Sententien bey jetzt währender und von Euer Maytt. allergnädigst angeordneter Suspension der Fatalium füglichen nicht können exequiret werden, gestalten einer oder der andere Delinquent von so bedeuthen Gerichtsurtheilen die Appellation tanquam judicis a quo benennet, über einsten aber in der Verhaft sich erkränckt oder gar abstirbt, und durch solchen Weeg die verwürckte Pein, so wir propter publicum et ad aliorum terrorem gern bewerckstelliget zu seyn ersehen möchten, evitirt wird; und zwar das Erkranken betreffendt, ist allererst dieser Tagen ein gewiesser Gefangener Nahmens Wentzl Skládaný, so wegen des Diebstahls zum Strang condemnirt, das beneficium appellationis aber interponirt, und in wehrender Zeit in unsern Arrest inficirt, folgents aber wegen beförchtender und andern Mitverarrestirten etwann zukommender Infection in das Lazareth und unter die andere presshafte und wohlverhaltene Bürger und Inwohnere geführet worden; welcher zu der obangeregter Straf mehrohin zu halten nicht wirdt seyn können, inmassen, wann er zu seiner Curirung glückselig gelangen

solte, alsdann zweifelsonders wirdt er sich keinesweegs mehr erblicken lassen, sondern vielmehr ob metum poenae anderwärtig hin verfügen. Und was Euer kay. Maytt. ex hoc casu particulari allergnädigst geruhen zuermessen, dasselbe will gleichsamb mit all andern dergleichen Delinquenten practiciret werden.

Wann nun aber, allergnädigster Kayser, König und Herr Herr, unser höchst betrübter Zustandt Euer Maytt. allergnädigst nur gar zu bekant, das publicum auch per se erfordert, damit die crimina publica ungestrafter nicht gelassen werden und solchen verwögenen Diebstählen und in die Haüsser Einbrechungen anderseits schwerlich vorzubiegen seyn wirdt, als dass man derer authores beym Kopf erdappet, dieselbe post confessionem criminis mit verwürckter Straf würcklich begegne und darduch unsern armen verlassenen Wittib und Wayssen bey jetzigen Conjuncturen ein ferners Übel aufzulegen nicht gestatte:

Als gelanget an Euer kay. und königl. Maytt. unser allerunterthänigstes Pitten und Suppliciren, dieselbe geruhen unsere beygebrachte allerunterthänigste Deducta allergnädigst zu behertzigen, und womit wir in dergleichen casibus, alwo nehmblich crimen flagrans, notorietas rei, confessio rei, corpus delicti, testes oculati und in summa der gantz handtgreifliche Beweis vorhanden, bey jetzigen Contagionslaüften wieder solche Verbrechere mit würcklicher Execution denen Andern zum Abscheu verfahren kunten, eine kay. und königliche Resolution, jedoch ohne unsern allerunterthänigsten Massgeben, allergnädigst ergehen lassen. Worüber Euer kay. und königl. Maytt. wir uns allerunterthänigst treugehorsambst empfehlende verbleiben Euer kay. und königl. Maytt. allerunterthänigst gehorsambste — Burgermeister und Rath der königl. Alten Stadt Prag.

124.

1680 d. 28 srpna v Linci. — Císař Leopold povoluje radě Starého m. Pražského, aby v době moru mohla zloděje hned bez řízení appellačního potrestati. (Unterschiedliche Memorabilia, kais. Rescripta und Verordnungen fol. 260.)

Leopold. Liebe Getreue! Wassmassen bey uns Burgermeister und Rath unserer königl. Alten Stadt Prag umb unsere allergnädigste Erlaubnus, womit sie wieder diejenige, so bey dieser grassirenden leidigen Contagion in würcklichen Diebstählen betretten würden, die sententias ohne Attendirung derer von ihnen einwendenden Appellationen pro terrore publico exequiren mögen, in Unterthänigkeit gebetten, das eröfnet euch der copeyliche Inschluss*) mit mehrern. Sinthemalen wir nun diesen ihren unterthänigsten Gesuch insoweit deferiret, dass sie in denen jenigen Fällen, wo sich die von ihnen angezogene Umbstände befünden, andern zum Abscheu mit würcklichen Execution verfahren mögen, jedoch nur so lang dieser status calamitosus währen und unsere königl. Appellationscammer nicht

wiederumben entweder zu Rokytzan oder an einem anderen Orth beysammen seyn wirdt, alss haben wir euch solches zu dem Ende hiemit nachrichtlichen bedeuthen wollen. Geben zu Lintz den 28 Augusti 1680. — Leopold — Jo. Hartvigius comes de Nostiz, R. B. s. cancellarius. — Ad mandatum SCRque Mtis proprium Carl Maximilian Graf Laschanský. — J. von Tam.

An die königl. Appellationskammer.

*) Předchází zde bezprostředně co č. 123.

125.

1680 d. 1 září v klášteře sv. Prokopa. — Hejtman Karel Funk žádá hejtmany kraje Kouřimského, aby jemu a poddůstojníkům jeho vykázali v poli místo, kde by si karantenu vystáti mohli, poněvadž opat kláštera se pro úmrtí dvou mužů zavlečení morové nákazy obává. Prosí, aby mu laskavě bylo vykázáno místo blíž některého městečka neb vsi, aby něco prken k vystavění boudy zakoupiti si mohl, ješto nechce, aby jím neb jeho mužstvem někdo byl poškozen.

126.

1680 d. 3 září v klášteře sv. Prokopa. — Opat Celestin dává krajským hejtmanům zprávu o náhlých úmrtích v družině hejtmana Funka a slibuje tomuto poskytnouti vše, co ve své karanteně v poli potřebovati bude, a sice tak, že mu to na půl cesty donášeti dá.

Vysoce urozený pane, pane hrabě, též urozený a statečný rytíři, páni přátelé milostiví! Psaní od VMtí 2a Septembris mně odeslané s náležitým respektem sem přijal a z něho dostatečně vyrozuměl, kterak VMti milostivě naříditi ráčili, abych panu hejtmanovi Funkovi u mně na novým domě zůstávajícímu pro podezření nějakého nakažení jisté místo k obývání vykázati sobě nestížil, aby on tam s svými lidmi quarantanu svou vystáti a potomně někam do quartýru přijat býti mohl. Kterémužto milostivému nařízení já v tyto nebezpečný časy na poručení VMtí svoluji. Nicméně VMtem toužebně oznamuji, že týž předjmenovaný p. hejtman Funk jedouc od Kouřima upřímo do novýho domu vjel a mně skrze své páže oznámiti dal příchod svůj s žádostí, že by rád se mnou nětco pilného promluviti měl. Já vědomost majíc, kterak v městě Kouřimě strany nakažení nebezpečnost jest, jemu sem oznámiti dal, že bych jemu rád sloužiti chtěl, ale však obávajíc se nějakého nakažení že na tenkrát to učiniti nemohu. Tu on mi vzskázati dal, že on to dobře předzvěděl, že nějakou konsideraci strany té věci míti budu, pročež svým dobrým svědomím protestiroval, že již 14 dní pořád na poli v staně zůstával a že by ještě déleji byl zůstal, kdyby čerstvost povětří a deště jeho nebyly odtud vyhnaly, a nyní že se neví kam obrátiti, obzvláštně poněvadž JMH. pan hejtman krajský přítomen se nenachází; protož mně snažně, abych mu aspoň na 14 dní

v novým domě pokoje dopřál, žádal slibujíce svým dobrým svědomím, že netoliko on, ale i všickni okolo něho postavení od všelikého nakažení vzdáleni jsou.

Já domnívajíce se, že by taková osoba dříveji umříti nežli podvésti měla neb sobě umínila, jeho netoliko v klášteře sem k stolu polednímu a večernímu s sebou připustil, ale i na snažnou žádost jeho pokoj s jeho lidmi v novým domě pod klášterem sem jemu dopustil. A to bylo v neděli totiž 25 Augusti. V outerý uslyšel sem, že se jeho páže, kteréž v klášteře jemu při stolu přisluhovalo, těžce roznemohlo; kteréžto i třetího dne potom skonalo. Nebylo na tom dosti. Neb i nějaké děvčátko v kvartýru téhož p. hejtmana se roznemohlo a pominulého dne nedělního umřelo. A tak za ten malý čas dva funusy u pana hejtmana byly.

I obávajíce se já, aby jich více nakaženo nebylo, jemu dobrým spůsobem oznámiti sem dal, aby sobě jinde quartýr oblíbiti hleděl, obzvláštně poněvadž JMH. pana hejtmana přítomnýho má a věc jináče, než slibováno bylo, se při jeho lidech nachází. Kterýžto bezpochyby, jak z psaní VMtí znamenati mohu, k VMtem se utekl oznamujíce, že jenom jeden z lidí jeho z tohoto světa a to ne s nakažením sešel, ješto i to děvčátko, kteréž při sobě choval, v neděli pochováno bylo; ať mlčím ještě jednoho officíra vojenskýho [sic], kterýho při sobě nemocnýho má. A protož nerad bych byl, aby mi to k nějaké zlé konsequencí počteno býti mělo, že sem já jeho bez vědomosti a nařízení VMtí do kvartýru přijíti měl. Já sem toliko sprostně na žádost jeho snažnou a na parolu danou, ačkoliv konvent můj proti tomu byl, to učinil, což VMtem, jak samo v sobě jest, poníženě oznamuji. Nepřejíce pak nic zlého tomu p. hejtmanovi Funkovi vedle VMtí milostivé assignací místo jemu ustanovené na čas přáti budu, potřebných věcí, pokudž toho žádati bude, na půl cesty jemu dosílajíc, leč by jináče VMti naříditi ráčili. S tím VMti v ochranu P. Boha všemohoucího poručena činíc zůstávám vysoce urozeného p. pana hraběte, též urozeného a statečného rytíře od JMCé nařízených pánův hejtmanův kraje Kouřimského každého času k službám hotový Coelestin, opat kláštera sv. Prokopa nad Sázavou. — Z kláštera sv. Prokopa 3 Septembris Ao. 1680.

P. S. Za milostivou ordinací strany porážky vydaných soldatům peněz VHMti poníženě a poslušně děkuji.

Vysoce urozenému pánu panu Janovi Václavovi sv. římské říše hraběti z Šternberka, pánu na Českém Šternberkce, Uhlířských Janovicích a Divišově, JMCé skutečnému komorníku a soudci zemskému, též urozenému a statečnému rytíři panu Václavovi Jaroslavovi Věžníkovi z Věžník, pánu na Chotejšanech a Bílkovicích, JMCé nařízeným hejtmanům král. kraje Kouřimského, p. pánům přátelům mně milostivým JMtem k dodání.

127.

1680 d. 3 září v Plzni. — Místodržící kr. č. vyzývají nejv. hofmistra hr. Viléma Albrechta Krakovského z Kolovrat, aby v souhlase s cís. nařízením ze dne 7 srpna t. r. »z ohledu grassírující nynějšího času v městech Pražských morové rány« i činnost soudu komorního na tři měsíce zastavil. (Registra nová pomorančová atd. sig. T 4 fol. 299.)

128.

1680 d. 14 září v Linci. — Císař Leopold prodlužuje pro dosud zuřící mor soudní prázdniny o dalších šest neděl. (Registra nová pomorančová atd. sig. T 4 fol. 301).

Leopold. Liebe Getrewe! Wir wollen Euch gnädigst nicht verhalten, wasmassen wir wegen der in unseren königlichen Prager Städten überhand genommenen leidigen Contagion unterm dritten Juni gegenwärtigen Jahres alle ober und untere Instantien zu sperren gnädigst resolviret und die gerichtlichen fatalia auf drei Monath suspendiret haben. Sintemahlen nun obberührter dreimonathlicher Terminus albereith verstrichen, herentgegen aber das leidige Übel der Infection zu grassiren annoch nicht aufhöret:*) Alss haben wir solchen Terminum noch auf sechs Wochen prorogiret in gnädigster Zuversicht, der Allerhöchste werde mittler Zeith seinen Zorn sincken lassen und diesen grausamben Feindt von unserm werthen Erbkönigreich Böheimb wiederumb gnädiglich abwenden, Euch dabei in Gnaden befehlende, dass ihr diese unsere Prorogation behöriger Orthen weiter intimiren und also hieran unsern gnädigsten Willen und Mainung gehorsamst vollbringen sollet. Geben zu Lintz den 14 Septembris anno 1680. — Leopold. — Jo. Hartvigius comes de Nostiz, R. B. s. cancellarius. — Ad mandatum SCRque Mtis proprium Carl Maximilian Graf Laschanský. — J. von Tam.

*) Že soudy držány nebyly, potvrzují i zápisy 1. v Registrech outokův červených z l. 1637—1685: »Po zavření desk zemských v příčině morové rány až do konce téhož roku grassírující nebyl žádný soud o škody držán« a 2 v Registrech červených milostí dání: »Leta 1680, 18 Augusti práva zastavena pro grassírující ránu morovou. Leta 1681, 25 Januarii práva zase po moru dle předešlého způsobu propuštěna.«

129.

1680 d. 20 září v Olomouci — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, poněvadž nákaza morová v markrabství moravském neulevuje, nýbrž spíše ještě se rozmáhá, že jarmark sv. Michalský konati se nebude.

130.

1680 d. 25 září v Klatovech. — Místodržící kr. č. sdělují nejv. hofmistru hr. Vilémovi Albrechtovi Krakovskému z Kolovrat cís. rozhodnutí ze dne

14 září t. r., kterým pro panující mor soudní prázdniny o dalších šest neděl se prodlužují. (Registra nová pomorančová atd. sig. T 4 fol. 300.)

131.

1680 d. 6 října v Kolíně n. L. — Rada městská žádá za úlevu při ubytování vojska, poněvadž morem tolik sousedů zemřelo, že některé domy prázdné jsou.

Urozený pane a sousede nám vzláště jmilý! Dle vinše na Pánu Bohu zdraví stále výborného a prospěchu samožádoucího laskavého pána netajíme, kterak my na místě celé chudé obce zdejší k JMtem král. pánům pánům hejtmanům krajským, jsouce do města Kolína dle předešlých JMtí pánův pánův hejtmanův krajských vydané palety [sic] pěchoty od kompagnie pana hejtmana Funka 15 porcí delogirováno, aby z obvzláštního ohledu té nešťastné morové rány, skrze níž přes 60 sousedův jsme stratili, tak že některé domy prázdné, v jinších pak toliko samotná vdova a v mnohých sirotek v dětinském věku, tak že sám sebe k opatření spůsobný není, zůstávají, aspoň některou porci odtud vyzdvihnúti a jinam logirovati ráčili, šetrně se ucházíme, což nepochybně také k rukám laskavého pána přijde. Z té tehdy příčiny, že jakožto spolusoused náš za chudou obec Kolínskou, aby vždy v tomto nynějším zarmouceným a těžkým čase polechčení se jí státi mohlo, se přimlouviti, a zdali těm nepřítomným soldatům, jenž v quartirvisitě, kde se zdržují, vysvětleni jsou, za servitia ten čtvrtý zlatý dávati máme, nás avisirovati sobě oblíbí, služebně žádáme. Čehož my se každého času, jakožto našemu vždy milému a upřímnému sousedu příjemně odměniti nepomineme, dle mocné ochrany božské zůstávaje laskavému pánu hotově volni sloužiti. Datum v Kolíně Novým nad Labem 6 Octobr. Ao. 1680. — JMCé rychtář, purkmistr a rada král. města Nového Kolína nad Labem.

Urozenému pánu Václavovi Tiberiusovi Načeradskýmu, královského hejtmanství kraje Kouřimského dobře zřízenému sekretáři, pánu a sousedu nám vzláště jmilému k dodání. Na Český Šternberk.

132.

1680 d. 7 října na Zbiroze. — Hejtman panství žádá komoru č., aby Jana ze Štaufenberka jinam do vězení dala, poněvadž by příchodem cizích lidí do zámku nákaza zavlečena býti mohla. (Z kopiáře hejtmanova.)

Hochlöbl. königl. Cammer! Gnädig hochgebietende Herrn Herrn! Wass Euer hochgräfl. Excell. undt Genaden mir unterm Dato Klataw 4ten dieses laufenden Monaths Octobris wegen Johann von Staufenbergs, welcher alss Gefangener von Lintz nacher Zbyrow anhero unterwegs begriffen undt hier im Schloss Zbyrow durch 7 oder 8 Kayssersteinische Musquetirer neben einem Officirer verwachtet, anbey auch seine Person täglich mit 3

oder 4 Speissen zu Essenszeiten, die Soldaten aber pro adjuto jeder täglich mit 2 *tt.* Brodt undt 3 Seydl Bier unterhalten werden sollen, gnädigst intimiret, habe gehorsambist vernommen. Von welch beeden Partheyen zwar biss Dato niemanden erschienen ist.

Hierauf kan Euer hochgräfl. Excell. undt Genaden mit Grund der Warheit, wie es deroselben wol wissend, nicht uhnberichtet lassen, dass in dem gantzen Schloss Zbyrow keine solich sichere Gefängnuss befündtlich, also ein solch nahmbhafter practicus vor Entweichung verlasslich erhalten werden könte. Dan obzwar der jüngst auch verhaft geweste junge Graf Zrini hier in die 10 Tag subsistirt, so hat es dem damaligen General Kaysserstainischen H. Leüttenambt, einem Corporalen und 22 Mussquetiren ihne zu verwachten genugsambe Sorge gegeben, geschweige dass ich umb solich criminale Delinqventen bey ohne diess anderwertigen haubtsachlichen Würdtschaftsnegotien in so gefährlichen umb undt umb grassirenden Sterbslauf, da fast von gantzer hiesigen Herrschaften Zbyrow, Tocznik vndt Königshof dieser Orth allein durch absonderliche Gottes Genad uninficirt sich befindet, leichtlich aber durch solich frembden Gäste da undt dort Anherokunft angestecket aussterben undt alle notabile Schloss- undt Herrschafts-Geldtfahrnussen, Reyttungen undt andere Archivien dissipirt werden könnten, einige Verantwortung tragen undt mir aufgebürdet werden solte, daher Euer hochgräfl. Excell. undt Genaden gehorsambist bitte, solich höchstbeschwerliche onera in Genaden zu behertzigen undt auf allmüglichiste Weisse zu divertiren, mich zu beharrlichen Genaden schuldtgehorsambist befehlende als Euer höchgräfl. Excell. undt Genaden —.

133.

1680 d. 10 října v Brodě Č. — Rada městská, odvolávajíc se na jiné případy, žádá krajské hejtmany, aby i v čas morové nákazy jarmark dle výsad jejich konán býti mohl.

Vysoce urozený sv. římské říše hrabě a pane pane, též urozený a statečný rytíři! Milostivé poručení VMtí pod datum na zámku Šternberku dne 7 přítomnýho měsíce a leta mi 9 dito skrze jednu ženu JMKé poddanou od rychtáře Bylanskýho přinešené poslušně přijavše, z téhož, abychom vedle JMCé patentův jako i jinších přísných prošlých poručení jarmark náš přicházející pondělí od starodávna vysazený pro ještě samý tam proskakující morové nakažení na konec nedrželi a držeti nedali, jsme vyrozuměli. A nemůžeme se pamatovati, aby v příčině zastavení jarmarkův kdy jaké zapovídání do kraje bylo přišlo. Nebo víme, že město Brandejs, kdež největší kontagie, po 10, 12 umrlcích nosili, v městě Mělníce, v Mladý Boleslavi, v Cerhenicích na sv. Václava po dva dni, v Kouřimi, městě krajským, kde nápodobně morové nakažení až posavad trvá, svých privilegirovaných vejsad a jarmarkův se nezbavovali, nýbrž je drželi. My pak, což k potupě

a našeho města posměchu, který jinší města nám činiti mohou, a taky jakoby ty a takový vzáctná nadání naše proti jejich nepostačitedlna byla, (nevíme však skze koho) z samé a pouhé závisti a nepřízně proti jinším královským městům Brod Český a žádný jinší in malo modo VMti rekkommendirováni jsme; však před Bohem řícti můžeme (buď Pánu Bohu věčná chvála), od datum specifikací naší VMti odeslané v Brodě Českém žádný na morovou ránu neumřel. A máme našich od JMtí římských císařův a králův českých od kolika set let vždycky pokojně a pořádně se zachovávajících privelií [sic] a nadání zbaveni býti? Skrze kteréžto zabavování předně uchází JMCé interesse totiž ugelt [sic], újma důchodu obecního a co chudí sousedi JMCé kontribuenti, kteří z rok od roka k takovému dni se chystají a hotoví, všeho všudy zbaveni býti mají? Odkud kontribucí obzláště [sic] ti teď nedávno z gruntu vyhořelí dáti mají? Pláč a hrozná od nich naříkání!

Milostiví páni! Poněvadž město Brod Český tak podstatnú jako ty prv jmenovaný (jimž se nezapovídalo) až posavad v svým král. titulu jest, že VMti taky jej při těch a takových privelijích milostivě zanechati ráčíte. Nebo my nikdy žádnýho nezveme a ještě nevíme, příde-li kdo? Při tom taky pro uvarování kontagie jej v městě nikoliv; ale máme jedno místo, které všechno ze silnice vzdáleno jest; tam (jest-li však kdo přijde) pro obživení chudých sousedův jej držeti, do města však na týž den žádných žebrákův ani kramářův ani židů nepouštěti, ale tam na to pro interim vykázané místo všechno obraceti budeme. Kdyby toto milostivé poručení VMtí asi před dvoumi nedělmi bylo následovalo, mohlo se okolním a vzdáleným vědomost dána býti; již pak jsouce tak krátký čas, mnozí snad již na cestě, jak to učiniti nevíme. V kteréžto příčině a žádosti naší že nikoliv oslyšáni, anobrž podle příkladu měst jinších při tom zanecháni budeme, poslušně žádáme a zůstáváme VMtí poslušní purkmistr a rada města král. Brodu Českého. — Actum 10 Octobris Ao. 1680.

Vysoce urozenému hraběti a pánu panu Janovi Václavovi sv. římské říše hraběti z Šternberku, pánu na zámku Českým Šternberku a Janovicích, JMCé radě, skutečnému komorníku, soudci zemskému ɔc, též urozenému a statečnému rytíři panu Václavovi Jaroslavovi Věžníkovi z Věžník na Chotejšanech a Bílkovicích, JMCé nařízeným král. hejtmanům kraje Kouřimskýho, pánům milostivým JMtem.

134.

1680 d. 10 října. — Hejtman na Zbirově žádá, »nevěda se kde v tomto nakažlivým čase vůkol grassírující morové rány ohlédnouti«, radu města Rokycan, aby mu poslala sklenáře a dva zámečníky k opravě zámeckého vězení.

135.

1680 d. 22 října na Zbiroze. — Hejtman panství dává Kristiánovi Kochovi zdravotní vysvědčení. (Koncept.)

Dero röm. kay. Mayt. Herrschaften Zbirow, Tocznik undt Königshof bestellter Haubtman ich Samuel Ignatius de Bois urkhunde hiemit, dass heut untengesetzten dato der ehrenveste Herr Krystyan Ernest Koch, röm. kay. Mayt. Trancksteuerambtseinehmer undt Gränitzzollbereiter, neben comendirenden von General Harantischen Courasirer Convoye mit dem Herrn Johann von Staufenberg alss Arrestanten von der hochlöbl. böhm. Cammer verordneter Commissarius, anhero gesundes Leibes gekommen ist undt widerumb von hinen, alss Gott Lob von der Contagion frey undt sicheren Orth, abreissen thuet. Derentwegen habe ihme diese foedam sanitatis zu mehrer Beglaubigung eigenhändig nebst beygedruckten meinen angebornen Sigell unterschrieben. — Datum auf dem königl. Schloss Zbirow den 22 Octobris 1680.

136.

1680 d. 30 října v Linci. — Císař Leopold prodlužuje pro panující mor zastavení práv na dalších šest neděl. (Registra nová pomorančová atd. sig. T 4 fol. 306.)

Leopold. Věrní milí! Nečiníme vás tejna, že jsme — justitium neb zastavení práv ještě na další čas a to jmenovitě na šest neděl od vyjítí předešlého terminu šestitéhodného prorogirovati ráčili té naděje jsouce, že dobrotivý Bůh tu až dosavad v naddotčeném království našem dědičném českém trvající morní ránu v tom čase jestli ne docela milostivě odvrátiti aspoň tak pouleviti ráčí, že zase naše nyní v krajích zůstávající tribunalia v městech Pražských subsistirovati a následovně práva svůj průchod míti mocti budou. — Dán v Linci 30 Octobris anno 1680. — Leopold. — Jo. Hartvigius comes de Nostiz, R. B. s. cancellarius. — Ad mandatum SCRque Mtis proprium G. W. v. Gollen.

137.

1680 d. 30 října v České Lípě. — Rada městská žádá hejtmana panství Krištofa Molitora, aby bývalý purkmistr Michal Oppel, u něhož nákaza se objevila, s rodinou do židovského domku, který od města dosti vzdálen a jen od několika osob obydlen jest, odstěhovati se mohl.

138.

1680 d. 31 října v Praze. — J. F. z Kaiserštejna oznamuje hejtmanovi na Zbiroze, že vojáci, které tam na hlídku posílá, nejsou z města ani z nakažených domů, nýbrž ze zdravého ležení vně města zřízeného.*)

*) Za tehdejší nákazy morové v Praze zemřela také panna Barbora Cecilie Markova z Kronlandu, která dne 19 července »v domě zůstávaje v nájmu u Fafautů řeče-

ném v Novém městě Pražském na široké ulici ležícím postavena v těžké nemoci morové rány, (kdež toho času nočního krom mně Anny Marie Nejhajzlové a Anny Finarové, jakožto obouch podruhyň téhož domu v nemoci její jí posluhujících, žádný jiný člověk nebyl) ona pak znamenajíce na sobě, že by ji Pán Bůh všemohoucí z tohoto světa povolati ráčiti chtěl, opatříce před tím skrze duchovního pana pátera duši svou, dříve nežli se z tohoto světa odebrala, majíce pamět dobrou až do té poslední hodiny smrti své, za dědičku jmění svého po smrti své paní Annu Kateřinu Forbergrovou ustanovila«.

Pro nákazu byla zastavena též činnost soudu komorního. Písař jeho zaznamenal o tom v Registrech královských pomorančových vejpovědí sig. J 28 na listech 482 a 483 takto: »Termini svatých Bartoloměje, Martina leta 1680, jako i termin Obrácení sv. Pavla na víru 1681 nebyli pro ránu morovou v Praze a v zemi truchlivě grassírující držáni. -- Leta Páně 1681 dne 21 měsice Aprilis. Po truchlivé porobě morové rány od Svrchovaného vzložené, též smutném celoročním pauzirování zasednut a držán JMCé král. slavný soud komorní v království českém.«

139.

1680 d. 7 listopadu v Klatovech. — Místodržící kr. č. zasílají nejv. hofmistru Vilémovi Albrechtovi Krakovskému z Kolovrat cís. rozhodnutí ze dne 30 října t. r., kterým se činnost všech soudů tedy i komorního »za příčinou té v tomto JMti dědičném království českém až dosavad trvající morní rány« na dalších šest neděl zastavuje. (Registra nová pomorančová atd. sig. T 4 fol. 305.)

140.

1680 d. 9 prosince v Kolíně n. L. — Rada městská žádá hejtmany kraje Kouřimského za prominutí, že přes zákaz jarmark byl držán, poněvadž prý zápovědní patenty po kraji ještě publikovány nebyly, posílá seznamy morem zemřelých hospodářů, chalupníků, zahradníků i vdov a prosí za sečkání daní »z ohledu k veliké nyní postavené nouzi a bídě v obchodech zemdleným ubohým lidem«.*)

*) Duševní stav obyvatelstva města Kolína v této době naznačen jest v listě dne 26 ledna 1681 hejtmanu hr. Janu Václavovi ze Šternberka zaslaném slovy: »Dass aber Gott der allmächtige uns arme Leuth mit der Ruthen der leydigen Contagion heimbgesucht, durch welche wir alle gantz bestürzet undt alles undt jedes vor Schrecken und Lamentiren in eine Vergessenheit gebracht worden, bitten wir —«.

141.

1680 d. 13 prosince v Domažlicích. — Komora česká oznamuje hejtmanovi na Zbiroze, že mu do vězení posílá hejtmana Oldřicha ze Štaufenberka, poněvadž v Kladsku mor dosud řádí.

Urozenému panu Samuelovi Ignatiusovi de Bois, JMCé panství Zbirovského, Točnického a Králodvorského hejtmanu, příteli nám milému k dodání! Urozený pane hejtmane, příteli nám milý! Nečiníme vás tejna, že JMCé krále a pána nás všech nejmilostivějšího v tom vůle a nejmilostivější rozkaz jest, aby Voldřich z Štaufenberku hejtman, nyní v arrestu Nového města Pražského pozůstávající a již ad perpetuos carceres kondemnirovaný, nemoha do Klacka pro morní nakažení*) tam až posavad trva-

jící dodán býti, odtud vyzdvižen a tu na zámku Zbirovském JMCé panství, na ten čas pod správu vaši svěřeného, v obzvláštním místě, tak aby s bratrem svým nejvyšším odtud ze Štaufenberku žádné korrespondencí jmíti nemohl, dobře nápodobně také vartou opatřen byl. I ačkoliv sice v té případnosti ke dvoru JMCé jistou správu činíme, nicméně však týmž jménem a na místě JMCé vám poroučíme, abyšte mezitím ihned ještě jedno místo bezpečné v témž JMCé zámku Zbirovském, kde by nadřečený hejtman z Štaufenberku v bezpečném arrestu zůstávati mohl, obrati, takové dle uznalé potřeby spraviti a upevniti a kdyby tak koliv opáčený arrestant sem dodán byl, jej přijíti a jak osobu jeho obyčejnou stravou a vychováním spůsobem na bratra jeho nejvyššího nařízeným, tak i vartu při něm zanechanou takovou adjutou od chleba a piva, jako jinším muesquetirům tu předešle k vartě postaveným vysazena jest, opatřiti, též, kdy tam dodán bude, toho nám na JMCé královskou komoru českou správu svou učiniti nepominuli, vědouce, že na tom milostivá JMCé vůle naplněna bude. Dán v Domažlicích 13 Decembris Ao. 1680. — N. N. JMti římského císaře, uherského a českého krále vicepresident a rady zřízené komory v království českém.

*) Z téže příčiny nebyl tam do vězení dán již nejvyšší Jan ze Štaufenberka, jak táž komora česká v listě svém ze dne 6 října 1680 témuž hejtmanu oznámila. - O řádění moru v Čechách r. 1680 poznamenal nejmenovaný spisovatel Jesuita knihy »Liber rerum memorabilium dominii Libeschitz, Auschae, Cztinowes et Pokraticz« na str. 292 až 296 toto:

»Post hanc foedam rusticorum et subditorum conspirationem, severam commissariorum executionem ac tandem integram compositionem secuta est Pragae et in plurimis Boemiae locis et territoriis terribilis pestis, quae contagio tam plurimos nostros Pragae quam alibi corripuit. Pragae quod nostri tuti non essent in collegio, dispersi per omnia bona nostra sunt et huc Libeschitium primum Patres ac physici et logici statim mense Iunio advenerunt, studia continuarunt et de more examinati sunt mense Augusto. — — Venerat huc praeterea, ut se pro pestiferore [sic] exponeret, P. Martinus Langer quarti anni theologus, sed quia pestem, quam huc secum Tuchomeritio tulerat, tribus solum diebus in Choblicz mansit, mortuus est, in hoc obsequio charitatis in horto Chobliczensi tuguriolo sibi ante mortem destinato et constituto optimus optimus inficit et charitatis omnis, ut qui in vivis nullum laedere volebat, sic neque a morte sua ut quisquam in praedio aut cubiculo inficeretur et malum contraheret, separatus ab omnibus mori voluit. Sepultus est in agro ecclesiae ad crucem sub ovili Libeschicensi, ubi complures alii ex pago Kuttendorf eodem malo infecti in Domino quiescunt. — Cessavit ea pestis ad ingentia frigora Decembris eiusdem anni 1680, ut R. P. rector Pragensis et suos Libeschicenses et Gistorpenses 2, 3, 4a Januarii 1681 Pragam revocaverit et Kuttendorfenses praevia a d. parocho Aloysio Sommer disposita processione et gratiarum actione Deo praestanda solenniter et processionaliter Libeschitium ducta in templo iterum comparuerint et se suosque restites commendaverint cum pleno ingressus jure ad templum.«

Za horlivé služby, které zvláště za doby moru konal: »in gnädigster Erwägung — seiner — absonderlich auch bey dero anno 1680 undt 1681 grassirten schwehren Contagion und zugleich bey der damahlen in dem Leutmeritzer Craiss sich ereigneter nachdencklichen Zusammenrottirung und Vergatterung der aufrührischen Underthanen,

umb selbe wieder zu dem obrigkeitlichen Gehorsamb zu bequemen, unterthänigst gelaisteten treu eifrigsten Diensten«, byl Jiří Rudolf Schittler 18 června 1693 povýšen dědičně do stavu šlechtického s přídomkem »z Schittlersberka«. (Registra královská olivové barvy 1692—1704 sig. 4 T 1 fol. 52.)

142.

1681 d. 8 ledna v Linci. — Císař Leopold vyzdvihuje »z ohledu té jak v městech Pražských tak také v krajích den po dni pomíjející morní rány to až posavad trvalé justitium aneb zastavení práv« a právům zase předešlý běh propouští. (Registra nová pomorančová atd. sig. T 4 fol. 310.)

143.

1681 d 11 ledna v Uničově. — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, že sv. tříkrálový jarmark již držeti zamýšlí a že na něj připustí obchodníky, budou-li se moci vykázati úřadním zdravotním vysvědčením, vyjímaje židy.

144.

1681 d. 21 ledna v Litovli. — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, že, poněvadž nákazy morové již ubývá, jarmark na den Obrácení sv. Pavla konati se bude, že však každý příchozí hodnověrným zdravotním vysvědčením opatřen býti musí; židé však že nebudou ještě vůbec připuštěni.

145.

1681 d. 23 ledna na hradě Pražském. — Místodržící kr. č. vyzývají nejv. hofmistra hr. Viléma Albrechta Krakovského z Kolovrat, aby dle cís. rozhodnutí ze dne 8 ledna t. r. soud komorní činnost svou opět zahájil.*) (Registra nová pomorančová atd. sig. T 4 fol. 309.)

*) Soud komorní zahájil pravidelnou svou činnost až dne 21 dubna t. r, jak jest patrno též z manuálu téhož soudu sig. 2 L 1, kde písař poznamenal: »Terminové sv. Bartoloměje, sv. Martina leta 1680, jako i termin Obrácení sv. Pavla na víru 1681 nebyli držáni pro trvající ránu morovou. Termin Svátostí téhož leta 1681: Leta Páně 1681, 21 Aprilis po truchlivé porobě rány morové a celoročním nedržení soudu zasednut a držen JMCé a Ké slavný soud komorní v království českém.«

146.

1681 d. 23 ledna na hradě Pražském. — Místodržící kr. č. nařizují úředníkům pražským menším desk zemských, poněvadž »za příčinou té jak v těchto královských městech Pražských tak i v kraji den po dni pomíjející boží rány morní« práva běh svůj berou, aby oznámili advokátům a prokuratorům, že se jim k obnovení pří šestinedělní termin povoluje. (Registra nová pomorančová atd. sig. T 4 fol. 311).

147.

1681 d. 24 ledna v Mikulově. — Rada městská oznamuje radě města Třebové Moravské, poněvadž nákaza morová u nich úplně vymizela, trhy týdenní že již se konají a jarmark hromniční, k němuž zvou, držán bude.

148.

1681 d. 7 února v Brně. — Vládní nařízení, aby po zaniknutí morové nákazy židé do měst na řádné pasy pouštěni byli.

Edler und Gestrenger! Welchergestaldt bey dem königl. Ambt der Landeshauptmannschaft die N. N. jüdische Landteltisten in diesem Marggrafthum Mähren, damit denen Juden der freye Einlass sowohl in die königliche alss andere Herrenstädte gleich wie vorhin erlaubet werden möchte, weillen nunmehr vermittelst der Gnade Gottes die leydige Seuche hierlandes allerorthen aufgehört hette, eingekommen seyndt, das zeiget der Einschluss mit Mehrern.*)

Wann nun das königl. Ambt diesem Petito zue deferiren sich entschlossen hat, als wirdt solches dem Herrn zuer Nachricht hiemit insinuiret mit Verordnung, in seinem anvertrauten Creiss dem Herkommen nach kund zue machen, damit sie Juden (jedoch ausser der Nicolspurger, Godinger undt Ungrischbroder, wegen welcher drey Oerther, ob und seit wan die alda inficirt geweste jüdische Wohnungen ausgesaubert, auch die nach denen pestiferis verbliebene Kleyder, Lein-, Bethgewandt und dergleichen Mobilien verbrennet worden, gedachte Landeltisten diesorts vorhero dociren sollen) auf Vorzeigung ordentlicher Pässe von ihren Obrigkeiten oder Gerichten allenthalben ungehindert wie vorhin eingelassen, denenselben aber der Handel mit alten Kleydern und derley verdächtigen Sachen unter scharfer Straf ernstlich verboten werde. — Decretum in tribunali regio Brunnae 7 Februarii anno 1681.

An Herrn Creisshauptmann Olmützer Creisses Goldensteiner und Triebaüer Viertels in Mähren.

*) Nezachoval se.

149.

1681 d. 22 února v Lanškrouně. — Hejtman panství G. V. Schöneich oznamuje radě města Třebové Moravské, že sice ještě ve 3 obcích stopy nákazy se objevily, jinak však že celé město i panství úplně jest nákazy prosté, tak že již lidé na pátý týden volně se pohybovati mohou a od krajského úřadu chrudimského patenty veřejně ohlášeno bylo, že obyvatelé panství Lanškrounského po celém království bez zdravotních pasů procházeti smějí; doufá proto, že ani rada městská více obtíží dělati nebude a obchodníky z panství bez zdravotních pasů na příští jarmark připustí.

150.

1681 d. 27 února v Jevíčku. — Bedřich Ladislav Žalkovský z Žalkovic žádá radu města Třebové Moravské, aby židy z Jevíčka na jarmark připustila, poněvadž zboží jejich jen ze zdravých krajin, z Přísečnice a Kroměříže, pochází, též domy jejich důkladně vyčištěny a všecky podezřelé věci z nich spáleny jsou; poněvadž již všude volný obchod se jim povoluje a nikdo posud na jarmarcích od nich se nenakazil, doufá, že na příští jarmark se zdravotními pasy již připuštěni budou.

151.

1681 d. 28 února v Biskupicích. — Krajský úřad nařizuje radě města M. Třebové, aby nyní, když nákaza již pominula, židům z Jevíčka obchod v městě provozovati nezbraňovali.

Ehrnveste, ehrsambe vndt wohlweise! Nachdeme vermittels der Gnade Gottes von geraumer Zeit hero alhier in Marggr. Mähren allenthalben die leidige Seüche aufgehöret, ist ein hochlöbl. königliches Ambt der Landeshaubtmanschaft auf gehorsambl. Anhalten N. N. Landteltisten der hier Landes befündlicher Judenschafft bewogen worden hiebey kommendes königliches Ambtsdecretum ihnen gnädig zue ertheilen, krafft welchen weiter denen Juden (ausser der Nicolspurger, Gödinger vndt Ungrischbroder) auf Vorzeigung ordentlicher Passe der freye Handl vndt Wandl gestattet werden solle. Als wirdt vom tragenden königl. Ambt der Creisshauptmanschaft bey denen Herren verordnet deme conform sich zue verhalten vndt denen Jewitschern Juden ins Künfftige den freyen Einlass, Handl vndt Wandl nicht zue verwehren. Geben Biskupitz den 28 Febr. Ao. 1681. — Der röm. kay. May. Rath, Landtrechts Beysitzer vndt königl. Hauptman des Ollmützer Creisses im Marggr. Mähren. Sig. Leop. Sak von Bohuniowitz.

Denen erhnvesten, ehrsamben vndt wohlweisen Herren N. N. Burgermeister vndt Rath der fürstl. Lichtenstein. Stadt Mährisch Triebaw zu Handen. Triebau.

152.

1705 d. 2 února v Brně. — Zemské hejtmanství ustanovuje podrobná pravidla, jež v době morové nákazy v markrabství Moravském zachovati dlužno. (K. k. Rescripta V. 413—484.)

Infectionsordnung de d. Brünn den 2 Februarii 1705 für das Marggrafthum Mähren.

Demnach zu eines jeden Orts Obrigkeit Amt und Pflicht fürnehmlich gehöret, wie alle Zeit also insonderheit bei sich ereignenden giftigen und gefährlichen Seuchen und Krankheiten bevorab der Pestilenz alle Menschen mögliche Vorsicht und Wachsamkeit fürzukehren, das sich nahende Übel abzuhalten und das eingerissene zu stillen, als soll selbte ihr angelegen sein lassen:

1 Benachbarte Orthe durch Schreiben zu wahrnigen, wann ein vorhin unbewuster Orth angesteket und verdächtig worden.

2. Hievon auch das hochlöbl. königl. Amt der Landeshauptmanschaft benachrichtigen und, wie die Anstalt gemachet, relationes einschiken.

3. Fleissige Kundschaft pflegen, was in oder ausser der Landeshauptmanschaft für Orthe inficiret seynd, und solche Orthe in locis publicis zu jedermanns Warnigung ausschreiben und mit denenselben alle Correspondenz verbieten, also dass Niemand dahin reyssen, ja auch ausser äusserster Noth dahin nicht Briefe schiken oder von danen empfangen solle.

4. Alle Wege von der Kayserstrasse und den offentlichen ordentlichen Weg zum Thor verbieten, massen auch jeder Obrigkeit freystehen soll zu Erspahrung vieler Wachen und Unkosten etliche Strassen zusammenzuziehen und etliche Thore zu sperren

5. Soll jede Obrigkeit unbeschadet der Gränitz Wachen, welche am allerschärfesten zu halten seynd, das Übel vom ganzen Lande abzuhalten, in seiner Jurisdiction noch für ihren Vorstädten jeden Thors und für denen aüssersten Felber Zaunenplanken aufzurichten und gewisse Ziehle, wo alle Ankommenden ihre Kundschaften ablegen müssen, auch Wache und examinatores dahin bestellen, welche die aus inficirten Orthen Kommenden simpliciter abweissen, die zweifelhafte Pässe aber an ihre vorgesezte Obern verschiken, wie auch

6. gewisse Häusser zur Quarantaine besonders auf denen Landesgräntzen aufgerichtet,

7. jedoch nur die verdächtigen Ausländer in solche Gräntzquarantainhäusser, nicht aber in dieselbige, welche jeder Orth mitten im Lande, wann darinnen die Contagion einreisset, aufzurichten hat, gelassen, sondern sich ausser denen Landesgränzen zu verfügen genöthiget werden sollen.

8. Die aus inficirten Orthen kommen, seynd schlechterdings von allen Quarantainhäussern auszuschliessen; die aus suspecten aber zur Quarantaine zu lassen. Also

9. nur einzulassen, die genugsame Zeugnuss bringen, dass sie aus sicheren Orthen kommen; in welchen Zeugnüssen

10. alle unbekannte Persohnen von Alter, Statur, Haaren, Nase, Augen und Kleydungen beschrieben seyn sollen; wann aber

11. an solchen Pässen einiger Mangel sich ereignet, oder zwischen dem gesunden Orth etwann verdächtige seynd, soll der Ankommende zu einem körperlichen Eyd angehalten werden, dass er in 40 Tägen zuruk an keinem inficirten Orth gewesen.

12. Sollen keine Kleyder, Leinwand, Better, Pelzwerk, Tücher, Wolle, Zeüge ins Land, weniger in Städte gelassen werden, die aus inficirten oder verdächtigen Orthen kommen, sondern diese Sachen an der Gräntze zurukgeschiket; wann sie aber tief im Lande, entweder in freyer Luft oder in von menschlichen Commercio entlegenen Orthen bis zu ausgehaltener Quarantaine niedergeleget werden.

13. Die Quarantaine solle, so viel möglich, von Städten und Dörfern entfernet gehalten.

14. In dem Orth, wo die Quarantaine gehalten wird, aber keine Menschen aufgenohmen werden, die schon würklich und verdächtig krank seynd. Sondern diese sollen

15. ins Lazareth oder in Mangel dessen in absonderen Krankenhäussern oder Hütten, auf welche jede Obrigkeit und Herrschaft zeitlich, und sobald sich in der Nachbarschaft etwas anfälliges witteret, bedacht seyn soll, verwiessen werden, damit Niemand aus Noth umkomme.

16. Soll Gässen und Häusser sauber zu halten möglichste Anstalt gemachet.

17. Kein Bettler an einem Orth, der nicht in selbiger Stadt oder Pfarretey gebohren oder erzogen, geduldet, sondern die starken auf die Schanze und zu anderen Communarbeiten gebrauchet, die ausländischen ausser Landes geführet, denen geduldeten aber ein gewisse Zeugnuss zu ihrer Legitimation gegeben werden.

18. Wann aber die Pest an einem Orth würklich einreisset, soll gar kein Bettler geduldet, weniger einem in ein Hauss zu gehen oder jemandem auf der Strassen nahe auf den Halss zu tretten, sondern die presshafte Bettlere in entlegene Hütten verschaffet, die starken herumstreichenden Bettlere und Landstörzere an Pranger gestellet, und wann sie wieder kommen, mit Ruthen ausgestrichen; wie auch die geduldeten Bettlere, wann sie sich unbescheiden hielten, in Häusser und Zimmer eindringen, oder sonst wider die Ordnung sündigten, nach Beschaffenheit der Umstände,

19. wie auch die, welche unnütze Bettler haussen oder gehen, bestrafet werden.

20. Soll jede Obrigkeit und Herrschaft bey sich näherender Pest alsofort darob seyn, dass auf allen Fall in Städten, wo mehr als eine Pfarr ist, für suspecte und inficirte Persohnen absondere Beichtvätter auserlesen und bestellet, in Städten und Dörfern aber, wo nur ein Geistlicher ist, bey der Infection der ordentliche Pfarrer einen Caplan oder Substitutum anzunehmen angehalten, und keinem Geistlichen, wann er es schon thuen wolte, zugleich Gesunde und Inficirte zu versorgen gestattet werden. Weigerte sich dessen ein oder anderer Parochus ordinarius und er keinen selbst zum Gehilfen erkiesen wolte, soll solches die Obrigkeit jedenorths, ungeachtet selbte das ordinarium jus patronatus nicht hätte, in hac flagrante necessitate selbst thuen und diesem von denen decimis, oblationibus und anderen Einkünften des ordinarii ein Auskommentliches zuschlagen.

21. Soll jede Obrigkeit bey Zeiten und noch vor Einreissug der etwan besorglichen Pest, die am selbigen Orth befindliche Medicos, Barbierer oder andere Wundarzte in Angelobnuss nehmen, dass sie auf allen Fall von dannen, wo sie vorhero ihr gutes genossen und also aus christlicher Liebe und politischer Ursache als ein Glied den gemeinen Leib nicht deseriren können, nicht verruken, sondern sich fernerer obrigkeitlichen Instruktion gemäss verhalten, die Chyrurgi auch benötigter Gesellen und Gesinds zeitlich versicheren sollen es wäre dann, dass an einem Orth von solchen Persohnen ein Überfluss, in de Nachbarschaft aber ein Mangel wäre, da dann ein oder andere, jedoch nicht ,anders als mit expresser Erlaubnuss der Obrigkeit und auf vorbeschriebene Bedingnuss, seine Wohnung zu andern nicht ganzlich verwehret werden könnte.

22. Demnach auch wie in allen, also auch dieser Persohnen halber, genaueste Vorsicht zu haben, dass die Infection weder durch Transportirung und Disseminirung des Gifts, noch auch durch Impression der Forchtsamen, welche für denen zu Inficirten gehenden Persohnen insgemein Abscheu haben, nicht vergrösseret werde, so sollen in grossen Städten, wo es genugsame Medicos und Chyrurgos gebet, für das Lazareth, wo die würklich inficirte Persohnen seynd, ein besonderer Medicus und Chyrurgus pestilentiarius, für die Hospitalien und Quarantainhäusser gleichergestalt ein absonderlicher, dan ferner für die inficirten Persohnen in ihren eigenen Häussern drey, zwey oder einer bestellet, und wie diese sich der gesunden Curen als die andere der inficirten oder verdächtigen Persohnen zu enthalten bey grosser Strafe auferleget, und ferner nach Beschafenheit des Orths, der Zeit und der Krankheit mit dienlicher In-

struction versehen, wie nicht weniger von jeder Obrigkeit denen Pestilentiariis bey denen Lazarethen eine jährliche oder monatliche Bestallung gemachet, denen aber, welche in Privathäussern Verdächtige oder Inficirte curiren, von jedem Gang, da Arzt oder Chyrurgus eine inficirte Persohn besuchet, zur Recompens bekommen solle, ein gewisser Aussatz gemachet werden, womit nicht ein Jeder sie, insonderheit die Unvermögenden, nach Belieben übersezen könne.

23. Zu kleinen Städten aber, wo nur ein Medicus, ein Barbierer oder Baader befindlich, würde wohl nur einer von diesen lezteren für die verdächtigen oder inficirten Leute bestellet, und dass dieser mit dem Medico vorsichtig correspondire und über der Beschaffenheit der Krankheit und Cur seines Raths pflegen solle, angehalten werden müssen, welche aber der Medicus selbst will, oder da es die Obrigkeit selbst so anordnete, die Inficirten besuchen würde, dieser sodann sich der Instruction anderer Pestilentiariorum zu unterwerfen haben.

24 Wo aber gar kein Medicus sondern nur ein Barbierer oder Baader ist, soll die Obrigkeit ihn anhalten ihme bei Zeiten einen tauglichen Gesellen zu verschaffen, der ihn bey denen Gesunden vertrette, jedoch von Meister abgesondert wohne, er aber selbst den Inficirten abwarte und von benachbarten Städten die verordneten Praeservativ- und Heilungsmitteln vorschreibe.

25. Auf denen Dörfern, wo auch weder Barbierer noch Baader seynd, sollen die Herrschaften sich in Zeiten umthuen, wie sie aus benachbarten Städten auf den Nothfall Medicos und Wundärzte haben können, fürnehmlich aber nicht nur für sich, sondern auch für ihre Unterthanen, darfür die Vermögenden Zahlung zu thuen schuldig seynd, vermöge des consilii medici die zur Praeservation und Cur ausgesezte Arzneyen bringen lassen; zu Dörfern aber, wo die Herrschaften weit entfernet seynd, sollen die Amtleute oder die Richter, Burgermeister und Geschwohrne solche Vorsorge thuen.

26. Soll jede Obrigkeit ohne Zeitverlierung denen Apothekern, Materialisten, Citronenkrämern ernstlich injungiren, dass sie ihre Officinen, Gewölbe und Kramen mit genugsamen bey der Contagion benöthigten simplicibus und andern Medicamentis, wie auch zu auskommentlicher Nothdurft in Pestzeiten hoch benöthigter Citronen, Granatäpfeln, Limonien, Capern und anderen Materialien versehen.

27. Nachdeme auch inficirte Örther insgemein an der Zufuhr Noth leyden, soll durchgehends allen Würthen bey gewisser Strafe anbefohlen werden sich mit Victualien und haüsslichen Arzneymitteln zu versehen, auch auf allen Fall vorsinnen, wie bey einreissender Pest gleichwohl die Zufuhr frischer Sachen und Victualien nicht gar nachbleiben möge.

28. Weil jede Obrigkeit nicht collegialiter alle und jede Anstalten ohne aüsserster Gefahr anordnen, alle Glieder derselben auch nicht unzertrennlich Tag und Nacht beysammen bleiben können, und bey so bekümmenden Infectionszeiten vieles ohne Cunctation resolviret, befohlen und exequiret werden muss, so sollen insonderheit in grösseren Städten entweder aus denen Rathscollegiis oder aus der Burgerschaft vier, drey oder zwey vernünftige, vorsichtige und glimpfliche Leute zu Gesundheitsdirektoren constituiret und ihnen gewisse Creysse der Stadt assigniret werden, dass bey ihnen die Medici, Chyrurgi, Gassenmeister, Hospitäl-, Lazarethvorstehere, Todenträger, Todengräber, Reiniger und andere Persohnen alle vorfallende Noth durch gehörige Mittelspersohnen zu jeder Zeit anbringen und von selben Ordres und Nachricht erlangen können.

29. Gleichergestalt sollen in allen Orthen gewisse Inspectores über die Wachen bestellet werden und welche die Pässe deren, so einzulassen zur

Quarantaine oder gar zuruckzuweisen sind, wohl examiniren, massen dann jede Obrigkeit sonderlich deren an Pässen des Landes gehörigen Orthen darfür stehen, Red und Antwort geben sollen, die aus fremden Orthen kommende Leute ohne Pass oder die nicht taugliche Pässe haben, nicht passiren lassen, dannenhero dann die benachbarten Obrigkeiten, welche dieses wahrnehmen, solche unvorsichtige Einlassung dem hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft alsofort notificiren sollen.

30. Womit denen inficirten oder versperrten Persohnen die Macht einen letzten Willen zu machen nicht benohmen werde, sich aber gleichwohl nicht thuen lasset, dass zu Verfertigung der Testament und letzten Willen viele Leute versammelt werden, soll jede Obrigkeit einen Mann bonae famae, guten Verstandes und unerschrokenen Gemüths zum Notario bestellen und vereyden, welcher die letzten Willen solcher Persohnen mit gezimmender Vorsicht vernehme und aufzeichne, welche alsso dann gültig seyn sollen, wann nur neben dem Notario ein anderer Zeug den Testirenden gesehen und gehöret, es seye gleich der Beichtvater, der Medicus, Chyrurgus oder ein anderer Mann, welcher aber nach der Zeit gleichfalls einen Eyd darüber ablegen soll. Im Fall aber ein oder anderer Orth ratione des zur Zeit der Pest gemachten letzten Willens ein ander absonderliches Recht hätte, soll selbten hierdurch nichts benohmen seyn.

31. Gleichergestalt ist dem ordentlichen Gerichts- oder Frohnboten, welcher denen Inventuren beywohnet, ein anderer zu substituiren, welcher in denen inficirten Häussern die Mobilien fleissig aufschreiben, die denen Reinigern zu sauberen anvertrauet worden.

32. Sollen über die an jeden Orth ordentlich hierzu gestellte Leute gewisse Träger für die verdächtigen, andere für die inficirten Persohnen, andere für die inficirten Leichen bey dem Lazareth und denen Privathäussern, wie auch die ordentliche Todengräber absondere bey dem Lazareth und für andere an der Infection verstorbene Leute auf gemeine Unkosten des Orths bestellet, auch diesen und allen anderen Persohnen, welche mit Inficirten und deren Leichen unvermeidlich umgehen müssen, entlegene und abgesonderte Wohnungen verschaffet, und

33. denen in Lazareth gestorbenen nahe dabey, denen in Privathäussern inficirten Persohnen aber soviel möglich ein besonderes Begräbnussorth ausser der Stadt bestimmet werden.

34. Sollen alle diese Unkosten zu Salvirung der Beamten und Bedienten ex publico aerario jeden Orths, als dessen Wohlfahrt hierdurch conserviret wird, hergegeben werden, also dass die Obrigkeiten und Herrschaften solches nicht allein nicht hinderen, sondern auch die Inwohnere und Unterthanen zum Beitrag anhalten.

35. Was für Vnkosten auf inficirte Leute, dero Cur oder Begräbnuss gehen sollen, sie selbst oder ihre Erbschaft, wann so viel vorhanden, erstatten, wo aber nicht, muss es die Obrigkeit von der Gemeinde eintreiben.

36. Sollen gewisse Persohnen bestellet und vereydet werden, welche die verdächtigen Haüsser mit einem einfachen Creutz, die gewiss inficirten aber mit einem doppelten Creutz zeichnen, beede auch, auf dass Niemand in 40 Tagen herauskomme, verschliessen und

37. gewisse vereydete Wartere, welche alle Tage zweymahl um gewisse Stunden sich für das Hauss finden, aus denen obern Fenstern der Einwohner Zustand und Verlangen vernehmen und ihnen die bedürftige Nothdurft vorsichtig und nach ertheilten Instruction zubringen.

38. An denen Orthen, wo kein Lazareth ist, soll ein von anderen abgesonderter geraumer Platz bei sich ereignender oder nur näherender Infection darzu, wie auch zu Haltung der Quarantainen deren, die in Lazareth gewesen, aus anderen verdächtigen Orthen kommen, in Zeiten bereitet, wie ingleichen

39. auch bey denen Orthen, wo Lazareth sind, für des Lazareths Beichtvatter und andere Bediente nahe an dem Lazareth Wohnungen und Hütten aufgebauet werden.

40. Wann in einer Stadt die Pest sich zeiget oder in der Nachbarschaft 3 Meilen darvon, soll die Obrigkeit bey Verlust solcher Gerechtigkeit kein Jahrmarkt, noch auch Wochenmärkte, Kirchtäge oder Kirmesse halten, sondern verrufen lassen; die Victualien, Holz und dergleichen aber, welche unmöglich zu entbehren seynd und aus solcher verdächtigen Gegend kommen, sollen soviel möglich vor der Stadt gekaufet, bey einem gemachten Feuer abgeladen und vermöge der Instruction des Marktmeisters mit grosser Vorsicht in die Stadt gebracht, und da einige verkaufende Leute in die Stadt zu lassen seynd, selbte nach solcher Ordnung reguliret.

41. Bey einressender Pest in Wein- und Bierhäussern und am wenigsten bey Brandwein einige Gäste ausser fremden und reisenden Persohnen zu sitzen verstattet, sondern von jedem Einwohner Wein und Bier nach Haus geholet werden.

42. Zu Kindtaufen sollen bey einreissender Pest Niemand als drei Pathen, zu Hochzeiten vornehmer Leute ohne Braütigam und Braut nur zwölf, zu gemeinen nur sechs Persohnen, und zwar von derer Gesundheit man versicheret ist, gezogen werden.

43. Soll weder geistliche noch weltliche Obrigkeit, sobald sich nur an einem Orth die Pest merken lasset, einige Kirch- oder Wahlfahrten, noch auch einige Processiones verstatten, so lang bis man im ganzen Land von keiner Infection mehr höret.

44. Obwohlen der allgemeine Gottesdienst in Kirchen, auch wann etlichermassen die Pest sich weitert, jedoch mit besonderer Vorsicht zu üben ist, so soll doch, wann die Pest überhandnehmet, selbter aufgehoben oder nur zum Theil, so viel sich thuen lasset, von denen Geistlichen und Kirchenbedienten abgewartet werden, worzu keine andere Leute einzulassen seynd als die, welche ihre besondere Andacht verrichten und communiciren wollen.

45. Soll die Obrigkeit in keinem Haus weltliche Music oder Spilleute, weniger einige Täntze verstatten, alle darwieder handlende aber exemplarisch bestrafen.

46. Soll die Obrigkeit bey währender wie auch nach aufgehörter Pest keinem Inwohner oder Fremden, fürnemlich aber keinem Juden auf dem Markt, Gässen, Häussern oder dem Tändelmarkt heimlich oder offentlich einige alte Kleider, Haderlumpen, Better, Leingewand oder sonst dergleichen bey schwehrer Strafe verkaufen lassen, wann nicht von der Obrigkeit oder dem Gesundheitsdirectori genugsam dargethan worden, dass selbte entweder an keinem inficirten Orth gewest, oder von dem ordentlichen Reiniger, weilen denen Proprietariis die Reinigung ohne Gefahr nicht erlaubet werden kann, gesäuberet worden. Nach welchem Beweis die versicherten Stücke von dem Gesundheitsdirektore besieglt und feilgeboten, die unbesiegelte aber weggenohmen, und die Feilhabere noch darzu exemplarisch bestrafet werden sollen.

47. Wann die Infection nachgelassen, solle in allen Orthen schriftlich durch Patenten und durch Ausrufung publiciret werden, dass, wer einen Orth, darinnen ein Kranker gelegen oder einige Mobilien, die jemahls auch nur $^1/_4$ Stund in verdächtigen Orthen gewest, wisse, solche bey Lebensstrafe an-

deuten solle, damit sie gereiniget, nicht aber durch denselben Verhaltung oder Untersuchung die Infection wieder aufs Neue erreget werden möge.

48. Keine Obrigkeit soll keinem Fremden, der nicht zum wenigsten 14 Tag sich am selbigen Orth aufgehalten oder seine Ankunft aus gesunden Orthen genugsam erwiesen hat, einen Pass ertheilen.

49. Soll jede geistliche und weltliche Obrigkeit wider die Violirer dieser Ordnung, als welche nicht nur allein ihr eigenes Leben liederlich in Wind schlagen, sondern dardurch ihren Nebenchristen, ja das ganze gemeine Weesen in äusserste Gefahr sezen, mit der grössten Schärfe verfahren, massen dann bey solchen Zeiten alle peinliche Rechte exasperiret, die exemptiones personarum quomodocumque privilegiatarum, also auch alle declinationes fori, noch auch andere apices juris nicht attendiret werden dörften, sondern jede Obrigkeit de simplici et plano sola veritate inspecta summarissime verfahren und gedenken muss, dass das allgemeine Heyl das oberste Gesetze seye.

50. Sollen die Straffen nach Beschaffenheit des Vorsatzes, des daraus erwachsenden Schadens und anderer Umständen auf Leib und Lebensstraffe, ewige Landesverweisung und Verlust der Ehre extendiret werden.

51. Und weilen unmöglich, dass alle Occurrentien vorgesehen, also darauf heilsame Ordnungen nicht gerichtet werden können, so wird jede Obrigkeit bey ihrem Christenthum, bey ihrer Pflicht gegen der höchsten Obrigkeit und die ihnen anvertraute Gemeinde erinnert, dass sie in allem glimpflich und vorsichtig verfahren, auch sich weder Mühe noch Unkosten gereuen lassen solle, womit dieses Übel von jedem Orth durch genugsame Cauteln abgewendet, dem sich ereignenden bey Zeiten begegnet, dem eingerissenen aber gesteuert und also die allgemeine Depopulation und Landesruin verhütet werden möge; worzu dann am allermeisten dienen wird, wann die Obrigkeiten selbst gottesförchtig, eingezogen, nüchtern und keusch leben, in allem wachsam, vorsichtig und behutsam verfahren, wie auch von den benachbarten Orthen guter Anstalt Nachricht einziehen werden.

52. Daferne aber in ein oder andern Orth bereits gewisse Verfassung und gute Ordnung vorhanden wäre, sollen selbte hiermit nicht aufgehoben, auch nach Gelegenheit ein und andern Orths diese Ordnung zu verbesseren Niemanden verwehret seyn, wann nur selbtes practicirlich ist und zur Sicherheit desselben Orths gereichet.

Gesundheits-Directoren.

1. Soll ein jeder Gesundheitsdirector diess sein anvertrautes Amt allen anderen Verrichtungen vorziehen, die ihme untergebene Persohnen zu fleissiger Vornehmung ihrer Diensten ernstlich ermahnen.

2. Von denen Gassenmeistern und anderen Persohnen den Zustand der Stadt und Infection, fürnehmlich aber in seinem Creyse genau erkundigen und vorsinnen, wie aller Unordnung, Unterschleif und Übel bey Zeiten begegnet, unnöthiger Argwohn und Schreken verhütet und insonderheit jedermänniglich diese Infectionsordnung bestmöglichst beobachtet werden möge.

3. Soll er alle 3 Tage der Obrigkeit eines jeden Orths von dem, was in dieser Zeit merkwürdiges vorgefallen oder von ihm verordnet worden, berichten, auch im Sachen von grosser Wichtigkeit, welche er ihm selbst ohne Gefahr und Praejudiz nicht zu exequiren getrauet, und nur soviel Verzug leyden, alsobald der Obrigkeit oder zum wenigsten des primarii consulis Meinung darüber einholen.

4. Sobald ihm ein Würth, Beichtvatter, Medicus oder Gassenmeister notificiret, dass in einem Hauss ein Kranker seye, soll er den ihm untergebenen Chyrurgum befehligen in selbtes Hauss zu gehen, den Kranken zu recognosciren und ihm hiervon schriftlichen Bericht thuen lassen.

5. Soll er erkennen und verordnen, welche Persohnen ins Hospital oder ins Lazareth zu bringen, und von denen Almosenherren mit dem unterschiedenen Zeichen betheilet, oder welche in denen Privathäussern, wann sie der Haussvatter oder Haussmutter gutwillig darinnen behalten will, gelassen werden sollen.

6. Ehe er aber etwas hierinnen determiniret, soll er von dem Physico, dem der beystehende Chyrurgus hievon Nachricht zu geben schuldig ist, sein Gutachten einholen.

7. Soll er bey sich ereignenden rothen oder schwarzen Petetschen zur Pestzeit eben dergleichen Anstalten machen, als wann an solchen Leuten die rechte Pest sich ereignete.

8. Sobald er vergewisset, dass in einem Hauss eine Persohn mit der Pest inficiret oder urgentes suspiciones vorhanden seynd, soll er die inficirten Kranken Träger [sic] dahinn befehligen lassen, dass sie in selbiges Hauss gehen, und da es der Hausswürth oder Würthin verlangete, selbten nach dem von dem Almosenherrn empfangenen Zeichen, welches von dem Hospitalzeichen unterschieden sein muss, ins Lazareth den geradesten oder bequemmesten Weeg, jedoch soviel möglich unvermerkt, beferderen helfen.

9. Jedoch soll der Director nur in solchen Fällen einem Hausswürth die Freyheit lassen einen inficirten Kranken in seinem Hauss zu behalten, wann er eine geraume Wohnung und genugsamen Platz hat die Inficirten in einen absonderlichen Gemach zu legen und wann seine Wohnung von anderen Einwohnern eben selbigen Hausses separiret ist, also dass diese sich des Inficirten Zimmer nicht näheren und also in Gefahr begeben dörften. Wann aber die Wohnung so enge, dass die übrige gesunde Familia dardurch in Gefahr geriethe, oder auch sonst ein wichtiges Bedenken sich darbey ereignete, ist der inficirte Kranke, auf dessen Condition zugleich vernünftiges Absehen zu sezen ist, auch wider Willen des Hausswürths ins Lazareth zu bringen.

10. Wann die Pest überhandnihmt, sollen zu der Leichenbestattung gewisse Wägen verfertiget,

11. die des Nachts Verstorbenen und in Sarge gelegte Leichen, wann selbte nur möglichst zu bekommen seynd, fruh mit dem Thoraufschluss, die fruh Verstorbenen aber des Mittags, wann die Leute speisen, die Nachmittag Abends mit dem Thorzuschluss in den zur Begräbnuss geordneten Orth geführet, die darzu bestellte Thöre auch was zeitlicher aufgemachet und was längsamer gesperret, an ungeschlossenen und nicht volkreichen Orthen aber die Leichen des Nachts oder bald nach ihrem Tod begraben werden sollen.

12. Es bleibe nun der Inficirte in solchem Hauss oder werde darauf ins Lazareth verschaffet, so soll der Director durch gewisse hierzu bestellte und vereydigte Persohnen das Hauss zuschlagen und nicht eher als nach 40 Tägen, wann indessen darinnen Niemand mehr gestorben oder auch kein Mensch mehr nicht krank ist, solches wieder eröffnen und reinigen lassen.

13. Wann in einem Hauss eine Persohn mit der Pest inficiret ist und sonderlich darinnen bleibet, alle andere Inwohner sich gar gesund befinden und diese etwann Gelegenheit hätten sich in ein sicheres Hauss zu retiriren, soll solches ihnen nicht allein verstattet werden, sondern auch, wann sich etwann ein wichtiges Bedenken ereignete, solche gesunde Persohnen in dem inficirten Orth zu lassen, soll der Director mit Vorbewust der Obrigkeit Macht haben, sie auch wider ihren Willen aus solchen gefährlichen in einen sicheren

Orth zu verschaffen, allwo sie aber eben wie andere verdächtige Leute 40 Tage Quarantain zu machen schuldig sind. Es soll aber

14. der terminus a quo der 40 Täge bey denen Quarantainen von der Zeit an gerechnet werden ratione deren Persohnen, wann sie 40 Täge in keinem verdächtigen Orth gewest, ratione der inficirten Häusser von der Zeit, da darinnen Niemand gestorben oder krank gewest, und also der Gesundheitsdirector

15. ohne Consens der Obrigkeit, welche es aber auch ohne wichtiger Ursache nicht willigen soll, keinen Menschen vor 40 ausgehaltenen Tägen frey erkennen oder ein inficirtes Hauss zur Reinigung öffnen und bewohnen lassen.

16. Darff der Director [Niemanden] von den Zuschlägern, Krankenwartern, wie auch keine Personnen, die in inficirte Häusser oder mit Inficirten umgehen, in sein Hauss kommen lassen, sondern ihre Nachrichten durch einen Bedienten auf der Gasse von ferne vernehmen und alle seine Befehle ihnen schriftlich für sein Hauss legen lassen.

17. Wanngleich in einem inficirten Hauss schon 40 Tag Niemand gestorben oder krank gewesen, soll durch keinen Hausswürth solches zu öfnen oder denen Einwohnern auszugehen, noch auch solch Hauss und Mobilien selbst zu reinigen, sondern er soll es denen von der Obrigkeit darzu bestellten Reinigern verstatten. Nach welcher würklichen Reinigung sodann die Einwohnere, wann inzwischen sich keine neue Krankheit ereignet, den 7 Tag ausgehen und andere gesunde Leute ohne Unterschied einlassen mögen.

18. Soll der Gesundheitsdirector ihme diese Infectionsordnung und sonderlich die Instructiones der ihme untergebenen Bedienten wohl bekannt machen und seine Befehle darnach reguliren, und

19. was hierinnen specialiter zu ordnen unmöglich gewest, mit gutem Bedacht überlegen, in bedenklichen Fällen sich nicht übereylen, in denen, welche keinen Verzug leyden, nichts versaumen, sondern in allen gewissenhaft, wachsam, behutsam und vorsichtig gebahren, wie er es gegen Gott, der Obrigkeit und jedermänniglich zu verantworten getrauet.

Geistliche Beichtvätter.

1. Alle Geistliche sollen in Predigten die Pest als eine göttliche Straffe fürstellen, die Laster ernstlich straffen, sonderlich von Vollerey und Unzucht als zweyen zu der Pest merklich dienenden Lastern die Menschen ab-, hingegen die Leute zu milderer Beytragung der Almosen anmahnen.

2. Wann sie auch jemanden individualiter wissen, der in dergleichen oder anderen Sünden lebet und hiedurch der ganzen Gemeinde den Zorn Gottes auf den Hals ziehet, sollen sie denselben auch privatim und absonderlich hiervon abmahnen, und wann er halsstärrig hierinnen beharret, der weltlichen Obrigkeit anmelden.

3. Sollen die zu verdächtigen und inficirten Persohnen verordnete Geistlichen und ihre Familia sich aller Zusammenkunft und Besuchung gesunder Persohnen enthalten;

4. zum Zeichen einen Staab mit einem Creutz tragen, auf Märkten und Gassen auch das Gedräng des Volks meiden.

5. Der zum Lazareth verordnete Beichtvatter soll in der Nähe beym Lazareth wohnen, alle Morgen des Sommers um 6 Uhr, des Winters um 7 Uhr Früh und Mittags um 4 und 3 Uhr sich aus seiner beym Lazareth habenden Wohnung dahin verfügen und ein auf solchen Zustand gerichtetes Gebet halten. Ausser diesem regularen Gottesdienst soll er

6. sich niemahls von Lazareth ohne grossen Noth weit entfernen, sondern die Kranken öfters besuchen, ihnen vorbeten, sie trösten, zur heiligen Communion erinnern, und wann er zu einem oder dem anderen erforderet wird, willig erscheinen und sein geistliches Amt eifrig verrichten.

7. Wann ein Geistlicher zu einem Kranken erforderet wird, soll er selbigen dem Gesundheitsdirectori notificiren, wann er gleich höret, dass selbter schon angegeben seye.

8. Andere Geistliche aber, welche zum Lazareth oder inficirten Kranken nicht ausdrücklich verordnet seynd, sollen ohne Vorbewust und Einwilligung der weltlichen Obrigkeit, unter was Praetext sie gleich von Kranken erforderet würden, nicht gehen, es wäre dann, dass ein Kranker zu agonisiren anfienge und der zu Inficirten bestellte Geistliche nicht so bald zu haben wäre.

9. Diese sollen auch mit denen Beichtvättern der Inficirten nicht umgehen, noch zu ihnen kommen, es wäre dann, dass sie selbst krank wären und geistlich versorget werden wollten.

Medici, Chyrurg, Apotheker, Barbierer, Baader.

1. Soll keiner nach Publication dieser Ordnung von einem Orth in andere wegziehen ohne ausdrücklichen Consens selbigen Orts Obrigkeit. Wer hierwider handelt, soll nach Erkanntnuss der Obrigkeit eine empfindliche Geldstrafe erlegen und noch darzu 3 Monath in Lazareth oder anderen inficirten Orthen ohne Besoldung dienen.

2. Soll jeder bey Zeiten sich bekümmeren um die Natur, Eingenschaft und Symptomata der in der Nachbarschaft eingerissenen Contagion, auf Praeservativ und Heilungsmitteln bey Zeiten vorsinnen und ihm das dieser Ordnung authoritate publica beygedruckte consilium medicum recommendiret halten.

3. Sollen Apothekere, Materialisten und Citronkrämmer sich noch vor incurrirender Pest mit genugsamen medicamentis, antidotis und insonderheit einem guten Vorrath der in Pestzeiten sehr bedürftigen Citronen, Limonien, Granatäpfeln, Cappern und dergleichen Materialien bey Verlust ihrer Gerechtigkeit versehen, dass auf den Nothfall kein Mangel sich ereigne. Zu dem Ende dann die Physici jeder Stadt

4. alsobald ohne einige Zeitverliehrung die Officinen der Apotheker und Werkstädt der chyrurgorum visitiren, den darinnen befindlichen Mangel fleissig aufmerken und der Obrigkeit zu wissen machen sollen, womit durch diesen Zwang der Abgang bey Zeiten ersezet werde.

5. Soll jeder Medicus oder Chyrurgus mit Besuchung und Curirung der Kranken sich nicht weiter extendiren, als ihm von seiner Obrigkeit das Zihl gestecket ist; und insonderheit

6. sollen die für unverdächtige und uninficirte Persohnen vorbehaltene Medici und Chyrurgi weder der Cur halber oder aus Fürwitz in inficirte Häusser, Hospitalien, am wenigsten ins Lazareth sich begeben oder mit denen daselbsten geordneten Arzten Zusammenkunften halten, noch ohne obrigkeitlicher Concession schriftliche Correspondenz pflegen. Hingegen sollen,

7. die zu den Hospitalien verordnet, auch nur bey denen Hospitalien, die zum Lazareth beym Lazareth und die zu denen Inficirten in Privathäussern und zwahr jeder nur in seinem Creyse bleiben; wie sie denn auch

8. in die inficirten Häusser nicht eher eintretten sollen, als bis sie zuvor authoritate publica gezeichnet worden. Der Eintritt soll auch nur wegen ihrer Amtsverrichtungen geschehen und so sich hierauf weder beym Kranken noch anderen Einwohnern unter anderen Praetext lang aufhalten, weniger sich nieder-

sezen, noch einige Mobilien ohne vermeintlicher Noth einreichen. Jedoch mögen die

9. zu Inficirten bestellten Medici miteinander schriftliche, auch aus wichtigen Ursachen mit Consens der Obrigkeit persöhnliche Conferenz halten und de modo curandi et exstirpandi venenum mit einander correspondiren, darbey aber alle menschmögliche Praecaution gebrauchen, worzu

10. dienen wird, dass alle Aerzte und andere Persohnen, die ihres Amts sich den Kranken näheren müssen, gewichste und eng zugemachte Kleyder tragen, an welchen das Gift nicht so wie am Tuch, Zeug, Leingewand und anderen porosis haften kann.

11. Sollen die zu inficirten Persohnen Geordnete sich und ihre Familia aller Zusammenkunften und des allgemeinen Gottesdienst enthalten und zum Zeichen wie die Geistlichen auf der Gassen Stäbe mit denen Creutzen gebrauchen.

12. Soll nach Grösse und Gelegenheit jedenorths ein Chyrurgus oder ihrer auch mehrere bestellet werden, der, wann ein Kranker von einem Gassenmeister angesaget, nicht aber für einen Inficirten angegeben wird, auf des Gesundheitsdirectoris Befehl selbigen besichtige, und sowohl diesem schriftliche als dem physico loci mündliche Relation hievon erstatte.

13. Nachdeme die Medici oder Chyrurgi zu denen Inficirten bestellet worden, sollen sie ihres anvertrauten Amts als einen göttlichen Berufs zwahr mit möglichster Vorsicht, jedoch ohne Forcht und Kleinmütigkeit abwarten, sich des himmlischen Schuzes getröstend.

14. Die Chyrurgi ihre Instrumenta reinhalten, und die zu Pestsüchtigen gebrauchet, nicht etwann selbst oder durch andere zu Inficirten gebrauchen lassen, und dieses bey Leibesstraff.

15. Wann ein Medicus oder Chyrurgus durch seinen Fleiss bey denen Curen die Eigenschaft der Pest, welchen zu solcher Zeit rothe und schwarze Petetschen gleich zu achten, oder die remedia specifica ergründet, soll er bey Straff des Meyneyds solche seine Erfahrung aus keiner Misgunst verschweigen, sondern dem Gesundheitsdirectori, wie auch anderen curirenden Medicis und Chyrurgis offenbahren, hingegen, wann sein Rath wohl anschlagt, von der Obrigkeit eines dankbahren Recompenses gewärtig seyn.

16. Kein Arzt oder Chyrurgus soll einen Kranken curiren, von dem er entweder nicht gewiss weiss, dass selbter schon beym Gassenmeister und folgends dem Gesundheisdirectore angemeldet seye, oder der zur Cur erforderte, soll den Kranken daselbst selber anmelden lassen.

17. Der zu inficirten Persohnen bestellte Arzt und Chyrurgus soll nicht weniger denen Armen, zu denen er berufen oder von dem Gesundheitsdirectore befehliget wird, abwarten, wessentwegen er ex publico, wann die Inficirten selbst kein Mittel hätten, belohnet werden soll.

18. Sollen die Kranken mit Abweisung ihrer Gebührnuss wider der Obrigkeit Aussatz nicht übersetzen.

19. Alle Medici und Chyrurgi sollen auf den Morgen ihrem Gesundheitsdirectori einen schriftlichen Bericht eingeben, was sie den Tag und Nacht zuvor für Leute besuchet und curiret.

Inspectores der Wache und die Wache.

1. Nachdeme jede Obrigkeit und Herrschaften zu Abhaltung der inficirten Persohnen für denen Vorstädten und Dörffern Wache bestellen, daselbst gewisse Blanken und Zeichen des Stillstehens aufrichten soll, als soll die Wache

vor denen Vorstädten an den ihnen gemachten Schranken sich aufhalten und davon sich nicht entfernen.

2. Allen Ankommenden sine respectu personarum bey dem ausgesezten Zihl still zu halten, auch mit Betrohung des Todschiessens, befehlen.

3. Alle, die nicht ordentliche Strasse sondern querfeld, oder auf verdächtigen Abweegen kommen, simpliciter zuruckweisen, wann sie schon untadelhafte Pässe hätten.

4. Die an dem Zihl niedergelegten Pässe, nachdeme der Niederleger 20 Schritt zuruckgegangen, berauchern, durchsehen, und daferne sie aus inficirten Orthen kommen, schlechterdings zurukweisen; deren aus anderen Orthen Kommenden Pässe alsobald dem, der die Obsicht über die Einlassung hat, bringen und von selbten Befehl erwarten, ob der Ankommende einzulassen oder schlechterdings zuruk oder zur Quarantaine zu verweisen seye.

5. Sollen sie auch ankommende Wägen mit Mobilien vor dem gestekten Zihl so lang zurukhalten, bis die Inspectores die Einlassensordre ertheilen, ob solche zu passiren oder zuruk in die bestimmten Pakhäusser zur Reinigung zu verweisen seynd.

6. Von angestekten Orthen soll kein Schiff, Wagen oder Leute zu einem Orth eingelassen werden, wanngleich dieser Orth schon selbst zum Theil inficiret wäre.

7. Soll mit ihnen kein Mensch reden, ausser die äusserste Wache bey den Planken, welche zum wenigsten 100 Schritt vor dem äussersten Hauss der Vorstadt oder Dorfes ist, und zwahr soll der Wächter zum wenigsten 20 Schritt von dem Fremden entfernet seyn.

8. Soll jede Wache Feuer, Rauchwerk und Essig bey der Hand haben, dass die ankommenden Briefe und Zetteln gerauchert, das Geld aber in Essig gereiniget werden könne.

9. Dann ausser Brieffen und Geld soll kein einig Ding, auch nicht Victualien von fremden inficirten Orthen eingelassen werden, es wäre dann, dass ringsherum das ganze Land inficiret wäre und man also von keinen gesunden Orthen die unentbehrlichen Lebensmitteln haben könnte.

10. Die Wache soll auch keinen Schiffer, Kutscher oder Fuhrmann wegfahren lassen, der nicht derselben seinen Gesundheitszettel vorzeige, wann der Orth nicht inficiret ist.

11. Stehet zwahr, wann die Infection sich anfängt zu witteren, jedem Einwohner frey sich an einen gesunden Orth zu salviren; wann aber an einem Orth die Pest schon überhandgenohmen hat, laufet es wider die christliche Liebe, dass jemand durch zu langsames Flüchten andere gesunde Orthe ansteke; dahero die Wache ohne des Gesundheitsdirectoris Zettel keinen Menschen aus einem inficirten Orth lassen solle.

12. Die aus reinen Orthen Kommenden sollen zwahr von der Wache passiret, ihre Gesundheitspasse vor die Inspection der Wache gebracht und ihre Erkanntnuss erwartet werden.

13. Für die, welche sich von gesunden Orthen nennen, soll ein anderes Zihl, und für die, so aus verdächtigen Orthen kommen, auch ein besonderes aufgerichtet, und wo möglich verhüttet werden, dass sich auch daselbst die aus zwey oder mehreren Orthen ankommende Reisenden nicht untereinander vermengen.

14. Wann fremde Wägen ankommen, welche einzulassen decretiret wird, soll die Wache Befehl ertheilen: 1. dass die Fuhrleute alle Decken, Kotzen, Stroh und andere Umhüllen von Fässern, Kisten, Paquetern und Wägen wegthuen; 2. wann sie einen verdächtigen Orth berühret oder man sonst ihrer nicht gewiss versicheret ist, die Pferde ausgespannet, die Wägen also mit

anderen Leuten und Pferden in die Stadt geführet; 3. wann es nicht verderbliche Waare, etliche Täge an einem geraumen Orth der Stadt in der Luft gelassen werden sollen; 4. wann es die äusserste Noth erforderet, dass auch aus inficirten Orthen Wägen eingenohmen werden müssen, soll das Steinsaltz ganz blos seyn, das andere Saltz in neue Tücher geschüttet, das Öhl in Geschirren, wie auch alle andere Dinge und Gefässe, die das Waschen vertragen, mit Essig abgewaschen, andere aber mit Wachholderbeeren oder andern dem Gift widerstehenden Rauchwerk beraucheret, und von allen Waaren soviel möglich alle Umschläge weggethan, das Vieh vor Stadt vorher in Wasser gebadet oder mit Wasser begossen, die Eyer und alle trockene Sachen auf blosser Erde verkaufet, und was zu Feilkauf stehet, an die Luft geleget und nicht verhüllet, alle entbehrliche Sachen aber, alle Woll, Leingewand etc. zurückgewiesen, die Zuführer auch baldmöglichst fortgeschaffet werden; 5. sollen Ablader und Trager sich auch nicht bey denen Sachen lang aufhalten. Zu Exequirung dieser Regeln soll die Wache den Marktmeister erforderen.

15. Sollen bey einreissender Pest die Victualien nicht ohne Unterschied der Orthen allenthalben, sondern an denen von der Obrigkeit darzu verordneten Plätzen verkaufet werden.

16. Sollen keine Pässe und Gesundheitszeugnisse passiren, worinnen die fürzeigende Persohn, wie sie aussehe, nicht eigentlich beschrieben, oder wann der Pass nach Proposition der Reise zu jung oder zu alt, und an denen mitleren Orthen, wo die Reisenden unvermeidlich zu kommen müssen, nicht unterschrieben worden.

17. Die Wache soll sich Niemanden denen Planken näheren lassen und mit ihren Gewöhr aller Unordnung zu Steuer fertig seyn.

18. Wo die Schildwache stehet, sollen Riemen zu einem Glöcklein hangen, durch den sie den, der das Commando hat, rufen könne, wann Leute zu dem Zihl kommen.

19. Diese Leute soll er mit Nahmen, Alter, Grösse, Gestalt, Orth, ihrer Verrichtung aufschreiben und nebst ihren Pässen dem Commissario oder Wacheinspectori übersenden.

20. Wann jemand mit Gewalt ungeachtet des Zurufens und Abmahnens sich zu weit näherte und durchdringen wollte, soll auf ihn Feuer gegeben werden.

21. Die Wache soll ihr Corp de garde und Aufenthalt rein halten, täglich ausrauchen, sich in Essen und Trinken mässig halten; jedoch ist ihnen der Tabak, dessen Rauch das Gift zertheilet, unverwährt.

22. Wann eine Wache ohne Ordre ihrer Vorgesezten jemanden passiren lasset, soll sie nach Proportion ihres vorsezlichen Verbrechens oder Versehens am Leib und Leben oder sonst exemplarisch gestrafet werden.

23. Die Inspectores der Wache aber ihnen keine Macht zueignen, jemanden ohne unverdächtigen Passe passiren zu lassen, wann man schon wüsste, dass er an einem sichern Orth wohnete, weil einer leicht anderwärts gewest seyn kann.

24. Wann einer zwahr aus unverdächtigen Orthen Pässe hat, sich aber darbey einiger Verdacht ereignet, sollen nicht die Inspectores der Wache, sondern die Obrigkeit selbst urtheilen, ob die Pässe zu verwerfen oder der, welcher sie bringet, einzulassen seye.

Almossenherren.

1. Weil bey einbrechender Pest oft arme Leute nicht sowohl an der Infection als aus Mangel der Lebensmitteln und Arzneyen sterben, sollen sie zeitlich hievor sorgen, und zwahr

2. alleräussersten Fleiss anwenden, dass vor Einreissung der Pest alle fremde und starke Bettlere womöglich gar aus dem Lande, also vielmehr aus Städten, Märkten und Dörfern geschaffet und in ihr Vatterland zu kehren aufs schärfeste befehliget,

3. die einheimischen und in Wahrheit nothdürftigen Bettlere mit einem gewissen Zeugnuss und Zeichen betheilet und fleissig aufgeschrieben werden, wormit wieder die, welche sich dardurch nicht legitimiren können, von Bettlfogten nach habender Instruction verfahren werden könne.

4. Sobald anfangs ein Almossen für die Armen auf allen Nothfall vom Hausse zu Hausse durch einen von denen Vorstehern gesammlet und hiervon

5. denen, welche in denen versperrten Häussern oder bey der Quarantaina oder auch sonst irgend an Victualien oder Cur Gebrechen haben, die Nothdurft verschaffet und durch die bestellten Krankenwartere zugeschicket,

6. das Bettlen auf denen Gassen auf alle nur ersinnliche Weise verhüttet, noch mehr aber Aufsicht gehabt werden, dass kein Kranker auf der Gassen liegen bleibe.

7. Zu Almossen soll nichts als Geld und Victualien angenohmen, hierbey auch fleissig untersuchet werden, ob sie aus unverdächtigen Orthen kommen; da dann auch

8. alles fleissig aufzuschreiben und die Almossen denen Allerdürftigsten und Kranken für Gesünderen zuzuschiken seynd.

Hospitalvorstehere.

1. Soll man in die Hospitalien nur dieselben Kranken, von denen man nichts weiss, dass sie inficiret seynd und also ins Lazareth gehören, bringen lassen oder einnehmen.

2. Soll niemand in das Hospital gelassen werden, der nicht das rechte Zeichen bringet, welches von dem ins Lazareth gänzlich unterschieden seyn soll.

3. Die neu ankommenden Kranken sollen nicht alsobald in die gemeine Sichstube, sondern wenigstens 3 Tage in ein absonderliches Zimmer geleget werden, bis man die eigentliche Beschaffenheit der Krankheit erfahre.

4. Sobald sich aber an einem Kranken ein Infectionszeichen ereignet, soll solches dem Gesundheitsdirectori angedeutet, ein Zeichen ins Lazareth ertheilet, der Kranke durch die Träger dahin gebracht, solch Zimmer aber von denen Reinigeren gereiniget werden.

Kirchvätter und Scholaren.

1. Sollen Vorsorg tragen, dass, wann an einem Orth die Infection sich weiteret, bey denen Kirchen der Gottesdienst zwahr verrichtet, jedoch die inficirten Persohnen oder die, welche mit ihnen zu thuen haben, von selbten zuruk gehalten werden.

2. Sollen sie vor dem Gottesdienst oder auch wann selbter noch währet, in denen Kirchen fleissig raucheren lassen und die oberen Fenster öffnen.

3. Wann aber die Infection sehr überhandnehmet, sollen sie mit Consens der Obrigkeit den allgemeinen Gottesdienst gar auf eine Zeit einstellen, ausser für dieselben, die ihre besondere Andacht verrichten und communiciren wollen.

4. Sollen sie fleissige Obsicht haben, dass die Kranken und Leichenträger wie auch Todengräber ihrer Instruction genau nachleben.

5. Sollen sie bey Zeiten sich bekümmeren für die Beerdigung der an der Pest gestorbenen Persohnen; etliche absonderliche Orthe zu bestellen und zwahr nach Gelegenheit eines jeden Creyses der Stadt und soviel möglich für die Thöre.

6. Sollen sie keines an der Infection Verstorbenen Leuche mit Ceremonien, Begleitung der Priester, Schul und des Volks, sondern nur in der Stille begraben lassen; massen dann,

7. sobald die Infection überhandnehmet, von den Scholaren die offentlichen Schulen zu schliessen verordnet werden solle.

Postmeistere, Bothen, Schaffere.

1. Alle ankommende Briefe, woher sie immer kommen, sollen über Wacholderbeer oder in deren Mangel mit Eichen-, Erlen-, Kieferholz oder Pech über einen gewissen Instrument, worauf der Rauch die Sachen wohl durchziehen kann, beraucheret werden; die aber, welche aus inficirten oder verdächtigen Orthen kommen, muss man erstlich durch Essig ziehen, hernach auf einem darzu gemachten Rost troknen, das Felleisen oder den Sak dem Postillion oder Bothen zurukgeben und die beraucherten Briefe in einem anderen Behaltnuss in die Stadt bringen.

2. Sollen um die Beschaffenheit anderer Orthen wegen der Pest sich sorgfältig bekümmeren, und was sie erfahren, jeden Orths Orbrigkeit zu wissen machen.

3. Sollen sie ohne Erlaubnuss der Obrigkeit keinen Postillion oder Bothen an inficirte Örther verschiken, weniger aber

4. einigen aus verdächtigen Orthen Kommenden mitthelfen, und

5. die Postmeistere ihre Couriers und Postillions befehligen, dass sie wie andere Fremde sich bey denen äussersten Wachen legitimiren, keinen Fremden, der aus einem verdächtigen Orth kommet und nicht einen richtigen Pass hat, führen sollen, widrigen Falls aber gewärtig seyn, dass Couriers und Postillions ebensowenig als andere eingelassen werden.

Haussvätter, Haussmütter, Einwohnere.

1. Weil die Pest eine der grössten Straffen Gottes ist, sollen sie Kinder und Gesind zur Andacht, Gebett und Gottesforcht scharf an-, von übrigen Fressen und Sauffen abhalten und die Mitteln hierzu benehmen, der Gotteslästerung steueren und ihnen mit guten Exempeln vorgehen.

2. Sintemahlen die Pest nicht nur aus bösen Constellationen, üblen Gewitter, erregten Faulnussen der Luft herrühret und das Gift von Menschen durch den Athem an sich gezogen, sondern auch durch unordentliches Leben causiret, durch gute Diaet aber gehinderet und gestillet wird, worzu gehöret die Enthaltung von Erbsen, Sauerkraut, Schweinfleisch, weichen Fischen, geräucherten Fischen, alten Eyern, schimlichten Brod, Rüben, stinkenden Käss, gemeinen Salath, Milchspeiss und dergleichen.

3. Soll jeder Haussvatter denen seinigen verbieten, sonderlich dem Gesind, dass sie besonders in Städten kein Bluth, Ingeweid, Bein von getödten Vieh, Haare, Unflath, weniger tode Hünner, Hunde, Katzen oder sonst etwas Gestank verursachendes auf die Gassen werfen. Die Verbrechere sollen ins Narrengatterle oder aufgerichtete Creutz gestellet, die Hausswürthe aber wegen unfleissiger Obsicht an Geld oder mit Gefängnuss bestrafet werden, denen Armen und Hospitalien zum Besten.

4. Auf Fleken und Dörffern soll solcher Unflath an abgelegene Orthe gebracht oder gar vergraben, die faulen stinkenden Laken auch ausgefüllet werden.

5. Fürnehmlich sollen alle Häusser und Zimmer, Vorhäusser, Stiegen, Böden, Kucheln, Stallungen und Heimlichkeiten sauber gehalten, die Privete täglich abgewaschen, mit Sandsäken verdeket, genau verschlossen gehalten, in Städten das Gemülle und alle Unsauberkeit auf die darzu verordnete Karen oder, wo diese nicht seynd, auf Schubkaren geschüttet und fürs Thor an entlegene Orthe geführet werden.

6. Jeder Würth soll die übrige insonderheit die umlaufende Hunde und Katzen aus dem Haus und aus der Stadt schaffen.

7. Soll Niemand in Städten keine Aendten, Schweine oder unsauberes Vieh halten, auch alles Ausgiessen der Spültonen und andern Unflats unterlassen werden.

8. Soll ein jeder wegen besorglichen Mangels an der Zufuhr sich bey Zeiten mit Mehl, Graupen und anderen gesunden Victualien, wie auch Haussarzneyen, Wacholderbeeren, Bienstein, Essig und dergleichen dienlichen Mitteln versorgen.

9. Weil durch Aufschub der Cur leicht Versehen und ein Anfangs gar geringes Übel durch Nachlässigkeit unheilbar werden kann, soll jeder Haussvatter oder Mutter in seinem Hauss genaue Acht haben, ob von den seinigen jemand krank seye? insonderheit aber ob eine Persohn mit Hitz und Kälte, Magendruken, einer sonderbaren Aenderung oder Kopfwehen oder dergleichen verdächtigen und ungewöhnlichen Veränderung befallen werde; und solches nicht verschweigen oder vertuschen lassen, die Krankheit aber bey unnachbleiblicher Leibesstraffe alsobald dem Gesundheitsdirectori oder Gassenmeister zu wissen machen, und Niemand selbst urtheilen, ob die Krankheit gefährlich seye oder nicht viel zu bedeuten habe, womit der zu Besichtigung der sich krank klagenden Leuthen bestellte Arzt alsobald verschaffet werden kann.

10. Wann einer auch bey sich selbst nur einige ungewöhnliche oder verdächtige Krankheit verspüret, soll er sich selbst angeben, und wann er einsam, durch ein Zeichen seine Krankheit offenbahren.

11. Wann in einem Hauss jemand ungewöhnlich krank wird, wann es gleich nichts Anfälliges zu sein scheinet, soll er ohne Consens des Gesundheitsdirectoris seine Wohnung nicht veränderen, sondern, wo er krank worden, verbleiben oder sich an die von der Obrigkeit bestimmte Orthe bringen lassen. Gleichergestalten soll

12. Niemand einen Kranken anderwärtshin in ein ander Privathaus beförderen oder zu sich nehmen. Wer hierwider handlet, soll am Leben, und die Wissenschaft haben, solches aber verschweigen und nicht melden, ohne Unterschied des Standes, Alters, Geschlechts und Verwandnuss am Leib gestraffet werden.

13. Wann die Pest auch überhandnihmt, sollen die Miethwohnungen ungeachtet der geendigten Miethungszeit und geschehenen Aufkündigung nicht geändert werden, sondern jede Familia in ihrer alten Wohnung bis zum Ende der Infection und Reinigung der Häusser verbleiben.

14 Wann nun in einem Hauss eine Persohn inficiret ist, soll der Hausswürth oder Würthin sich erklären, ob sie den Kranken im Hauss behalten wollen oder nicht; und auf den ersten Fall des Gesundheitsdirectoris Erkanntnuss erwarten, welches, weil diese Krankheit keinen Aufschub leidet, ohne geringster Widersetzlichkeit befolget und ohne Zeitverlihrung exequiret werden soll.

15. Wann nun den Kranken im Hauss zu behalten vom Directore verwilliget wird, soll er in einem absonderlichen Zimmer eingelassen, demselben herauszukommen nicht verstattet, die Arzney und Lebensnothdurft ihm mit grosser Vorsicht zugebracht und er nicht nur von der Gemeinschaft der noch

gesunden Leuthen im Hauss ganz abgesonderet, sondern auch Teppiche, Stühl, Küsten, Kasten, Almern und alle andere Gift fangende Mobilien aus solchem Zimmer bald Anfangs geschaffet werden.

16. Wann in einem Hauss eine inficirte Persohn dem Sterben nahe kommet oder zu sterben anfanget, soll desselben Haussvatter unerwartet des Arztes dem Sterbenden durch die ihm wartende Persohn neu warmgebackenes Brod oder im warmen Wasser geneztes Brod auf den Mund legen lassen, womit der sodann sehr giftige Athem darein ziehe und durch seine Zertheilung das Hauss nicht ansteke; welches Brod aber alsbald vergraben werden muss.

17. Ist um der Inficirten besonders aber der Sterbenden Bette warmes, jedoch nicht dampfendes Wasser zu sezen, wormit das Gifft sich auch hineinseze; welch Wasser eben an einem Orth, dahin Niemand kommet, auszuschütten ist.

18. Soll jeder Hausswürth täglich zum wenigsten zweimahl sein Hauss und Zimmer mit Wachholderholz oder Beeren, Schiesspulver, Schwefel, Tabak oder anderen Pestrauch wohl ausrauchen und mit Essig besprengen, oder frischen Kalch in Zimmern ablöschen oder einen Ziegel hitzen und darauf Essig giessen, oder ein brennendes Feuer von Wachholder-, Eichen-, Weinreben-, Buchen-, Tannen-, oder Weidenholz machen und dasselbe in einer Asche im Hauss herumtragen lassen.

19. Soll ein jeder Hausswürth die neue Infectionsordnung fleissig lesen oder ihme lesen lassen und sich durchgehends nach selber soviel möglich richten.

20. Soll khein Hausswürth bey eingeschlichener Pest weltliche Musik, Tänze oder Spilleute erlauben.

21. Soll bey Lebensstrafe ein Hausswürth oder Einwohner sich nicht unterstehen ein inficirtes oder zugeschlagenes Hauss, wann gleich in 40 Tagen kein Mensch darinnen gestorben wäre, eigenmächtig zu öffnen, noch

22. dasselbe und die darinnen befindlichen Mobilien selbst oder durch seine Leute reinigen lassen, sondern beyderseits soll auf der Obrigkeit Befehl durch die darzu ordentlich bestellte Reiniger geschehen.

23. Wer wissentlich in ein inficirtes Orth gehet, soll gestraffet und darein eingesperret, ein Unwissentlicher aber die Quarantaine zu halten angehalten werden.

24. Zu einem verdächtigen Kranken sollen ausser dem Beichtvatter, Arzt und anderen von der Obrigkeit bestellten Persohnen keine andere fremde Besuchere gelassen werden; ja auch die Einwohnere selbigen Hausses sollen zu dem Kranken nicht nahe ohne Praeservativ kommen, sondern nur eine Persohn zu desselben Wartung bestellet werden.

25. Aus keinem Hauss, wo ein Kranker gewest, soll von einem Menschen auch nicht von Beichtvattern, Arzten, Chyrurgis vor geendigter Quarantaine und geschehener Reinigung einige Sache auch nicht unter dem Schein einiger Belohung, Almossen, geistlichen Gelübds und anderer heil Ursachen genohmen werden, ausgenohmen Geld zu Bezahlung der Arzten, Arzneyen, Victualien, Todenträgern und Todengräbern, welches aber für erfolgender Handtirung in Essig geworfen werden muss. Die etwas hievon erfahren, sollen es bey schwerer Straffe andeuten.

26. Bey nachlassender Pest soll ein jeder, der einen Orth weiss, wo ein Kranker gelegen oder Mobilien, die jemahls die wenigste Zeit an einem verdächtigen Orth gewest, bey Lebensstraffe andeuten, dass sie gereiniget werden, unter welche Sachen auch gehören Edelgesteine, Perlen, Gold, Silber, Messing, zinnerne, eyserne Gefässe und solche Dinge, welche doch nicht Gift zu fangen scheinen.

27. Wer einen, der wider die Ordnung gesündiget hat, andeutet, soll nicht nur verschwiegen und belohnet werden, sondern auch, wann er an solchen Verbrechen Theil hätte, der Strafe frey seyn.

28. Wann ein Hauss als verdächtig gezeichnet ist, soll Niemand hineingehen, wann er gleich hinein gehört, oder als ein Inficirter tractiret werden.

29. Jeder Einwohner solle auf seines Nachbaren Vorhaben Acht geben, und wann ihm was bedenklich, solches entweder dem Gassenmeister oder dem Gesundheitsdirectori andeuten.

30. In die heimlichen Gemächer, sonderlich wann ein Kranker darauf gegangen, soll öfters lebendiger Kalch und Essig gegossen, auch

31. wann in einem Hauss oder Garten etwann eine Leiche begraben worden, soll das Grab hernach nicht gerühret, sondern vielmehr mit Kalch verschüttet werden.

32. Keine kranke Persohn, wann sie gleich nicht inficiret ist, soll bey Leib- und Lebensstraffe aufs Rathaus, zu Gerichten oder in die Kirchen und zu Persohnen, die beym gemeinen Weesen bedienet seynd, kommen.

33. Vor der Sonnen Auf- und nach der Sonnen Niedergang soll kein Hausswürth ohne erhebliche Ursach keinen Menschen aus seinem Hauss gehen lassen, weil die Luft sodann schädlich ist, und daher auch sodann Hauss und Zimmer wohl verschlossen halten.

34. Wann an einem Orth die Pest sich vermerken lasst, soll jeder Hausswürth vorsichtig wahrnehmen, was und woher die Victualien und andere Mobilien in sein Hauss kommen, damit nicht die von inficirten Orthen und Persohnen kommende angenohmen werden.

35. Ein jeder Haussvatter soll zur Zeit der Pest sich auch bey Einnahm des Geldes wohl in Acht nehmen und wann er nicht gewiss weiss, das selbtes aus gesunden Orthen und uninficirten Persohnen herrühret, es mitsamt dem Geldsäcken vorhero in Essig werfen, ehe es gezählet wird. Sonderlich aber sollen diese Vorsicht die Steuer-, Zohl-, Rendeinehmere und andere Beamte beobachten, denen aus vielerlei fremden Händen Geld zukommen muss.

36. Letzlich soll ein jeder Hausswürth ihme diese ganze Pestordnung wohl bekannt machen, dieses zu seiner und der Seinigen Erhaltung, jenes aber, dass er möglichen Fleisses die obrigkeitliche gute Anstalt zu des gemeinen Weesens Besten beförderen und alle zu seiner Wissenschaft kommende Verordnungen verhütten helfe, oder sich doch zu zeitlicher Abhelfung der Obrigkeit und denen Inspectorn wissend mache, massen dann jedweder Einwohner alle diese Puncten, sobald sich an einigem Orth etwas von der Infection witteret, ohne ferneren Befehl der Obrigkeit genau und würklich beobachten soll.

Gassenmeistere.

1. Sollen auf denen Strassen Acht haben, dass selbte von den Kärnern oder anderen von der Obrigkeit darzu bestellten Leuten sauber gehalten und aller Koth bey der Zeit abgeführet werde.

2. Acht haben auf die, welche aus ihren Häussern was Stinkendes werfen oder güssen, und solche der Obrigkeit andeuten.

3. Die Häusser alle Wochen oder auch, wann die Pest überhandnihmt, täglich visitiren, ob alles darinnen sauber gehalten, von Mist und Unflath befreyet, die Gerinne ausgespulet und gekehret worden, den, der darwider sündiget, abmahnen oder, da solches nicht verfienge, anmelden.

4. Bald nach Publication dieser Ordnung in seinem Creyse von allen Häussern eine Verzeichnuss aller darinnen vohnenden Persohnen abforderen.

5. Alle Tage von Hauss zu Hauss umfragen lassen, ob ein Kranker sich darinnen befinde, und bey seiner wochentlichen Visitation alle verzeichnete

Persohnen ihme selbst zeigen oder die Ursache ihrer Abwesenheit berichten lassen.

6. Wann sie erfuhren, dass in einem Hauss jemand krank seye, soll er es ohne Verliehrung einigen Augenbliks dem Gesundheitsdirectori wissend machen.

7. Sollen die fleissig Obsicht haben, dass aus zugesperrten Pesthäussern kein Mensch herauskomme, noch ausser denen Beichtvättern, Arzten, Chyrurgis, Todenträgern Niemand hinein gehe, und wann hierwider jemand sündiget oder sich ein Argwohn ereignet, solches dem Gesundheitsdirectori bald khund thuen.

8. Wann in einem inficirten Hauss Pferde oder anderes Vieh vorhanden, das darinnen nicht 40 Tage verschlossen werden kann, soll das Vieh herausgenohmen und von Gassenmeister ein Orth ausgesonnen werden, wo solches indessen eingestellet und verpfleget werden kann. In kleinen Städten aber und auf denen Dörfern soll das aus inficirten Häussern getriebene Vieh, wann es die Zeit leidet, etliche Tage auf dem Feld gehalten werden, ehe es in andere Ställe gebracht wird.

9. Weil zur Pestzeit alle Versammlungen vieler Menschen gefährlich und dahero verbotten seynd, sollen sie fleissig Acht haben, ob jemand Bier- oder Weingäste hege, Brandwein oder andere ungesunde Victualien verkaufe, Bäder, Gastereien oder andere Zusammenkünften, Tänze und Spilleute halte, und solches alsobald der Obrigkeit zu wissen machen.

10. Sollen sie auf Tandelmarke und umtragende Leute Acht haben, dass sie keine unbesiegelte alte Kleyder, Bettgewand und dergleichen Lumpen verkaufen, die darwider Handlenden anhalten und anmelden.

11. Soll jeder Gassenmeister selbst in jeder Woche einmahl in seinem District von Hauss zu Hauss Umfrage halten, wie die Einwohner sich befinden, ob jemand krank oder gestorben seyé, und dem Gesundheitsdirectori hiervon Bericht thuen; auch zur mehrerer Sicherheit die für gesund angegebenen Persohnen sich ihm an der Thür oder an Fenstern zeigen lassen, jeden Nachbar auch um seines Nachbars Zustand und Verhalten fragen. Insonderheit soll er

12. vor denen Häussern, wo Kranke seynd, fragen, ob sie von Beichtvättern, Arzten und denen Victualienzutragern auch versorget werden.

13. Sollen die Gassenmeistere auf Würths- und Kretschemhäusser die allergenaueste Aufsicht haben.

Handwerker, Fleischer.

1. Sollen kein ungesund Vieh schlachten weder vor sich zum Verkauf, noch auch die Schlächtiger für andere Leute.

2. Keines aus verdächtigen Orthen holen oder bringen lassen; wann selbstes aber ja aus keinen unverdächtigen Orthen zu erhalten wäre, sollen doch damit keine Leute aus denen verdächtigen Orthen eingelassen, sondern das Vieh nach genugsamer Baad und Abwaschung von gesunden Orthen eingebracht werden.

3. Alles Vieh, ehe es in die Stadt gebracht wird, durchs Wasser treiben und also baaden, oder zum wenigsten abwaschen.

4. Das geschlachtete Vieh nicht zerhauen, ehe es recht erstarret und kalt worden.

5. Kein Schweinfleisch verkaufen.

6. Kein Vieh in grossen Städten halten.

7. Kein Blut auf die Gassen giessen.

8. Kein stinkendes Fleisch feil haben.

Bekere.

1. Sollen allerorthen besonders daselbst, wo sich die Pest näheret, sich bey Zeiten mit gutem Mehl auskommentlich versorgen, damit bey etwann einfallender Gefahr sich kein Mangel ereigne.

2. Soll kein Beker bey Lebensstraffe aus dem Bakhaus einiges warmes Brod nehmen oder abfolgen lassen, weniger verkaufen, sintemahlen nichts mehr als warmes Brod das Gift an sich ziehet.

Schneider.

1. Sollen keine alte Kleider zertrennen oder annehmen, wann sie nicht wissen, dass sie aus einem gesunden und unverdächtigen Orth kommen, oder wann irgendswo die Pest gewest, selbte von denen ordentlichen Reinigern gereiniget worden.

2. Die einen Kranken in ihrem Hauss gehabt, sollen bey Leib kein Fleklein auf die Gassen werfen.

Goldschläger, Kirschner, Weissgärber, Pergamentmacher, Seiffensieder, Lichtzieher.

1. Sollen kein Gedärm in der Stadt auswaschen, kein Fell oder Haut einbeitzen, wie auch die Seiffensieder in der Stadt kein Unschlitt schmelzen.

2. Seiffensieder und Lichtzieher sollen mit ihren Unschlitt und Lauge noch auch sonst andere Handwerker keinen Gestank erregen, sondern, soviel sich immer prakticiren lasset, ihre übel riechende Functiones für denen Städten und Märkten in abgesonderten Orthen verrichten.

Barbierer, Baader.

1. Bey einreissender Pest sollen die gemeine Baader gänzlich aufgehoben seyn und

2. Barbierer sowohl als Baader dahin bedacht seyn, dass des Sonnabends oder sonst nicht allzuviele Leute zum Putzen in einer Stube sich versammlen.

Tischler.

1. Sollen zur Zeit einreissender Infection Särge in Vorrath machen, dass selbe nicht allererst bestellet und darauf gewartet werden darfe, kein Sarg auch theurer, als der Aussatz ist, welchen jede Obrigkeit alsbald machen soll, verkaufen, wormit die Todengräber die Leichen alsbald in die Sarge legen und mit ihnen zum Grab eilen können.

2. Sollen zur Zeit der Pest die Tischler alle Sarge von dünnen Brettern und leicht verfaulendem Holz machen, damit die inficirten Leichen sowiel geschwinder verweesen und derselben Asche sich mit anderer Erde vermischen könne.

Gastwürthe, Kretschmere, Garköche.

1. Sollen vor verrichtetem Gottesdienst an Sonn- und Feiertägen noch auch sonst zur Unzeit bey spaten Abend, weniger in der Nacht einigen Menschen

Wein, Bier, Meth, am wenigsten aber den zur Vergiftung merklich dienenden Brandwein verkaufen.

2. Des Sommers sollen um 9 Uhr, des Winters um 8 Uhr alle Schankhäusser geschlossen seyn ausser für Reisende und Kranke.

3. Wann die Pest einreisset, sollen ausser denen Fremden und Reisenden keine Wein- oder Biergäste gesezet, sondern beides, wie auch von denen Garkochen das zubereitete Fleisch, denen Inwohnern nur nach Hauss verkauffet werden.

4. Alle auch aus gesunden Orthen neu ankommende reisende Gäste sollen, wann die Pest etwann in ihrer Nachbarschaft ist, 3 Täge in einem absonderlichen Zimmer gehalten und allein gespeiset werden, um zu sehen, ob selbte auch gesund sind. Zu welcher Zeit der 3 Tage auch keiner, der von fremden Orthen ankommen, ohne Einwilligung des Gesundheitsdirectoris ausgehen, widrigenfalls aber der Würth es anmelden soll.

5. Keinen Kranken aber soll kein Würth zur Herberg annehmen, sondern selbten alsobald dem Gesundheitsdirectori anmelden.

6. Wann die Pest in einer Stadt überhandnihmt, soll Niemand, der Gastwürthschaft treibt oder Tischgäste haltet, mehr als 4 Gäste über einen Tisch speisen.

Reisende.

1. Alle Reisen sollen ohne wichtiger Ursache zur Pestzeit unterlassen werden.

2. Kein Mensch aber, wann er gleich meinet, an dem Orth genugsam bekannt zu seyn, wo er hin reiset, soll sich unterstehen ohne Pass zu reisen; massen dann auch,

3. wann die Infection in der Nachbarschaft sich würcklich witteret, auch Bauersleute, Gärtner und Knechte nicht über die Gränzen, weniger ferner in die Stadt zu gehen sich unterstehen sollen ohne Pass, den ihre Herrschaft nicht unterschrieben oder zum wenigsten mit dem Gerichtssiegel besieglet ist; massen dann auch die Landsassen selbst von ihren Gerichten unter dem Gerichtssiegel Pässe auf ihre Reise mitnehmen sollen.

4. Ebendergleichen Pässe sollen auch alle Geistlichen selbigen Orths nehmen, und

5. kein Pass gültig seyn, darinnen nicht des Bringers Nahmen, Vatterland, Augen, Haare, Nase, Bart, Länge und ungefährliches Alter beschrieben ist.

6. Die zu einer Stadt reisen, sollen an der ordentlichen Landstrasse dahin kommen, sich nach denen ausgestekten Merkmahlen richten und sich an den hierzu bestimmten Orth angeben, oder nirgends ungeachtet ihrer richtigen Pässen eingelassen, sondern zurükgewiesen werden.

7. Wer für eine Stadt oder Dorf ankommt, soll bey dem gestekten Zihl stillstehen, daselbst seinen Pass niederlegen und 20 Schritt zurukkehren, bis die Wache den Pass beraucheret, gelesen und sich ihm zu näheren verstattet hat.

8. Die Wägen sollen zu dem Zihl nicht gar kommen, sondern an einem Orth, wo sie umkehren können, still halten und eine Persohn die Pässe zum Zihl tragen.

9. Wann Reisende aus unterschiedenen Orthen für eine Stadt oder Dorf kommen, sollen sie sich nicht untereinander mischen, sondern gewärtig seyn, dass, wann ein Theil nicht einzulassen ist, auch die Andere zuruk oder zur Quarantaine verwiesen werden.

10. Kein Mensch, der sich an einem inficirten Orth befunden, soll bey schwehrer Leibesstrafe sich unterstehen an einen gesunden Orth zu reisen, wann

ihm nicht von der Obrigkeit des gesunden Orths auf 3 Meilen eine ausdrükliche Permission zugeschiket worden.

11. Wer sich eines falsch erdichteten, verfälschten oder für eine andere Persohn gemachten Passens auf seinen Nahmen misbrauchet, soll am Leben gestraffet werden, wann er gleich erweisen könnte, dass er aus einem gesunden Orth komme. Gleicher Straffe sollen

12. die untergeben seyn, die mit falschen Zeugnissen durch andere Practiquen einem, der aus inficirten Orthen kommet, in einen sicheren Orth verhelfen.

13. Wer aus einem fremden Orth kommet, soll sich eigenbeweglich anmelden und sich nicht unterstehen in eine Stadt zu gehen, wann ihn schon die Wache übersehe, bey Leibesstrafe.

14. Kein Reisender soll aus einem gesunden Orth ohne Pass anderwärts hingelassen werden.

15. Die aus gesunden Orthen kommen, sollen ihre richtige Pässe unterweegs in allen Städten und Marktfleken, die sie berühren, unterschreiben lassen, dann damit man sehe, ob sie auch die ordentliche Landstrass innegehalten oder verdächtige Nebenweege gesucht haben.

16. Wer gleich aus einem gesunden Orth kommet, einen inficirten aber berühret, ist dem, der aus einem inficirten kommet, gleich zu achten.

17. Sollen dieselbe Leute, welche zu denen Papiermühlen die Haaderlumpen sammlen, sich bey Leib- und Lebensstrafe enthalten, aus inficirten oder verdächtigen Orthen einige Haaderlumpen einzuführen; und über die an gesunden Orthen gesammleten sollen sie sich daselbst mit einem tüchtigen Zeugnuss versehen; würde aber jemand darmit und ohne Zeugnuss auf dem Land, Dörfern oder vor denen Städten betretten werden, soll er alsbald von jeder Obrigkeit zur Bestrafung eingezogen, die Lumpen aber verbrennet werden.

Betlvogte.

1. Solle alle und jede Bettlere, welche keine Zeugnuss von desselben Orths Obrigkeit haben, anhalten und ihren Vorgesezten andeuten, hierauf mit solchen Bettlern nach derselben oder der Obrigkeit Befehl gebahren.

2. Die vermög des Zettels geduldeten Bettler ernstlich anhalten, dass sie in kein Hauss, weniger bis für die Zimmer eindringen, sondern dass sie vor denen Haussthüren auf der Gassen stehen bleiben, durch ein gewisses Zeichen ihre Noth kundmachen, Niemanden aber unverschämt auf den Hals dringen sollen, daher die wiederspenstige an den allenthalben verordneten Orth zur Bestraffung zu bringen seynd.

3. Wann aber die Infection oder verdächtige Krankheiten schon sich an einem Orth merken lassen, oder die Obrigkeit aus anderen gewissen Ursachen die Bettler gar abgeschaffet hätten, sollen sie alle, die des Bettlens sich erkühnen, in Haft bringen, oder sonst nach derselben Befehl verfahren.

Marktmeister, Aufdinger und Ablader.

1. Sollen Acht haben, dass in Sonntagen zu Abbruch des Gottesdiensts kein Markt gehalten, auch zur Pestzeit nichts als Fleisch, Fisch, Brod und dergleichen täglich benöthigte Victualien verkaufet werden.

2. Sollen kein Obst, insonderheit das leicht faulet oder wurmstichig ist, verkaufen lassen.

3. Gleichergestalt sollen bey sich ereignender Pest keine tode, geraucherte, stinkende oder zur Faulnuss dienende Fische als Schleie, Weissfische, Pikling und dergleichen einzuführen oder zu verkaufen verstattet werden.

4. Sollen sich jedesmahl fleissig erkundigen, woher die gebrachte Waaren und Victualien seynd, ob sie aus verdächtigen Orthen kommen oder unterweegs einen inficirten Orth berühret haben; und wann sie nur den geringsten Verdacht spühren, solches anmelden.

5. Wann die Obrigkeit einigen Menschen, Wagen oder Schiffen die Einfuhr in die Stadt verstattet, soll der Marktmeister und Ablader bey Abladung und Feilhabung der Waaren oder Victualien alles genau beobachten, was disfalls der Wache in dieser Ordnung vorgeschrieben ist, und sonderlich die einzulassen verwilligte Wägen fleissig berauchern lassen.

6. Wann jemand was verbottenes feil hat, oder sonst einen Unterschleif begehet, oder anderer Gestalt wider die Ordnung handlet, soll er es zur Abstellung und Bestraffung anmelden;

7. wann die Verkaufer bey sparsamer Zufuhr die Kaufere allzusehr übersezen, oder

8. sich Verkaufere hervorthuen und die Sachen auf theuren Wiederkauf aufkaufen wollten.

Wartere der inficirten Häusser.

1. Wann eine Persohn entweder von der Obrigkeit zu einem ordentlichen und gemeinen Wärter der verschlossenen Krankenhäusser oder von einem Hausswürth zu seinem absonderen Hausswarter angenohmen wird, soll er doch in das Hauss sich hinein nicht verfügen, sondern bey Leib- und Lebensstraff auf der Gasse, oder, da nur ein Hinterhauss, verschlossen in Hof bleiben.

2. Soll er des Sommers alle Tage um 7 Uhr Fruh, um 12 Uhr Mittags und des Abends um 6 Uhr für die ihme befohlene Häuser kommen und aus dem obersten Fenster mündlich oder schriftlich der Einwohner Verlangen vernehmen; der geschribene Zettel aber soll unzugewikelt seyn, womit er auf der Erden selben lesen könne und nicht in die Hand nehmen dörfe.

3. Das zu Erkaufung verlangter Ding herabgeworfene Geld solle er mit einem Löffel aufheben, und eher er es handtieret oder ausgibt, in Essig werfen.

4. Die verlangten Victualien soll er in einen am Fenster in der Luft hangenden und sodann herabgelassenen und ganz lären Korb ohne desselben Berührung legen und hinauf ziehen lassen.

5. Wann ihme etwas Bedenkliches oder Verdächtiges zukommet, soll er es dem Gassenmeister und dieser dem Gesundheitsdirectori zu wissen machen.

6. Kein Gift, kein Gewehr oder zu Aufbrechung der Kästen und Zimmer dienende Sachen soll er keinem Versperrten zubringen, wann er es gleich begehret, wie auch

7. keine ungesunde und verbottene Victualien.

Zuschlager der inficirten Häussern.

1. Die Zuschlager sollen nicht ehe, als bis sie von dem Gesundheitsdirectore Befehl bekommen, einiges Hauss zuschlagen oder öfnen. Nach erlangtem Befehl aber sollen sie sich alsbald zu selbigem Hauss verfügen, alle dessen Thöre und Öfnungen, wodurch man leicht aus- und einkommen kann, verschliessen und selbtes auf allen Seiten dem ertheilten Befehl gemäss entweder mit einem einfachen oder zweifachen Creutz bezeichnen.

2. Soll er ohne des Directoris Befehl es keinem andern Menschen als dem Pestbeichtvatter, Pestmedico und Chyrurgo eröfnen und mit diesem sich der Zeit halber vernehmen, wann sie eintretten wollen, oder, da die Pest schon zimlich sehr eingerissen, jedem einen Schlüssel zu der einen Hausstliür anvertrauen.

3. Soll er, soviel sich es sicher thuen lasst, um den Zustand der verschlossenen Einwohnern bekümmern und selben den Gassenmeistern oder gar dem Gesundheitsdirectori zu wissen machen.

4. Wann jemand in dem Hauss gestorben, soll er zu der bestimmten Zeit denen Todenträgern zu Wegbringung der Leiche die bequemmeste Thür öfnen und hernach wieder zusperren.

5. Wann in 40 Tagen aber in einem verschlossenen Hauss kein Mensch gestorben, auch Niemand mehr darinnen sich krank befindet, soll er es bey dem Gesundheitsdirectore anmelden und Befehl erwarten, ob er das Hauss wieder öfnen wolle.

6. Wann in einem Hauss, das zugesperret werden muss, Pferde oder anderes Vieh vorhanden, welches nicht zugleich im Hauss verschlossen bleiben und darinnen versorget werden kann, soll solches Vieh heraus genohmen und nach des Gassenmeisters Andeutung an einen anderen Orth gebracht werden.

7. Die Zuschläger sollen alle 8 Täge einmahl alle Einwohner an die Fenster deren ihnen anvertrauten Häussern kommen lassen, um zu schauen, ob sie noch lebendig oder gesund seynd.

8. Die Zuschläger sollen allererst den siebenten Tag nach verflossenen 40 Tägen die Quarantaine eröfnen: 1. nachdeme in zugeschlagenen Häussern alle Zimmer und Mobilien von denen ordentlichen Reinigern gesaubert worden, 2. keine neue Seuche sich ereignet, 3. auch allererst auf des Gesundheitsdirectoris Befehl, welcher sowol von der ausgehaltenen Zeit der 40 Tägen als von der würklichen Reinigung benachrichtiget werden soll.

Lazareth-Inspector und Bedienten.

1. Der Lazarethinspector soll bey Zeiten sich um Victualien zu Verpflegung der Kranken bekümmeren und selbte nicht in Lazareth, sondern in einem nahen Hauss darbey oder in denen abgesonderten Kuchen halten, welche sein oder das ihme zugeordnete Weib denen bestellten Köchen oder Köchinen täglich auszugeben hat.

2. Soll er fleissig aufzeichnen, was ein oder andern Tag für Persohnen gespeiset worden, womit solches von ihnen oder aus ihrer Erbschaft ersezet werden könne.

3. Soll er keine ungesunde, sondern nur solche Speisen zurichten lassen, wie der medicus pestilentiarius selbte fürschreibet, und Aufsicht haben, dass mit denen Speisen reinlich gebahret werde.

4. Sollen alle dahin gebrachte Victualien ausserhalb des Lazarethof in einem darzu vorbereiteten Vorhof abgeladen und von denen Bedienten des Lazarets hineingeholet werden, nachdeme sich die Zubringere schon entfernet, also dass diese nicht etwann mit angesteket werden.

5. Soll er Aufsicht haben, dass der zum Lazareth verordnete, Geistliche des Sommers Früh um 9 Uhr, des Mittags um 4, des Winters Früh um 7 Uhr, des Mittags um 3 das Gebet halte, die Litanie singe, die Kranken auch absonderlich und unerfordert besuche, zur Buss, Beicht und heiligen Communion anmahne, tröste und zu denen, welche ihn verlangen, alsbald willig erscheine.

6. Der Arzt, Chyrurgus, Beichtvatter, Inspector und andere sollen mit den Kranken bey offener Thür und soviel möglich entfernet reden, dass ihr Athem nicht aneinander komme.

7. Bey dem ordentlichen Gebet sollen alle Gemächer der Kranken geöffnet werden, wann es die Kälte und Wind nicht hinderet, damit sie alle das Gebet hören und ihre Andacht dabey haben können.

8. Soll der Inspector auswendig an denen Fenstern und innwendig alle Thüren der Zimmer mit einerley Numero oder Buchstaben zeichnen, in welchem Zimmer ein oder anderer Kranker lieget, aufschreiben, womit die zu ihnen wollenden zulässliche Persohnen desto weniger irrgehen.

9. Damit ein jeder Kranker seine Noth soviel leichter zu verstehen geben kann, soll jedwedes Zimmer vor seinem Fenster ein Glöklein haben.

10. Wann ein solches Glöklein geleutet wird, soll alsbald ein bestellter Siechenwarter zu denen Männern und ein Siechenweib zu denen Weibern gehen ihr Verlangen zu hören; massen dann

11. die Männer- und Weiberzimmer im Lazareth von sammen unterschieden seyn, auch zwischen denen ins Lazareth kommenden Persohnen nach ihrem Stand und Alter sowohl in Anweisung der Zimmer als der Speisen ein bescheidentlicher Unterschied zu machen, keinem Kranken aber

12. zu erlauben ist, dass er aus seinem Zimmer in ein anderes oder gar heraus aus dem Lazareth gehe, ehe er ordentlich gereiniget worden.

13. Die Siechenwartere und Warterinen sollen sich ohne wichtiger Ursache und Zulassung des Inspectoris von Lazareth und ihren nahe dabey angewiesenen Herbergen oder Hütten nicht entfernen; fürnehmlich sollen sie

14. zur Zeit der Mahlzeiten vorhanden seyn, um die Speisen zu besichtigen und solche denen Kranken zu rechter Zeit warm zuzubringen und sie zur Frömmigkeit und einem fröhligen Gemüth anvermahnen.

15. Wan sie bey denen Speisen einigen Mangel finden, sollen sie solches dem Inspector bald andeuten. Und wann

16. einem Kranken jemand eine Speis oder Trunk zuschiket, sollen sie selbte mit guter Vorsicht, wie oben beym Empfang der Victualien gemeldet worden, annehmen und bey Leibesstraffe solche dem Kranken zubringen und nicht einem andern, am wenigsten aber solche für sich verbrauchen

17. Was aber der Kranke von seiner Speis oder Trank übrig gelassen und selbst für sich nicht aufzuheben verlanget, soll beym Lazareth vergraben werden.

18. Aus denen geledigten Zimmern soll fleissig gekehret, die Auskehrung mit Lauge und Essig begossen werden.

19. Kein Kranker soll ohne des Inspectoris Befehl ins Lazareth genohmen, auch vom Inspectore keiner eingelassen werden, der nicht von dem Gesundheitsdirectore oder denen Almosenherren ein richtiges Zeichen mitbringet, massen dann der Ein- und Ausgang des Lazareths Tag und Nacht fleissig zu bewachen ist.

20. Die neu ankommenden Kranken sollen nicht bald in die Zimmer, wo schon andere liegen, sondern vor 3 Täge absonderlich geleget werden, bis man ihre Krankheit eigentlich erkundiget.

21. Wann ein Kranker stirbt, sollen ihn Augenblicks jedoch mit genauer Vorsicht, dass kein noch lebender und nur etwann ohnmächtiger Mensch für eine Leiche ergriffen werde, die Todengräber aus dem Lazareth nehmen und an den angewiesenen Orth begraben, seine Betten, Kleider und gebrauchte Mobilien (ausser was von Gold, Silber, Messing und Eisen ist, so in Essig geworfen, hernach vom Inspectore aufgehoben und aufgemerket werden solle) verbrennen sollen.

22. Weder der Inspector noch Bediente des Lazareths sollen befuget seyn von einem Kranken etwas anzunehmen ausser Geld, welches alsbald in Essig zu waschen. Solch Geschenk aber soll in Anwesenheit des Beichtvatters, des Arzts oder Chyrurgi geschehen, welche doch unter dieser Regel gleichfalls begriffen seynd, wann ein Kranker ihnen etwas schenken will.

23. Die im Lazareth liegenden Kranken mögen in Beysein des Inspectoris und Beichtvatters ein Testament machen, und soll, wann es geschrieben, der Inspector verwahren. Wann aber der Kranke mündlich testiret, soll es der Inspector in ein darzu absonderlich gehaltenes Buch aufschreiben und es sodann ohne fernerer Zierlichkeit giltig seyn. Anstatt des Beichtvatters oder Inspectors (wann einer etwann darbey nicht seyn könnte) sollen ohne Unterschied zwei andere Persohnen (welche es aber hernach beschwöhren müssen) des einen abwesenden Stelle ersezen.

24. Soll der Inspector auf Feuer und Licht fleissig Acht haben, und ehe alles ausgelöschet, nicht weg oder zu Bette gehen, in dem Lazareth auch weder Hund, noch Katz, noch einiges Gewehr leiden, jedoch

25. von den Siechenwärtern wechselweise alle Nacht etliche mit bereiteten Lichtern beym Lazareth wachen lassen.

26. Die Siechenwärter sollen auch Acht haben, dass die Kranken, die von Medicis gegebene Arztneyen brauchen und sonst der fürgeschriebenen Cur nach leben.

27. Der Inspector, Arzt, Chyrurgus und alle mit den Kranken umgehende Persohnen sollen sich öfters mit Essig waschen, die fürgeschriebene Praeservativa fleissig brauchen und alle enge, gewachste Kleider anhaben.

28. Soll in dem Lazareth in der Mitte, und wo es sich sonst schicket, oder zum wenigsten darneben, unaufhörlich ein Feuer zur Reinigung der vergifteten Luft gehalten werden, auch in allen Zimmern fleissig geraucheret werden.

29 Wann die Kranken entweder gestorben oder gesund und also ein Zimmer lär gemachet, solle selbtes auf die Weis, wie bey denen Reinigern beschrieben, alsbald gesauberet werden, eher ein anderer darein geleget wird

30. Soll keiner, der gleich von der Infection genesen, ehe er von dem Medico ein gewöhnliches Zeichen bekommt, kraft dessen er in Quarantainhauss angenohmen werden mag, aus dem Lazareth gelassen, ihme auch

31. nicht allein bey Lebensstraffe, dass er nirgends sonst hin als in Quarantainorth sich verfügen solle, angedeutet, sondern auch von dem einen oder andern Siechwärter darauf Acht gegeben werden; massen dann

32. die Genesenen nicht in dem Zimmer, darinnen sie gelegen, sondern vor dem Lazareth ihre dahin gebrachte neue Kleider anziehen, nachdeme sie vorhero in blossen Hemdern zwischen zwey Feuern wohl gereiniget; also

33. der Inspector die reinen Kleider zur rechten Zeit bestellen soll, damit kein Genesener im Lazareth ohne Noth aufgehalten werde.

34. Was hierinnen nicht absonderlich verordnet, soll der Inspector wohlbedächtig nach seiner besten Vernunft ohne Zorn, Heftigkeit, Übereilung oder Versaumnuss resolviren, in wichtigen und zweifelhaften Dingen aber den Beichtvatter oder Medicum des Lazareths zu Rath ziehen, oder, da es solang Aufschub leidet, seinem fürgesezten Gesundheitsdirectori schriftlich zu wissen machen und darüber seinen Befehl erwarten, diesem auch in allem pariren und Folge leisten.

Inspectores der Quarantainhäusser.

1. Sollen sie Niemand annehmen ohne expresser Ordre ihrer Vorgesezten.

2. Wann aber auch schon dergleichen Ordre sie einzunehmen kamme, sie aber denenselbigen Persohnen eine würkliche Krankheit schon ansehen, oder sonst ihnen etwas verdächtiges vorkämme, sollen sie ihre Bedenken ihrem Vorgesezten alsobald notificiren, inzwischen aber die darein Begehrende von Ferne abhalten und zur Gedult verweisen.

3. Sollen die Neuankommenden sieben Tage in einem absonderlichen Zimmer gehalten und zu Anderen nicht gelassen werden.

4. Wann Einer die Quarantain ausgehalten, soll der Inspector es durch die Wachen dem Inspectori der Wache zu wissen thuen und von ihm Befehle erwarten.

5. Dieser Inspector soll alles dieses, was denen Hausvättern und Gastwürthen fürgeschrieben ist und sich auf die Quarantainhäusser schiket, genau beobachten.

6. Wann einer, der die Quarantaine haltet, krank wird, soll er ihn alsbald in sein Zimmer eingesperret halten und dem Gesundheitsdirectori es schriftlich berichten, dass er besichtiget und an einen Krankenorth gebracht werde.

7. Das Zimmer, darinnen der Kranke gewesen, soll verschlossen bleiben, bis man aus der Besichtigung in nachfolgenden dreyen Tagen erfahren, ob der Kranke was Böses gehabt.

8. Wann an dem Kranken was verdächtiges verspühret wird, soll das Zimmer ordentlich gereiniget,

9. denen, die Quarantaine halten, zwahr wohl in die Luft, nicht aber in benachbarte Häusser und Dörfer zu gehen verstattet, wann sie aber

10. gar wegreisen wollen, ihnen solches nicht verwahret, sondern auch ein Zeugnuss und wie lang sie Quarantaine gehalten, gegeben werden.

Kranken- und Leichen-Träger.

1. Die Persohnen, welche zu ordentlichen Leichenträgern bestellet sind, sollen sich bey schwehrer Leibesstraffe zu Tragung keiner verdächtigen und inficirten, noch auch an der giftigen Seuche gestorbenen Persohnen gebrauchen lassen.

2. Die, welche zu verdächtigen Leichen Tragung bestellet, sollen keine wissentlich Inficirte tragen, und die auch nicht jene.

3. Kranken- und Todenträger, wann sie auf der Gassen gehen, sollen zu ihrem Kennzeichen lange weisse Stäbe tragen.

4. Beyde, welche verdächtige in Hospitalien oder inficirte Kranke ins Lazareth bringen, sollen, wie auch ihre um sich habende Leute, bey Lebensstraff in keines Menschen Versammlung kommen, wie ingleichen auch

5. die, welche an der Pest verstorbene Leichen entweder auf den darzu bestimmten Kirchhof oder auf die darzu bereitete Wägen, welche oben bedeket seyn müssen, tragen; und alle diese sollen

6. enge, gewüchste Kleider anhaben und sich täglich mit Essig waschen und mit darzu verordneten Arzneyen praeserviren.

7. Sollen sie die Kranken, welche selbst nicht Kräfte zu gehen haben, mit ihren Bettern ins Lazareth oder in die für sie bereitete Hütten bringen; etwas reine Wäsche aber sollen sie dem Inspector des Lazareths zustellen.

8. Welcher einem Kranken oder einer Leiche etwas abnihmt oder entfremdet, wie gering es auch ist, soll am Leben gestrafft werden.

9. Die Kranken- und Leichenträger der Inficirten sollen ohne des Gesundheitsdirectoris Ordre in kein Haus gehen, weder jemanden daraus tragen, bey Leibesstraffe.

Todengräber.

1. Die für die inficirten Leichen verordnete Todengräber sollen auf denen Gässen weisse lange Stäbe tragen.

2. Kein Todengräber, wer es auch seye, soll eine Leiche begraben ohne schriftlichen Befehl des Gesundheitsdirectoris und zwahr in keinem andern Orth, als wo der Befehl hin lautet.

3. Kein Todengräber, der zu denen verordnet ist, die an keine Pest gestorben, soll beym Lazareth oder sonst irgendswo eines Inficirten Leich begraben. Wer wissentlich darwider sündiget, soll am Leben gestraffet werden.

4. Kein zum Lazareth oder zur Beerdigung der pestilentzischen Leichen bestellter Todengräber oder seine Leute sollen unter gesunder Leute Gemeinschaft kommen, auch

5. sich nicht anmassen einige Leiche zu begraben, die in keinem inficirten Hauss und notorie an einer anderen Krankheit gestorben ist.

6. Sollen diese keine inficirte Leiche anderwärtshin begraben als an den Orth, der ihnen zu denen inficirten Leichen angewiesen ist, und zwahr auch zu der darzu bestimmten Zeit.

7. Sollen alle Todengräber zum wenigsten die Gräber um eine halbe Ehle tiefer machen, als sie sonst insgemein pflegen gemachet zu werden; insonderheit da

8. in eine Grube mehr dann eine Persohn gelegt werden muss, soll selbte sehr tief und wohl bedeket seyn.

9. Da die verstorbenen inficirten Persohnen noch etwann Kleider anhätten, sollen sie mit selbten begraben, und bey Lebensstraff ihnen solche nicht ausgezogen; sonsten aber

10. selbte nur in ihren anhabenden Hemdern und, wann sie ohne Verzug zu haben seynd, in Sarchen, welche von leichten, dünnen und leicht verfaullenden Brettern zu machen seynd, jedoch dass die Leichen in Sarge mit ungelöschtem Kalch wohl bestreuet werden, begraben und nicht allererst andere Küttel angezogen, die etwann ganz nakenden aber nur mit einem leinenen Tuch bedeket und

11. die Leichen in Gruben soviel möglich mit frischen Kalch bestreuet,

12. die Gräber mit Kalch überschüttet werden, giftige Ausdämpfungen zu verhütten.

13. Wer einer Leiche was ausziehet oder abnihmt, soll am Leben gestraffet werden.

14. Alle Todengräber und Leichenträger sollen genaue Obsicht tragen, dass nicht etwann ein Kranker oder Ohnmächtiger für einen Toden ergriffen und begraben werde, bey Lebensstraffe. Wo aber einer so boshaft wäre, dass er aus Gewinnsucht oder anderen Absehen wissentlich einen noch lebenden Menschen begrube oder in Sarg legte und zur Grabstatt oder auf den Todenwagen brachte, soll lebendig durchs Feuer hingerichtet werden.

Reiniger der inficirten Häusser und Mobilien.

Demnach nicht allein nach gänzlich abgelassener Pest alle Häusser, worinnen ein Inficirter gewest oder gestorben, sondern auch bey noch anhaltender Infection, wann ein inficirtes Hauss die Quarantaine ausgehalten, Zimmer und Mobilien gereiniget werden müssen, und solches wegen besorglicher Nachlässigkeit denen Inwohnern nicht selbst zuzutrauen ist, sondern von der Obrigkeit

besondere Leute darzu bestellet und auf ihre Instruction vereydet werden müssen als sollen diese sich dergestalt verhalten:

1. Ihren Eyd und Instruction täglich für Augen haben, solche selbst lesen oder lesen lassen.

2. Ihnen verschafen ein Sieb von Drat oder Bast, wie auch ein gestriktes von Zwirn, darauf sie die zu raucheren nöthige Sachen legen, wie auch Schnüre zum Aufhenken und Bindfäden zum Binden.

3. Sollen sie nur diese Sachen, welche ohne Schaden sich nicht von Lauge oder Essig waschen lassen, raucheren und einen Umschlag machen, dass der Rauch nicht vorbey, sondern durch die auf dem Gitter liegende Sachen desto besser gehe.

4. Die Kohlen darzu sollen von Eichen-, Buchen- und dergleichen harten Holz, das Rauchwerk von Wacholderbeeren, Kühn, Harz, Weyrauch, Bimstein und dergleichen Arth seyn.

5. Alle Sachen sind zu reinigen, die in einem inficirten Hauss gewest, wann sie gleich in einem Zimmer gelegen, darinnen Niemand gestorben oder krank gewest, und 40 Tage darnach in einem wohl verschlossenen Gewölb, Zimmer oder Kasten wären aufgehoben gewesen und nie in die Luft gekommen. Gleichergestalt sind zu reinigen alle zweifelhafte Sachen, die man nicht weiss, ob sie in keinem inficirten Orth gewest; alle Sachen aber, die es vertragen, sollen 3 Tage in heisser Lauge oder in Salzwasser eingeweiket [sic] werden.

6. Zu denen waschbaren Sachen sollen sie haben eine kupferne Kanne oder zum wenigsten aus harten Holz zum heissen Wasser, daraus die Sachen zuerst zu waschen, die andere zum kalten und auswaschen. Wo Flusswasser zu haben, ist es für anderen zu nehmen.

7. Sollen sie die Sachen mit eisernen Stängeln über den Rauch wohl durchrühren und ausklopfen und die im Wasser mit Hölzern wohl durchstossen, oder

8. wo es die Gelegenheit gibt, solche Sachen gar an Striken etliche Tage ins Flusswasser, die geraucherten und gewaschenen Sachen aber an die Sonne und 8 Täge in durchstreichende Luft aufgehenket werden.

9. Keine Reinigung soll bey Lebensstraff in der Stadt, auf dem Markt oder Gassen, bey gemeinen Wasserröhren oder durchfliessenden Wässern, sondern wo gar geraume Häusser und Höfe, in denenselbigen, wo aber kein auskommentlicher Plaz ist und die Reinigung sich in Städten und Märkten nicht ohne besorglicher Gefahr verrichten lasset, aussen unterhalb der Stadt und Dörfer, und zwahr bey ein und dem anderen Orth an Bleichhütten und Bleichpläzen geschehen.

10. Alles silberne, Kupfer-, Zinnern-, Messing, eiserne, hölzerne Gefäss soll eine Weile im Wasser liegen bleiben und hernach mit Essig oder Lauge gewaschen.

11. Alle seidene, wollene, leinene Sachen, welche das Gift leicht fangen, und in einem inficirten Hauss, sonderlich aber in einem Zimmer, da ein Kranker gelegen oder gestorben, zum wenigsten zweimahl gereiniget und in die Luft gehenket.

12. Die Federbetter aber und andere Sachen, welche in die Lauge nicht geleget werden, 14 Tag in die Luft gehenket und alle Tage wohl ausgeklopfet und gewendet werden.

13. Alle alte Lumpen, Umhüllen, die nicht gar viel werth, insonderheit aber die Sachen, die der inficirte Kranke angehabt, die Bette und Tücher, Bettstätte, Strohsak, Pölster, darauf er gelegen oder sonst gebrauchet und angerühret, sollen nicht gereiniget, sondern zum Fenster herabgeworfen oder mit Haken an den nächsten besten Orth geschleppet und verbrennet werden, bey Lebensstrafe und Verlust des Vermögens aber nicht vertuschet und hinterhalten.

14. Die zu reinigen erlaubten gewaschenen oder geraucherten Sachen aber an einem geraumen Orth in freier Luft aufgehenket, die unreinbahren hingegen an ebenso geraumen Orth verbrennet werden

15. Alle Reiniger mann- und weiblichen Geschlechts sollen wie alle andere Persohnen, die sich denen Inficirten näheren und mit ihnen umgehen müssen, von gewüchster Leinwand enge, wohl zugerichtete Kleider und Handschuhe anhaben, sich auch täglich, insonderheit aber Abends und Fruh vor der Reinigung mit starken Praeservativarzneyen versehen, zur Speiss viel Knoblauch, Zwiebeln, Veigeln, Angelica, Nüsse, Raute brauchen und einen starken Trunk Wein trinken.

16. Sollen sie Acht haben, dass keine Sache muthwillig verwahrloset, vertuschet oder gestohlen werde; am wenigsten aber sollen sie sich mit Diebstahl besudeln, dann, wär das Geringste hiervon veruntreuet, wann es gleich keinen Thaler werth oder es hundertfach erstatten wollte, mit dem Strang vom Leben gebracht werden.

17. Soll kein Reiniger in einiges Hauss gehen, weniger dasselbe Hauss reinigen, ehe es auf Befehl der Obrigkeit oder des Gesundheitsdirektoris ordentlich eröffnet zu werden befunden worden.

18. Womit aber die Reinigung soviel möglich vorsichtiger und ordentlicher geschehe, sollen Anfangs zwei Reiniger zu dem inficirten Hauss gehen, daselbst ihr Gesicht mit Essig waschen, eine brennende Wachsfakel in die Hand nehmen, ein in Essig und Knoblauchsaft geneztes Tuch für die Nase und Mund halten, nach der Eröffnung die Fenster öffnen, ein Feuer in Hauss und sofort in denen Zimmern besonders auf Caminen oder in grossen Aeschen machen, das von denen Medicis vorgeschriebene Rauchwerk oder in Mangel dessen Wacholderbeeren und ungenuzten Schwefel anzünden, oder auf einen heissen Ziegel Essig giessen.

19. Wann dieses eine Stund vorhero geschehen, der Rauch vergangen und die Fenster wieder geöffnet, folgen die anderen Reiniger mit dem Pestnotario nach (welche alle sich auch vorhero in Gesicht, in Schläfen, unter denen Armen, am Herzen, Pulss, über der Leber und zwischen denen Beinen mit Essig gewaschen haben sollen), da dann die ersten Reiniger die vorhandene Mobilien zusammen lassen, der Notarius aber von grössten bis zum kleinsten und zwahr auch dieses, was nicht gereiniget, sondern verbrennet werden soll, aufschreiben, die sammentlichen Reiniger aber alles aus dem Hauss zur Reinigung tragen oder auf Wägen wegführen lassen.

20. Jedoch stehet dem Hausswürth frey jemanden seinetwegen zu bestellen, der die Mobilien, welche zur Reinigung weggenohmen werden, aufzeichne. Wann aber weder Notarius, noch von dem Hausswürth jemand zu haben ist, der bey der Reinigung die Sachen aufzeichne, soll jemand von denen Befreunden oder Nachbarn darzu gezogen werden, welche von Ferne zuschauen und das Nöthige aufschreiben; sie selbst aber sollen die Sachen nicht anrühren, und sollen

21. eines jeden Hauswürths Mobilien absonderlich die Verwechslung zu verhütten.

22. Edelsteine, Gold, Silber und Geld alsbald im Hauss gereiniget und

23. dem Hauswürth oder Eigenthumsherrn zugestellet. Wann diese aber verstorben oder abwesend, der Obrigkeit angedeutet und nach der Reinigung von denen Gerichten verwahret und versiegelt werden.

24. Wann im Lazareth oder im inficirten Hauss Niemand mehr wohnet, sollen bey Ausraumung der Mobilien desselben Zimmers, darinnen ein Kranker gelegen, Thür und Fenster wie in andern Zimmern eröffnet, nach etlich fol-

genden Tägen aber solches mit Feuermachen bey eröfneten und mit vielen guten Rauch bey verschlossenen Fenstern gereiniget werden.

25. Alle Thüren, Fenster, Läden, Küsten, Truhen, Schanktische, Stühle, Bänke und andere Sachen. welche schwerlich ausserhalb des Hausses gereiniget werden können, sollen 3 Tage nacheinander erstlich mit scharfer Lauge, hernach mit Essig gewaschen werden, darein wohlriechende Pestkräuter und Wurzeln eingeweiket [sic] gewesen.

26. Diese Reinigung der Zimmer solle 3 Tage nacheinander, das Rauchen zwahr von 6 zu 6 Stunden continuiren und nach der Zeit die Fenster sonderlich gegen Morgen und Mitternacht gesperret werden, dass sie der Wind durchstreiche, fürnehmlich aber im Lazareth und Hospitalien.

27. In diesen durchstrichenen Zimmern soll, wann die Leute einziehen, vorhero wiederum geraucheret, bey verschlossenen Thüren und Fenstern darein ein Stuk frischen Kalch legen, Essig darauf giessen, die Mauern, Wände, Böden mit Essig befeuchtet, 3 Tage nacheinander mit Kehrwischen ausgerieben, die Wände aufs Neue mit Kalch überfeuchtet, ferner eine geraume Zeit her nach die Fenster des Tags geöffnet, des Nachts zugemachet, auch in Häussern und Zimmern die befindlichen Löcher und Ritze mit Kalch oder Leim wohl verschmieret werden.

28. Wann aber die Leute in einem inficirten Hauss wohnend bleiben, sollen sie nach geendigter Quarantaine auf etliche Tage aus dem Hauss sich begeben, dass sie nicht bey Rührung der Mobilien, Oeffnung der Kammer und Zimmer etwas fangen, und also sich frische Luft schöpfen, die Reinigung des Hausses aber inzwischen geschehe.

29. Wann ein Hauss einen geraumen Hof oder nahe darbey einen freien Platz hat, sollen sie alles wurmstichige Holz, Pflaster, Schachtele, Salbe, Büchsen und dergleichen Lumperei bald verbrennen, sobald die zur Reinigung gehörige Mobilien herausgenohmen. Wann aber beym Hauss zu Verbrennen keine Gelegenheit ist, soll solcher Plunder absonderlich vor die Stadt oder Dörfer geführet und bis auf den lezten Faden zur Asche verbrennet werden.

30. Das Getreid auf den Böden der inficirten Häusser muss erstlich ein Paar Wochen nacheinanders täglich umgestochen, Reiss, Kraupen, Hirsch, Erbsen und andere Legumina, wie auch das Mehl aus denen Kästen auf einen reinen Boden ausgeschüttet werden.

31. Das hölzerne Gefäss muss, nachdeme es etliche Tage in Wasser gelegen, mit Laugen etlichemahl gewaschen und beym Feuer getroknet werden.

32. Die von keiner inficirten Persohn gebrauchte, aber in einem inficirten Hauss befundene Better müssen über einem linden Feuer beraucheret, hernach ausgeschüttet und eine Zeit lang gelüftet; die in solchen Häussern aber gewesene Bücher und Schriften beraucheret und die Zimmer, darinnen sie gelegen, geöffnet werden.

33. Die gemachten Kleider und Deken müssen aufgetrennet, das Unterfutter und Schnüre abgenohmen, das Unnutze verbrennet, das Tüchtige aber entweder gewaschen oder beraucheret, die Baumwolle oder Stopfseide wohl ausgeklopfet.

34. Die ungearbeitete Wolle ausgewaschen und an der Sonne getroknet, die gesponene aber, weil sie kein Wasser leidet, geraucheret.

35. Die Kleider, welche der Kranke nicht bey währender Krankheit, sondern etliche Tage darvor getragen, sollen auch so lang in Wasser liegen oder zweifach soviel beraucheret und an die Luft gehenket werden.

36. Flachs und Hanf ist dreimahl aus Flusswasser zu waschen.

37. Die Zobel und kostbare Rauchwerk ist aufs neue zu beitzen und ausarbeiten.

38. Das Haar aus denen Sesseln und nicht viel werthes Rauchwerk ist wie andere Lumpen zu verbrennen.

39. Bilder, welche es vertragen, werden mit einem in Essig getauchten Schwamme gereiniget, wie auch die musikalischen Instrumenta, und darnach beraucheret.

40. Das Vieh muss durchs Wasser geschwemmet oder mit Wasser abgewaschen,

41. die Käse beschabet und mit Essig abgewaschen werden.

42. Von denen aus sicheren Orthen ankommenden Kaufmannswaaren, welche aber inficirte berühret, seynd die äussersten Umschläge und Stücke nur wegzunehmen und wohl zu beraucheren.

43. Die Reinigung der heimlichen Gemächern, worüber Kranke gegangen, muss geschehen durch Hineinwerfung lebendigen Kalchs und daraufgegossenen Essigs.

44. Wann die Reiniger wahrnehmen, dass jemand in ein ungereinigtes Hauss oder Zimmer eingezogen ist, oder sich selbst die Mobilien zu reinigen angemasset hat, sollen sie es anmelden, dass die Verbrechere gestrafet werden können.

45. Wann in ein gereinigtes Hauss aufs Neue eine inficirte Persohn kommen oder Jemand darin krank worden, soll die Reinigung aufs Neue geschehen, sonderlich in Würths- und anderen Häussern, darein viel versammelte Leute kommen.

46. Das Wasser, womit etwas gereiniget worden, soll nicht auf die Gassen, sondern an einen ganz entlegenen Orth oder gar ins fliessende Wasser gegossen werden

47. Kein Reiniger soll bey Lebensstraff in Gemeinschaft gesunder Leute kommen, sondern sich und die Seinigen zu Hauss abgesonderet halten, auf denen Gassen aber, wann sie was zu verrichten haben, weisse lange Stäbe wie die Todenträger und Todengräber, oder andere genugsam kennbahre Merkmahle tragen, bis sie von dem Gesundheitsdirectore Freiheit bekommen.

48. Alle von denen Einwohnern selbst gereinigte Mobilien sollen nebst der verwürkten Straffe denen Hospitalien verfallen seyn, und

49. vermögende Leute sich ihrer nicht allzu kostbahrer Mobilien, so in inficirten Zimmern gewest, entäusseren, welche dann mit doppeltem Fleiss gereiniget und dem Lazareth und Hospitalien zugeeignet werden sollen.

50. Die Reinigung soll weeder vor der Sonnen Auf- noch derselbigen Untergang, auch nicht bey heissem Mittag, sondern Fruh oder gegen Abend, wann keine grosse Hitze, fürgenohmen werden.

153.

1709 d. 18 listopadu v Brně. — Zemské hejtmanství markrabství Moravského nařizuje, jaká opatření státi se mají, aby mor z Polska a Uher do země se nedostal. (K. k. Rescripta V. 1113—1123.)

Von der röm. kay. auch in Germanien, Hispanien, Hungarn und Böheimb königl. Maytt. als Königs in Böheimb und Marggrafthum Mähren, unsers allergnädigsten Erblandesfürsten und Herrns, wegen wird von dero königl. Ambt der Landeshauptmanschaft dieses Erbmarggrafthums Mähren allen und jeden Standes- und Landesinwohnern, auch Unterthanen und

sonsten jedermänniglich, was Würden, Standes, Ambts oder Weesens dieselbe immer seyn mögen, denen dieses offene Patent zu lesen oder zu hören vorkommet, hierdurch zu vernehmen gegeben, wasmassen allerhöchst gedacht ihre k. k. Maytt. auf erhaltene Nachricht, dass nicht allein die in verschiedenen Orthen in Pohlen eingerissene leidige Seuche der Pestilentz immer weiter und weiter um sich greife und denen Landesgräntzen dero Erbherzogthums Schlesien mehr und mehr sich zu nähern beginne, sondern auch sich in dero Erbkönigreich Hungarn diese Infectionsgefahr hervorzeige und bereits einige Örther onweit Ofen mit dieser Seuche der Pest leider angesteket seynd, aus landesvätterlicher Vorsorge unterm 5 Augusti nächsthin an dieses dero königl. Ambt der Landeshauptmanschaft allergnädigst rescribiret und anbefohlen, dass, weilen dieses leidige Übel der Pestilentz gar leicht weiter um sich greifen und dero andere k. k. Erbländer, insonderheit aber dieses dero benachbartes Erbmarggrafthum Mähren angreifen dörfte, man ein wachsames Aug hierauf halten, infolglich zu zeitlicher Verhütung dergleichen Infectionsgefährlichkeiten alle menschenmögliche Gegenveranstaltungen vorkehren und eine sichere Infectionsordnung einrichten solle. Welchemnach dann zu dessen allergehorsamster Befolgung man für nothwendig befunden, dass vorderist in denen mit dem Königreich Hungarn angränzenden Brünner, Hradischer und Prerauer Creyssen die Verhake in denen Wäldern und Auen, wo solche zu Verhüttung der Rebelleneinfall vorhin schon gemachet und etwa mitlerzeit wider schadhaft und passirlich worden, allerorthen repariret werden, mithin absolute keine andere Pässe als in dem Brünner Creys nur Lundenburg gegen Rabenspurg in Oesterreich und Göding gegen Skalitz, in dem Hradischer Creys Weselý gegen und oberhalb Skalitz, Hungarisch Brod gegen Trentschin (als durch welche, durch Göding und Hungarisch Brod, das zulässige Commercium in Hungarn noch derzeit zu treiben erlaubet) und Strzelna nacher Wsetín gegen Lukow und der Orthen in dem Prerauer Creyss gegen Hungarn bey denen Eisenhammern Ostrowitza, gegen Schlesien Mährisch Ostra, Fulnek und Bautsch, bey der Troyačzka aber gute Wachen bestellet, und endlich in dem Olmützer Creys das Städtl Hof gegen dem Tropauischen, gegen dem Neissischen und Jägerndorfischen aber das Städtl Braunseifen und der Orth Janowitz, und endlich gegen dem Glatzischen der Orth Wiessenberg und das Städtl Goldenstein zur Granitzpassirung genohmen und respective gegen besagtem Königreich Hungarn und Herzogthum Schlesien offen bleiben, hingegen aber alle andere Ab- und Nebenweege, Überfuhrten und Viehtriebe gänzlich cassiret und unterbrochen, auch zu dem Ende die an und über denen Gräntzflüssen, Bächen und Wässern sich etwa befindende Brüken und Steege abgeworfen und an solchen Örthern, wo die Verhacke nicht gehen, auf dem platten und offenen Lande, durchgehends an besagten Gränitz Graben aufgeworfen, mit Schlagbäumen versehen, Saulen dabey aufgerichtet und hieran die Tafeln mit denen gewöhnlichen teutschen und böhmischen Überschriften, wodurch

die Reisende auf die Haubt- und passirliche Landstrassen zu verweisen seynd, aufgehenket werden sollen.

Damit aber sowohl die Verhake als andere Anstalten würklich ins Werk gesezet, auch aller Orth und Enden, wo es vonnöthen, das Behörige verordnet und ohngesaumt würklich ad efectum gebracht werde, sollen die drey königl. Herren Creyshaubtleute besagter Brünner, Hradischer und Preraurer und zwahr ein jeder für seinen derzeit ihme anvertrauten Creys die Incumbenz haben und mit allem Eyfer und Application sothane Einrichtung bewürken, die landständische Miliz, auch damit alles in statu quo conserviret werde, die Verhake und Graben stets und allezeit fleissig zu patrouliren und auf die Contravenientes oder Übertrettere genaue Achtung geben.

Und obwohlen solchergestalten noch einiges Commercium gegen Hungarn mit denen nächst angelegenen und uninficirten Comitaten durch oberwehnte Pässe zugestanden und erlaubet, so wird jedoch solches respectu der um Ofen liegenden Comitaten und inficirten Örthern hiemit allerdings und gänzlich gesperret, mithin unter Leib- und Lebensstrafe, auch Verlust Haab und Guts verbothen also und dergestalten, dass bey Vermeidung solcher unausbleiblichen Strafe Niemand aus diesem Marggrafthum Mähren dahin, noch Jemand von danen anhero, mit was Sorten und Waaren es immer seyn möge, traficiren oder handlen, ingleichen auch keiner von danenher ohne Handlung unter eben dieser Haab- und Guts-, Leib- und Lebensstrafe, er habe einen Pass oder nicht und won wem er immer seyn möchte, in das Land passiret werden solle; wie dann die in Hungarn benachbahrte und angränzende Herren Commendanten darauf fleissig Obacht zu haben und dergleichen Passagiers, sie mögen mit Pässen versehen seyn oder nicht, gleich zuruckzuweisen und dieselbe für der ausgemessenen Strafe zu wahrnigen haben werden.

Was aber die mit diesem Marggrafthum Mähren angränzende und uninficirte Örther in Hungarn anbetrift, sollen alle, so von dannen herüber verreisen wolten, von dem Magistratu loci, woher sie kommen, eine beglaubte Fede haben, in welcher der Reisende mit Nahmen und Zunahmen, ob er zu Pferd, Wagen oder Fuss, auch mit wie viel Leuten, Wägen oder Pferden reise, was er für Waaren und wohin führe, oder sonsten in diesem Lande und wo zu verrichten habe, specificiret, nicht weniger die Statur und Beschafenheit der Persohnen beschrieben und anbey, dass er oder sie von einem gesunden Orth komme und binnen drey Monathen an keinem inficirten oder verdächtigen Orth noch desselben Bezirk oder Gräntzen gewesen, auch binnen solcher Zeit mit niemand verdächtigen umgegangen, weniger einige derley etwa erkaufte Waaren führe, attestiret; auch ein solcher Pass an allen Orthen, wo der Reisende durchpassiret, vorgewiesen und unterschrieben werden, nicht minder, wann er endlich auf den letzten Orth, wo er in hiesiges Land eintreten will, kommet, sothanen Pass dem nächsten Commendanten in Hungarn sowohl,

als auch, wenn selbter alldorten passiret wird, dem nächsten Commendanten disseits im Lande vorzuweisen und beeder Orthen unterschreiben zu lassen schuldig seyn soll.

Hingegen was die sogar nahe anliegende hungarische Städte und Dorfschaften anbelangt, sollen dieselbe die Fede zwahr auch von dem daselbstigen Magistrat, Beamten oder Dorfrichtern eben des Inhalts, wie obgedacht, mitbringen, solche aber nur hierlandes dem ersten angränzenden Commendanten zum ersten vorweisen und unterschreiben lassen; welche Unterschriften, wie auch die Pässe allerorthen ohne Entgeld geschehen und ertheilet werden sollen. Und bleibet respectu dieser angränzenden Örter das Commercium mit zulässlichen Waaren derzeit noch in vorigen Stand, bis etwann wegen mehrer imminirenden und annähernden Gefahr (so Gott gnädiglich verhütten wolle) ein anderes zu verordnen seyn wird.

Damit aber dieses Alles desto gewisser observiret und alle heimliche Einschleichungen verhüttet werden mögen, zumahlen die Landmiliz auch nicht stets an einem und aller Orthen beständig seyn kann, als werden die angränzenden Obrigkeiten, in deren Abwesenheit aber deren Wirthschaftsbeamte und Bediente, bey denen Ab- und Nebenweegen, auch Überfahrten, sonderlich aber bey denen Gräben und Schlagbäumen auf dem offenen und platten Land von ihren Herrschaften und Gütern zu deren selbsteigener Sicherheit beständige beeydigte Wachen sezen und dieselbe auf die passiren Wolende wachsam invigiliren, auch die unwissende und bona fide Reisende auf die passirliche Haubt- und Landstrassen weisen, die verdächtige aber zur gebührenden Abstrafung nach Gestalt und Befund der Sachen anhalten lassen.

Über dieses wird eine jede Obrigkeit oder deren Beamte auf die Bettlere, Faulentzere, Landstörzere und sonsten derley herumvagirende Leute, durch welche die Infection leicht eingebracht werden kann, vermöge der verneuerten königl. mähr. Landesordnung genaue Obsicht zu tragen schuldig seyn, wie dann auch für diejenige, welche des christlichen Mitleidens werth, eine Vorsorge im Lande zu thuen, die übrige aber hinauszuschaffen und in das Land keine mehr einzulassen seyn.

Vor allen aber will es die Nothdurft erforderen, an allen Orthen sowohl auf die einheimische als fremde Juden, als welche die Länder durchzustreichen gewohnet, aus schnöder Gewinnsucht die Gefahr nicht achten und alle Winkeln durchschleichen, einfolglich durch dieselbe und ihre hereinschleppende Waaren ehender als sonsten die anstekende Seuche dilatiret zu werden pfleget, ein wachsames Aug zu haben, wie dann auch denen hiesig inländischen die Communication und das Commercium oder aller Handel und Wandel mit denen pohlnischen und hungarischen Juden hiemit absolute und völlig eingestellet wird und soll weder einiger von hinnen dorthin, weder von dorten hieher, er möge einen Pass haben oder nicht, unter Leib- und Lebensstraffe hereingelassen werden; die aus Böhmen, Schlesien und etwa auch aus Oesterreich kommende aber mit denen

erforderlichen Pässen des Inhalts wie obgedacht, nichtminder die inländische, wann sie ausser Landes auf zulässiger Örther verreisen wollen, mit dergleichen versehen, und anbey die Judengemeinden schuldig seyn, wann ein fremden Jud, er möge herkommen, von wannen er will, und einen Pass haben oder nicht, bey ihnen sich aufhaltet oder durchreiset, wo aber keine jüdische Gemeinde ist, derjenige Jud, bey welchem sich der durchreisende aufhaltet, solches alsobald bey eines jeden Orths Obrigkeit, Beamten oder Gericht unter einer Strafe von 100 R. Thl. anzuzeigen, da dann diejenigen, welche dergestalten von sonst passirlichen Orthen ohne Pass hereingeschlichen wären, mit Staupen-Schlägen wieder hinausgewiesen, sonsten aber die von solchen passirlichen Orhen mit Pässen hereinbringende Waaren unter Straf der Confiscation genau angesaget, auf denen Gräntzen fleissig visitiret und keine verdächtige hereingelassen, die verdächtige aber bis auf weitere königl. Ambtsverordnung angehalten werden sollen.

Anlangend die Gräntzen gegen Schlesien, ob man zwar so genaue Praecautiones derzeit, und in so lang dasselbe von dieser leydigen Contagion befreyet bleibet, dahin noch nicht zu nehmen, zumahlen alldorten von selbsten schon solche Vorsehung geschehen, dass durch dasselbe einige Seuche nicht so leicht hereingebracht werden dörfte, nichtsdestominder so müssen dannoch die daher kommende Passagiers und Reisende, sonderlich die aus Oberschlesien und an Pohlen nächst angelegene, gleichwie die aus Hungarn, zu Verhüttung alles Unterschleifs mit beglaubten Pässen und Feden versehen seyn, sich der Land- und Poststrassen halten und alle Nebenweege meyden; dahero dann auch alldorten sothane Nebenweege an denen Gränitzen vergraben, die Wälder verhaket, Schlagbäume und Säulen aufgerichtet, ingleichen, weilen allda keine weder regulirte noch Land-Miliz oder Commandanten vorhanden, solche beeydigte Commissarien und Wachen, welche die Pässe examiniren können, von denen anliegenden Herrschaften und Güttern aufgestellet werden sollen, worbey absonderlich auf die nacher Pohlen und Hungarn zu gehen pflegende Steinsalzeinschwärzere, durch welche leicht etwas von dieser Seuche eingeführet werden könnte, ganz genaue Obsicht zu halten seye.

Und weilen alle bisherige Comminationes, Contrabandirungen der Ross, Waagen und Salzes, ja vielmahlig erfolgte Todschiessungen der Leute selbsten sie nicht abschröken, sondern dannoch haufenweiss damit continuiren, sonsten aber auch nicht wohl muthmasslich, dass die Obrigkeiten oder deren Wirthschaftsbeamte nicht wissen sollten oder nicht leicht wissen konnten, wann und wie lang ihre Unterthanen mit Ross und Waagen von Haus abwesend seynd, auch so viel Täge ausbleiben, allermassen selbste wenigstens die Anstalten durch die Richtere und Geschwohrne machen, die Visitationes, gleichwie selbte occasione der Rauber angeordnet, veranstalten und allemahl hievon ganz zeitlich die verlässliche Nachricht haben könnten, als werden nicht nur die unterhänige Übertrettere allein,

sondern auch, wann ein Untherthan in Einschwärzung des hungarischen oder pohlnischen Steinsalzes ertappet würde, oder es sonsten quoquo modo hervorkommete, die Herrschaften und Obrigkeiten selbsten oder deren Beamter mit denen vermög ihro Maytt. allergnädigsten Rescripti von 22 Decembris 1707 und in conformitate dieser ergangenen königlichen Ambtsverordnungen ausgesetzten Strafen unausbleiblich zu belegen seyn, worauf dann die Herren Creyshaubtleute des Ollmützer, Prerauer und Hradischer, auch Brünner Creyses specialiter Acht zu geben, ingleichen sowohl sie sammentlich als die Commendanten der hiesigen Gränitzörther mit denen benachbarten fleissige Correspondenz zu pflegen und sich von dem ab- und zunehmenden Infectionsübel genau zu informiren, auch sie Herren Creyshaubtleute wenigstens alle 8 Täge den Bericht davon an dieses königliche Ambt der Landeshauptmanschaft zu erstatten haben.

Zum Beschluss sollen diejenige, welche zur Examinirung der Pässe als Commendanten, Commissarien oder Wachen respective beeydiget und bestellet worden, keinen unter harter unablässlicher Strafe ohne Pass, ja von denen bannisirten Orthen auch mit Pässen unter Verlust Leib, Lebens, Haab und Guts nicht hereinlassen.

Gleichwie nun dieses Alles zu des gesammten Landes, auch dessen Inwohnern Sicherheit und Besten, denen fremden Ein- und Durchreisenden zur nachrichtlichen Wahrnung und deren besserem Fortkommen gerichtet, als wird auch solches durch diese offentliche Patenten jedermänniglich kundgemachet, damit sich ein jeder hiernach zu richten, denenjenigen ein oder anderen concernirenden Passibus gebührend nachzukommen, auch vor Schaden und Strafe zu hütten wisse. Geben Brünn den 18 Novembris 1709.

N. N. der röm. kay. auch in Hispanien, Hungarn und Böheimb königl. Maytt. verordnete Cantzler und Rathe bey dero königl. Tribunali in dero Erbmarggrafthum Mähren. — Frantz Joseph Graf von Opperstorf. — Johann Esaias von Nübern. — Frantz Philipp Preyss.

154.

1709 d. 23 prosince v Brně. — Zemské hejtmanství nařizuje, aby zdravotní pasy cestujících*) podpisovány byly i na všech místech, kterými procházejí. (Z knihy panství Žďáru.)

*) Formulář pro takový zdravotní pas zněl dle úředního předpisu takto: »Wir Rathmanne der kay. und königl Stadt N. bekennen und thuen kund hiermit vor männiglich, dass Vorweisende N., welche allhier wohnhaft und in ihren Angelegenheiten von hieraus, allwo Gott Lob annoch frische und gesundte Luft und kein Merkmahl einiger Contagion sich befindet, nacher N. der gethanen Ansage nach reisen. Dessentwegen geschieht nun hiermit unser gebührendes Ansuchen, diese N. ungehindert dahin passiren und repassiren zu lassen. Zu Urkundt mit unserem der Stadt Siegel bekräftigt. Geben zu N.«

155.

1709 d. 27 prosince ve Vídni. — Cís. nařízení vojenským úřadům v Uhrách, jaká opatření učiniti dlužno, aby mor z Uher do ostatních zemí nebyl zavlečen. (K. k. Rescripta V. 1139—1145.)

Wir Joseph von Gottes Gnaden — entbieten allen und jeden bevorab unseren in Königreich Hungarn in capite commandirenden und subalternen Generalen, auch anderen nachgesetzten Kriegsofficieren und Befehlhabern, Commendanten deren Vestungen und Plätzen, und in Summa denen sammentlichen Trouppen unserer daruntigen Feld- und Besazungsmiliz zu Ross und Fuss unsere k. k. Gnad und alles Gutes, und geben Euch hiemit gnädigst zu vernehmen, wasmassen, nachdeme wir vermittelst unterschiedlichen glaubwürdig eingelangten Nachrichten leyder hören müssen, wie sich die giftige Seuche der Pest in ersagt unserem Königreich Hungarn und zwar jenseits der Donau zu Neuhaüssl, Sokola an der Gran, Pilsen an der Ippol, Waitzen, Hatwan, Erlau, Gyöngiös, Jaxbein, Keskemet, Korös, Cegled und im ganzen Lande zwischen der Donau und Theiss hinabwärts samt Segedin und Arad, item in Bezirk an der Marousch, nicht weniger in unserem Fürstenthum Siebenbürgen, auf diesseitigen hungarischen Boden aber in der Tolnenser Gespannschaft und auch zu Ofen, in der Raitzenstadt schädlich eingeschlichen, wir nach zuförderist angewendeten geistlichen auch weltlichen heilsamen Mitteln zu sowohl eines Theils möglichster Dämpfung des darunten eingerissenen Übels, als andern Theils vorsichtiger Abhaltung der davon unseren teutschen Erblanden bedrohenden Gefahr ankehren und dargegen eine landesväterliche Universalfürsorge veranstalten zu machen nöthig befunden. Dahero aus beschehener reifen Überlegung des Werks, auch uns darüber gethanen gehorsamsten Vortrag allergnädigst beschlossen und ernstlich anbefohlen haben, dass

Primo um denen von beflekten oder verdächtigen Orthen heraufkommenden die bishero offene Zugänge allenthalben zu sperren und nur gewisse determinirte Einlasse mit förmlichen dabey genau beobachtenden Praecautionen zu gestatten, drey Linien und zwahr zwey in Hungarn benanntlich diesseits der Donau die erste über Gran, Stulweissenburg, Vesprin, Schimek, Semontornia, Fünfkirchen, Sigeth, Kelos, Bisek, Valkovat, Illok und Peterwardein, jenseits hingegen über Comorn, Gutta, Schellia, Schinka, Mocsonek, Neutra, S. Benedict, Löwenz, Kärpfen, Blauenstein, Gats, Lossonz, Seczin und Wadkers; dann die anderte Linea disseits der Donau über Hungarisch Altenburg, Raab, Rabau, Sarvar, Körmend, S Gothard, Stein am Anger und Edenburg; jenseits der Mur über Tschakaturn und Legrad; item auf der andern Seithen des Drauflusses über Warasdin, Creutz, Verovitiza; auf jenseitigen Donauboden aber über Pressburg, S. Georgen, Pössing, Modern, Tyrnau, Leopoldstadt, Neustädtel, Trentschin, Illava und die Orthe längst der Waag hinauf bis Silein bestimmet; und letzlich in der dritten Linea und dem österreichischen Territorio disseits der Donau allein der Eingang durch Haimburg, Pröllenkirchen, Pruk, Männerstorf, Ebenhurt, Neustadt und Kirchschlag; von jenseits der March aus Hungarn hingegen blos durch Hof an der March, Marchegg und Dürenkruth offengelassen, von Seithen unserer Landschaften Mähren und Schlesien aber gleichmässig nächstens eigene deroendige conveniente Passagen bestimmet, in dem Pressburger Commitat disseits der Donau allein die Überfahrt zu Pressburg, folgends der Pass durch Wolfsthal auf Haimburg und so weiters fort; dann jenseits der Donau allein die Überfahrt zu Marchegg an der March bewilliget und mithin alle übrige Strassen gänzlich verbothen, ja denenjenigen, so sich von Pressburg oder anderen nicht bannisirten Orthen des Wassers herauf bedienen wollen,

anderst in Oesterreich (ausser dass sie ihre hungarische Schifleute zu Pressburg zurucklassen, aus Oesterreich neue Schifleute annehmen und durch selbe sich heraufbringen lassen) anzuländen nicht erlaubet.

Secundo. Allda, wo dem sich ereignenden grössten Anlauf und Gefahr in Hungarn zu steuren die Noth erforderet, nehmlich in prima linea disseits der Donau zu Gran, Stulweissenburg, Essek und Peterwardein, jenseits der Donau zu Schinka und Kärpfen, in secunda linea disseits der Donau zu Raab, Oedenburg und S. Gothard, auf jener Seithen der Drau zu Warasdin und Verovitiza, dann jenseits der Donau zu Pressburg, Tyrnau, auch, zumahlen in Trentschin keine genugsame Bequemlichkeit hierzu nicht vorhanden, zu Illava und Silan Contumazhäusser (worüber unseren aller Enden angestellten Kriegscommendanten die obere sowohl Direction als Inspection zu führen hiemit aufgetragen wird) angeordnet, Medici, Chyrurgi sammt Arzneyen, wie eben nacher Ofen abgeschiket, die Zu- und Einrichtung sothaner Contumaz- und deren Lazarethhäussern von denen Cameral- und Comitatsofficianten besorget und vor Allen verschiedene nöthige Utensilia als Hafnergeschier, Oefen, Bretter, Läden, Schindeln, Nägeln, Kozen, Strohsäcke, Leinwand, und was derley mehr ist, durch unsere Hofcammer verschaffet, auch damit die Contumacirende gleichwohl ihre Subsistenz gegen Bezahlung finden mögen, durch die Gespannschaften pro differentia locorum die Zubringung der Victualien, Holz und Fourage veranstaltet.

Tertio. Vor anjetzt specificirten Linien durchgehends einige beeydigte Commissarien als an beeden ersten von ihr unserer Hofcammer und denen Commitaten, an der letzten aber von unserer niederösterreichischen Regierung und Landschaft zu genauer und rigoroser Examinirung deren Reisenden angesezet, und folgbar

Quarto absolute Niemand von angesteckter oder suspecter Gegend, ohne dass er in der ersten Linea die ordentliche 40tägige Quarantena vollkommentlich ausgestanden zu haben durch authentische Zeugnuss deren von allen dreyen Linien gute, pflichtmässige und gewissenhafte Verständnuss miteinander hegenden Commissarien klar beweise, weder auch

Quinto die von jenen gesunden Orthen (worzu wir, bis obige Dispositiones in denen unteren Theilen unsers Königreichs Hungarn mit denen vorbemeldten zwey ersten Linien in formlichen Gang und vollen Stand kommen, inzwischen heraufwärts gegen hiesiges unser Erzherzogthum dermahlen den Tractum zwischen beeden Flüssen Rabnitz und Waag durch unsere niederösterreichische Regierung ernennen und pro contumacia fürschreiben lassen haben) herkommende ohne glaubhafter von unsern Kriegscommendanten deren durchwanderenden Plätzen unterfertigten wohlausfürlichen Passporten in Oesterreich eingelassen, sogar eben

Sexto die von unseren darunten in Hungarn stehenden Regimentern und Trouppen zur Recroutirung, Remondirung oder anderen Regimentsgeschäften heraufreisende Commandirte ebenmässig zur Quarantena, wo sie mitlerweile ihren etappenmässigen Unterhalt zu geniessen haben, wie desgleichen jegliche unsere von dannen hiehero gehende Kriegsofficiers, keinen ausgenommen, zur Contumacia nicht weniger festiglich verbunden seynd. Wer aber

Septimo ausser denen praefigirten Linien und Schranken wieder diesen unseren positiven Befehl sich ein oder anderen Orths durch oder in Oesterreich oder teutsche Erblande herein practiciren oder anderen hierzu verbotene Hülfe und Unterschleif leisten würde, nach gestalten Umständen scharf und am Leib auch Leben gestrafet, dann

Octavo die Raitzen, Bettler und Juden, sie kommen her, wo sie wollen, mit oder ohne Feden, als dermahlen bannisirte Leute zurückgeschafet werden; und letzlich

Nono die einer Ansteckung unterworfene Effecten als Tuch, Woll und Leinenzeug, Federn, Kotzen, Werch, Futter, Peltz und andere rauche Waaren, wie auch Mobilien, absonderlich Bettgewander, wordurch derley Übel gar leicht aufgefangen und zugebracht werden mag, einzuführen allerdings verbothen, und nichts als nur Victualien von obangezeigten nicht bannisirten Orthen behutsam einzubringen freygelassen seyn solle.

Gebiethen derohalben euch eingangs Bemeldten allen und jeden, dass ihr obvorbemerkter unserer ernsten Verordnung in allen Stücken punktualen und gehorsamen Vollzug (so viel euch militarischerseits concurrenter zugekommet) leisten, mithin zur respective Vorbiegung und Abkehrung der contagiosen Seuche überall immer mögliche Obhut und getreuen Eyfer daran strecken, auch nichts an eurer Pflicht und Kräften zu dem Ende erwinden lassen, wie hingegen auch schlüsslich denen angestellten Cameral-, Landschafts- und Comitats-Commissarien zur Schützung ihrer disfalls ihnen aufliegenden Incumbenz und Function allen ansinnenden und nöthigen Beystand jedesmahls unweigerlich und fertig darbieten wollet.

Das meinen und wollen wir bey widrigens unserer höchsten Ungnade, auch schwerer Verantwortung und Bestrafung. Geben Wien den 27 Decembris 1709. — Joseph. — Eugenius von Savoye. — Ad mandatum SCMtis proprium Johann von Tiell.

156.

1710 d. 23 července v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že z obavy před zavlečením morové nákazy zakazuje se židům návštěva trhů v Kroměříži a v Linci, že však se jim povoluje, aby k projednání svých záležitostí jednoho jménem každé celé obce s plnomocenstvím tam vyslati mohli, který však opatřen býti musí řádným vysvědčením, že nepřichází z místa zamořeného a ani takovým místem že neprošel; též nesmí s sebou míti věci, jimiž nákaza snadno se přenáší, jako jsou: šaty, vlna, peří apd.

157.

1710 d. 2 srpna v Brně. — Krajský hejtman nařizuje pravidla pro židy domácí i cizí, aby od nich mor z Polska a z Uher do země zavlečen nebyl. (Z knihy panství Žďáru.)

Was für Patentes auf kay. und königl. Maytt., unsern allergnädigsten Erblandesfürsten und Herrns, befehlich occasione der sowohl in Pohlen als Hungarn im abgedruckten 1709 Jahr geeuserten Contagionsgefahr in dem mir anvertrauten königl. Brünner Creis unterm 26 Novembris des verwichenen 1709 Jahres publiciert worden, dasselbe wirdt denen Herren Creisinnwohnern annoch wohl erinnerlich sein. Wann dann ein hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft bei mir wiederholtermassen in Ansehung, dass das laidige Übel in denen benachbarten Ländern sowohl in Schlesien zur Els als auch in Hungarn umb und zu Türnau und nechst bei Skalitz zu Fratischt aufs Neue zu grassiren beginne, und aus Beisorg, dass die ansteckende Seuche durch Juden, als welche die Länder durchzustreichen gewohnet, aus schnöden Gewinnsucht die Gefahr nicht achten

und mit ihren Waaren Winkel durchschleichen, hereingeschleppet und mehr dilatiret wurde, gnädigst verordnet sothane Generalia deren Contagionspatenten zu verneuern und ihnen Juden die Conservation der Sauberkeit auf das Schärfste eingebunden:

Als wird denen Herren Creisinnwohnern oder derer Stell vertrettenden Beambten reiterirtermassen mitgegeben, womit dieselben mehrerwehnten Patenten nachkommen, besonders aber an allen Orthen sowohl auf die einheimbische wegen Conservation der Sauberkeit, als auch frembde ungarische und polnische Juden wegen Nichthereinschleppung der laidigen Contagionsseuche ein wachtsambes Aug haben sollen, wie dann auch denen hiesigen innländischen die Communication und Commercium oder allen Handel und Wandel mit denen polnischen und hungarischen Juden hiemit absolute und völlig eingestellet wirdt; und soll weder einiger von ihnen dorthin, weder von dorten hieher, er möge einen Pass haben oder nicht, unter Leib- und Lebensstraf hereingelassen werden, die aus Böheimb, Oesterreich mit denen erforderlichen Pässen, nicht minder die inländischen, wann sie ausser Landts auf zulässige Örther verreisen wollen, mit dergleichen versehen, und anbei Judengemeinden schuldig sein sollen, wann ein frembder Jud, er möge herkommen, von wannen er will, und einen Pass haben oder nicht, bei ihnen sich aufhaltet oder durchreiset, wo aber keine jüdische Gemeinde ist, derjenige Jud, bei welchem sich der durchreisende aufhaltet, solches alsobald bei eines jeden Orths Obrigkeit, Beambten oder Gericht unter einer Straf von 100 Thaler anzuzeigen, da dann diejenigen, welche dergestalten von sonst passirlichen Orthen ohne Pass hereingeschlichen wären, mit Stauben und Schlägen wiederumb hinausgewiesen, sonsten aber die von solchen passierlichen Orthen mit Passen hereinbringende Waaren unter Straf einer Confiscation genau angesaget, auf denen Gräntzen fleissig visitiret und keine verdächtige hereingelassen. Welchem dahero genau nachzukommen ist. Signatum Brünn den 2 Augusti 1710. — J. Freiherr von Schwanenfeld.

158.

1710 d. 3 října v Brně. — Krajský hejtman omezuje pro mor obchod židům a zapovídá trhy, muziky i tance. (Z knihy panství Žďáru.)

Auf kay. und königl. Maytt. allergnädigsten Befehl vom 12 Nuperi und eines hochlöbl. königl. Ambts der Landeshauptmannschaft dasigen Marggrafthumb Mähren Verordnung wird denen Herren Creisinnwohnern kund und zu wissen gemacht, wie dass

1. denen Juden der Handel und Wandel jenseits der March von Göding anzufangen über Stropnitz, Wesely, Ostrow bies nach Hradisch und von Hradisch bies nach Hungarisch Brodt zue Abwenduug der unablässlichen laidigen Seuche totaliter eingestellet, auch in diesem Winke

jenseits der March pro tempore durantis periculi contagionis in denen Städten, Markflecken und dergleichen Öhrten die Jahr- und Wochenmärkte gäntzlichen untersaget. Nicht minder und

2. die offentliche Musiquen und Täntze*) im gantzen Land bei so calamitosen Zeiten gäntzlichen eingestellet sein sollen.

Welchem nach sich zu richten und gebührendt nachzukommen sein wird. Signatum Brünn den 3 Octobris 1710. — J. Freiherr von Schwanenfeld.

*) Zápověď tato byla vynesením ze dne 7 listopadu t. r. zmírněna tak: »dass bei denen Hochzeiten und anderen ehrbaren Zusammenkünften die bishero gewöhnliche Täntze, wann selbige nur ohne sonderlichen Strepitu vorgenommen und dabei alle Ehrbahrkeit observiret werde, auch nicht etwann an solchen Örthern, so nahean denen verdächtigen Gränitzörthern gelegen, geschehen. unter der publicirten Generalinhibitation nicht zu verstehen seyen, mithin man solche Täntze bei denen Hochzeiten und anderen erbahren Privatzusammenkünften weiter nicht untersagen solle«.

159.

1711 d. 29 dubna v Holešově. — Zdravotní vysvědčení od rady městské pro hraběcího účetního Václava X. Borového a jeho družinu.

Demnach Vorweiser dieses, Herr Wentzl Xaverius Borowý, allhiesiger hochgräflich Rottalischer Buchhalter, nebst mit sich habendem einem auch hiesigen herrschaftlichen Laqveyen und Schlossmusqvetirer, dann des allhiesigen Postilionssohn und einem Rossjungen in herrschaftlichen Geschäften von hier aus auf einer mit 4 Pferden bespannten Calles nacher Wien reyset und alle fünf Persohnen aus einem reinen, gesunden und von aller beharlichen Seuche befreidten Luft, welcher (Gott Lob) allhier und in umbliegenden Orthen regieret, kommen, als ist ihnen zu dessen Beglaubigung umb ihrer sicherer und ungehinderten dahin Passirung und Repassirung willen gegenwärtige unter unserm hierunter gedruckten mitleren Gemein- Stadtinsiegel und unserentheils beigesetzten eingenhändigen Unterschriften gefertigte Fede und Attestation ertheilet worden. Actum Stadt Holleschau im Margrafthumb Mähren den 29 Aprilis 1711. — L. S. — Johann Ludwik Wanka, Ambtsburgermeister. — Mattis Crottner, jüngerer Burgermeister. — Jakob Frantz Wenzelik, Stadtschreiber.

160.

1712 d. 21 srpna v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že za příčinou moru z hořejních Uher a Sedmihrad nikdo do země bez náležitého zdravotního pasu vpuštěn nebude. (Z knihy panství Žďáru.)

In Conformitate beikhommenten eines hochlöbl. königl. Ambts der Landeshauptmannschaft Decreti denen Herren Creisinnwohneren hierdurch anzudeuten, wasmassen die röm. kay. und königl. Maytt., unser allergnädigster Landesfürst und Herr, diesen dero königl. Ambt der Landeshaupt-

mannschaft sub dato Wien den 16 dieses Monats und Jahrs allergnädigst intimirt haben: wie dass sich die Contagionsgefahr nicht allein in dem Königreich Hungarn zu Pest und in der Raitzenstadt wie auch in dem Zembliner Commitat von Neuem eysserte, sondern auch in Siebenbürgen sich von Orth zu Orth je länger je mehr dergestalten ausbreitete, dass dieselbe zu Verhütung alles besondern weiteren Übels und Bedeckung deren treugehorsambisten Erbländern vor nöthig befunden die freie Durchlassung bei denen beeden in die Donaw gehenten Flüssen einerseits die Waag und andererseits die Raab dergestalten speren zu lassen, damit ohne Darzeigung richtiger Gesundheitsfeden Niemandten künftighin über dieselbe passiren könne, allergnädigst befehlende die diessfalls nöthige Praecautiones gehörigen Orths an denen Granitzen mit solchen Nachdruck vorzukehren, damit künftighin keiner weeder aus Obern Hungarn noch aus Siebenbürgen kommender Passagier und Durchreisender ohne Mitbringung genugsamber und sicheren Passporthen weiter ins Land eingelassen werden möge. Und nun ein hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft solches, und dass bei derlei gefährlichen Conjuncturen der Handel und Wandel in Hungarn und Siebenbürgen hiermit wiederumben gespert werde und Niemand inskünftig, er möge sein, wer er wolle (auch von denen hiesigen Landesinwohnern, die sich in gemelten Ungarn und Siebenbürgen begeben würden), von dannen wiederumben herein ins Land, er habe dann von demjenigen Orth, wo er herkommt, genugsambe und sichere Gesundheitsfede aufzuweisen, gelassen werden sollen, in Creys zu publiciren verordnet, als beschehe ein solches hiermit zu jedermäniglichen Wissenschaft. Actum Brünn den 21 August 1712.

Der röm. kay. Maytt. Hofkriegsrath, Generalfeldwachtmeister, Truchsas, Landtrechtbeisitzer und königl. Haubtmann des Brünner Creises im Marggrafthum Mähren. — J. F. v. Schwanenfeld.

161.

1712 d. 5 prosince v Brně. — Zemské hejtmanství markrabství Moravského uzavírá hranice proti Uhrám, kde mor se objevil, a nařizuje pravidla, jimiž v pomezních krajinách řiditi se dlužno. (K. k. Rescripta VI. 275—285.)

Von der röm. kay. auch in Germanien, Hispanien, Hungarn und Böheimb königl. Maytt. als Königs in Böheimb und Marggrafthum Mähren, unsers allergnädigsten Erblandesfürsten und Herrns, wegen wird von dero königl. Ambt der Landeshauptmannschaft dieses ihro Maytt. Erbmarggrafthumbs Mähren allen und jeden ihro getreuen Inwohnern und Unterthanen, was Würden, Standts, Ambts, hohen und niederen Befehls und Weesens die seynd, denen dieses offene Patent zu lesen oder zu hören vorkombt, hierdurch zu vernehmen gegeben, wasgestalten allerhöchst gedachte ihre kay. und königl. Maytt. an dieses dero königl. Ambt der Landeshauptmanschaft sub dato Wien den 19 jüngst abgeruckten Monaths

Novembris allergnädigst resolviret, wie dass sich leyder abermahlen nicht geringe Infectionszeichen in dem benachbahrten Königreich Hungarn vorzeigeten, mithien auf alle menschmögliche Mittel zu reflectiren wär·, damit sothanes Übel von dero angränzenden Erbländern mit aller Vorsichtigkeit abgewendet werden möge, einfolglich sich dahin allergnädigst entschlossen, gemelten Königreichs Hungarn Communication mit denenselben allerorthen von neuem untersagen zu lassen mit beygefügtem allergnädigsten Befehl, die insaumliche Veranstaltung mit allem Nachdruck dahien vorzukehren, womit von Seiten dero Erbmarggrafthums Mähren, insoweit es mit gemeltem Königreich Hungarn gränzet, durch nöthige Verwahrung der Grenitzen die diesfällige Communication in Zeithen unterbrechen, einfolglich das Land von allem besorgenden Übel praeserviret werden möge. Damit aber das leicht umb sich fressende Übel nicht auch zugleich durch die hin und wieder reisende Personen in gemelte dero Erbländer eingebracht werden möchte, so haben allerhöchst besagte ihro kay. und königl. Maytt. diesem dero königl. Gouverno unterm 26 besagten Monaths Novembris ferners allergnädigst zu vernehmen gegeben, wasmassen selbte zu desto mehrerer Verhütung in gemelten dero Königreich Hungarn gegen derselben Gränitzen unterschiedene Contumacehäuser aufsetzen lassen, mithien auch zur Sicherheit dieses ihro Maytt. Erbmarggrafthumbs Mähren die Stadt Skalitz und dero Erbherzogthumbs Schlesien die Stadt Neustädtel an dem Fluss Quisucza, bey welchem sich die entweder aus gefährlichen oder suspecten Örthern kommende Persohnen aufzuhalten und die Quarantenam zu machen haben werden, erwälet und denominiret, mithien allergnädigst anbefohlen haben, dass man die vorherige Sperrung des Landes bey denen hungarischen Gränitzen mit der vormahligen Vorsichtigkeit und gebrauchten Praecautionibus hinwiederumb von Neuem reassumiren, einfolglich keinen tieferen Eintritt und Einlass denenjenigen Persohnen oder Waaren, welche entweder mit genugsamen Feden oder Passporten, dass selbte aus keinen inficirten Örthern kommen, noch solche durchgereiset, nicht versehen, oder die Quarantenam an obbemelten Orth Skalitz ausgesetztermassen nachgemachet, und solches mit sicheren Zeugnussen bestättigen könnten, in obbemelt dieses Marggrafthumb Mähren verstatten solle.

Welchemnach dann zu dessen allerunterthänigster Befolgung man für nothwendig befunden, dass vorderist in denen mit dem Königreich Hungarn angräntzenden Brünner, Hradischer und Prerauer Creysen die Verhack in denen Wäldern und Auen, wo solche bevorhien schon gemacht und etwa mittlerzeit wieder schadhaft und passirlich worden, allerorthen, soviel möglich, repariret, mithien absolute keine andere Pässe als in dem Brünner Creyss die Pässe Göding und Lundenburg, in dem Hradischer Creyss aber Sudomierschitz und Schritna, dann in dem Prerauer Creyss Rožnau und Misteckh zur Gränitzpassirung offen gelassen werden, hiengegen aber alle andere Ab- und Nebenweege und Steege, Überfahrten

und Viehtrieb gäntzlichen cassiret und unterbrochen, auch zu dem Ende die an und über denen Gränitzflüssen, Bächen und Wässern sich etwa befindende Brucken und Steeg abgeworfen und an solchen Örthern, wo die Verhack nicht gehen, auf dem platten und offenen Landt, durchgehendts an besagten Orthen Gränitzgraben aufgeworfen, mit Schlagbaümen versehen, Saülen darbey aufgerichtet und hieran die Taffeln mit denen gewöhnlichen böhmischen und deutschen Überschriften (wordurch die Reisende auf die Haupt- und Passirlandstrassen zu verweisen seynd) aufgehencket werden sollen.

Damit aber sowohl die Verhack als andere Anstalten würcklich ins Werck gesetzet, auch aller Orthen und Enden, wo es vonnöthen, das behörige verordnet und ohngesaumbt würcklich ad effectum gebracht werde, sollen die drey königl. Herren Haubtleuthe besagter Brünner, Hradischer und Prerauer und zwar ein jeder für seinen derzeit ihm anvertrauten Creyss die Incumbenz haben und mit allem Eyfer und Application sothane Einrichtung bewürcken, die landtständtische Miliz auch, damit alles in statu quo conserviret werde, die Verhack und Graben stets und allezeit fleissig patroliren und auf die contravenientes oder Übertrettere genaue Achtung geben.

Und obwohlen solchergestalten noch einiges Commercium gegen Hungarn mit denen nächst angelegenen und uninficirten Commitaten durch oberwähnte Päss zugestanden und erlaubet, so wird jedoch alles respectu derer inficirten Commitaten und Örtern hiemit gäntzlich gesperret, mithien unter Leib- und Lebensstraff, auch Verlust Haab und Guths verbothen, also und dergestalten, dass bey Vermeydung solcher unausbleiblichen Straff Niemandt aus diesem Marggrafthum Mähren dahin, noch Jemand von dannen anhero, mit was Sorten und Waaren es immer seyn möge, traficiren oder handlen, ingleichen auch keiner von dannenher ohne Handlung unter eben dieser Haab und Guths, Leib und Lebensstraf, er habe einen Pass oder nicht und von wem er immer seyn möchte, es wäre dann Sach, dass solche entweder aus dergleichen gefährlichen oder suspecten Örthern herkommende Persohnen oder Waaren von ihro kay. und königl. Maytt. allergnädigst ausgesetztermassen die Quarantenam zu Skalitz gemacht hetten und sich diessfahls mit sicheren Zeugnissen ausweisen könnten, in das Landt passiret werden sollen; wie dann die in Hungarn benachbahrte und angräntzende Herrn Commendanten darauf fleissig Obacht zu haben und dergleichen Passagier, sie mögen mit Pässen versehen seyn oder nicht, gleich zuruckzuweisen und dieselbe für der ausgemessenen Straf zu warnen haben werden.

Was aber die mit diesem Marggrafthumb Mähren angräntzende und uninficirte Örther in Hungarn anbetrifft, sollen alle, so von denen herüber verreisen wollen, von dem Magistrate loci, woher sie kommen, eine beglaubte Foede haben, in welcher der Reisende mit Nahmen und Zunahmen, ob er zu Pferdt, Wagen oder Fuss, auch mit wie viel Leuthen,

Wägen und Pferden reise, was er für Waaren und wohin führe, oder sonsten in diesem Lande und wo zu verrichten habe, specificiret, nichtweniger die Statur und Beschaffenheit der Persohnen beschrieben und anbey, dass er oder sie von einem gesunden Orth kommen und innerhalb drei Monathen in keinem inficirten oder verdächtigen Orth noch dessen Bezirk oder Gräntzen gewesen, auch bey einer solchen Zeit mit niemanden Verdächtigen umbgegangen, weniger einige derley erkaufte Wahren führen, attestiret, auch ein solcher Pass an allen Orthen, wo der Reisende durchpassiret, vorwiesen und unterschrieben worden; nicht minder, wann er endlich auf den lezten Orth, wo er in hiesiges Land eintretten will, kommet, sothanen Pass dem negsten Commendanten in Hungarn sowohl, als auch, wann selbter alldorten passirt wird, dem negsten Commendanten diesseiths im Lande vorzuweisen und beederorthen unterschreiben zu lassen schuldig sein soll.

Hingegen was die so gar naheliegende hungarische Städte und Ortschaften anbelanget, sollen dieselbe die Foede zwar auch von dem daselbigen Magistrat, Beamten oder Ortsrichtern eben des Inhalts, wie obgedacht, mitbringen, solche aber nur hierlandes dem ersten angräntzenden Commendanten zum ersten vorweisen und unterschreiben lassen; welche Unterschriften wie auch die Pässe allerorten ohne Entgelt geschehen und ertheilt werden sollen. Und bleibt im Übrigen respectu dieser angräntzenden Örthern das Commercium mit zulässlichen Waaren derzeit noch im vorigen Standt, bis etwan wegen mehrer imminirenden und anneherender Gefahr (so Gott gnädiglich verhütten wolle) ein Anderes zu verordnen seyn wird.

Auf dass aber dieses alles desto gewisser observiret und alle heimliche Einschleichungen verhütten werden mögen, zumahlen die dermahlen in geringer Anzahl bestehende Landmiliz auch nicht stätts allerorthen beständig seyn kann, als werden die angräntzenden Obrigkeiten, in deren Abwesenheit aber deren Wirthschaftsbeambte und Bediente, bey den Ab- und Nebenwegen, auch Überfuhren, sonderlich aber bey denen Graben und Schlagbäumen auf dem offenen und platten Land an ihren Herrschaften und Güthern zu deren selbsteigenen Sicherheit genaue Obsicht halten, auch die unwissende und bona fide Reisende auf passierliche Haupt- und Landstrassen weisen, die Verdächtige aber zur gebührenden Abstrafung nach Gestalt und Befundt der Sache anhalten lassen.

So wird auch eine jede Obrigkeit oder deren Beambte auf die Bettler, Faulenzer, Landstörtzer und sonsten derley herumvagirende Leuthe, durch welche die Infection leicht eingebracht werden kann, vermög der verneuerten königl. mähr. Landesordnung genaue Obsicht zu tragen schuldig seyn, weilen auch diejenige, die bey guten und gesundten Gliedern und folgendts pro servitio militari tauglich seyn, hierzu gezogen werden mögen; für diejenige aber, welche des christlichen Mitleidens werth, seine Vorsorg

im Lande zu thun, die übrigen aber hinaus zu schaffen und in das Land keine mehr einzulassen seyn.

Vor allem aber will es die Nothdurft erfordern an allen Orten sowohl auf die einheimische als frembde Juden, als welche die Länder durchzustreichen gewohnt, aus schändlicher Gewinnsucht die Gefahr nicht achten und alle Winkel durchschleichen, einfolglich durch dieselbe und ihre hereinschleppende Wahren schneller als sonsten die ansteckende Seuchen dilatirt zu werden pflegten, ein wachtsames Aug zu halten.

Über welches alles dann mehrbemelte königl. Herrn Hauptleuthe des Brünner, Hradischer und Prerauer Creyses specialiter Achtung zu geben, ingleichen sowohl sie sammentlich als die Commendanten der hiesigen Gränitzörther mit denen benachbahrten fleissige Correspondenz zu pflegen und sich von dem ab- und zunehmenden Infectionsübel genau zu informiren, auch sie Herrn Creysshauptleuthe wenigstens alle acht Tag den Bericht davon an dieses kay. Ambt der Landeshauptmanschaft zu erstatten haben.

Schliesslich sollen diejenige, welche zu Examinirung der Pässe als Commendanten, Commissarien, Überreitten oder Wachten respective beaydiget und bestellt werden, keine (unter harter unablösslicher Straff) ohne Pass, ja von denen bannisirten Orten auch mit Pässen, ehe und bevor sie die Quarantenam obverstandenermassen ausgestanden, unter Verlust Leib und Lebens, Hab und Guths nicht herein lassen.

Gleichwie nun dieses alles zu des gesambten Landes und dessen Inwohnern Sicherheit und Besten, denen fremden Ein- und Durchreisenden zur nachrichtlichen Warnung und deren bessern Fortkommen gereichet, also wird auch solches durch diese öffentliche Patenten jedermänniglich kundt gemacht, damit sich ein Jeder hiernach zu richten, denenjenigen einen oder andern concernirenden passibus gebührend nachzukommen, auch für Schaden und Straff sich zu hütten wissen. Geben Brünn den 5 Monatstag Decembris 1712.

N. N. der röm. kay. auch in Hispanien, Hungarn und Böheimb königl. Maytt. verordnete Cantzler und Rathe bey dero königl. Tribunali in dero Erbmarggrafthumb Mähren. — Frantz Joseph Graf von Opperstorf. — Johann Georg Heugell.

162.

1713 d. 7 srpna v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že pro mor v Rakousích zuřící hranice se zavírají a cestujícím jen se zdravotním vysvědčením vstup do země se povoluje. (Z knihy panství Žďáru.)

Denen Herren Creisinwohnern, was Standes, Würden oder Weesens die seindt, hiermit zu vernehmen gegeben, welchergestalten ein hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft, nachdeme, wie jederman kundig, das Infectionsübel in dem Erzherzogthumb Oesterreich dergestalten schon

ausgebreitet, dass selbiges auch albereit bis in die diesem Marggrafthumb Mähren ganz nahent angelegene österreichische Gränitzen eingerissen, auch darinnen also überhand genommen, dass die bisherige Vorsorge und alle dargegen gemachte Dispositiones nicht mehr zulänglich sein dörften sothanes noch immer mehr und mehr ingravescirende Übel längerhin abzuehalten, sondern die allenthalben andringendte eysserste Noth und Gefahr erfordern wohl auch das eysserste Mittel entlichen zu ergreifen, bemüssiget werden mit der zwar schon längst angezielten bis dato aber noch immer differirter Landtsperung zuverfahren und diesemnach in Betrachtung solcher jetzigen höchstgefährlichen Umbständen und damit dieses von aller Infection bis dato noch, dem Allerhöchsten sei Lob und Dank, rein erhaltenes Land darvon mit dessen göttlicher Hilfe und dieses königl. Governii Zuthuung noch ferners praeserviret werden möge, resolviret, dass von nun an Niemand mehr, was Standes, Würden, hohen und niedrigen Condition derselbe immer sei, und Passporten oder Gesundheitsfeden, es seie von dem in Wien stabilirten consilio sanitatis, dann dasigen oder auch anderen Stattmagistratibus, Obrigkeiten oder deren Verwaltern und Gerichten haben möge, wie er wolle, auf keine andere Weis aus Oesterreich in dieses Marggrafthumb Mähren eingelassen werden solle, als eintzig und allein gegen einen von der hochlöbl. königl. böheimbischen Hofcantzlei aus habenden richtigen Gesundheitspass und Fede,*) oder er habe zuvor an einem gesunden, reinen und unverdächtigen Orth die behörige Quarantana ausgestanden und solches durch untadlhafte authentische Documenta erwiesen und dociret.

Wann nun hocherdeutes hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft sub decreto 3 Augusti dieses 1713 Jahrs verordnet hat, dass man sothanes Resolutum allermäniglich die erforderliche Nachricht haben und derselben gemäss sich Jederman wie zu verhalten wissen möge, denen sammentlichen Landesinwohnern unverzüglich kunt mache und zugleich verfügen solle, dass, wann künftighin Jemand seinem Gewerb nach hier in Land von einem Orth auf das andere reisen würde, derselbe sich mit einem Pass oder anderen glaubwürdigen Zeichen und Attestation von seiner vorgesetzten Obrigkeit, Verwaltern oder Geschwornen jedesmal, umb sich damit allerorthen legitimiren zu können, zu versehen hätte. Würde aber etwan Jemand von ihnen sich in das Oesterreichische führohin begeben wollen, ein solches nicht anderst wieder repassiret werden solle, es seie dann, dass er, wie obbesagt, zuvorhero eine ordentliche Contumaciam ausgestanden oder einen richtigen Pass von der hochlöbl. königl. böheimb. Hofcantzlei vorzuezeigen hätte, zu bedeuten. Und demnach fast unmöglich verhütet werden könne, dass nicht gleichwohlen Jemand aus mehrgedachtem Oesterreich und etwann auch von denen verdächtigen Orthern einschleiche und sich herein ins Land practicire, denen sonderlich nicht weit von Oesterreich gelegenen in loco subsistirenden Herrschaften oder in deren Abwesenheit ihren Beambten und Gerichten auf das nachdrucksambste

einzubinden erachtet, dass, obschon alle Nebenwege auf das Schärfeste verboten, sie ihre untergebene Ortschaften und jemanden zu ihrer selbst eigenen fleissigen Bewahrung und Aufrichtung einiger Schranken und Schlagbaümer anhalten und, dass sie bei diesen von allen Seiten gefahrvollen Zeiten keine Eingange durch ihre rückwärts bei ihren Häusern und Chalupen habenden Garten und Hofe denen frembten Leuten gestatten, viel weniger aber dieselbe sonderlich Bettler, Juden und andere Landstörtzer beherbergen und unterkommen lassen, sondern dieselbe von denen Dorfern ab- und zuruckweisen oder, wann sie sich nicht zuruckweisen wollten lassen, zu behöriger Bestrafung behörig anzeigen sollen.

Als beschiehet solches hiermit und wird all Obiges jedermänniglich zur Nachricht, und damit ein Jedwederer alles genau beobachten und diesfalls die gehorsame Vollziehung leisten, auch deme in Allem und Jedem nachzukommen wissen möge, hierdurch kund und zu wissen gethan. Signatum Brünn den 7 Augusti 1713. — J. Freiherr von Schwanenfeld.

*) Takové zdravotní vysvědčení vydané v této době od úřadu horního v Hoře Kutné zachovalo se v konceptu a zní následovně:

Poněvadž listu tohoto ukazatelové Václav Kus, Jan Teplý, Václav Smeklo, Josef Uhodil a Jan Přerazil, havíři zdejší, majíce dovolení na dílo havířské, do král. města Jihlavy i s svýma manželkami s jednou sobě zjednanou furou se vypravují, pročež, že teď dotčení havíři odtud, kdež dosavad (buď Bohu chvála!) zdravý povětří jest, vycházejí a tou příčinou, by všudy svobodně a bez překážky passirováni a repassirováni byli, se respektive přátelsky a sousedsky přimlouváme. A pro hojnější důvěrnost jsme jim tento pečetí menší horní potvrzený pas vydali vědomě, jehož jest datum na Horách Kutnách dne 17 Aprilis 1713. — JCé a KMti berghofmistr, ouředlník mince a nařízení ouředlníci horní a mincovní na Horách Kutnách.

163.

1713 d. 14 srpna v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že bylo proti Rakousům nařízeno užší uzavření hranic. (Z knihy panství Žďáru.)

Denen Herren Creisinwohnern, was Standes, Würden oder Weesens die seint, in Conformitate beikommenden eines hochlöbl. königl. Ambts der Landeshauptmannschaft Verordnung zu eröfnen, welchergestalten die röm. kay. und königl. Maytt., unser allergnädigster Erblandesfürst und Herr, die engere Landessperung an denen mährischen und österreichischen Granitzen nach dem von einem hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft ehemals eingereichten Project zur Abwendung aller befürchtenden Infectionsgefahr nunmehro ad effectum bringen zu lassen sub dato Wien den 8 currentis allergnädigst resolviret und einfolglich gewollet sein, dass gleichwie sothaner Einrichtung zu Folge ins Künftig, und so lang sich die Gefahr nicht vermindert, fernerhin keine reisende Personen ohne richtigen durch dero hochlöbl. böhm. Hofcantzlei ausgefertigte Gesundheitsfeden und vorhero gehaltene Quarantana durch diejenige Zeit und in

denenjenigen Contumaceorthern, so aus denen in der hierbei kommenden Specification enthaltenen Örthern in gemelten Passporten angeordnet und ausgesezt worden, hingegen von denen leicht Gift fangenden Sachen und Waaren ganz und gar nichts passiret, diejenigen Waaren aber, welche das Gift nicht so leicht in sich ziehen, zuvorhero wohl ausgelüftert, wie nicht minder die Zufuhren der Victualien nacher Oesterreich mit Aufsetzung eines gewissen Orths nahe an denen Landesgranitzen und Vorkehrung der hierzu erforderlichen Praecautionen veranstaltet, und sowohl wegen Einlass der Personen als auch durch Passirung deren aus Oesterreich kommenden Waaren zwischen denen mährischen Einlasscommissarien und denenjenigen, welche bei denen ausgesetzten Contumaceorthern an denen österreichischen Granitzen verordnet sein werden, genaue Correspondentien gepflogen werden sollen.

Welches ihnen Herren Creisinwohnern zu dem Ende kund und zu wissen gemacht wird, auf dass dieselben sich hiernach zu richten wissen können und mögen. Signatum Brunn 14 August 1713.

P. S. Zu Besichtigung der Weeg wird anstatt des Herrn Creishauptmann der Herr Anton Winkler von Winklersberg die Commission vornehmen, wessentwegen man ihme die diesfallige Parition ratione reparandarum viarum leisten soll.

Contumaceörther gegen Mähren:

Im Brünner Creis { Rabensburg, Steinbrunn, Stadt Laa } gegen { Lundenburg, Nicolspurg, Dürnholtz.

Im Iglauer Creis { Weydhofen, Stadt B. Waadt } gegen Zlabing.

Im Znaimer Creis { Rötz, Drassendorf } gegen { Iglowitz und Kholl D., Fratting.

In Böheimb:

Im Bechiner Creis: Weitra gegen Neuhauss.

164.

1713 d. 14 srpna v Praze. — Zdravotní pas pro obyvatele Starého města Pražského. (Vyplněný tištěný formulář.)

Wir Burgermeister und Rath der königl. Alten Haubtstadt Prag im Königreich Böheimb bekennen hiemit, dass Vorweiser dieses Beniamin Kinspurg, hiesiger Judt (Statur-, Alter-, Haare-, Kleidung-), uns angezeiget und weilen er von dieser Stadt auss nacher Sohr in Böhmen zu verreysen willens seye, damit er unterweegs auss Verdacht und Argwohn, als wann etwan allhier die leidige Seuch der Pestilenz oder Infection grassiren

thäte, nicht verhinderlich aufgehalten werde, sondern desshalben frey durchkommen möchte, uns umb eine Fede gebetten, bezeugen also hierüber, dass in allhiesiger Stadt derzeit (Gott Lob) ein gute gesunde Luft, auch kein Persohn darinnen mit der Contagion behaftet seye.*) Zur Urkund dessen haben wir unser Cantzeley-Insigel beyzudrucken anbefohlen. Geben Prag den 14 Monatstag Augusti im Jahre Christi 1713.

*) A předce zuřil již v Praze mor tak, že v brzku i činnost soudů byla zastavena. Tak zaznamenal písař soudu nejv. purkrabství pražského v Protokole žalob z l. 1682—1713 sig. 5 H na posledním listě knihy do slova takto: »Terminus s. Bartholomaei [24 srpna] 1713. Bey diesem Termino ist weiters nichts vorgekommen theils wegen Abgang des numeri legalis, theils auch wegen der schon zimblich eingerissenen Contagion. — Terminus s. Martini ist nit gehalten ob pestem.«

A v podacím protokole téhož soudu sig A 9 zaznamenal písař ku dni 3 října 1713: „Jurisstitium ob grassantem contagionem so unterm Tit. seiner hochgräfl. Excellenz des obristen Burggrafens Herrn Herrn Johann Josephs des h. röm. Reichs Grafen von Wrtby von Ihro Exellenz und Gnaden denen königl. Herren Herren Statthaltern gnädig intimiret worden. Cuncta dissipat obvia mors. Medicus nobis Christus. Virgo mater Dei ora pro nobis peccatoribus. — Den 16 Martii 1714 hat eine löbl. königl. Statthalterei die Aufhöbung des bisherigen Jurisstitii auf den 9 April gnädig intimiret.« — V Registrech zemského soudu většího z l. 1681—1722 na fol. 446: »Královský soud zemský větší sv. Jeronymský [30 září] leta 1713, neméně i postní téhož roku pro nebezpečný čas tehdáž v městech Pražských grassírující morové rány držán nebyl.« V Registrech červených milostí dání čte se: »Leta 1714, 3 Octobris práva pro morovou ránu zastavena. Leta 1714, 19 Aprilis práva zase propuštěna.«

Naproti tomu nalézá se v Manuale německého deklamatora desk zemských z let 1711—1714 sig. III 3 na str. 556 tento zápis: »Praesent. 11 Septembris 1713. Carl Günther, landtäflicher Registrator, bittet umb Erlaubniss, damit er bey dieser gefährlichen Contagionszeit sein hochschwangeres, sehr forchtsambes Weib hinaus aufs Land salviren und dahin begleiten möge. — Dem Supplikanten hierauf zum Bescheidt dass ihme zwar seine Eheconsortin hinaus zu begleiten hiemit erlaubet werde, hingegen derselbe sich bey seinem Dienst bald wiederumb einfinden solle. Ex consilio tabularum regni Bohemiae Pragae 12 Septembris a. 1713.« Ze zápisu toho jde, že se i v čas moru u desk zemských v Praze v měsíci září ještě úřadovalo.

165.

1713 d 20 srpna v Brně. — Krajský hejtman nařizuje, aby z Čech a jmenovitě z Prahy židé vůbec do země pouštěni nebyli. (Současný opis.)

In Conformitate beykommender eines hochlöbl. königl. Ambts der Landeshauptmannschaft Verordnung sub decreto 18 mensis et anni currentis denen Herrn Creyssinwohnern, was Standes, Würden oder Weesens die seindt, hierdurch anzudeuten, demnach im hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmanschaft beschlossen, dass Niemandt von Praag Reisender*) ohne richtige mit sich habenden Gesundheitsfeden und vor einiger ausgestandener Quarantaina hierin in Landes passirt, von denen aus dem Königreich Böheimb absonderlich aber von Praag kommenden Juden absolut keiner (er möge auch einen Pass haben, wie er wolle), eingelassen, im Fall aber schon ein und anderer in diesem Marggrafthum Mähren eingeschlichen wäre, selbten ohne allen Verzug gleich wieder zuruckh geschaft werden, auch denen auf denen Herrschaften und Gütern befintlichen behausten Juden alle Communication mit denen boheimschen sonderlich denen Praager Juden, dann alle Beherberungen, Aufenthalt und Handelschaften

bey Leib- und Lebensstraf untersagt werden sollen. Und damit es beschehe und dehme in Allen und Jeden auf das Genauiste nachgelebet werde, ihnen Herrn Creyssinwohnern mitzugeben anbefehlen thuet, als hetten sie dehmegemessen in Allen und Jeden nachzukommen und Alles und Jedes gebührend zu befolgen. Signatum Brünn den 20 Augusti anno 1713.

Der röm. kay. Maytt. Hofkrügsrath, Generalveldwachtmeister, Druchses, Landrechtsbeysützer und königl. Hauptmann des Brünner Creyses im Marggrafthum Mähren, Herr von Schwanenfeldt.

*) Dne 25 srpna vydán byl od téhož krajského hejtmana další rozkaz proti Čechám: »dass die mit der Herrschaft Bystry im Königreich Böheimb benachbarte Herrschaften und Güter fleissige Wachten halten, Keinen von denen daselbst inficirten Örthern hereinlassen, wie auch alle Communication denen Unterthanern untersagen.«

166.

1713 d. 22 srpna v Brně. — Zemské hejtmanství markrabství Moravského uzavírá hranice proti Rakousům, poněvadž tam mor řádí, a ustanovuje pravidla, kterými při styku hlavně i obchodním řiditi se dlužno. (K. k. Rescripta VI. 373—382.)

Von der röm. kay. auch in Germanien, Hispanien, Hungarn und Böheimb königl. Maytt. als Königs in Böheimb und Marggrafens in Mähren, unsers allergnädigsten Erblandesfürstens und Herrns, wegen wird von diesem dero königl. Ambt der Landeshauptmannschaft dieses ihro Maytt. Erbmarggrafthumbs Mähren allen und jeden dero getreuen Landesinwohnern und Unterthanen, was Würden, Standts, Ambts oder Weesens die seyn, denen dieses offene Patent zu lesen oder zu hören vorkombt, hierdurch zu vernehmen gegeben, wasgestalten allerhöchst besagt ihre kay. und königl. Maytt. auf dieses dero königl. Ambts der Landeshauptmanschaft unterschiedlich beschehene allerunterthänigste Vorstellung, wienach das in dero Ertzhertzogthumb Oesterreich eingerissene Contagionsubel, so man mit allmenschmöglicher Sorgfältigkeit von diesem dero Erbmarggrafthumb Mähren von Ferne zu halten und dargegen alle ersinnliche Praecautionsmitteln und Veranstaltungen vorzukehren bishero bemühet gewesen, sich dergestalten schon ausgebreitet, dass selbiges auch allbereit bis in die diesem Marggrafthumb gantz nahend angelegene österreichische Gränitzörther eingerissen, auch darinnen also überhand genommen, dass die bisherige Vorsorge und alle dagegen gemachte gute Dispositiones nichtmehr zulänglich seyn dörften sothanes noch immer mehr und mehr ingravescirende Ubel längerhin abzuhalten, und dahero die von allenthalben andringende äusserste Noth und Gefahr mit der schon längst angeziehlten, bis dato aber in Hofnung, dass dieses Ubel sich ehender mindern, als dergestalten vergrössern würde, noch immer differirten völligen Landessperrung nunmehro zu verfahren erfordere, sub dato Wien den 8 dieses laufenden Monaths Augusti allergnädigst resolviret, dass sothane Landessperrung an

denen mährischen und österreichischen Gränitzen, nachdem hierorths ehemals eingerichteten und von deroselben allergnädigst approbirten Project zu Abwendung aller weitern Infectionsgefahr nunmehro ad effectum gebracht werden möge :

Dieser allergnädigsten Resolution nun zu allergehorsambster auch der vorhin concertirten Einrichtung behöriger Folge und damit von solchem sich sehr leicht ausbreitenden, sodann aber sehr stark herumbfressenden schon zimblich nahenden Ubel dieses Marggrafthumb mit der Gnade Gottes noch ferner bewahret werden möge, hat man vor allem der Nothwendigkeit zu seyn befunden gewisse Passagen und Einlassplätze an denen hierländigen Confinien und zwar in denen mit dem Ertzhertzogthumb Oesterreich gräntzenden Brünner, Znaimber und Iglauer Creysen auszusetzen und folgends alle Ab- und Nebenweege sperren zu lassen, dannenhero gleich wie bald vom Anbeginn dieser leydigen Contagion aus Oesterreich Niemand durch einen andern Orth, als die hierzu determinirte Gränitzplätze hereingelassen worden, also es noch ferner dabey sein beständiges Verbleiben haben solle, also dass, wie vor so noch und in so lang sich die Gefahr nicht vermindert, die aus Oesterreich kommende und reisende Leute durch absolute keine andere Passage und Pässe als die hierzu eigends ausgesetzte Einlassplätze, benandtlichen: in dem Brünner Creyss durch den Gränitzorth Lundenburg, Niklasburg und Dürnholtz, dann in dem Znaymber Creyss durch Erdberg, Kalendorf und Frating, und in dem Iglauer Creyss durch Zlawing allein in dieses Marggrafthumb gelassen und passiret, die übrige Ab- und Nebenwege, Steege und Uberfahrten aber alle gäntzlichen cassiret, unterbrochen, auch zu dem Ende die an und über denen Gränitzflüssen, Bächen und Wässern sich etwa befindende Brucken und Steege abgetragen, mit Schlagbäumen versehen, Säulen dabey aufgerichtet und hieran die Tafeln mit denen gewöhnlichen böhmischen und teutschen Überschriften (wodurch die Reisende auf die Haupt- und passirliche Landstrassen zu verweisen seyn) aufgehenckt werden sollen.

Damit aber alle diese Anstalten würcklich ins Werck gesetzet, auch aller Orthen und Enden, wo es vonnöthen, das behörige verordnet und ungesaumbt ad effectum gebracht werde, sollen die drey königliche Herren Haubtleute besagter Brünner, Znaymber und Iglauer und zwar ein jeder in seinem derzeit ihme anvertrauten Creyse die Incumbentz haben und mit allem Eyffer und Application sothane Einrichtung, bevorhin schon anbefohlenermassen bewürcken, die auf denen Gränitzen postirte Militz, auch damit alles in statu quo conserviret werde und niemand durch derley Ab- und Nebenweege, allermassen an denen locis vel spatiis intermediis von einem Einlassorth bis zu dem anderen als einer puren Ebene nirgends einiger Verhack oder fügliche Vermachung derselben geschehen kann, durchschleichen möge, dieselbe sowohl als auch die Gränitzen bey Tag und Nacht stäts und fleissig patrolliren und auf die Contravenienten und Übertrettere genaue Achtung geben.

Und sintemahlen solchergestalt aus besagtem Ertzhertzogthumb Oesterreich noch einiger Einlass derer von dannen reisenden Persohnen und führenden Waaren durch obgesagt ausgesetzte Oerther zugestanden und erlaubet ist, so soll es doch nicht anderst, als nachdeme ein jeder solcher Passagier an einem gesunden Orth in Oesterreich, worzumehr allerhöchst besagt ihre kay. und königl. Majestät folgende Oerther respectu eines jederen hiesigen Einlassplatzes allergnädigst denominiret, benandtlichen:

gegen { Lundenburg = = Hohen Ruchersdorff,
Niklasburg = = Polsdorff,
Dürnholtz = = Stadt Laa,

gegen { Erdberg und Kalendorf } die Stadt Rötz,

gegen Frating = = Drosendorf, und endlichen
gegen Zlabing = = Waydhoffen,

eine vollkommene vierwochentliche Quarantana ausgestanden und solches durch derer dasiger Orthen verordneten, zu Ende dieser Patenten benennten Commissarien Attestata bei denen hierländigen an besagten Einlassplätzen angesetzten Pestcommissarien dargezeiget hat, oder aber gegen einer vorzuweisen habenden richtigen durch die königliche böhmische Hofcantzley ausgefertigten Gesundheitsfede, und im Fall darinnen zugleich einige Quarantana ausgemessen wäre, nicht eher als bis selbte der einen solchen Pass habende Passagier vorhero durch diejenige Zeit und in demjenigen Contumaceorth, so in gemeldeten Passeporten oder Gesundheitsfeden angeordnet und ausgesetzet worden, ausgestanden und dargezeiget. verstattet, hingegen auf eine andere ausser obgesagter Weise aller Einlass, Handel und Wandel gantzlichen gesperret, mithin unter Leib- und Lebensstraf, auch Verlust Haab und Guts verbothen seyn, also und dergestalten, dass bey Vermeidung solcher unausbleiblicher Straff Niemand aus deisem Marggrafthumb dahin, noch Jemand von danen anhero, mit was Sorten und Waaren es immer seyn möge, traficiren oder handlen, imgleichen auch keiner von dannen her ohne Handlung unter eben dieser Haab und Guts, Leib und Lebensstraf herein ins Land gelassen, ingleichen von denen leicht Gift fangenden Sachen und Waaren, als da seyn: Better, Wolle, Federn, Flachs, Gespünste, Leinwath und dergleichen gantz und gar nichts passiret, diejenige Waaren aber, welche das Gift nicht so leicht an sich ziehen, zu vorhero wohl ausgelieftert, mithin sowohl wegen Einlass der Persohnen, als durch Passirung der Waaren zwischen denen mährischen Einlasscommissarien (welche die ihnen vorweisende Feden und Attestata jedesmal ohne Entgeld umbsonst zu unterschreiben haben werden), dann denen jenigen, welche bey denen ausgesetzten Contumaceörtern an denen österreichischen Gränitzen verordnet seyn, oder verordnet werden möchten, genaue Correspondentz gepflogen werden.

Und nachdeme die Zufuhr der Victualien und andern Sachen in die österreichische Ländereyen derzeit zwar auch noch gestattet wird, so solle doch die Ablieferung dererselben nirgends anderstwo als hinter Niklaspurg und Kalendorf in dem österreichischen Territorio nicht weit von denen mährischen Gränitzen auf dem freyen Felde geschehen und zwar dergestalt, dass die contrahirende Kauf- und Verkaufere jedesmal auf eine solche Distantz, als sie sich lauth schreyend hören und vernehmen können, von einander entfernet bleiben, sodann zwischen ihnen auf Unkosten der Oesterreicher, als in deren Favorem die Zufuhr zugelassen wird, ein Feuer angezindet, hernach umb den Werth pactiret, wann sie eines worden, das von denen Oesterreichern zu zahlen kommende Geld durch den Essig gereiniget, unweit des Feuers niedergelegt und, wann der Niederleger sich davon wieder entfernet, von dem Verkaufer abgeholet, dagegen das Verkaufte dahin gelegt und sonsten alles dasjenige, was zu einer mehrern Vorsichtigkeit nöthig seyn möchte, gebrauchet werden solle; worauf die zu Niklaspurg und Kalendorf angesetzte Pestcommissarii, bevorab aber die patrollirende Militz, genaue Obacht haben und denen Fuhrleuthen den terminum ad quem zu überschreiten keineswegs gestatten werden.

Sintemahlen aber dieses alles, was sothaner herein Passirlassung, auch Aus- und Zufuhr der Victualien und anderer Sachen halber, bishero gesagt worden, nur respectu der passirlichen Strassen zu verstehen ist, so werden dagegen alle Ab- und Nebenwege, wie auch das Commercium durch dieselbe gäntzlichen gesperret, mithin unter obausgemessener Leib und Lebensstraf, auch Verlust Haab und Gut inhibiret also und dergestalt, dass, wann jemand aus Oesterreich in dieses Marggrafthumb Mähren, er möge mit einer von der königlichen böhmischen Hofcantzley ausgefertigten Gesundheitsfede versehen seyn oder eine Quarantana gemacht haben, wo und wie er immer wolle, durch die verbotene Ab- und Nebenweege einzuschleichen sich unterfangen solte, ein solcher Haab und Gut, auch auf Befund Leib und Leben verfallen haben solle, worauf die angesetzte Pestcommissarien, sonderlich aber die patrollirende Militz, nichtweniger auch die Obrigkeiten und deren Beambte alle fleissige Obacht zu haben und dergleichen Passagiers gleich an denen Gränitzen zuruckzuweisen und dieselbe für der angesetzten Straf zu wahrnigen, die aus verdächtigen Orthen, es seye durch die passirliche oder verbotene Strassen und Weege kommende aber mit allem Ernst und Nachdruck auch mit Bedrohung des Todtschiessens abzuhalten haben werden. Und da im Fall ein oder anderer solcher Abhaltung und Bedrohung ungeachtet sich mit Gewalt ins Land einzudringen anmassete und auf andere Arth und Weise darvon nicht abgehalten werden könnte, wider einen solchen oder solche mit der würcklichen Todschiessung verfahren werden solle.

Damit aber dieses alles umb desto gewisser observiret und alle heimbliche Aus- und Einschleichungen verhüttet werden mögen (zumahlen die Landmilitz auch nicht stäts an einem und aller Orthen beständig sein

kann), als werden die angräntzende Obrigkeiten, in derer Abwesenheit aber deren Wirthschaftsbeambte und Bediente bei denen Ab- und Nebenweegen, Schlagbäumer, auf dem offen und platten Land aber von ihren Herrschaften und Güttern zu deren selbst eigener Sicherheit beständige beeydigte Wachten setzen und dieselbe auf die passiren wollende wachtsamb invigiliren, wer und von wannen sie seyn, auch ob sie eine Quarantana und wo gemacht haben, examiniren, auf die mit sich etwa habende Passeporten fleissige Nachfrag halten, ihnen solche exhibiren lassen, denen Obrigkeiten, oder in deren Abwesenheit ihren Beambten und Richtern zur Examinirung vorzeigen, alsdann die Unwissende und bona fide Reisende auf die passirliche Haupt- und Landstrassen weisen, die Verdächtige und Übertrettere aber zur gebührenden Abstrafung nach Gestalt und Befund der Sachen anhalten lassen.

So wird auch eine jede Obrigkeit oder deren Beambte auf die Bettler, Faulentzer, Landstörtzer und sonsten derley herumbvagirende Leute, durch welche die Infection leicht eingebracht werden kann, denen diessfalls emanirten kays. und königlichen resolutionibus gemäss genaue Obsicht zu tragen schuldig sein. Fürnemblich aber will es die Nothdurft erfordern, an allen Orthen sowohl auf die einheimische als fremde Juden, als welche die Länder durchzustreichen gewohnet, aus schnöder Gewinnsucht die Gefahr nicht achten und alle Winckel durchschleichen, einfolglich durch dieselbe und ihre hereinschleppende Waaren ehender als sonsten die ansteckende Seuche dilatiret zu werden pfleget, ein wachtsambes Auge zu haben.

Über welches alles dann mehr bemeldte königliche Herren Creyshaubtleute des Brünner, Znaymber und Iglauer Creyses specialiter Achtung zu geben, sich dann und wann selbsten auf die Gränitzen zu verfügen und ob, auch wie die kay. und königl. Befehle, dann die königl. Ambtsverordnungen befolget werden, nachzuforschen, imgleichen mit dem commandirenden Officier der an denen Gränitzen dislogirten patrollirenden Militz fleissige Correspondentz zu pflegen und sich von dem ab- und zunehmenden Infectionsübel genau zu informiren, auch sie Herren Crayshaubtleute wenigstens alle acht Tag den Bericht davon an dieses königliche Ambt der Landeshauptmanschaft zu erstatten haben.

Schlüsslichen sollen die zu Examinirung der Pässen und Gesundheitsfeden bestelte Commissarien oder Wachten keinen vor der anvor besagtermassen ausgestandenen und durch Attestata docirten vierwochentliche Quarantana oder ohne Pass von der hochlöblichen königlichen böhmischen Hofcantzley und der darinnen zugleich etwan ausgemessenen Quarantana unter harter unausbleiblichen Straf, auch nach gestaltsamben Verlust Leib, Lebens, Haab und Guts nicht hereinlassen.

Gleichwie nun dieses alles zu des gesambten Landes und dessen Innwohnern Sicherheit und Besten, denen frembden Ein- und Durchreisenden zur nachrichtlichen Wahrnung und deren besseren Fortkommen gereichet,

also wird auch solches durch diese offentliche Patenten jedermänniglich kund gemacht, damit sich ein jeder hiernach zu richten, denenjenigen ihn concernirenden Passibus gebührend nachkommen, auch vor Schaden und Straff sich zu hütten wisse. — Geben Brünn den 22 Monathstag Augusti im 1713 Jahre.

N. N. der röm. kay. auch in Hispanien, Hungarn und Böheimb königl. Majestät verordnete Cantzler und Rathe bey dero königl. Tribunali in dero Erbmarggrafthumb Mähren. — Johann Esaias von Nüber. — Johann Georg Heügell.

Repartition deren gegen dem Königreich Böheimb und Mähren ausstellenden Commissarien: auf Hohen Rucherstorff Baron Ernst Rytschan, auf Polssdorff Johann Adrian de Viol, auf Laa Wentzl Joseph von Knischek, auf Rötz Johann Michael Bagel, auf Drosendorff Johann Sebastian Balbus, auf Waydhoffen Johann Augustin Froly, auf Weytra Frantz Antoni Wepelhoffer.

167.

1713 d. 30 srpna na Rosochatci. — Nařízení krajských hejtmanů, aby židé z Prahy před morem uprchnuvší ihned do karanten byli vyvedeni, křesťané však zdravotními pasy opatření volně propuštěni. (Opis současný.)

Jaké jsme tak opět milostivé místodržické poručení stran těch při tomto nynějším nebezpečným čase morového nakažení z Prahy ven jak se salvirovaných bohatších židův aneb těch, jenž z Prahy vypověděni byli, kterých páni obyvatelové a vrchnosti na své panství a grunty nejen pod ochranu ale i do stavení přijali, aby takoví bez odkladu a ihned ze stavení extra homines do svobodného povětří vypuzeni byli, a tak pod šírým nebem tu již prv v kraji publicirovaným milostivým poručením vyměřenou čtyry nedělní quarantainu vystáti, s tím také věci jejich a zboží na svobodném povětří vyvětřiti nechati nepominuli, a to pod pokutou 500 dukátův a sice pod skutečnou exekucí, které vrchnosti by to neplnily; což král. ouřadu krajský, zdali jest se skutečně stalo, na to plný pozor míti, a v kterém místě takovou quarantainu ti židé jsou vystáli, a které vrchnosti jsou na své půdy a grunty takové židy přijaly, a zdali jsou se podle milostivého místodržického dekretu zachovaly, Jich Excell. a milostivým král. pánům místodržícím (titulo plenissimo) všechnu dokonalou relaci učiniti má.

Mezitím také, poněvadž, buď Bohu chvála, mezi křesťany tam v král. městech Pražských žádná tak veliká nebezpečnost nejní, že ti Pražští měšťané z Prahy jedoucí křesťané, jenž pořádné pasy od magistrátův Pražských poukáží, všudy a to pod nevynechanlivou pokutou vpouštěni a propouštěni býti mají, obdrželi to vysoce milostiví páni a oni z lit. A.*); též také že kommunikací a commercium do angi [?] knížetství Slezského, když páni zdejšího království obyvatelové s pořádnými od král. ouřadu krajského aneb vrchností a měst magistrátův vyhotovenými pasy neb zdraví

fedy zaopatřeni jsou, svobodné a odevřené jest; naproti ale židé z Čech, poněvadž skrz ně infekcí nejsnáze státi by se mohla, posavad tam do Slezka nižádným spůsobem že puštěni nebudou, to z lit. B*); a že ty panství a statky, jenž za letošní rok těm v jeho cís. a král. milostivých službách stojícím dvoum Aidtgenosovským regimentům vykázané jsou, své contingenta při král. berni zemské proti berničním quitancím a dle intimací ihned odvésti a zapraviti, jináče sice per sequestrationem et militarem executionem ostře přidržené býti mají, z lit. C et signo O*); kterak pak král. ouřad krajský po úplně dokonalých letošních žněch, v jakým spůsobu jsou páni obyvatelové tohoto celého nám na ten čas svěřeného kraje své obilí a s jakým požehnáním božím do stodol sklidili, bedlivě vyšetřiti a toho ubezpečlivou správu Jich Excell. a Milostem učiniti má, to z lit. D.*), jak by tehdy nadepsaným milostivým poručením ad literam poslušně pokračováno bylo.

Pročež tehdy mocí král. ouřadu krajského při VMtech páních a vás dostatečně nařizujeme, aby předně ty z Prahy se ven salvirované židy tu, kde by se již podle předešlého milostivého poručení a patentův ouředních krajských mimo všechnu nadálost naši nebylo stalo, bez stracení nejmenšího času a to pod vyměřenou pokutou těch 500 dukátův ven ze stavení extra commercium hominum pod šírý nebe a to do místa vzdáleného, ne aby hned blízko stavení a lidí zůstali, netoliko vypuditi a s křesťany, všechnu kommunikaci ostře zameziti, ale i také, že jest se effect skutečně stal, ty vrchnosti, jenž jsou nějaké takové židy přijaly, specifikací de nomine jaké a kolik osob jich jest a kde tu milostivě nařízenou quarantainu v kterým místě vystávají neb komnirují [sic] a jak daleko od stavení vzdáleno a všechno jak zaopatřeno jest, buď ihned skrz tohoto krajského aneb svého schválního posla ku král. ouřadu odeslati, měšťany Pražské ale i jiné z Prahy jedoucí křesťany tenore milostivého poručení všudy, N. B. na předukázání však hodnověrných a ubezpečlivých pasův neb fed sanitatis pouštěti; kdyby pak vždy předce, čehož Bůh uchovati milostivě rač, taková nějaká nakažlivá neb morní rána se jen kde vyskytnouti měla, toho správu ujištěnou a to pod těžkým odpovídáním, neb sice kdyby mimo nadálost se to někde tutlati a zatajovati chtělo, ten a takoví officíři hned vzati a ku král. místodržické kanceláři, by jinším ku příkladu náležitě strestán byl, dodán bude, tak aby skrze to nic zameškáno a nic také dále se nevzmáhalo, anobrž in tempore všechna prekaucí a zaopatření státi se mohlo, ku král. ouřadu krajskému ihned dnem nocí, tak abychme my to tím spůsobem Jich Excell. a Milostem pospěšně přednésti mohli, učiniti.

Ty pak místa, jenž při král. berni zemské letošní vejkazy odvésti mají, takové jako i jiné jak nové tak staré a ku král. ouřadu krajskému odvésti patřící, nechtějí-li jak sequestr tak exekuci trpěti, bez nejmenšího odkladu odvésti a quitance berničné při ouřadě král. producirovati, následovně také z každého panství, statku a sídla při skončení letošní žni ubezpečlivou správu sklízeného obilí, také abychme my to Jich Excell. a Milostem milo-

stivě nařízeným spůsobem poslušní relacionirovat mohli, bez dalšího v tom napomenutí ku král. ouřadu krajskému sem na Rosachatec a to v konečnosti odeslati ráčili a nepominuli. Actum na Rosachatci d. 30 Aug. 1813. JMCé a Ké atd. — Frant. Bechyně z Lažan. — František Vltovský z Manschwertu.

*) Přílohy A- D se nezachovaly.

168.

1713 d. 6 září na Rosochatci. — Krajští hejtmané nařizují pravidla, aby mor z Rakous do země nebyl zavlečen. (Současný opis.)

Jaké jsme tak milostivé místodržické poručení, aby budoucně a to tak dlouho, pokud ten nebezpečný čas morního nakažení trvati bude, žádní lidé z Rakous bez pořádného od JMCé vysoce slavné král. dvorské kanceláře české majícího pasu [sic] a dříveji vystání čtyrnedělní quarantany v těch již k tomu cíli a konci vyměřených místech do toho království českého; od takových pak věcí a zboží, které snadně jedovatinu chytit mohou, dokonce nic; ty věci ale neb zboží, které ne tak snadně jedovatinu chytit mohou, jinak ne, leda dobře provětřené budou, passirované nebyly, jiné pasy neb fedy zdraví dokonce nic platit a attendirované být nemají; též že vrchnosti, magistratové neb hospodářští officirové, kdyby se na kterých panstvích, statcích a místech (čehož Bůh zachovati rač) nějaké nebezpečné a nakažlivé nemoci vyskytnout měly, na to bedlivý pozor dáti a netoliko ty nemocné od zdravých separirovati a všech kommunikací s jinými ihned ostře zameziti a všechnou vynasnažností možnou praekaucí zaopatřiti; i také kdyby v jednom neb druhém místě takové nemoci vyskytovati se měly, to neprodleně král. ouřadu krajskému specifice s jmenováním místa a nemoci pod neprominutedlnou pokutou v známost uvésti, nejméně také, co tak předešle již stran těch z Prahy vejše salvirujících židův milostivě nařízeno bylo, se vší pilností a bedlivostí observirovati ráčili a nepomíjeli, to VMti páni a oni z lit. A. et B.*), která místa pak jak v Lomnickém, tak Znojimském a Jihlavském kraji k vystání té čtyrnedělní quarantany vyhozené jsou a odtud lidé jedoucí hodnověrnýma attestacíma, že jsou tu quarantanu milostivě nařízeným spůsobem milostivě vystáli, legitimirovat se mají, to z sig. O*) s dostatkem a bez dalšího již rozpisování vyrozuměti ráčejí a vyrozumějí. I aby tehdy podle těch nadepsaných milostivých poručení ve všem poslušně pokračováno bylo a tak milá vlast od takového zlého pádu s pomocí božskou zachována být mohla, pročež tehdy při VMtech páních a vás, by se tak poslušně zachovati, žádného z Rakous bez majícího od JMCé král. dvorské kanceláře české pasu (neb jiné dokonce nic všímané býti nemají) a z těch sub sig. O vysazených míst hodnověrné attestací vystálé quarantany pod ostrou neprominutedlnou pokutou do tohoto království českého nepouštěti, kdyby pak nějaké nebezpečné nemoci se kde vyskytnout měly, toho správu bez nejmenšího promeškání

dnem nocí a jmenováním místa, v kterém se vyskytují a s popsáním nemoci a kolik osob již zemřelo a zdali se nemoc dáleji rozšiřuje, nám odeslati a se tak poslušně zachovati ráčili a nepominuli. Actum na Rosachatci d. 6 Septembris anno 1713. — JMCé a Ké atd. — František Bechyně z Lažan. — František Vltovský z Manschwertu.

*) Přílohy se nezachovaly.

169.

1713 d. 11 září na zámku Třebové M. — Hejtman panství stěžuje si do Olomouce, že rada městská nedbá nařízení o karanténě. (Současný opis.)

Hochgebohrner Reichsgraff! Gnädiger Herr Herr! Ich befinde vor nothwendig zu seyn, Ewer hochgräfl. Gnaden hirmit schleünigst beyzubringen, was gestalten der hiesig Tribauer Stadtrath die wegen der Pestgefahr ergangene kay. allergnädigste Befehlche, sodan dero königl. Creyssambts-Verordnungen in gar geringe Beobachtung nehmen, denn es seyndt zwey hiesige Inwohnere Tobias undt Paul Klar durch etliche Wochen zu Lintz dem Vernehmen nach undt anderwehrts gegen Wienn herumb gereyset, nachgehents in die Stadt nächtlicher Weyl sich practiciret, den anderen Tag aber, da keine glaubwürdige, zuer Sach gehörige Zeugnussen produciren khunten, seyndt beede aussgeschafft undt auf die gewöhnliche Quarantana verwiesen worden; sie aber begeben sich in eine nicht weith von der Stadt abgelegene Scheuer, alwo ermelte Quarantana dermassen halten, dass auss der Stadt die Leuth täglich haufenweyss dahin laufen, allda mit selbten ohne Schew sich zu tractiren unterfangen undt also hirdurch zu einer anstekhenden Seüche mehrers Anlass alss Hindernuss verursachen. Welchem nach denn gehorsamblich ersuche, Ewer hochgräfl. Gnaden geruhen dem Stadtrath ohne gehorsambisten Massgeben gnädigst mitzugeben, dass bey Vermeidung Eysen undt Bandt, auch der von Ihro May. aussgesetzten Leibesstraff die diesfallige Verordnung fernerhin genauer observiren, diese zwey aber sogleich, damit anderwehrts die Quarantana aufstehen, von der Stadt abschaffen sollen, wiedrigens ist höchstens zu besorgen, dass durch die Tribauer herumbreysende undt des Raths unbeschreibliche Nachlässigkeit die leydige Pest (vorfür Gott gnädig beschützen wolle) muthwilligerweyss anhero nebst in andern Örthern mehr eingeführet werden dörffte. Ewer hochgräfl. Gnaden trey gehorsambster B. F. Sspalowsky.

170.

1713 d. 12 září v Olomouci. — Krajský hejtman nařizuje radě města M. Třebové, aby oba z Rakous přišlí spoluměšťané ihned za město do přísné karanteny byli dáni.

Edlveste, ehrsambe und weyse! Wasgestalten diesem königl. Ambt der Creysshaubtmannschaft der alda verordnete Haubtmann Herr Bernardt

Frantz Sspalowsky umbständlich zu vernehmen gegeben, samb dieselbte mit alldortigen zweyen Inwohnern Nahmens Tobias undt Paul Klar (welche aus Österreich undt anderen verdächtigen Örthern nach Hauss revertiret undt nächtlicherweil supreptitie in die Stadt gekommen seyn sollen) in ihrer aussgesetzten Quarantana die freye Conversation undt Handlung anderen Incolis nicht allein verstatteten, sondern auch denen diesfahls publicirten Patenten zuwieder ein fahrlässige Obsicht auf die iminirende Gefahr trageten, das zeiget der copeyliche Innschluss*) mit mehrern. Wann nun bey solchen schwere Verantwortung nach sich zihenden Beginnen die Einschleppung der leydigen Seuche höchstens zu besorgen undt sonsten auch denen per patentes vorgekehrten heylsamen Veranstaltungen aufs genauiste bey Leib- undt Lebensstraf nachzukommen ist, alss verordne obtragenden königl. Creyssambts wegen bey denenselbten hiermit, die obangeregte zwey Inwohnere, alss Tobiam undt Paul Klar, an einen undt von der Stadt entfernten Orth zu Aussstehung der aussgemessenen Quarantan alsogleich zu verweysen undt andern Inwohnern Zeit währender Quarantan mit ihnen alle Communication scharf zu untersagen, künftighin aber denen königl. Creyssambtspatenten mit genauer Pflicht nachzukommen undt die zu Vorbigung aller Gefahr erforderliche Obsicht besser undt so gewiss zu haben, alss denen selbten lieb ist allem scharfen Einsehen undt wohl empfindlicher Animadversion sich zu entziehen. Wessentwegen ich auch, auf das man sich vor Schaden undt Unglükh hütten möge, von Amtswegen nachtruklichst erinnere. Geben Ollmütz den 12 Septembris 1713. — Der röm. kay. auch in Hispanien, Hungarn undt Böheimb königl. Mayt. Cammerer undt königl. Hauptmann des Ollmützer Creyses Tribau- undt Goldensteiner Viertels im Marggr. Mähren, Rudolph Christoph H. von Wilden.

Denen edlvesten, ehrsamben undt wohlweysen Herren N. N. Burgermeistern undt Rathmännern der hochfürstl. Lichtensteinischen Stadt Mährisch Tribau zuzustellen. Tribau.

*) Ze dne 11 září; viz č. 169.

171.

1713 d. 17 září v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že židé jen na řádné od jejich vrchností vystavené zdravotní pasy do měst pouštěni býti mohou a že, aby nikdo podezřelý z Čech do Moravy vlouditi se nemohl, za kommissaře při hranicích jmenován byl František sv. p. Moravec, jemuž ihned oznámiti se má, kdyby na některém panství něco podezřelého se objevilo.

172.

1713 d. 22 září v Olomouci. — Krajský hejtman nařizuje hejtmanu na Třebové Moravské, aby přísně vyšetřil, jak se přes uzavření hranic jeden městský soukenník do Vídně a odtud zpět do města bez zdravotního pasu do-

stati mohl, poněvadž takovým odvážným podloudným se vplížením snadno nákaza do země přinesena býti může.

173.

1713 d. 26 září v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že pro mor v Čechách zuřící hranice proti této zemi se vojskem uzavírají a nikdo odtud na Moravu bez karanteny puštěn nebude. (Z knihy panství Žďáru.)

Denen Herren Creisinwohneren, was Standes, Würden oder Weesens die seint, hierdurch anzuedeuten, wasmassen die röm. kay. Maytt., unser allergnädigster Erblandesfürst und Herr, einem hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft sub dato Wien den 18 hujus allergnädigst insinuiret, dass nicht allein in denen königl. Prager Stätten das Infectionsübel sich vergrössert, sondern auch darmit einige Örther in dem Schlaner Creis angestecket, dass also allerhöchst gedacht Ihro Maytt. solchemnach bei dergestaltigen Beschaffenheit nicht darwieder seint, dass zur Abwendung aller von dorthen aus zu besorgen habender Infectionsgefahr die böhmischen Confinien gesperet und von den daselbst vorhandenen de Vendischen Militz nach dieses königl. Governo Gutbefinden bewachet werden mögen: Und nun ein höchlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft verordnen thut, auf denen mährischen gegen Böheimb statuirten Granitzen auf das von nun an kein einziger Mensch aus dem Königreich Böheimb, wer der immer seie und mit einer Gesundheitsfede oder Pass versehen sein möge, von weme es wolle, ohne gemachter Quarantana in dieses Marggrafthumb Mähren eingelassen werde, alsogleich zu veranstalten und es weiter im Lande zu Jedermans Wissenschaft zu bringen:

Als beschieht ein soliches hiermit und werden die Herrn Creisinwohnere insonderheit aber diejenige, derer Herrschaften und Güter an denen böhmischen Granitzen gelegen, gemesse erinnert, die Anstalt dahin vorzukehren, dass von nun an kein einziger Mensch aus dem Königreich Böheimb, wer der immer seie und mit einer Gesundheitsfede oder Pass versehen sein möge, von weme es wolle, ohne gemachter Quarantana in dieses Marggrafthumb Mähren eingelassen werde.

Deme sie dann wie nachzukommen und hierdurch nicht allein die Conservation ihrer Privatherrschaften und Güter, sonders des Landes selbsten angelegen sein lassen werden. Signatum Brünn den 26 Septembris 1713. — J. Freiherr von Schwanenfeld.

174.

1713 d. 2 října v Brně. — Krajský hejtman uvádí v známost nařízení, že každý příchozí z Čech čtyřicetidenní karanteně podrobiti se musí. (Z knihy panství Žďáru.)

Denen Herren Creisinwohneren, was Standes, Würden oder Weesens die seint, hierdurch zu eröffnen, welchergestalten einem hochlöbl. königl.

Governo die auch königl. Statthalterei ob dem Prager Schloss den 12 verwichenen Monats Septembris benachrichtiget, dass die Contagions-Seuche meistens in der Alten und Newen Stadt Prag grassire, auf der Kleinen Seithen aber das Wenigste zu verspüren wäre; hingegen aber auch selbte in den dort umbliegenden Weingarten einzureissen begönnen thäte; auch in dem Schlaner Creis bereits eingeschlichen wäre: und nun die löbl. Sanitätsdeputation, als welcher solches insinuiret worden, nötig zu sein erachtet hat, womit respectu der in erstgedachtem Königreich Böheimb eingeschlichener Seuche von Prag und aus diesem Königreich Böheimb kein einziger Mensch, wer der auch immer seye, in dieses Marggrafthumb Mähren eingelassen werde, es seie dann, dass ein jeder eine Quarantana von 40 Tagen ausgestanden hätte und hernach, wie es in anno 1709 von Seithen der Herzogthumb Schlesien practiciret worden, mit authentischen Passen und Attestatis dociren möchte, dass er nach ausgestandener vierzigtägiger Quarantana in keinem inficirten oder der Contagion halber verdächtigen Orthe gewesen und auch die etwann mit sich fürende und beibringende Sachen und Waaren aus einem desgleichen inficirten Orth herkommen thäten; ein hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft aber ein solches im Creise zu publiciren verordnet: Als beschiehet hiermit ein soliches und werden die Herrn Creisinwohner nachdrucksamb erinnert, dieses alles genau zu befolgen und deme in Allen gebührent nachzukommen. Signatum Brünn den 2 Octobris anno 1713. — Johann Veith Freiherr von Schwanenfeld.

175.

1713 d. 2 října v Brně. — Krajský hejtman nařizuje všem obyvatelům, vrchnostem i jich úředníkům, aby pro nebezpečenství zavlečení morové nákazy do země pilný měli dohled na všecky příchozí a jmenovitě do hospod nikoho nepřijímali, kdo se nevykáže vysvědčením, že přichází z krajin nezamořených neb že si předepsanou karantenu odbyl. Kdo by proti tomu jednal a podezřelého cizince bez pasu přijal a úřadům jej neoznámil, propadá pokutě, vrchnost 1000, úředník 100 dukátů. Zároveň napomíná k pilnému konání hlídek hlavně při hranicích a to tak, aby, kde křesťané i židé se jich účastní, nikdy nebyli ponecháváni židé sami, poněvadž by souvěrce své z Čech tajně do obcí svých propouštěti mohli. (Z knihy panství Žďáru.)

176.

1713 d. 4 října ve Vršovicích. — Správce Jindřich Jaroška dává hr. Šternberkovi zprávu o nesnázích s pohřbíváním lidí morem zemřelých.

Hoch undt wohlgebohrner Reichsgraf, gnädig undt hochgebiettender Herr Herr! Euer hochgräfl. Gnaden gehorsambst berichte, dass ich schon vor 14 Tag beym Consistorio einkommen, umb damit ein Mittel kunte gemacht werden, die todten Leuth anderswohin zu begraben, massen, wann

es in die Lenge dauern sollte, der Kirchhof zu eng währe. Worauf zur Andtworth bekommen, wo die vorige Pest die Leuth begraben worden, man soll dieselben auch dahien begraben. Nun hab ich die alten Leuth, so die vorige Pest gedencken, examinirt undt nachgefragt, wo sie sich damahls begraben haben. Finde, dass sich so wohl hiessige als auch der Dominicaner ihre Unterthanen, welche zu der Podoler Kirchen gehören, alle auf dem Kirchhof begraben haben. Dass Consistorium währe nicht darwieder, wann ein Orth ist, solliches wayhen lassen undt die Leuth dahin zu begraben. Allein es ist kein Platz darzu, massen von einer Seithen lauter Steinfelssen, von der andern Seithen aber die Unterthanern ihre Weingartteln beym Häusern haben. Wayss alsso nicht, wie diesser Sach zu helfen. Sie müssen zwar tüffe Gräber machen undt legen in ein Grab 3 bies 4 Persohn. Es nimbt aber schon ab in denen Dörfern. — — Belanget der Krancken hier zu Wrschowitz befinden sich 6 Persohnen, worunter auch hiesiger Braüer kranckh ist. Es seyndt aber die Zeith hero von denen Krancken auch viel gesundt worden. Gott wolle das Übel baidt von unss abwenden. — Wormit verbleibe Euer hochgräfl. Gnaden treu gehorsambster Hein. Jos. Jaroschka. Wrschowitz den 4 Octobris Ao. 1713.

177.

1713 d. 5 října v Brně. — Krajský hejtman uvádí v známost císařské nařízení o vývozu soli z Rakous a o dovozu potravin tam po dobu trvání moru. (Z knihy panství Žďáru.)

— Wasmassen ihre röm. kay. und königl. Maytt. sub dato Wien den 2 hujus an ein hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft durch eigene Staffetam allergnädigst rescribiret haben, wie dass zu Wien verlaute, dass einige Inwohnere dieses Marggrafthumbs Mähren bereit wären etwelche Zug, solang als die Contagion dauert, beständig in dero Erzherzogthumb Oesterreich zu unterhalten, das Salz in denen österreichischen Laagstätten aufzuladen, an die Abwechslungsörther, benentlich Nikolspurg, Laab und Kallendorf zu führen, auch mit Beobachtung derer vorgeschriebenen Praecautionen durch andere in diesem Marggrafthumb Mähren bestellende Fuhren das Saltz in die mährische Laagstätte zu befördern, die in Oesterreich bestellende oder abschickende Leute und Pferde aber anderst nicht als nach vollendter Contagion oder ausgestandenen Quarantana in Mähren zuruck zu berufen, bei welcher Gelegenheit auch vieleicht Körner, Schmaltz und andere Victualien zu Gegenfuhr in gedachtes Herzogthumb Oesterreich gebracht werden könnten; und wie auch allerhöchst gedacht ihre kay. und königl. Maytt. zugleich allergnädigst anbefohlen haben, dass, weilen solches zu dero allergnädigsten Wohlgefallen gereiche, auch dem Land sehr nützlich falle, wann nicht allein selbtes dardurch mit Salz besser versehen würde, sondern die Materialia versilbern und das Fuhrlohn geniessen könnte, man

alsogleich im Lande durch doppelte Boten publiciren lassen solle, dass, wann ein oder mehrere Inwohnere solche Fuhr und Gegenfuhr bestellen wollen, sie inner nächsten vierzehn Tagen sich bei einem hochlöbl. königl. Ambt der Landeshaubtmannschaft oder bei dem Creisambt angeben, wie sie es einzurichten vermeinen, vorstelle;

Als publicire hiermit ein solches mit der gemässener Anerinnerung, dass diejenige Landesinwohnere, welche solche Fuhr und Gegenfuhr bestellen wollen, entweder bei einem hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft oder bei dem mir anvertrauten Creisambt sich ohne allen Verzug alsogleich angeben, und wie sie solches einzurichten vermeinen, vorstellen, inmitelst aber sich in Bereitschaft halten sollen. — Signatum Brünn den 5 Octobris a. 1713.

178.

1713 d. 7 října ve Vršovicích. — Správce Jindřich Jaroška líčí hr. Šternberkovi, jak pro nemoci poddaných práce polní váznou.

Hoch undt wohlgebohrner Reichsgraf, gnädig undt hochgebiettender Herr Herr! Euer hochgräflichen Gnaden gehorsambst nicht verhalte, dass der hiessige Breüer das Zeitliche mit dem Ewigen verwechsselt. — — Mit den krancken Leuthen ist es alhier noch übereins. Gott wolle das Übel baldt abwenden. Dann bey diesser Zeith eine schwere Wirthschaft ist, indeme kaumb die Helfte wegen der Kranckheit die Roboth verrichten können. Nichtsdestoweniger umb damit gleichwohl bey der Wirthschaft kein Fehler vorbeygehen möchte, wende meinen möglichsten Fleiss, dass alles zur rechter Zeith veranstaltet wirdt. Mit der Saath werde auf die anderen Wochen noch nicht fertig sayn, dann alhier sehr düre ist. — Wormit verbleibe Euer hochgräfl. Gnaden treu gehorsambster Hein. Jos. Jaroschka. — Wrschowitz den 7 Octobris Ao. 1713.

179.

1713 d. 10 října v Brně. — Krajský hejtman nařizuje, jaká opatření učiniti dlužno, ježto všude kolem mor řádí. (Současný opis.)

Denen Herrn Creyssinwohnern, was Standes, Würden oder Weesens die seint, hierdurch anzudeuten, wasmassen die röm. kay. Maytt., unser allergnädigster Erblandesfürst und Herr Herr, einem hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft untern 26 decurrentis allergnädigst anbefohlen, dass, nachdeme bey jetzigem sich fast in allen Ländern hin und wieder eyserenten gefährlichen Infectionszustande vorsichtiglichen dahin zu gedenkhen wäre, damit auf allen Fall eines einschleichenden Übels demselben zeitlich wiederstanden wäre, einfolglichen gar erspriesslich sein wurde, wann in diessem dero Erbmarggrafthum Mähren von seiten der

Stätten in Aussetzung der Lazarethsörther, nottürftiger Versicherung der Medicorum und Chyrurgorum, auch anderer Erfordernussen halber in Zeiten auf einige vorläufige Veranstaltung reflectiret wurde; man erdeutte Stätte dessen nicht allein erinern, sondern auch zugleich denenselben mitgeben solle, dass unter der diessfähligen Veranstaltungsverwandt der Bürgerschaft und Gemeine nicht unnöthige Unkhosten verursachet werden sollen; und nun ein hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft bei mier ut lit. A. verordnet, solches behörig zu intimiren: Alss beschiechet ein solches hiermit und werden sie Herrn Creyssinwohnere, insonderheit aber die in denen Herrn-Stätten Obsichttrager und Rathmanen erinnert, vorläufig einige Lazarethsörther auszuesehen und sich notturftigerweise mit Medicis und Chyrurgis, auch andern Erfordernussen in Zeiten versehen, auch alles dermassen veranstalten, dass im benöthigten Fall ein solches allergnädigst anbefohlenermassen alsogleich zu Stand gebracht werden könne, darbey aber auch hauptsachlichen in Acht zu nehmen, dass unter den diessfäligen Veranstaltungsverwandt der Burgerschaft und Gemeinden nicht unnöthige Unkosten verursachet werden sollen. Welchem nach sie sich dann zue richten und dehme wie nachzuekhommen wüssen werden. — Signatum Brünn d. 10 Octobris*) anno 1713.

Der röm. kay. Maytt. Hofkriegsrath, Generalfeldwachtmeister, Druchsas, Landrechtsbeysitzer und königl. Haubtman des Brünner Creysses J. V. von Schwanenfeldt.

*) Téhož dne nařídil týž krajský hejtman: »dass nicht allein der nächstkünftige Jahrmarkt s. Cordulae für diesesmahl nicht gehalten werden wird, sondern auch alle andere in denen königlichen Städten zeit währender Contagionsgefahr und bis man sehe, wie es sich mit der Seuche weiter anlassen werde, auf dem Land hingegen umb Erhaltung des Comercii die Jahrmarkte, jedoch mit Ausschliesung der fremden oder ausländischen Kaufleuten, gehalten werden können.« (Z knihy panství Žďáru.)

180.

1713 d. 11 října v Brně. — Krajský hejtman zakazuje radě města Žďáru a panstvím při hranicích ležícím vůbec kupovati ryby v Čechách a nařizuje, aby, když by na trh do Brna ryby vezly, opatřily se úředním vysvědčením, že ryby ty pocházejí z Moravy a nikoli z Čech.

181.

1713 d. 11 října v Brně. — Krajský hejtman nařizuje všem obyvatelům bez výminky, aby na odvrácení nákazy morové od země každodenně při ranním a večerním čtvrthodinném zvonění na kolena padnouce nábožně se modlili a Boha o slitování prosili.

182.

1713 d. 29 října v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že ve styku s Čechami některé úlevy se povolují, napomíná však zároveň, aby na hranicích hlídky pilně byly držány. (Z knihy panství Žďáru.)

Denen Herrn Creisinwohneren, was Standes, Würden oder Weesens die seint, hierdurch zu eröffnen, wassmassen ihro kay. und königl. Maytt., unser allergnädigsten Erblandesfürst und Herr Herr, sub dato Wien den 17 dieses Monats und Jahrs an die hierlandes constituirte löbl. Sanitätsdeputation allergnädigst rescribiret haben, wie dass wegen Sperung gegen Böheimb an der vorgekehrten Vorsichtigkeit zur Abwendung aller besorgenden Infectionsgefahr gar wohl geschehen, alldieweilen aber allerhöchstgedachter kay. und königl. Maytt. allergnädigste Intention in dergleichen Sperungen dahin geschlichtet ist, dass das Comercium zwischen denen benachbarten Ländern, mithin auch der Einlass nicht gantzlichen zu verwähren sondern mit dieser Modalität einzurichten seie, dass die aus inficirten oder verdächtigen Örthern ihro Erbkönigreich Böheimb und Erzherzogthumb Oesterreich kommende Personen nebst ihren mit sich führenden, das Gift nicht so leicht fangenden Sachen zwar ohne vorhero gehaltener proportionirten Quarantana ins Land nicht eingelassen, herentgegen aber diejenigen, welche sowohl aus Böheimb als Oesterreich aus unverdächtigen und gesunden Örthern verreiset und von denen aldortigen Stattmagistratibus mit untadelhaften Gesundheitsfeden, dass selbte sich in derjenigen Statt, aus welcher sie das Zeugnuss bringen, durch vier Wochen lang aufgehalten und wie in dem Orthe selbsten also auch in ihrer Person sich keine gefährliche und inficirte Krankheit verspüren lassen, versehen, auch sonsten unterwegs keine verdächtige Örther betretten, der Eintritt ins Land auch ohne haltender Quarantana nicht verweigert werden solle: als wurde ein solches zu jedermans Wissenschaft hiermit kund gethan. Signatum Brünn den 29 Octobris a. 1713. — J. V. Freiherr von Schwanenfeld.

P. S. Demnach auch glaubwürdig beigebracht wird, dass an vielen Orthen gegen denen böhmischen Granitzen gar schlechte Wachten gehalten, an theils Orthen auch gar keine zu sehen ist, als werden die Herrn Creisinwohnere bei der aus dem Königreich Böheimb imminirenden grossen Contagionsgefahr hinwiederumben der diessfalls ergangenen Patenten erinnert, die Obsicht, weilen es in conservationem des Landes beschihet, dahin zu tragen, damit die Wachten nicht ebenhin, sondern mit erforderender Vigilantz gehalten und mithin denen diessfalls publicirten Patenten eine vollständige Folge geleistet werde.

P. S. Demnach nach einer löbl. Sanitätsdeputation an mich beschehenen Intimation, dass das laidige Infectionsübel auch in Schlesien und zwar in der Grafschaft Glatz in zweien anderthalb Meilen von denen hierländigen Granitzen bei Goldenstein in Ollmützer Creis liegenden Orthen.

Winkels- und Siebersdorf genannt, eingerissen hat, als wird ein solches denen Herrn Creisinwohnern zur nachrichtlichen Wissenschaft und respective Observirung deren im Creis publicirten Praecautionspatenten kund gethan.

183.

1713 d. 31 října v Brně. — Krajský hejtman oznamuje zřízení zdravotní kommisse a nařizuje radám městským, aby mu zasílaly týdně seznamy zemřelých s udáním jich nemoci. (Z knihy panství Žďáru.)

Denen Herrn Creisinwohnern, was Standes, Würden oder Weesens die seint, hierdurch zu eröffnen, wasmassen die röm. kay. und königl. Maytt., unser allergnädigster Erblandesfürst und Herr, zu besserer Obsichthaltung auf die hin und her grassirende gefährliche Krankheiten eine besondere Sanitätscommission in diesem dero Erbmarggrafthumb Mähren verordnet und hierzu dero respective geheimbe und andere Räthe, Camerer, Obristen Landcamerer, Landrechtsbeisitzere, Obristen Landschreiber und Assessores bei dero königl. Tribunali in diesem Marggrafthumb Mähren, die durchlauchtig hochgebohrnen, hoch und wohlgebohrnen, auch wohledlgebohrnen Herrn Walter Xaverium Fürsten von Dietrichstein, auf Nikolspurg, Erbschänken in Kärnten und Erblandjägermeister zu Steuer, Herrn Antonium Mariam Grafen von Thurn und Valesassina auf Zdenkau, Herrn Johann Antonium Pachta von Raihofen und Bukau, auf Schritten, Stekhen etc. und Herrn Gerhard Ferdinand von Freienfels pro commissariis allergnädigst denominiret haben, so ihnen Herrn Creisinwohneren, auf dass sie, wann selbe in einigen statum contagionis betrefenden Sachen was anzubringen oder zu suchen hetten, soliches bei derselben incaminiren können, khund gethan; unter einstens aber auch denen Primatoren, Burgermeistern und Rathverwandten in denen Herrenstätten der allergnädigsten königl. Ambts Verordnung gemessen mitgegeben wird, dass sie die Consignationes deren alda Sterbenden mit Benennung der Krankheit, an welcher ein und anderer mit Tod abgehe, fürohin wöchentlich zu dem mir anvertrauten Creisamt einschiken sollen. — Signatum Brünn den 31 Octobris a. 1713.

184.

1713 d. 1 listopadu v Brně. — Krajský hejtman povoluje prozatím ještě svobodný dovoz soli, dokud ustanovená vývozní místa od moru ušetřena budou.

185.

1713 d. 16 prosince v Brně. — Krajský hejtman napomíná důtklivě obyvatelstvo a hlavně úředníky vrchnostenské, aby nařízené hlídky v městysech a vsích a dohled na příchozí pilně se konaly, tak aby zavlečení morové nákazy do země se předešlo.

186.

1713 d. 28 prosince v Brně. — Krajský hejtman uveřejňuje od král. zemské zdravotní deputace vydaný nový infekční řád,*) jakých totiž opatření šetřiti dlužno, kdyby nějaké podezřelé onemocnění nastalo.

*) Není přiložen.

187.

1713 v M. Třebové. — Ochranná opatření proti zavlečení moru do města.

Project, wie mann von Seithen der Stadt Mähr. Triebau resolviret ist, die Praecautelen wieder die fast per universum schon einreissendt wollende leydige Infectiones zu machen: 1mo Dass bey dem Obern undt Landtscröner Thor sowohl gutte Wacht, alss auch weithers hienauss zu Ende der Gassen Schlagbäuhmer vndt Wächterhäussel gehalten werden sollen, damit die Reisenden beuorab aber auss Böhaimb von Prag gleich zuruckh gewiessen werden sollen. Hette aber ein oder der andere Reisende einen authentischen Pass von einem bekandt uninficirten Ohrt, so kan derselbe Pass von der Wacht herein getragen, recognosciret vnd sodann darauf resolviret werden, ob zu passiren seye oder nicht? wie ingleichen so observiret werden ratione derer, die von Brünn kommen. — 2do Damit denen armen Leuthen nicht allzu hart falle wegen der öfftermahls auf sie kommenden Wacht, so solle dass Pfortchenthor gespärret undt diejenige Vigilia, so dahien erforderlich wäre, zu denen anderen zweyen Thören vndt 4 Gassen appliciret werden. — 3tio Kein Handwerkspursch, er habe einen oder keinen Pass, nicht herein passiret werden, ausser es habe etwelcher Meister einen vonnöthen, so kan sich vmb selben entweeder sich bey dem Burgermeisterambt oder dem Syndicat anmelden, wo demnach ihme einer von einem ankommenden sicheren Ohrt undt Pass zugelassen werden konne. — 4to Von denen geschänkten Handtwerkern zu melden, sol denen Purschen das, wass sie sonsten zu recht haben, hienauss geschicket werden am Geldt, umb sie sich darmit anderwehrts hienbegeben undt hierohrts gahr kein Geschenckh gehalten werden, es seye inn- oder ausserhalb der Stadt. — 5to Niemandts Frembder beherberget werden, beuorab aber gahr kein Judt. — 6to Ein jeder Vorstädter-Nachbahr ihme von hinten zu sein Hauss wohl verwahren, auf dass sich Niemandts ihme einschleichen könne. — 7mo Kein Woll, Feeder undt dergleichen Wahren, so leicht anziehen, nicht passiret undt zugeführet werden ausser derjenigen Effecten, so hier im Lande erkauffet unndt mit gewissen glaubwürdigen Attestatis erwiessen werden, dass von keinem verdächtigen Ohrte herkommen; wass aber von Juden herrühret, durchaus nicht. — 8vo Ein jeder nach Möglichkeit mit Brodt, Saltz, Schmalz undt anderen Victualien versehen. — 9no Sol dass Spittahl undt Gemeind Getraydt aussgedroschen zu einem Vorrath auf die Böden geschitt- undt

auf keine Weiss kein eintziges verkaufet werden, biess zur höchsten Extremität. — 10. Wiederumb auf die Wacht zu kommen, zu einem jeden Thor ein Wächter beaydiget werden, der lessen undt schreiben kan, umb auss dem Pass gleich sehen konne, woher der Reissende komme; undt sol diesser Principal-Wächter stäts bey dem Schranken verbleiben, sambt täglich die Wacht visitiret werden. — 11. Provision wegen des Saltzes bey der Stadt gemacht werden. — 12. In jedem Hauss täglich mit Cronwethbähr gerauchet werden. — 13. Denen, so in Oesterreich oder Böhaim nacher Prag zu verreissen meinen, gahr kein Pass gegeben werden. — 14. Ob auch schon die auss Böheimb undt Oesterreich Ankommende die ordentliche Quarantanam aussgestanden hetten, so sollen eben hier nicht eingelassen werden, sondern wiederumben an einem Orth auf der Seithen aufs wenigste 14 Täg ausstehen, kein Wahr aber gahr nicht herein passiret werden.

188.

1713 v M. Třebové. — Instrukce pro městské zdravotní direktorium v čas nákazy morové.

Gesundheitsdirectoren: 1. Soll ein jeder Gesundheitsdirector diess sein anuertrautes Ambt allen andern Verrichtungen vorziehen, die ihm untergebene Persohnen zu fleissiger Wahrnehmung ihrer Dienst ernstlich ermahnen.

2. Von denen Gassenmeistern undt andern Persohnen den Zustandt der Stadt undt Infection fürnehmblich aber in seinem Creysse genau erkündigen und vorsinnen, wie aller Unordnung, Unterschleif undt Übel bey Zeithen begegnet, unnöthiger Argwohn undt Schrökhen verhüttet und inn Sonderheit vor Jedermänniglich diesse Infectionsordnung bestmöglichst beobachtet werden möge.

3. Soll er alle drey Tag der Obrigkeith eines jeden Orths von dem, was in diesser Zeith merckwürdiges vorgefallen oder von ihm verordnet worden, berichten, auch in Sachen von grosser Wichtigkeith, welche er ihm selbst ohne Gefahr undt Praejudiz nicht zu exeqviren getrauet undt nur so viel Verzug leyden, alsobald der Obrigkeith oder zum wenigsten des primarii consulis Meynung darüber einholen.

4. Sobald ihm ein Wiehrt, Beichtvatter, Medicus oder Gassenmeister notificiret, dass in einem Hauss ein Kranckher sey, soll er den ihm untergebenen Chirurgum befehligen in selbtes Hauss zu gehen, den Kranckhen zu recognosciren undt ihm hieruon schriftlichen Bericht thun lassen.

5. Soll er erkennen undt verordnen, welche Persohnen ins Hospital oder ins Lazareth zu bringen und von denen Allmossenherren mit dem unterschiedenen Zeüchen betheilet, oder welche in denen Privatheüssern, wenn sie der Haussvatter oder Haussmutter gutwillig darinnen behalten wiel, gelassen werden sollen.

6. Ehe er aber etwas hierinnen determiniret, soll er von dem Physico, dem der bestehende Chirurgus hieruon Nachricht zu geben schuldig ist, sein Gutachten einholen.

7. Soll er bey sich eraignenden rothen oder schwartzen Petetschen zur Pestzeith eben derogleichen Anstalt machen, als wenn an solchen Leuthen die rechte Pest sich ereignete.

8. Sobald er vergewissert, dass in einem Hauss eine Persohn mit der Pest inficiret oder urgentes Suspiciones vorhanden seyn, soll er die inficirten Kranckhenträger dahien befehlichen lassen, dass sie in selbiges Hauss gehen undt da es der Hausswiehrt oder Wiehrtin verlangte, selbten nach dem von den Allmossenherren empfangenen Zeichen (welches von dem Hospitalzeichen unterschieden seyn muss) ins Lazareth den geradsten oder bequembsten Weg, jedoch soviel möglich unvermerkt, befördern helfen.

9. Jedoch soll der Direktor nur in solchen Fällen einem Hausswiehrt die Freyheith lassen einen inficirten Krankhen in seinem Haus zu behalten, wenn er ein geraume Wohnung undt genugsamben Platz hat die Inficirten in ein absonderlich Gemach zu legen undt wenn seine Wohnung von andern Einwohnern ebenselbigen Hauses separiret ist, also dass diese sich des Inficirten Zimmer nicht nähern undt also in Gefahr begeben dörfen. Wenn aber die Wohnung so enge, dass die übrige gesunde Familia nicht von Inficirten abgesondert leben kan oder eine andere Familia dardurch in Gefahr geriethe oder auch sonst ein wichtiges Bedenken sich darbey eraignete, ist der inficirte Kranckhe, auf dessen Condition zugleich vernünftiges Absehen zu setzen ist, auch wieder Wiellen des Hausswierths ins Lazareth zu bringen.

10. Wenn die Pest überhandtnimbt, sollen zu der Leichenbestreittung gewiesse Wagen verfertiget.

11. Die des Nachts Verstorbenen undt im Sarche gelegte Leichen, wenn selbte nur möglichst zu bekommen sindt, frühe mit dem Thoraufschluss, die Früh Verstorbenen aber des Mittags, wenn die Leüth speissen, die Nachmittag Abendts mit dem Thorzuschluss in dem zum Begräbnuss geordneten Ohrt geführet, die darzu bestellten Thor auch was zeitlicher aufgemacht undt was längsamber gesperret; an unbeschlossenen undt nicht volkhreichen Orten aber die Leichen des Nachts oder bald nach ihrem Tode begraben werden sollen.

12. Es bleibe nun der Inficirte in solchem Hauss oder werde darauss ins Lazareth verschaft, so soll der Direktor durch gewiesse hierzu bestellte undt vereydigte Persohnen das Hauss zuschlagen und nicht ehe als nach 40 Tagen, wenn in diessem darinnen niemand mehr gestorben oder auch kein Mensch mehr krank ist, solches wieder eröfnen undt reinigen lassen.

13. Wenn in einem Hauss eine Persohn mit der Pest inficiret ist undt sonderlich darinnen bleibet, alle andere Einwohner sich gar gesundt befünden undt diese etwann Gelegenheith hetten sich in ein sicheres Hauss zu reteriren, soll solches ihnen nicht allein verstattet werden, sondern auch, wenn sich etwann ein wichtig Bedenken ereignete, solche gesunde Persohnen in dem inficirten Ohrt zu lassen, soll der Director mit Vorwust der Obrigkeith Macht haben, sie auch wieder ihren Willen auss solchem gefährlichen in einen sichern Ohrt zu verschafen, allwo sie aber, eben wie andere verdächtige Leuth, 40 Tag Guarantaine zu machen schuldig seynd. Es soll aber

14. der Terminus a quo der 40 Tag bey denen Quarantainen von der Zeith an gerechnet werden ratione der Persohnen, wenn sie 40 Tag in keinem verdächtigen Ohrt gewest, ratione der inficirten Haüsser von der Zeith, da darinnen niemand gestorben oder krankh gewest. Undt also der Gesundtheitsdirector

15. ohne Consens der Obrigkeit (welche es aber auch ohne wichtige Vrsach nicht willigen soll) keinen Menschen für 40 aussgehaltenen Tägen frey erkennen oder ein inficirtes Hauss zur Reinigung öfenen undt bewohnen lassen.

16. Darf der Director von den Zuschlägern, Krankhenwarttern, wie auch keinen Persohnen, die in inficirte Haüsser oder mit Inficirten umbgehen, in sein Hauss kommen lassen, sondern ihre Nachrichten durch einen Bedienten auf der

Gasse von ferne vernehmen undt alle seine Befehl ihnen schrieftlichen für sein Hauss legen lassen.

17. Wenngleich in einem inficirten Hauss schon 40 Tag niemand gestorben oder kranckh gewest, soll er doch keinem Hauswiehrt solches zu öfnen oder denen Einwohnern ausszugehen, noch auch solch Hauss undt die Mobilien selbst zu reinigen, sondern er soll es denen von der Obrigkeith hierzu bestellten Reinigern verstatten; nach welcher würcklichen Reinigung sodenn die Einwohner, wenn inzwischen sich keine neüe Kranckheith ereignet, den siebenden Tag ausgehen undt andere gesunde Leuth ohne Unterscheid einlassen mögen.

18. Soll der Gesundtheithsdirector ihm diese Infectionsordnung undt sonderlich die Instructiones der ihm untergebenen Bedienten wohl bekandt machen undt seine Befehl darnach reguliren, und

19. was hierinnen specialiter zu ordnen unmöglich gewest, mit gutem Bedacht überlegen, in bedenklichen Fällen sich nicht übereyhlen, in denen, welche keinen Verzug leyden, nichts versaumen, sondern in allem gewiessenhaftig, wachtsamb, behutsamb und vorsichtig gebahren, wie er es gegen Gott, der Obrigkeit undt Jedermänniglich zu verantwortten getrauet.

NB. Dass der Medicus alle Morgen dem Directorio einen schrieftlichen Bericht eingeben solle, wass er den Tag zuvor für Leuth besucht und curiret habe.

2. Dass die Allmossenherren wochentlichen eine Specification eingeben, wem, was undt wie viel gegeben, vmb sich hiernach zu richten, in wie weith sonsten zu versehen wäre.

189.

1713 v M. Třebové. — Instrukce pro nosiče mrtvých v čas nákazy morové.

Instruction, wornach sich regulariter die aufgenommenen Träger zu uerhalten haben. Als demnach förderisten undt

Erstens bey allen Dingen, Aembtern undt Diensten Gott umb Beystand anzurufen kommet, werden diejenigen, wann fruhe Morgens aufgestanden seyn werden, ihr gewöhnliches Morgengebett verrichten, dannen zusamben niederknien undt sowohl zu denen heyligen Pestpatronen als auch zu unsser lieben Frauen undt zwar durch einen Rossenkrantz ihre Andacht lauth pflegen, Gott darbey loben, ehren und preissen, womit sie vor aller Anstekung gnädiglichen befreyen wolle. Hiemith aber gleichfahls sie niemanden andern inficiren möchten, so sollen

Andertens sich in dem ihnen alles Fleisses assignirten Hauss einsamb, fromm undt still aufbehalten, weeder fluchen, noch schelten, sondern in aller Ehrbahrkeith leben ihrer Seelen zu Trost undt anderen zu einem gutten Exempel; wie dann derentwegen undt umb eine solche gutte Policey gehalten werden möchte, zu einem Corporal der Johann Brauner bestelt, an undt aufgenommen ist, welcher insonderlichen wie zur Ehre Gottes disponieren undt absolute keinen zulassen wirdt, dass er zum Weib, Kindern, Wiehrtshaüssern oder sonst unter die Leuth gehen solle, sondern sobald solches thuen undt auf Abmahnen seiner gleichwohlen nicht pariren wolte, demselben auch etliche Streich über den Pukel zu geben befugt seyn, da aber hierauf noch nichts geben wollte, so andere Strafen wieder ihn adhibiren undt ihme die anderen alle zulängliche Hielf undt Assistenz leisten, bies dass zur Erkantnuss und Besserung gebracht werden möchte, wie sie dann derohalben ihme allen Gehorsamb undt er gleichfahls ihnen alle Lieb undt Holdtseeligkeith zu praestiren wiessen wierdt.

Drittens. Sollen, so oft als eine Begräbnuss auskombt, diejenigen abholen, keinmahl über den Tag stehen lassen, auch, wo gleich aus einem oder dem andern Hauss etwelche Persohn nehmen, selbte in aller Stiell undt Ehrbahrkeith tragen, ja ihrer armen Seele lieber mit einem andächtigen »Vatter vnsser« eingedenckh seyn, als etwann ungebührende Reden ausschietten; nicht weniger undt

Vierdtens an deren Verstorbenen Kleidern, Mobilien, undt was immer da seyn möchte, nicht vergreifen, einem jeden das seinige lassen undt nicht das Geringste wegnehmen, sondern da befündeten, da solche Efecten mit verdächtig undt inficirlich wären, dieselbe entweder die darinn befündtliche Persohnen oder ja selbst in eine besondere Truhen thuen, eine Grube machen, darauf ungelöschten Kalch schitten undt so verscharrter auf nichts machen.

190.

1713 v M. Třebové. — Přísaha nosičů nemocných a mrtvol v době nákazy morové.

Der Krancken- undt Leichenträger Aydt: Ich Jacob Neliva, Johann Heintz, Mathäs Olbrecht, Anton Teiber, Jacob Kuntz, Johannes Brauner, Johann Titsch, Hanns Georg Seibert, Ignatius Klar, Johann Rössel, Andreas Kolb, Gottfriedt Schweine schwöhre Gott dem Allmächtigen, der ohne Erbsünd empfangenen allerseeligsten Jungfrauen undt Mutter Gottes Mariae, dann allen lieben Heyligen, wie dass ich mich bey diessem angenommenen Dienste förderisten gottsfürchtig undt nüchtern verhalten, dannen das Schelten undt Fluchen meiden, ja, wann mir der Befehl entweeder vom löbl. Gesundheitsdirectorio, dem H. Doctor, oder aber auch gleich nur vom H. Stadtrichter kommen wirdt, demselben augenbliklich nachfolgen, die Inficirten mit denen Bettern undt etwas reiner weisser Wäsch ins Lazareth, die Todten aber zu Grab tragen undt darumben von niemanden nichts begehren, sondern sich mit denen aussgesetzten täglichen 24 kr. befridigen lassen, ausser es wolte wer von freyem Wiellen mir was geben; die Haadern undt Lumpen, so aus denen gereinigten Haüssern geworfen werden, niehmahlen auf denen Gassen liegen lassen, sondern rein wegrafen undt auf dem Wagen an das Ohrt, wo zum Verbrennen kommen, treülich führen undt das Feuer verzehren lassen; in keines Menschen Versamblung müschen, sondern, wann gleich zu gehen habe, denen Leuthen auf denen Gassen ausweichen, auch womith mich Jederman kennen solle so derentwegen das Kennzeichen an mir tragen; keinem Krancken oder Leiche, es seye gleich so gering, als es immer wolle, unter der sonst ausgesetzten Lebensstraf nichts nehmen, viel weniger etwann einen Krancken oder Ohnmächtigen für einen Todten ergreifen undt aufladen; auch in keines Menschen Hauss gehen, ausser ich habe vorhero die Ordre von dem löblichen Directorio, H. Doctor oder dem H. Stadtrichter. So wahr mir helfe Gott der allmächtige, die ohne Erbsündt empfangene allerseeligste Jungfrau undt Mutter Gottes Maria, dann alle liebe Heiligen. Amen.

191.

1714 d. 5 ledna v Brně. — Zemské hejtmanství markrabství Moravského přísně nařizuje, aby každé podezřelé onemocnění ihned zdravotní kommissi do Brna bylo oznámeno a nemocní aby od zdravých byli odloučeni. (Současný opis.)

Wegen der röm. kay., auch zu Hispanien, Hungarn und Böheimb königl. Maytt. als Königs in Böheimb und Marggrafens in Mähren, unsers allergnädigsten Fürsten und Herrn, wird von diesem dero königl. Ambt der Landeshauptmannschaft dieses ihro Maytt. Erbmarggrafthums Mähren allen und jeden dero getreuen Inwohnern und Unterthanen aus allen vier Ständen ingedachten dero Erbmarggrafthum Mährens, was Würden, Standts, Ambts, hohen und niedern Befehls und Wesens die seynd, denen dieses offene Patent zu lesen fürkommet, hierdurch zu vernehmen gegeben, wasgestalten allerhöchst gedacht ihre kay. und königl. Maytt. diesem dero königl. Ambt der Landeshauptmannschaft sub dato Wien den 2 huius mensis et anni allergnädigst insinuiret haben: wie dass dieselbe bekümmert hätten wahrnehmen müssen, dass einige Merckmahle des leydigen Contagionubels auch ein und anderorths in diesem dero Erbmarggrafthumb Mähren sich spühren liessen, auch dessen Ausbreitung umb so viel mehr zu besorgen wäre, als solches in denen inficirten Örthern oder von denen darmit angesteckten Personen verborgen und vertuschet werden wolle, da hingegen es die biesherige Erfahrnüss gezeiget, dass, wo solches zeitlich entdeckt worden, mithin die erforderliche Gegenveranstaltung darwider gemacht werden können, solches gleich im Anfang gedämpfet worden seyn, einfolglichen auch bei diessfalligen Gefährlichkeiten umbso vielmehr darauf Achtung zu geben wäre; und wie nach allerhöchst ernandt ihre kay. und königl. Maytt. diesem dero königl. Ambt der Landeshauptmannschaft zugleich allergnädigst anbefohlen haben, dass man nicht allein durch gewöhnliche Patenten dergleichen gefährliche und verdächtige Krankheitsvertuschungen bey Leib- und Lebensstraf verbieten, sondern auch denen königl. Herrn Creysshauptleuthen, Obrigkeiten, Stadt-Magistratibus und Gerichten ernstgemessen mitgeben solle, dass dieselbe darauf ein wachtsambes Auge und genaue Obsicht haben, die sich hierbey eusserende Zufälle der Krankheiten nebst der Anzahl der Kranken mit Specificirung des generis morbi undt symptomatum ohne Zeitverlust dero verordneten Sanitätscommission berichten, auch anbey durch Separirung derer mit verdächtigen und ansteckenden Krankheiten behafteten Personen von denen gesundten undt Sperrung der Communication solche nachdruckliche Vorkehrungen veranstalten sollen, damit gleich bey Anfang das ausbrechende Übel sistiret werden möge.

Diesemnach so wurde durch dieses ofene Patent hiermit ernstgemessen verordnet, dass keiner, wer der immer seyn kann und mag, bey Leib- und Lebensstraf sich nicht unterstehen solle eine dergleichen gefährliche und verdächtige Krankheiten zu vertuschen oder zu verbergen;

und wird zugleich allen und jeden Obrigkeiten, Stadt-Magistratibus und Gerichten in diesem Marggrafthum Mähren auf nachdrücklichste hierdurch anbefohlen, dass sie auf derley verdächtige Krankheiten und inficirte Personen ein wachtsambes Auge tragen und die sich hiebey eussernde Zufälle der Krankheiten nebst der Anzahl der kranken Personen mit Specificirung des generis morbi et symptomatum ohne allen Anstand gleich der hier in Brünn allergnädigst angeordneten kay. und königl. Sanitätscommission berichten, die mit verdächtigen und ansteckenden Krankheiten behaftete Personen von denen gesundten immediate separiren und von einander thuen, einfolglichen mit jenigen einige Gemeinschaft, Correspondenz oder Communication zu haben absolute nicht gestatten, alle menschmögliche, gute und nachdruckliche Veranstaltungen alsogleich vorkehren solle. Wornach sich dann jedermänninglich zu richten, von Schaden, auch von der obausgesetzten Leib- und Lebensstraf sich zu hüten und mehr allerhöchst erwöhnt ihro kay. und königl. Maytt. allergnädigsten Befehl allergehorsambst zu befolgen wissen wird. Geben Brünn den 5 Monatstag Januarii 1714.

N. N. der röm. kay. auch in Hispanien, Hungarn und Böheimb königl. Maytt. Landeshauptman, Cantzler und Räthe bey dero königl. Tribunali in dero Erbmarggrafthum Mähren. — Frantz Joseph Graf von Oppersdorf. — Johann Esaias von Nüber. — Ignatius Paul Hotowetz von Husenitz und Löwenhauss.

192.

1714 d. 28 ledna v Brně. — Krajský úřad přísně nařizuje, aby mu každé podezřelé onemocnění ihned ohlášeno bylo. (Z knihy panství Žďáru.)

Denen Herrn Creisinwohneren hierdurch zu eröfnen, wassmasen einem hochlöbl. Ambt der Landeshauptmannschaft die hierlandes angeordnete Sanitätsdeputation zu vernehmen gegeben, wie dass in diesem Marggrafthumb Mähren im einen und andern Orth verdächtige Krankheiten sich zu eussern begünneten, solche aber zum Theil entweder gar verschwiegen oder aber zu spät angegeben wurden, mithin dessentwegen diesen üblen Krankheiten nicht wohl vorgekommen werden könnte: Als wurde ein solches vermögs eines mir in Substitutionsambt hiesigen Herrn Creishauptmanns (titul) Freiherrn von Schwanenfeld zugekommener königl. Ambtsverordnung ihnen Herrn Creisinwohneren hiernach publiciret und ihnen mitgegeben, dass ein Jeder, sobald in seinem Haus, Wohnung oder Quartier sich eine verdächtig scheinende Krankheit hervorbrechen sollte, inmediate solches der Obrigkeit, ihren Beambten oder denen Gerichten, diese aber hinwieder dem Creisambt oder der hier in Brünn angeordneten Sanitätsdeputation unter der diessfalls ausgesetzten Leib- und Lebensstraf ohne allen Verzug und Anstand gleich beibringen und offenbaren, mithin

solches absolute nicht verschweigen sollen, damit diesem Übel mit Gottes Hilfe in tempore vorgebogen würdte, auf dass solches nicht weiter einreissen könne. Deme sie dann wie nachzukommen wissen werden. Signatum Brünn den 28 Januarii a. 1714.

193.

1714 d. 23 července v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že všecka procesí a pouti se zakazují, poněvadž jedna žena ze Slezska na pouti blíž Olomouce snad morem zemřela. (Z knihy panství Ždáru.)

Denen Herrn Creisinwohneren hierdurch anzudeuten, wasmassen das königl. Oberamt im Herzogthum Ober- und Niederschlesien in dero wegen des zu Freudenthal grassirenden Infectionsübel anhero ertheilten Nachricht unter andern auch erwehnt und berichtet hat, sambt ein Weibsperson aus eben diesem Haus im bemelten Freudenthal, worinnen das malum infectionis zum erstenmal hervorgebrochen, ehe und bevor noch etwas von solchem vermerket oder besorget worden, mit einer Procession auf das unweit von der Statt Ollmütz gelegene heilige Bergel sich begeben, im Rückweeg aber in einem mehr als eine Meil Weegs davon situirten Dorf Gottes verblichen wäre, und dahero nicht geringe Besorgnis, obsondern dass diese Person an der Contagion gestorben sein dürfte, und nun ihro kay. und königl. Maytt. auf den deroselben diessfalls von einem hochlöbl. Ambt der Landeshauptmannschaft gethanen Bericht unter Anderem allergnädigst resolviret und anbefohlen haben sich mit einem hochlöbl. bischöflichen Consistorio dahin zu vernehmen, damit annoch an eine Zeit lang gegen Veranstaltung anderwärtiger gottgefälliger Andacht dergleichen Processiones und Wallfahrten eingestellet werden mochten: Gleichwie aber diese Vernehmung mit hocherdeuten hochwürdigen bischöflichen Consistorio bereits beschehen, als wird ein solches denen Herrn Inwohneren kraft Verordnung hiermit zur nachrichtlichen Wissenschaft kund gethan. Signatum Brünn den 23 Julii 1714. — J. V. Freiherr von Schwanenfeld.

194.

1714 d. 26 července v Brně. — Hejtman krajský opětně upozorňuje vrchnosti na jejich povinnost každé podezřelé onemocnění jemu oznámiti. (Z knihy panství Žďáru.)

Denen Herrn Creisinwohneren, was Standes, Würden oder Weesens die seint, hierdurch anzudeuten, wasmassen die röm. kay. und königl. Maytt., unser allergnädigster Erblandesfürst und Herr, wegen des in dero Herzogthumb Schlesien zu Freudenthal, dann in diesem dero Marggrafthumb Mähren in dem königl. Ollmützer Creis zu Römerstadt sich verspüren lassenden Contagionsübels sub dato Wien den 20 hujus allergnädigst resolviret und einem hochlöbl. königl. Ambt der Landeshaubtmannschaft

anbefohlen haben, dass mit denen inficirten oder suspecten Orthen die Communication in totum abgeschnitten, auch aus denen andern Stätten keiner ohne richtige Gesundheitsfeden a magistratibus locorum hin und wieder eingelassen werden solle, so ihnen Herrn Creisinwohneren zu jedermenniglichen Wissenschaft und dessen gewisser Befolgung hiemit kund gethan wirdt. Und demnach man auch wahrnehmen thuet, dass bei sothanen Begebenheiten denen vorhin schon vermög eines hochlöbl. königl. Ambts der Landeshauptmannschaft an mich beschehenen Verordnungen sub datis den 21 Augusti und 22 Septembris verwichenen 1713 Jahrs, dann den 28 Januarii anni currentis ergangene Creisamtspatenten, mittels welcher allen Obrigkeiten und in dero Abwesenheit ihren Beambten auf das allernachdrucklichste mitgegeben worden, dass, wann sich eine verdächtige Krankheit auf ihren Herrschaften oder Gütern eussern sollte, sie solche abscheidliche alsogleich ohne der mindesten Zeit Verlust an mich bei der darinnen ausgesetzten Straf bringen sollen, damit ich ein solches gleichfalls an ein hochlöbl. königl. Ambt der Landeshaubtmannschaft, umb das Besorgige dargegen in tempore vorkehren zu können, gelangen lassen könne, nicht nachgelebet werde, und nun ein hochlöbl. königl. Ambt der Landeshaubtmanschaft wiederholtermassen verordnet sothane Verordnungen iterato im Creis zu publiciren:

Als beschiehet hiermit ein solches und werden sie Herrn Creisinwohnere wie auch derer Stelle vertrettende Beambte mehrmalen auf das allernachdrucksambste erinnert, dass, wann sich in obgedacht auf ihren Herrschaften und Gütern etwas dergleichen Gefährliches und Verdächtiges vor jetzt oder künftig etwa hervorthun sollte, sie solches keinesweegs verschweigen, sondern es anhero zu dem mir anvetrauten königl. Creisambt alsogleich und so gewis beibringen, als im Widrigen sie mit der in den Prioribus ausgemessenen Geldstraf oder gestalten Sachen nach auch noch schärfer angesehen werden dürften. Welchemnach sie sich denn wie zu richten und deme wie nachzukommen wissen werden. Signatum Brünn den 26 Julii 1714. — J. V. Freiherr von Schwannenfeld.

195.

1714 d. 30 července v Brně. — Krajský hejtman prohlašuje cís. nařízení, že na sv. Bartolomějský trh v Linci z Moravy jen ten křesťan a zvláště žid připuštěn bude, který i pro svou osobu i pro zboží, jež s sebou má, zdravotním vysvědčením od zeměpanských úřadů vydaným opatřen bude.

196.

1714 d. 30 července v Brně. — Krajský hejtman oznamuje pravidla pro pohřbívání morem zemřelých. (Z knihy panství Ždáru.)

Denen Herrn Creisinwohnern, was Standes, Würden oder Weesens die seint, hiedurch anzudeuten: Demnach sich in diesem Marggrafthumb Mähren hin und wieder besonders in dem Ollmützer Creis verschiedene ansteckende Krankheiten zu eussern beginnen und nun hierauf nicht allein ein wachtsames Auge zu halten, sondern auch dahin vorzudenken ist, wie die fernere Ausbreitung dieses Übels verhindert und demselben zeitlichen vorgebogen werden möchte, mithin ein hochlöbl. königl. Ambt der Landeshauptmannschaft unter anderen heilsamen Praecautionen auch dieses deichlich zu sein erachtet, damit Niemand führohin Verstorbener ehender, es seie dann derselbe, ehe er gestorben, vorhero entweder durch Medicos, Barbierer oder Baader oder sonst einige verständtiche Leute besichtiget worden, zur Erden bestattet, auch Niemand, an deme contagiose Zeichen gefunden wurden, auf einen Kirch- oder Friedhof, sondern an einen abseitigen Orth begraben werden solle: Als hetten sie sich deme gemessen in allen und jeden zu verhalten, bei denen ihnen untergebenen Stätten und Gemeinden verständtige Leute, die da die Verstorbene visitiren und besuchen möchten, bestellen und eher, er seie dann ordentlich visitiret und besichtiget worden, zur Erden bestatten, auch die, so in einigen inficirten Zustand verstorben, auf keine Kirchhof, sondern abseits ingendswo ohne aller Bekleidung und sonst gewöhnlichen Ceremonien begraben, sich auch diessfalls jedesmal mit denen geistlichen Seelsorgern, derentwegen das Besorgige an ihre Consistorialinstanz auch ergehet, vernehmen lassen. Signatum Brünn den 30 Julii 1714. — J. V. Freiherr von Schwanenfeld.

197.

1714 d. 9 srpna v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že nastávající Brněnský jarmark o měsíc se odkládá a že do města nikdo se starými šaty, prádlem, peřinami a vůbec věcmi, které jed snadno pojímají, a bez zdravotního vysvědčení puštěn nebude; kdo by přicházel z krajin zamořených, nebude vpuštěn, ani kdyby zdravotním vysvědčením opatřen byl.

198.

1714 d. 15 září ve Vídni. — Antonín Florián kníže z Lichtenštejna nařizuje hejtmanovi na M. Třebové, jak má naložiti s dvěma poddanými, kteří nařízení o moru svévolně překročili.

Unssere Gnadt zuvor! Ehrenuester lieber Getreuer! Wier ersehen auss euren gehorsamsten Bericht, welchergestalten wieder vnssere, besonderlich aber wieder Ihro kay. May. allergnädigste Verordnung die Dorothea Prixin ungeachtet des zu männiglichen Wiessen publicirten undt öfters wiederholten scharfen Poenalmandats ohne Vorwiessen des Gerichts sich nacher Czerhost in ihrer Schwester völlig aussgestorbenes Hauss verfüget, aldohrten Pest fangende Leinwandt undt etwas wenig Feedern nebst

einem halbel Viertel Khorn nacher Petersdorf eingeschleppet, der Hanns Ruprecht aber die Inquisitores mit groben undt zu einem ublen Exempel veranleitenden Verbalinjurien angegrieffen haben solle. Nun zweifeln wier nicht, es werde bedeute Dorothea Prixin inzwischen in einen besondern Orth ihre Contumace aussstehen, die mitgebrachten Sachen aber auf einen sicheren Ohrt abgesondert seyn, undt da solches noch nicht geschehen, werdet ihr es sogleich befolgen, nach aussgestandener Contumacität aber die Prixin examiniren, woher undt auss welchem Hausse sie die Leinwandt undt Feedern abgehollet habe, undt da einige Indicia obhanden, dass sie solche aus ihrer Schwester Hauss erhoben, hiernach die Fragstucke formiren undt zu unserer anderweithen Resolution euern gehorsamsten Bericht [einschicken], inzwischen aber den Hanns Ruprecht in Arrest aufbehalten. Bleiben euch übrigens mit Gnaden bewogen. Wienn den 15 Sept. Ao. 1714. — Ant. Flo. F. v. L.

Dem ehrenvesten unsserem Haubtmann zue Mähr. Triebau undt lieben Getreuen Bernard Frantz Spalowsky. Triebau.

199.

1714 d. 3 listopadu ve Vídni. — Antonín Florián kníže z Lichtenštejna nařizuje hejtmanu na Třebové Moravské, aby se ve všech kostelích na celém panství zpívané mše sloužily za spásu duší v posledních dvou letech morem zemřelých osadníků.

200.

1714 d. 15 listopadu v Brně. — Krajský hejtman napomíná k zvýšené opatrnosti, poněvadž v Mikulově nákaza již se zahnízdila. (Z knihy panství Žďáru.)

Denen Herrn Creisinwohneren, was Standes, Würden oder Weesens die seint, wird hiemit auf eines hochlöbl. königl. Ambts der Landeshauptmannschaft an mich unterm 12 laufenden Monats ergangene Verordnung hiemit kundgethan und publiciret, wasgestalten das malum contagionis leider schon nacher Nikolspurg eingeschlichen und daran bereits einige Personen gestorben, einige aber noch würklich inficirt wären. Welchemnach bei ihnen Herrn Inwohneren hiemit verordnet wird Niemanden ohne habender unverdächtigen und authentischen Gesundheitsfeden zu passirren und einzulassen, von besagtem Nikolspurg aber, er seie mit einem Pass versehen oder nicht, gar Niemanden zu passiren und zu recipiren. Signatum Brünn den 15 Novembris 1714. — J. V. Freiherr von Schwanenfeld.

201.

1714 d. 20 listopadu v Brně. — Krajský hejtman nařizuje další opatření strany židů hlavně Mikulovských. (Z knihy panství Žďáru.)

Denen Herrn Creisinwohneren — wird hiermit kundgethan, wasgestalten das hochlöbl. königl. Ambt der Landeshaubtmannschaft über alle vorhero schon vorgekehrte Anstalten auch noch für nöthig befunden, dass bei diesen zu Nikolspurg eingeschlichenen mali contagiosi auf das gewinnsüchtige herumvagirende Judenvolk besonders invigiliret werde, und solchemnach bei mir verordnet, ohnverlangt in dem derzeit mir anvertrautem Creis zu publiciren und besonders denenjenigen Obrigkeiten, wo einige Juden, bevorab grössere Gemeinden befindlich, mitzugeben, womit

1. kein Jud ohne habender genugsamben und authentischen Fede durchaus nirgends eingelassen und passiret;

2. wo einige Judengemeinden befindlich, dahin besondere Wachten und Aufseher, welche alle Einschleichung verhindern und derlei Pässe visitiren und examiren mögen, bestellet; dann

3. allem bevor und zwar in continenti unter der Judenschaft absonderlich bei denen grösseren Comunitäten eine Visitation veranlasset und, ob keine fremde Juden besonders aber von Nikolspurg eingeschlichen, auf das Genaueste nachgeforschet, und da einige Nikolspurger Juden in einem oder andern Orth befindlich wären, ihnen (weillen sie in besagtes Nikolspurg nicht gelassen werden können), ein besonderer abseitiger Orth zur Quarantana assigniret und peracta ea, in den Orth, wo sie anjetzo befindlich, wiederumben recipiret und eingelassen werden sollen. Wie denn auch respectu derlei eingeschlichenen Juden die Herrn Creisinwohnere eine Consignation zu verfassen und solche mir anhero zu schicken haben. Respectu derer frembden Juden aber nach Inhalt der occasione der böhmischen Juden tempore contagionis emanirten und von hieraus unterm 28 Augusti 1713 Jahres publicirten kay. allergnädigsten Resolution zu verfahren ist. Welches denn hiermit beschiht und die Herrn Creisinwohnere deme wie nachzukommen wissen werden. Signatum Brünn den 20 Novembris 1714. — J. V. Freiherr von Schwanenfeld.

202.

1715 d. 26 března v M. Třebové. — Rada městská dává hejtmanovi panství zprávu o lidech v městě zemřelých, aby ji knížeti sdělil. (Koncept)

Wohledler und gestrenger, hochgeehrtest- und ambtsgebietender Herr Haubtmann! Es hat unss zwahr der Primator vor und angebracht, welchergestalten nach lauth eines hochfürstlichen Rescripts auch allhier einiger Anfang der anhängigen Haubtkranckheith und Petechiis verspühret werden solte. Wann nun aber schon wahr ist, dass unter diessen 8 Tagen zwahr 6 Persohnen verstorben seyn, massen aber kein eintzige darunter ist, welche da auss einem gefährlichen Zustandt entschieden wäre, auch de dato (Gott dem allerhöchsten seinen höchstschuldigsten Danckh gesaget) nicht wiessen, wo nur ein eintziger Mensch bey diesser gantzen Inn- und Vorstadt uns-

seres Teritorii so geschafen darnieder liegete, alss thuen derowegen Ewer Wohlgestreng hie gegenwärtig beyliegende Specification über solcher verstorbenen 8 [sic] Persohnen Zustandt wier nicht allein gehorsamblich zu begleiten, sondern auch schuldig gebührendts bieten, diesselben geruheten solche wahre Bewandtnüss in der hofentlich an Ihro Durchlaut, unseren beederseiths gnädigsten Fürsten und Herrn Herrn, wiederumb derentwegen zu erstatten habenden Relation unschwehr mit zu benachrichtigen und zu annectiren. Solche hohe Willfährigkeith wollen wier in andern Vorfallenheithen billigst reciprociren. Sambt seyn und verharren Ewer Wohledlgestreng Ambts gehorsambe N. N. Burgermeister und Rath allda. — Mähr. Trieb. den 26 Martii 1715.

203.

1715 d. 26 dubna v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že uzavření města Mikulova se zrušuje, poněvadž mor odtamtud již vymizel, jakož i nakažené domy vyčistěny a podezřelé věci spáleny byly i doba karanteny již uplynula. (Z knihy panství Žďáru.)

204.

1715 d. 30 dubna v Brně. — Krajský hejtman oznamuje cís. rozhodnutí, že, poněvadž mor v Rakousích již vymizel, odtud do Moravy volně přecházeti se může, kdo však z Moravy do Rakous jde, že každý úředním vysvědčením zdravotním opatřen býti musí. (Z knihy panství Žďáru.)

205.

1715 d. 29 května ve Vídni. — Antonín Florián kníže z Lichtenštejna udílí hejtmanu svému instrukci, jak uchrániti panství před nákazou morovou.

Unssere Gnadt zuvor! Ehrenuester lieber Getreuer! Nachdeme im Marggrafthumb Mähren die leydige Seuche sich wiederumben verspühren lasset undt dem sichern Vernehmen nach zu Ollmütz, auch Pirnitz wirklich einzureissen begiennet, mithin zu besorgen, es dörfte sothanes Malum auf vnssere Herrschaften eingeschleppet werden, alss gebühret unss so viel möglich diessfahls zeitliche Vorsorge zu tragen, womit wier mit diesser Seuche nicht unuersehens überfallen werden undt es alsdann an gehörigen Mitteln gebreche. Dahero haben wier euch diese Instruction gnädigst ertheilen undt befehlen wollen:

Erstens werdet ihr auf daselbtiger Herrschaft gehöriger Ohrten die erforderliche Wachten aufstellen undt niehmanden ohne gnugsambe Legitimation, woher sie kommen, wohin sie gehen undt was sie dorthen zu verrichten haben, von obgedacht zwey inficirten Ohrten undt ihrer Nachbahrschaft aber gar keinen Menschen einlassen.

Besonderlich undt *vors Anderte* herauf Special-Obsicht tragen, womit alle diejenige, so mit Kleidern, Beth- undt Leingewandt undt was dergleichen Pest fangende Sachen mehrers seyndt, sogleich abgewiessen, umb so mehr aber

Drittens bey Leib- und Lebens-Straff unsseren Herrschaftsunterthanen undt Inwohnern verbotten werde in mehr gedacht inficirte Öhrter oder selbige Gegenden sich zu wagen, Handel undt Wandel oder einige Correspondenz undt Zusambenkunft zu pflegen. Zu dem Ende werden

Vierdtens auf unsseren nahe angelegenen Herrschaften die Nachbahrn mit Frembden oder auch Einheimbischen einander nicht heimbsuchen, noch sonsten sich mit vielen schädlichen Essen undt Trinken überladen, sondern ein jeder in seinem Hausse mässig leben, dasselbe sauber halten undt mit Cronowet fleissig aussrauchen. Nicht weniger

Fünftens diejenigen, so es vermögen, sich auf ein Viertljahr mit all erforderlichen Unterhaltung versehen undt mitler Zeith besonderlich (welches der höchste Gott barmhertzigist abwenden wolle), da auch diese Infection durch dessen unerforschliche Verhängnus dahien kommen solte, kein Ungesundes als Schwein-Fleisch, Krauth undt dergleichen essen, sondern soviel möglichen sich daruon enthalten. Vor allem aber undt

Sechstens die höchste May. Gottes mit täglicher Andacht verehren, durch eyfriges Gebett umb Abwendung dieses Ubels bietten sollen. Euch aber wierdt obliegen mit der Geistligkeit hierüber das gehörige abzureden und allem deme, was hiemith provisionaliter auch vorhien schon in dergleichen öfter ergangenen Decretis verordnet worden, unter vnsserer wiedrigen Fahls schwähren Ungnade undt Straff treulich nachzukommen. Geben Wien den 29 Maji 1715. — Ant. Flo. F. v. L.

Dem ehrnvesten unssern Haubtmann der Herrschaft Mähr. Triebau undt Türnau, auch lieben Getrewen Bernard Frantz Schpalovsky. Mähr. Triebau.

206.

1715 d. 8 července v Brně. — Krajský hejtman oznamuje, že pro mor procesí do Mariazell i na dále jsou zakázána. (Z knihy panství Žďáru.)

Die Herrn Creisinwohnere, was Standes, Würden oder Weesens die seindt, ersehen aus dem einer hochlöbl. kay. und königl. Sanitätsdeputation Decreto in mehreren, welchergestalten aus ungezweifelter Verhängnuss Gottes in anderen Landen und insonderheit in Bayern unter der Statt Braunen in denen Örthern Melchin, Pfarrkirch und Triftern, wie nicht minder an etwelchen in Steiermark und Crayn einige Infection vermerkhet werde. Gleichwie nun ihro kay. und königl. Maytt., unser allergnädigster Erblandesfürst und Herr, allergnädigst befohlen, womit Niemand aus jetzt benandten Örthern, aus Bayern und Crayn aber ohne sicheren Passen, dass die Leut gesund seindt und von unverdächtigen Örthern herkommen, in

das Land gelassen und die Processiones nacher Mariae Zell vor annoch gäntzlich eingestellet werden sollen: als wird ein solches zu Jedermäniglichen Direction hiermit kund und zu wissen gemacht. Signatum Brünn den 8 Julii 1715. — J. V. Freiherr von Schwanenfeld.

207.

1715 d. 21 srpna v Brně. — Moravská zdravotní deputace oznamuje krajskému hejtmanu, že posílá k vyšetření podezřelých onemocnění do M. Třebové chyrurga J. D Boulli. (Současný opis.)

Wohlgebohrner Freyherr! Alldieweillen zu Mähr. Tribau und dem davon unweith gelegenen Orth Pirkelsdorf einige verdächtige Kranckheiten einzuschleichen anbegünen, zumahlen aber jedemnach nicht aigendtlich wissend, ob hier an etwas anfähliges oder was es für eine seyen, dahero zue gründtlicher Erforschung dererselben ein erfahrner Chyrurgus dahien abzueschicken verlanget worden, alss wirdt hiemit an den Herrn Baron ein wohlerfahrner undt nicht nur allein hier Landes sondern auch schon in anderen Orthen exponirt geweste Chyrurgus Johann David Poulle [sic] abgeschicket, welchen derselbe alsogleich und in Angesicht dessen an besagtes Orth ad genuinem eruendum morbi statum absenden und dahien instruiren wierdt, dass, im Fahl er an denen verspührten Kranckheiten etwas Übles und Ansteckendes bemercken solte, von daar nicht mehr weichen, sondern alldorthen alsogleich von der Gemeinschaft anderer Gesundten und Unverdächtigen separirter bleiben und nach der schon in Handen habenden Instruction und Generalien in alle Weeg und Weyss auf das genawiste verfahren, Lazareth-, Contumaz- und Probirhaüser errichten, die hierzue benöthigte Leuth, Lebensmitteln und Medicamenta verschaffen, ein Sanitäts-Directorium vorhien bekantermassen bestellen und sonst all Erforderliches an die Handt nemmen lassen, anhero aber allwochentlich wenigstens zweymahl, wie sich der Gesundheitsstandt anlassen werde, berichten. Actum in deputatione sanitatis marchionatus Moraviae Brunnae die 21 Augusti 1715. — Frantz Dominicus Gf. Podstatský. — Franz Anton Salawa von der Lippa. — Gerhardt Fr. v. Freyenfelss.

208.

1715 d. 23 srpna v Hejčíně. — Kalkschmied oznamuje hejtmanovi v M. Třebové, že z rozkazu cís zdravotní deputace posílá chyrurga do města, a žádá, aby jeho nařízení plněna byla.

Wohledler, vielgeehrter Herr Hauptmann! Es hat eine hochansehnliche kayserl. Sanitäts-Deputation auss des Herrn Haubtmans an mich erlassenen Bericht mit mehrern ersehen, wie dass derselbe auss Gelegenheit derer sowohlen alldar zue Mähr. Tribau alss auch zue Pirkelsdorf ereysserten Todtsfählen und grassirenden Kranckheiten einen erfahrnen Medicum

verlanget hat, und nun hierauf hoch besagte Sanitäts-Deputation Vorweissern dessen in eum finem, wie die copayl. Beylag mit mehrern eröffnet, abgeschükhet, damit derselbe genuine den statum morbi aldar eruiren, mithin ich denselben alsogleich dahien absenden undt instituiren solle, dass im Fahl er an denen verspürten Kranckheiten etwas Übles und Anstekendes bemerckhen möchte, von dar nicht mehr weichen, sondern aldorthen alsogleich von der Gemeinschaft anderer Gesunden und Unverdächtigen separirter bleiben und, was dem mehr anhängig ist, vollziehen solle. Solchem nach wierdt bey dem Herrn Hauptman hiermit nachdrucklich verordnet, damit derselbe für gegenwärtigen H. Chyrurgum entweder in der Stadt oder anderwehrts ein anständiges Quartier verschaffe, und dafern nach genawer der Sachen Untersuchung diese Kranckheiten etwas Ansteckendes und Gefährliches nach sich zieheten, demselben alsogleich im allen und jeden, besonders in Errichtung deren Lazareth-, Contumac- und Probier-Haüsern, so dann mit Verschafung der Lebensmitteln und Medicamentorum bey schwehrer Verandtworttung an die Handt gehen und zugleich ein Sanitäts Directorium vermög denen Generalien erwählen lassen. Deme allem der Herr Hauptmann wie recht zue thun wiessen wirdt. Ich aber übrigens verbleibe meines vielgeehrten Herrn Haubtmans dienstwilligster Kalkschmied. — Hatschein den 23 Aug. 1715.

Dem wohledlen Herrn Bernardt Frantz Schpalowsky, der hochfürstl. Lichtensteinischen Herrschaft Mährisch Triebau bestellten Haubtman, meinem viel geehrten Herrn. Mährisch Triebau.

209.

1715 d. 11 září v M. Třebové. — Sousedé žádají magistrat, aby cizí chyrurg, který otravný prášek po ulicích roztrušuje a nikoho nevyléčí, byl zatčen a léčení svěřeno bylo domácímu osvědčenému lazebníkovi Antonínu Fournierovi.

Löbl. undt wohlweiser Magistrat! Hochgeehrtiest ambtsgebittende Herren! Wie viel arme unschuldige Mitnachbahren bey dieser leyder, Gott erbarm es, contagiosen Zeith in undt ausser hiesiger höchst beunglückten gemeinen Stadt ohne eintzige Hielf des anhero gekommenen Medici mercklich hingestorben undt kalt gemacht worden seyn, solches alles wirdt E. E. W. W. Magistrat mit mehrern ohn unser gehorsamliches Beybringen der Gnüge bekandt sein. Nun wie wür zwar festiglich gehofet, auch darumben dato Tag undt Nacht zu Gott seufzen, es werde sich der erzürnte Gott unserer mildtvätterlich erbarmen undt die so hart ausgestreckte Ruthen dermahlen von uns gnädiglich zuruckziehen, so können wür entgegen E. E. W. W. Magistrat mit zäherflüssenden Augen undt halb todten Hertzen hiermit nicht verhalten, welchergestalten sich der obigangezogene Doctor gestern ohngefähr umb 5 Uhr Abendts, als dieser vielleicht von einigen Patienten aus der Stadt in sein Quartier hinauss-

gegangen, würcklich unterfangen einiges Pulwer auss der Rocktaschen beständig neben ihm hergehend auf öffentlicher Gassen höchst sträflich undt mehr als unchristlich auszustrewen. Wie dann dieser, umb es vor denen hin undt her gegangenen Leuthen genaw zu verbergen sich etlichmahlen zur Erden gebuckt und fingiret, als wolte oder müssete er an denen Schuhschnallen was machen; unterdessen aber würcklich das Pulver durch die Finger so dickh, dass man es auch aufraffen können, ausgesäet; wie dann bereits Caspar Dietrich, welcher ihme viermahl bucken, dann Andreas Hubatschke undt Wentzel Vrbascheckh hiesigen Schulmeisters [sic] gewiessenschaft aussagen. Ein dergleichen ausgestrewtes Pulver auch die Elisabeth Bayerin und Hanns Lemblin mit Augen ausstrewen gesehen undt gleich hinter ihm aufgehoben. Bey dem Carl Schwach, der es mit Augen gesehen, dieser Doctor in seinem Gewölb, als er sein kranckes Kindt besuchet, ihngleichen ein weises Pulver zur Erden fallen lassen. Ingleichen betewert die Frantz Schindlerin, dass selbte heunt ein solches weises Pulver desgleichen aufgerafet, so würcklich vor Mercurium gehalten wirdt. Wiederumbe Georg Richters Dienstmensch wiel mit gutem Gewissen ausreden, dass selbte vor 14 Tägen gesehen ein dergleiches Pulver unweit Herrn Primatoris Haus von bemelten Doctor ausstrewen. Des Frantz Schencken seinem Söhnl von 5 Jahren hat er gesunderweis ein Praeservativ geben, dass dieser anderten Tags fruhe steintodt gewesen. Dann hat ietzt gleich mit zäherflüssenden Augen der Georg Mann als Gastwierth, wo der Doctor erstlich eingekehrt, angebracht, dass ihme zwei Cappauner, 1 Henne, 3 Hünel umbgefallen undt steintodt gewesen, so gleichmässig einem solchen Pulver die Uhrsach gegeben wirdt.

Wannen dann löbl. undt W. W. Magistrat bey diesen Umbständen wür mit einem gahr schlechten Medico versehen undt die Erfahrnuss es auch klar in Tag giebt, dass Zeith seines Hierseins er sich nicht mit einer eintzigen Persohn, welchen er aufgeholfen hätte, wohl aber so vielen selbter eingegeben, gleich zum Todt mit Herausschüssung häufiges Bluths durch Nasen undt Mundt jämmerlichen hingerichtet, zu rühmen hat; ja was gahr erschröckliches seyn kann, diejenige, welche sich vor einige Seuche gesunder praeserviren wollen, von seiner gegebenen Medicin, gleich wie es selbter an seine interim von hierauss ihme gegebene Köchin, einem jungen Menschel etwann von 20 Jahren, würcklichen vollendet hat, wo nicht des Todtes baldt sein, wenigst in höchst gefährlichen Kranckheit alsogleich gefallen undt seindt dargegen einige würcklich inficirte Persohnen gewesen, dass selbte durch die Gnade Gottes, weillen sie von ihme Doctor gahr nichts einnehmen wollen, wiederumben von selbsten frisch undt gesundt worden; welche aber dato sein Medicin gebraucht, allsamben, wann sie kaum hinauf in das Lazareth kommen, gleich darauf vorbey seyn. Wo uns doch sambentlicher Nachbahrschaft in wahrhafter Gedächtnus bekandt, dass unser Baader Anton Fournier in einer kurtzen Zeith in eben solchem Zustandt nachfolgende Persohnen, als Tobias Strotzke, seine Schwagerin, hiesigen

Cantor Trawer mit sein Weib, Hanns Georg Gramesch, item sein Dienstmagdt Johanna Wincklerin, Hanns Georg Kirschnerin undt Elisabeth Richterin glücklich, dass sie wieder völlig genesen, nebst Gottes Beystandt curirt undt zurecht gebracht. Von mehr gedachten Doctor wirdt aber kein grössere Sag gespühret als auf grosse Schlachten, wohin 30 bies 40 so jämmerlich hingerichtete arme Menschen eingegraben könten werden, dass wür sambentliche Mitnachbahre bey dieser der Sachen Beschafenheit, also leyder, Gott im Himmel sey es geklagt, nichts anderst undt zwahr anstatt der verhoften Gesundheit dann den bittern Todt mit unsern armen Weib undt Kindern ohnfehlbahr zugewarthen haben. Und ist diesem letzten Doctor nichts liebers, wie man würcklich sehen thut, dann ein volles Lazareth, worin er auch die gesunde, wann es ihm nachgehen solte, gleich mit des Georg Manns Dienstmensch beschehen undt diese, so sich nur etwas gerenckt hat, abzuhollen, mit Gewalt den Tragsessel vor die Thür kommen lassen, welche Abfolgung aber der Wierth nicht gestanden; undt das Dienstmensch ist, Gott lob, zu voriger beständiger Gesundheit anderten Tags wieder gekommen, wo selbte sonsten aber nichts gewiessers, als was an denen, so ins Lazareth gekommen, wiederfahren ist, nemblich nach dem ersten Einnehmen ellendiglich den Todt zu gewarthen gehabt hätte.

Solchemnach gelanget hiemit an E. E. W. W. Magistrat unser sambentlicher gantzen Gemeinde gehorsambistes Anersuchen undt Bitten, dieselbte geruheten nicht allein diesen unsern höchst gefährlichen undt wehemüthigen Zustandt hochobrigkeitlich mitleydentlich zu behertzigen undt die benambste Zeugen etwann ex officio gerichtlich undt aydtlichen abhören zu lassen, sondern auch dahin es zu erlauben, womit wür unsern Baader Anton Fournier gleichen vorhero bey ein- undt andern Vorfallenheiten, massen wür unser gäntzlich Vertrawen zu ihm setzen undt versichert sein, dass er gahr ein ehrlicher Mann undt bies dato alles das gethan, was einem vorsichtigen ehrlichen Baader wohl anstehen thut, zu Rath undt Hielf anersuchen dörften, samb so viel obrigkeitlich vorzukehren, womit dieser boshafte, ungewiessenhafte Mensch ohne Verzug, wo nicht gleich von hier hinweckgeschicket (immassen ohne dies kein Mensch allhier obhanden, welcher das geringste von ihme mehr einnehmen wirdt, noch sich in das Lazareth tragen lassen wiel, sondern sein bereith lieber in Jesu Nahmen alsohin zu sterben), wenigsten bies sich ein gnädigst constituirtes Gesundheitsdirectorium, als wohin wür dies unser gehorsambes Anbringen demüttigst bitten ungesaumbt zu dirigiren, hierüber des mehrern resolviren, womit insolang bey uns, zumahlen wür dergleichen giftiges Pulver-strewen, ja dass der Röhrkasten nicht auch gahr angestecket werden möchte, höchst kümmerlich beförchten, auf dass vielbedeütter Doctor (ohn unser gehorsames Vorschreiben) in Verhaft genohmen wurde, indeme ohnedies zu besorgen, dass sich nicht gahr einige, besonders diejenige, welche durch seine Cur der ihrigen lieber Eltern, Schwister undt Freunde

so gahr unchristlich seindt beraubet worden, an diesen gewiessenlosen Menschen vergreifen möchten, sondern auch alles dies obrigkeitlich vorzukehren, was sowohl in curando der einigst Inficirten, als auch andern Nothwedingkeiten seiner unglückseeligen Vorfallenheiten halber bey allhiesiger armen gemeinen Stadt unumbgänglichen vonnöthen sein möchte. Wormit uns zu mitleydender Behertzigung aller wehemütigst empfehlen undt stäths gebleiben eines E. E. W. W. Magistrats ambtsgehorsambe N. N. sambentliche Burger undt Nachbahrschaft der hochfürstl. Lichtensteinischen Stadt Mähr. Triebau.

An einen löbl. undt wohlweisen Magistrat der hochfürstl. Lichtenstein. Stadt Mähr. Triebaw, unsere hochgeehrte undt ambtsgebiettende Herren, aller ohnumbgänglichstes Hienterbringen undt nothdringlichstes Bietten N. N. der gesambten Burger- undt Nachhahrschaft allhier um beschleunigste Untersuchung eines erschröcklichen Casus undt dahero also geschwinden Medirung dessens ex causa ut intus.

Praes. den 12 Sept. 1715. Summa necessitas.

210.

1715 d. 12 září v M. Třebové. — Výslech svědků o tom, že chyrurg David Boulle skutečně po ulicích roztrušoval bílý otravný prášek.

Anno 1715 d. 12 Septembris seyndt in Gegenwarth unserer Endes individualiter unterschriebenen Gerichten die nachbenahmbste Zeugen, nachdeme dieselbten ehebevorhero des Maynaydts genugsamb anerinnert undt dehortiret worden, so dann wegen eines gewiessen von dem biess auf dato allhier gewesten Infectionsmedico, Davidt Boulle genandt, gestrewten gieftigen Pulvers jurato abgehöret worden. Da denn dieselbige ausgesaget, wie folget, und zwahr:

Testis primus Caspar Diettrich genandt, ein burgerlicher Beck. Ad generalia interrogatoria:

1. Wie alt ist derselbe?	Ich bin 38 Jahr alt.
2. Hat er nicht etwann eine Feindtschaft wieder den hiessigen Medicum, als den zeigen soll undt thut?	Ach nein; bey Leib nicht.
3. Und hat er hingegen auch nicht etwann dardurch einen Gewihn oder Interesse?	Ach nein; diess alles auch nicht.
4. Oder hat ihn nicht wer hierzu nur angelehrnet und instruiret, dass so sagen solte?	Ach nein; Niemandts nicht.

Ergo ad specialia:

5. Also dann wahr, dass er gesehen, wie diesser Infectionsmedicus David Boulle den 10 Septembris gegenwärtig fortschreitenden 1715 Jahrs in der Obern Gassen ein weisses Pulver gestrewet habe?	Ja, das hab ich gesehen, wie er solches gestrewet habe.
6. So erzähl er's jetzt recht umbständlich, wie gemacht, als gestrewet habe!	Er hat sich biess viermahl gebucket und alleweihl gethan alss gleichsamb wäre ihm eine Schuhschnall aufgefahren, hat aber da entzwischen nur allemahl dies Pulver gestrewet, dass es gantz weiss nach allein seinen Triethen gezettelt war; gemeiniglich aber da, wo gebücket hatte, Häufel lagen wie ein Siebner gross.
7. Wer hat es dann noch mehrers gesehen?	Mein Weib und der Schuhlmeister Wentzel Vrbascheck.

Adeoque imposito silentio dimissus et citata ejus uxor Anna Diettrichin als *anderte Zeug*; quae dum aeque interrogata, ad generalia:

1. Wie alt ist die Fraw?	Ich bin 47 Jahr alt.
2. Hat sie etwelche Feindtschaft wieder diessen Medicum, den zeiget?	Ach nein. Was wolt ich eine Feindschaft wieder ihn haben? Hat er mir doch sein Lebetag nichts gethan.
3. Herentgegen hat die Fraw nicht aber dadurch etwann von der Burger- und Nachbarschaft einen Gewihn, Verlust oder Interesse?	Warumb wolt ich dies verlangen; da ist kein Gedancken.
4. Oder hat sie nicht wer hierzu angelehrnet undt instruiret, dass so sagen solte?	Ach nein. Kein Mensch nicht.

Idcirco ad specialia:

5. Wahr, dass sie es also auch gesehen, wie dieser Doctor den 10 Septemb. das Pulver gestrewet habe?	Gesehen hab ichs wohl nicht, wie er gestrewt hat; allein sobaldt, alss mich mein Mann geruft hat, so habe liegen gesehen und er ware nur zum Thor hinauss. Ich aber hab alsogleich 2 Khannel voll Wasser bringen lassen und habs darauf selbsten gegossen, mein Mensch aber darauf

mit einem Bessen wegkkehren lassen. Und hats doch der H. Schuhlmeister auch alles gesehen.

Worüber ihr auch also das Stillschweigen eingelegt, so darmit erlassen und der erstermelte Schulmeister Nahmens Wentzel Vrbascheckh alss *dritte Zeug* citiret, sambt eben befraget wurde ad interrogatoria generalia alsso:

1. Wie alt ist derselbe? — 38 Jahr alt.

2. Hat er etwelche Feindtschaft wieder diessen Doctor, den zeiget? — Ach nein. Was solt ich eine solche haben? Er hat mir nichts gethan und ich ihm auch nichts.

3. Undt hoft er herentgegen von der zu geben habenden Zeugnus einiges Interesse oder Gewihn? — Was wolt ich da darvon hofen? Ich muss ja zeigen ohne allen Entgeldt die Wahrheit.

4. Oder ist er darzu angelehrnet und instruiret? — Ach, das auch nicht. Wer wirdt einen dann zur Unwahrheit anlehren?

Ad specialia:

5. Ergo wahr, dass derselbe gleich auch darzu getroffen und gesehen habe, wie die Fraw Anna Dittrichin über das vor ihrer Thier gestrewt geweste Pulver Wasser gegossen und es das Mensch wegkkheren habe lassen? — Ja. Und habs zwahr selbsten mit meinen eignen Augen, wie allda auf der Obern Gassen gegen das dorttige Thor zu eine Zeit lang was gantz Weisses gelegen seye und geglantzet habe, habe aber den Doctor selbsten strewen nicht gesehen, sondern nur, wie die anderen Leuth sagten, gehöret.

Wornach er auch also nach eingelegtem Stillschweigen dimitiret und hervor berufen sambt examiniret wurde die *vierdte Zeugin* Elisabetha Bayerin. Ad generalia: [Tyto otázky i odpovědi k nim jsou stejné s předešlými. V následujícím uvádí se proto jen otázka pátá:] Ad specialia:

5. So wahr, dass sie es auch gesehen haben, wie dieser Infectionsmedicus David Boulle den 10 Septembris gegenwärtig fortschreitenden Jahrs unter dem Obern Thor, als selbten hinausgegangen ist, allda einiges weisses Pulver gestrewet habe? — Ach ja. Das hab ich gesehen und zwahr es ist so geschehen, dass, als er zum Obern Thor hinauss kam, so buckete er sich, wie drinnen in der Gassen gemacht haben sollte; mir aber fiehle gleich bey: Mein Gott, wann auch der Mensch hier wiederumben was gestrewet hette! Die Leuth reden schon von vielen Tägen her. Und sagte derowegen zu meinem Mann und dem Hanss Richter dem jungen: Meit geht doch mit dahien, umb nur zu schawen auf das Platzel,

ob dann auch nicht was allda zu finden seye? Nun sie folgten mir und giengen hien, wo ihnen weisete, fanden auch würcklich und in der That allda das Pulver liegen, so dass mein Mann darauf mit einem Messer zwahr aufraffen wollen, der Windt aber ihme das meiste weggestoben habe. Und dieses ist der gantze Verlauf, welchen mein Mann und der Richter Hanns, wie auch die Lemmlin, so eben darzu geloffen kam, noch am besten erzehlen werden können.

Ita, ut super hac depositione illa dimissa ipsius maritus vero als der *fünfte Zeug* Jacob Bayer genant, ein burgerlicher Gastgeber, auch vernommen worden seye also: ad generalia — —. Adeoque ad specialia:

5. Ach ja. Das ist die pure Wahrheit, dass ich und der Richter Hanns der jüngere mit einander gleich darauf, als nur der Doctor vorbey war, dahien gegangen seyn und eben auf derselben Stell, wo ihn mein Weib bücken gesehen, etwas gestrewtes als wie ein 7 Kreitzer gross gefunden haben. Ich habs nun zwahr mit einem Messer wollen aufraffen, allein der Wint hat mirs gleich weggeblasen; und ware gantz weisslig. Der Hubatschke sagte, er kennte es, dass ein gieftiges Weessen wäre.

Worüber derohalben dieser Gastwirth nach auch ihm auferlegten Stillschweigen erlassen und erstens der *sechste Zeug* Johann Richter der jüngere, ein Zechgeschwohrner der bürgerlichen Tuchmacher allhier, befraget wurde. — Ad specialia:

5. Ach ja. Das kann ich mit meinem gutten Gewiessen reden, dann die Fraw Bayerin hatte auf ihn erstens Achtung gegeben, ob, weihlen die Leüth so starckh darvon geredt, nicht auch was strewen wurde, und derowegen gesehen, dass sich unter dem Thor gebucket hatte. Drauf seyn wier gleich nach seiner dahien gangen und habens wie ein 7 Kr. gross gefunden. Der Jacob Bayer hats mit einem Messer aufraffen wollen, allein der Windt hats ihm weggeblasen, und dass ihm nur so viel darvon geblieben, alss wie er dem H. Stadtrichter gegeben hat.

Worauf ihm gleichfahls also auch das Stillschweigen eingebunden, darmit erlassen und die Dorothea Lemmlin als *siebendte Zeug* befraget wurde und zwahr — ad specialia:

5. Ja, das hab ich auch gesehen und dass alsdann mit der Jacob Bayerin, ihme und dem Richter Hans hiengegangen seye und so dorten liegen gesehn.

Der *achte Zeug* Andreas Hubatschke, ein Nachbahr und Arzt, — ad specialia:

5. Wahr, dass ihr also auch dasjenige Pulver, welches der Davidt Boulle gestrewt hat, gesehen habt?

Ja, das ist wahr; ich habs gesehen.

6. Wahr, dass es ein venenisches Sublimatum und Mercuri seyn solle?

Ja, ich halt es darfür.

7. Wohero kennet und wiesset ihr?

Ich kenn es dahero, weihlen selbsten darmit umbgehe und oft curiret habe.

8. Nun es wahr, dass würcklich ein solcher Gieft wäre, so was möchte er dann für eine Operation und Effect thuen? Eröhrtert undt erleüthert's uns ein wenig.

Diesen, dass, sobaldt regnen möchte, sich zusammenziehen und wann wer darüber gehen, so mit denen Schuhen in die Zimmer tragen wurde, alssdann aber, wann Dirr werden und wer im Ziemmern darmit herumbgehen, wurdt sich zerstauben und denen Innwohnern schädtlichen seyn wurde. Insonderlichen aber denen schon zu Verhewrathen kommenden Jungfrawen und anderen Weibsbieldern, die so auch nur also zu ihrer N. B. gewiessen Zeith darüber gehen, leicht Gieft zu Gieft ziehen und unterschiedtliche böse Zustände an sich bekommen wurden, so dass man demnach auch nicht wiessen kunte, wie undt wohero dann solches Übel immer weither eingeschleppet und zerbreitet wurde. Und glauben die Herren nur, dass in selben Häusern, worinnen er gewesen und solches Pulver gestrewet habe, niemandts darvon kommen wirdt, massen dieses, dass schon in ihnen steckende Gieft immer mehr verärgern und so einfressen wirdt, dass ihnen schwer geholfen werden wirdt können; und belieben dieselbten nur die Medicos consultiren lassen.

Die *neundte Zeugin* Sibilla Schindlerin, eine Wittib, — ad specialia:
5. Ach ja, ich hab ihn bucken gesehen und bien so baldt, als nur zum Thor hienauss gegangen war, auch dahien gegangen und als fande, so hab auch gleich aufgerafet, wieder auch aber verstrewet.

Die *zehendte Zeugin* Maria Heckelin, ein Dienstmensch, — ad specialia: 5. Ach ja, das hab ich wohl gesehen, dass bey dem Eckh des H. Frantz Kirschner wie Fliegenstein gestrewet gewesen seye, allein nicht sehen ihn strewen, sondern er gienge gleich von derselben Gassen über den Ring und auf die Pfarrkirchen zum H. Syndico zu. Die Jacob Steidlin sagte es aber, dass er's gestrewet haben solte.

Jacob Steidlin als *ailfte Zeug* — ad specialia: 5. Dass ich's hette gesehen, dass er's gestrewt hette, das nein, allein liegen hab ich's gesehen; dann wier seyn gleich auss der Kirchen gegangen und er ist vom H. Primator in der Gassen vorkommen. Darauf haben wier ein wenig gewartt, biess vor war, und alsdann darauf seyndt wier hientergangen und habens allda liegen gesehen.

Der *zwölfte Zeug* Georg Mann, ein Fleischhacker und Gastwirth, — ad specialia:

5. Also wahr, dass euch 5 Stück Hünner nach einander umbgefallen seyn?	Ach ja, 5 Stück.
6. Von was dann?	Ich kann keinem Menschen andern die Schuldt geben als dem Doctor, dann weihlen dies Fliegelwerckh gantz friesch und gesundt und ihme nicht ware, so muss ja von diesem Pulver, welches der Doctor auf denen Gassen gestrewet, was gefressen haben und darvon crepiret seyn. Und wirdt auch wohl nicht fehlen.

Wornach ihme dann ebenfahls das Silentium imponiret und diese Zeugenexamina sich also geendet haben. Dass aber nun ein jeder von Worth zu Worth und also vom Munde in die Feeder geantvortet habe, als wie hier bevor fleissig aufgezeichnet worden ist, deme darüber thuen nicht allein unter unserem der Zeith anvertrauten gewöhnlichen stadtrichterlichen Sigill, sondern auch denen aigenen Nahmensunterschriften und obhabenden schwehren Aidespflichten gewiessenhaft attestiren. Mähr. Triebaw in loco praetorio anno et die ut supra. — Georg Barthel Richter, substituirter Stadtrichter. — Valentin Hahnisch. — Joh. Bapt. Fasolus, beede Mitassessores. — Daniel Aug. Zinckh, Syndicus und Gerichtsnotarius allda.

211.

1715 d. 17 září v M. Třebové. — Rada městská táže se krajského hejtmana, jak nastoupiti má proti chirurgovi Davidu Boullovi, o němž dokázáno, že otravný prášek po ulicích roztrušoval. (Koncept.)

Hoch und wohlgebohrner Reichsgraf! Gnädig und hochgebiettender Herr Herr! Dero de sig. Krönaw den 14 currentis an uns erlassene abermahlige gnädigste Verordnung haben gestern zurechten unterthänigist erhalten undt gleich wie daraus gehorsamst ersehen, wasmassen sowohl dem hiesigen Sanitätsdirectorio als auch dem exponirten Chyrurgo Davidt Boulle bedeiten solten, womith sie mit dem hieher geschickten Medico Herrn Peter Quirini in gutten Vernehmen stehen möchten: Also vernehmen wir auch dessen Ankuft gahr sehr gern und haben dero diesfällige gnädigst creyssambtliche Verordnung nicht weniger eben gleich nur nach Empfang derselben dem ersterwehnten Sanitätsdirectorio zu dessen Nachricht communiciret.

Was aber den biesshero hier exponirt gewesten Chyrurgum David Boulle anbelanget, Ewer hochreichsgräfl. Gnaden so viel schmertzhaft hinterbringen wollen, welchergestalten dieser erstermelte David Boulle den 13 hujus in die Verhaft genommen worden seye und zwahr dieser Uhrsachen willen, dass die Zeit hero allstäths ein Pulver auf denen Gassen gestrewet und dardurch nicht allein denen Leuthen gross Bedenckhen causiret, sondern auch gemachet, dass gleichsamb darob diess malum contagii immer von Tag zu Tag gewachsen, mehrers zerbreittet und ärger worden seye. Nun obwohlen von sothanen Strewen erstens die Leuth sehr spargiret und geredet, so hat mann ihnen solchen Wohn dannoch und zwahr mit der grösten Bedrohung so lang benommen, bies dass sie auf ihn gahr genawe Achtung gehabt und die Vestigia permanentia erfunden, nachgehendts aber so offenbahr gemacht, dass, wie hier die Beyschlüsse des mehrern unterthänig zeigen werden, nicht allein zwölf untadelhafte Zeugen jurato behauptet, sondern auch die Gerichten selbst der eingezogenen Ocular-Inspection nach würklichen so und in re angetrofen haben. Welches letztere esemium nun zwahr er auch nicht laugnet, allein so darmit excusiren und purgiren will, als besinnete sich zwahr schon, dass allda was gestrewtes liegen könnte, massen ins Brandtweinhaus gehen undt denen dortigen Leuthen eingeben hette wollen, fiehleicht aber unterweegs das Schnuptuch, als worinnen ein Pulver gehabt, herausziehen und darmit verstrewen hette können.

Sientemahlen aber dann dieses lauthere lähre Excusen und schon solche heitere Indicia vorhanden sein, dass man sich gewissiglichen der That einer venenischen und bösen Strewung wohl versehen mag, alss anlangen Ewer hochreichsgräfl. Gnaden unterthänigst biettende, dieselben geruheten uns gnädigst zu belehrnen, ob nicht diesen berichten David Boulle erstens in die Contumaci setzen und wohlverwahren, sondern auch nachgehendts dann nach Lauth der Josephinischen peinlichen Halsgerichtsordnung wieder ihn den ordentlichen Inquisitionsprocess anstrengen lassen können möchten.

Hierüber in Erwarttung einer gnädigsten Information uns unterthänigist empfehlen und gebleiben Ewer hochreichsgräfl. Gnaden unterthänig

gehorsambste Franz Temmer, Frantz Kirschner, Valentin Hahnisch, Ferdinand Hofrichter, Johann Jungkh, Johann Müller, Joh. Bapt. Fasola. — Mähr. Triebaw den 17 Sept. 1715.

212.

1715 d. 30 září v M. Třebové. — David Boulle žádá po svém hlídači Dra Quariniho, aby navštívil churavou jeho ženu.

213.

1715 d. 4 října v Brně. — Moravské zemské hejtmanství oznamuje cís. rozhodnutí, kterým se povoluje do země přístup příchozím z knížetství Opavského a Krnovského, poněvadž tam nákaza již ustala, ovšem na proukázání zdravotního vysvědčení. (K. k. Rescripta VI. 607—608.)

214.

1715 d. 4 října v Brně. — Nařízení cís. zdravotní deputace do M. Třebové.

Extract auss einem sub praes. d. 8 Octob. 1715 von der löbl. kay. Sanitätsdeputation per staffetam eingelaufenen remissoriali. Inter caetera: Zu Mährisch Tribau muss nach Ableben des verstorbenen directoris sanitatis von der aldortigen Gemeinde ein anderer gewöhlet, dem Herrn Baron alsdann angezeiget und folgents von demselben in Befund der Tauglichkeit approbiret werden.

Dem aber aldorten beharrenden Dri Quirini wolle der Herr Baron mitgeben, dass er denen Mährischtribauer Inwohnern praeservativa geben und die wider den Chyrurgum Boulle vorzunehmen habende Inquisition vorhin erinnertermassen beschleunigen solle. Actum in deputatione sanitatis marchionatus Moraviae Brunae die 4 Octobris 1715. — Frantz Dominicus Gf. Podstatzký. — Frantz Antoni Salawa von der Lippa. — Gerhard F. v. Freyenfels.

215.

1715 d. 4 října v Březové. — Rada městská posílá do zamořené a proto uzavřené Třebové Moravské pro chudinu na dvou vozech mouku i jiné potraviny a přejíc brzkého vysvobození nabízí se ke všem sousedským službám.

216.

1715 d. 5 října v M. Třebové. — Morní kommissař Max F. Drahanovský z Pěnčína táže se rady městské, jak se to má s vozíkem faráře v Kunčicích,

který přes přísný zákaz z uzavřeného města byl vyvezen, zdali se tak stalo se svolením hejtmana panství a zdali nalézal se tehdy vozík v domě skutečně nakaženém.

217.

1715 d. 5 října ve Vídni. — Kníže Antonín z Lichtenštejna nařizuje svému hejtmanovi v M. Třebové, aby účinek prášku Boullova na psu dal vyzkoušeti. (Současný opis.)

Unsere Gnade zuvor! Ehrenvester lieber Getrewer! Wir vernehmen mit nicht geringer Befremdung, was mit dem Chyrurgo Boulle sich aldorten mit Strewung vergiften Pulvers zugetragen habe. Wann wir nun denselbeten über die hier beyschlüssige puncta zu examiniren formirt und zugleich dieses gnädigst resolviret, womit wir alle seine Pulver und Mobilien obsigniret und da ein solch Pulver unter seinen Mobilien sich finden solte, dass selbete auf ein Stuckh Brodt nehmen und einem Hundt, umb dessen Effect besser wahrzunehmen, zu fressen geben und alsdann erwartten sollet, was dem Hunde begegnen werde. Dieses alles aber an ein löbl. königl. Tribunal in Brünn gehorsambst berichten und solches den dortigen Tribauer Magistrat vollziehen lassen sollet. Als haben wir euch solch unsere Verordnung bey dem Magistrat in die Execution zu setzen, die Examina zu verfassen und solche nebst dem Bericht an das königl. Tribunal einschicken zu lassen, gnädig anvertrauen und dessen Bevollziehung gewärtig bleiben wollen. Wien den 5 Octobris 1715. — Anton Florian Fürst von Lichtenstein.

An Tribauer Haubtman Bernhardt Frantz Sspalowský.

218.

1715 d. 6 října u M. Třebové. — Hejtman panství odporučuje městským zdravotním direktorům, aby šaty a svršky spalovány byly na Křížovém vrchu a ne v nížině.

Wohledle und vornehmbe, hochgeehrte Herren! Weillen die Verbrennung der Kleider oder anderen Haussmobilien in der Niedere (wessentwegen ietzgleich die umbliegende Millitz sich höchlich beschweret) zu grossen Nachtheil der umbliegenden Öhrter gereichet, dass durch den Rauch leichtlich auch angestekt werden derften, dahero meines Ohrts vor gueth und rathsam befinde, all dergleichen Verbrennung auf dem Kreutzberg zuveranstalten, in gentzlicher Hofnung, dass dieselbe nach genauer der Sachen Überlegung es gleichfahls vor gueth befinden, jedoch hiebevor mit dem creissambtlichen Herrn Commissario diesfahls sich zu unterreden, sodann die nachdruckhsambe Verordnung zu thuen wissen werden. Dabei verbleibe ich meiner hochgeehrten Herren dienstschuldigster B. Fr. Sspalovský. — Bey der Tribauer Mayerhofs Postirung den 6 Octobris 1715.

Denen wohledlen und vornehmben Herren Daniel Römer und Daniel Aug. Zinkh, beeden der hochfürstlich Lichtensteinischen Stadt Mährisch Triebau wohl meritirten Sanitäts-Direktoren, meinen hochgeehrten Herren zu behändigen. Mährisch Triebau.

219.

1715 d. 9 října v M. Třebové. — Zdravotní městští direktoři prosí faráře v Kornicích, by jménem obce poděkoval baronu Šubíři z Chobyně za to, že dal po pět pátků sloužiti na hoře Kalvarii mše sv. k sv. pěti ranám Ježíše Krista na odvrácení rány morové od města.

220.

1715 d. 10 října v M. Třebové. — Děkan P. J. A. Stehr žádá radu městskou za přispění, aby na památku hrozného moru ku cti Panny Marie a sv. patronů moru na náměstí kamenný sloup postaven býti mohl.

221.

1715 po d. 10 října v M. Třebové. — Rada městská žádá biskupskou konsistoř v Olomouci za dovolení, aby směla na náměstí postaviti sloup na pamět moru.

Hochwürdiges, hochlöbliches bischöfliches Consistorium! Gnädige, hochgebittende Herren Herren! Einem hochwürdigen, hochlöblichen bischöflichen Consistorio wirdt ohne unsseres weitheres Erwehnen zwar vielleicht von selbst gnädigst bekandt seyn, wie dass der allerhöchste Gott über unss auch die leydige Contagion verhangen undt hier schon daran nicht nur eine kleine Anzahl des lieben Volcks, sondern bereiths gegen die 800 Persohnen*) elendiglichen verstorben seyn. Nun wir unss dann aber alle einhölligen entschlossen haben, umb den höchst erzührnten Gott wiederumben zu versöhnen, in der Mitten des Platzes eine Pestsauhlen aufzurichten, den Grundstein aber noch diesses Jahr zu legen:

Alss dazumahlen dann hingegen ein solches geistliche Werckh, ehedann nicht bevorhero von einem hochwürdigen, hochlöblichen bischöflichen Consistorio darein consentiret würdt, unverstatten, alss gelanget derowegen hiemit auss allen Fleiss an ein hochwürdiges, hochlöbliches bischöfliches Consistorium unsser gezimendt unterthäniges Bitten, dasselbe geruhete unss dahero nur solche gnädigste Erlaubnuss zu ertheilen, auf dass noch heuer darzue den Grundstein legen könnten, massen so dann schon nach aufgehärten jetzigen contagiosen Troublen das überige gehorsambst berichten wollen, was für ein Sauhl und andere Peststatuen aufgericht, auch wie sie ein schuldigen Bau erhalten undt von denen darzu fundirten Andachten Ihro Hochwürden H. Dechant sambt denen Schullbedienten annue pensiret werden sollen.

In unterthänigst zuversichtlicher Getröstung solcher gnädigsten Bittgewehrung unss dann unterthänigst empfehlen undt gebleiben eines hochwürdigen, hochlöblichen bischöflichen Consistorii unterthänig gehorsamste N. N. Burgermeister, wie auch eine gantze Gemeinde der Stadt Triebau.

An ein hochwürdiges, hochlöbliches Ollmützer bischöfliches Consistorium, unssere gnädige und hochgebittende Herrn Herrn, Ihro Hochwürden und Gnaden, unterthanige Bitt unsserer N. N. Burgermeister undt Rath, wie auch einer gantzen Gemeinde der hochfürstlich Lichtensteinischen Stadt Mährisch Triebau, per innvermelte gnädigste Erlaubnuss einer aufzurichten gesonnen Pestsauhlen.

*) Dle soupisu, který byl vložen do základního kamene památního sloupu, zemřelo celkem 775 osob, z nichž byli 3 kněží, 7 radních, 163 osob cechovních, 2 študenti, 115 žen vdaných, 49 vdov, 80 panen, 299 dětí a 33 cizích osob služebných.

222.

1715 d. 11 října v M. Třebové. — Rada městská nabízí své služby Dru Quarinimu, aby vyšetřování s Davidem Boullem bylo uspíšeno.

223.

1715 d. 12 října v Litomyšli. — Rada městská posílajíc chléb, sůl a jiné potraviny do M. Třebové morem postižené a proto uzavřené odporučuje radě městské úctu zázračného obrazu Spasitelova v Chrudimi jako jistou pomoc v neštěstí, která prokázána jest na př. tím, že jakmile ze Žatce k tomuto obrazu se slibem se obrátili, ihned znatelné polepšení v městě nastalo a nikdo více morem tam nezemřel.

224.

1715 asi d. 15 října v M. Třebové. — Dr. Quarini oznamuje městskému syndikovi, že vyšetřování s Davidem Boullem již se začalo.

225.

1715 d. 18 října v Křelově. — Krajský hejtman vyzývá Dra Quariniho, aby vyšetřování s D. Boullem brzy skončil.

226.

1715 d. 21 října v M. Třebové. — Dr. Quarini žádá městského syndika, aby znovu pod přísahou vyslechl svědka Kašpara Ditricha.

Praenobilis ac clarissime domine! Domine colendissime! Das Ende dieser Boulle'ischer Sachen zu machen komet die Ordnung auch an die Herrn testantes et quidem ad primum nemblich Caspar Diettrich: 1. ob

er gesehen, dass der Boulle mit eigner Handt das Pulver gestreiet; 2. ob es vielleicht ehender alldorten gelegen; 3. undt wan er's gesehen jurata fide, dass der Boulle mit eigner Handt das Pulver gestreyet, ob der genandte Boulle es aus dem Sag herauss getzogen, oder aber ob er's in einem Papier gehabt; 4. da sich der Boulle gebuket, alss wan ihn aine Schuhschnalle aufgegangen wäre, ob es auch nicht also gewesen, consequenter, dass sich der Boulle nothwendig buken miessen die Schnalle zuzumachen. Bitte diesen Zeigen zu intimieren solche puncta schriftlich zu beandtworten et quidem sub jurata fide. Gebliebe gehorsamst ergebener Diener — Dr. Quirini.

227.

1715 d. 21 října v M. Třebové. — Výpověď Kašpara Ditricha proti Davidu Boullovi.

Demnach mir Endes gefertigten heunth dato von Ihro Excellenz dem dermahligen hiesigen Infectionsmedico H. Peter Quirini solche Interrogatoria zugestellet worden und zwar

1. Ob ich gesehen, dass der Boulle mit eigner Hand das Pulver getreuet?

Also antworte hierauf fide jurata, dass ich dieses nicht gesehen habe.

2. Ob es vieleicht ehender aldorten gelegen?

Das kann ich nicht sagen. Wohl aber kurtz zuvor, ehender dieses geschehen, war ich vor der Thier und hab an einem Ohrt, wo hernach das Pulver gelegen, gantz nichts von derley Pulver liegen gesehen.

3. Ob der Boulle mit eigener Hand gestreuet, oder aus dem Sakh heraus gezogen, oder aber dieses Pulver in einem Papier gehabt?

Das hab auch nicht gesehen, dass der Boulle dieses Pulver mit eigener Hand gestreuet, weder aus dem Sakh herausgenomen, noch in einem Papier gehabt hette.

4. Ob auch nicht wahrhaftig dem Boulle die Schnallen aufgangen, consequenter dass sich der Boulle nothwendig bucken müssen die Schnallen zuzumachen?

Dass er das erstemahl bey meinem Hauss sich gerade gegen Ausgang der Thier übergepuket und nur ein so zu sagen Augenblick den Schuh ergriefen, gleich hinwieder aufgericht und fortgangen, welchen ich in meinem Vorhauss stehend zugesehen und, da selbster fortgangen, mich auf dem Fues an den Ohrt begeben und des gestreuten Pulvers ein Paar Schuh lang wirklich gesehen; und nachdeme selbter an des anderten Nachtbahrn Haus kommen, hat er es eben mit

solcher Behendigkeith gleich bey mir geendet und entlich viermahlen solchergestalten, bies er zu dem fünften Burgerhaus von mir kommen ist, ein dergleichen weisses Pulver hinter sich niederpukend jedesmahlen ausgestreiter hinterlassen, wie ich dann zu Fleis, umb den Grunt von diesen Pulverstreuen zue haben, mier die vier Öhrter wohl in Acht genohmben, an welchen selbter sich gepuket hat, und da er vor des Ther [sic] hinausgewesen, gleich hinter ihme selbte Örter beaugenscheiniget und wahrhaftig des zerstreuten Pulvers an jedem Ohrt (ausser deren aber niergents nichts in der gantzen Gassen) gleich wie bey meinem Haus, doch nicht so sehr viel, liegend befunden.

Dass nun aber deme also und wahrhaftieg wahr seye, bezeige nachmahlens mit Gott unter Seel und gutten Gewissen. Mährisch Trübau den 21 Octobris 1715. — Caspar Diettrich, Burger und Bekh alda.

228.

1715 d. 21 října v Jevíčku. — Rada městská posílá do uzavřené M. Třebové chléb, mouku, hrách i jiné potraviny na zmírnění bídy mezi chudinou.

229.

1715 d. 22 října v M. Třebové. — Dr. Quarini žádá městského syndika, aby svědkyni Alžbětu Bayerovou znova vyslechl.

Praenobilis ac clarissime domine! Obwohlen dass der erste Zeug seine Fragen nicht beandwortet, die Sach aber zu beschleinigen, folgen hier andere Fragen auf die vierte Zeugin, alss die Frau Beyerin: 1. weilen ihn die Frau buken gesehen undt alldorten hernach ein Pulver gefunden, ob das Pulver nicht etwan schon vorhin von einem andern Mentschen hette können oder ist gestreuet gewesen; 2. ob die Frau würklich das Pulver streuen gesehen; 3. undt wan die Frau dieses würklich gesehen, ob er es aus einem Pappierschächtl herausgestreuet oder aus dem blosen Sakh herausgenohmen?

Undt sindemahlen in ihren Fragen finde, dass die Leuth wider das Pulverstreuen schon etliche Täg geredet, ist zu beandtworten: 1. ob er's

schon öfters gestreuet; 2. in was vor einen Orth hat er's gestreuet; 3. ob es etwelche würklich gesehen undt wer sie sindt; 4. ob die Frau mit denen Leuthen auch ausstreuen gesehen oder nur gehört?

230.

1715 d. 22 října v M. Třebové. — Výpověď Alžběty Bayerové proti Davidu Boullovi.

Ich Endes gefertigte uhrkhunde und bekhenne hiemith, dass, nachdeme mir heunth untergesetzten Dato von Ihro Excell. dem H. Doctor Peter Quirini einige Fragstückh zugestellet worden seyn, undt zwahr:

1. Weihlen ich den David Boulle bucken gesehen undt alldorthen hernach ein Pulver gefunden hette, so ob also das Pulver nicht etwann schon vorhien von einem andern Menschen hette können oder wäre gestrewet gewesen?

Dahero hierauf unter meinem aydtlichen Glauben antwortte: Welchergestalten ihn aus dem Fuhrweeg unter dem Obern Thor gegen des Thorhütters seinem Hausel zu gehen gesehen habe, alwo er sich gebuket und als er sich wiederumb aufgerichtet, so wickelte er ihm ein Papierl umb den Finger, so dass mich selbsten forchte dahien zu gehen und dahero meinen Mann Jacob Bayer undt Hanns Richter erzehlte, die darauf dann alsogleich dahin giengen undt solches gestreute Pulver eben neto an dieser Stelle, wo er sich gebuket hat, gefunden haben.

2. Ob ich ihn diess Pulver würklich aussstreuen gesehen?

Nein, das hab ich nicht gesehen.

3. Undt wenn ich dies würklichen gesehen, so ob er es aus einem Papier herausgestreuet oder aus dem blossen Sakh genommen?

Diess letztere hab ich zwahr nicht gesehen, alein, wie vor gesagt, aus dem Papierl mus er's ja gestreuet haben; dann es befremdet mich dieses gar zu sehr, dass sonsten allezeit der Bub mit ihm gegangen seye, dazumahlen aber hat er diesen Buben zuvor für seiner zum Thor hienausgeschickt.

4. Ob er schon öfters gestreuet hette?

Ich hatte es wohl schon vor etlich Tägen zuvor gehöret, dass von ihme gestreuet seyn solte.

5. In was vor einem Ohrt?

In's Herrn Primators seiner Gassen.

6. Ob es etwelche würcklich gesehen undt wer sie wären?

Des Georgs Richters Mensch.

7. Ob ich mit denen Leuthen auch es selbsten ausstreuen gesehen oder nur gehöret?

Nein, das hab ich selbsten nicht gesehen, sondern nur von vielen andern Leuthen insgemein gehöret, so dass mich nicht besinnen kan, wie viel undt wer sie alle gewesen seye.

Welchem dass nun aber also und nicht anderst seye, bezeuge undt aussage wiederholt unter meinem vorher abgelegten schwehren Aydt. Mährisch Triebau den 22 Octobris 1715. — Elisabetha Bayerin, Burgerin undt Gastwirthin allda.

231.

1715 d. 23 října v Mor. Třebové. — Dr. Quarini žádá městského syndika, aby vyslechl ještě služku Jiřího Richtra.

Praenobilis ac clarissime domine! Domine colendissime! Gratias habeo humanissimas pro hesterno labore. Optarem, ut me satisfaciendi capacem viderem! Cum in actis occurrere viderim etiam sequens, quod ultimum, ut credo, interrogatorium erit, dass nemblich auch des H. Geörg Richter sein Dienstmagdt das Pulver ausstreyen solte gesehen haben, also beliebe sie zu befragen: ob sie selbsten gesehen das Pulver ausstreyen oder aber nur gestreiter gesehen oder nur gehört davon.

Boulle, vix credo, quod hac nocte dormiverit super hesterna interrogatoria, quae tarde eidem transmisi; imo responsoria necdum accepi. Unde rogo, dignebitur, brevi hanc puellam interrogare. — Dr. Quarini.

232.

1715 d. 23 října v M. Třebové. — Rada městská oznamuje hejtmanovi panství, že vyšetřování proti D. Boullovi vede Dr. Quarini a že sebraný prášek psovi nic neublížil. (Koncept.)

Wohledler und gestrenger! Hochgeehrtester undt ambtsgebietender Herr Haubtmann! Was Ihro Durchlaucht, unsser beederseiths gnädigster Fürst undt Herr Herr, unterm 5ten currentis in materia des von dem gewesten vorigen Chyrurgo David Boulle gestrewten gieftigen Pulvers bey denenselbsten gnädigst verordnet haben, dasselbe haben wier aus denen unss in copiis communicirten zweyen Beylagen des mehrern unterthänigist ersehen.

Nun möchten wier zwahr auch zur unterthänigsten Folge dero gnädigst gehögten Resolution nicht ermangeln ihn, ernanten David Boulle, über die beygeschlossene Interrogatoria zu examiniren, massen aber diessfahls eine von Ihro röm. kay. und königl. May. allergnädigst constituirte Sani-

tätsdeputation in Brünn die causam über sich genommen und dass dahero dann auch nicht allein den nunmehrigen Infectionsmedicum H. Petrum Quirini gnädig instruire, wie er dieses Inquisitionswerckh weither formiren und terminiren solle, sondern auch solchem bereiths nachdrucksamb mitgegeben habe, dass diese ihm aufgetragene Untersuchungscommission ohne alle weithere Erinnerung undt Ausflüchte alsogleich befolget undt gehörendts einsenden solle, als berichten Ewer Wohledlgestreng hiemith gehorsamblichen, womith Ihro höchst ernannte Durchlaucht dieselbten wiederumben solche wahre Beschafenheith ohnschwehr relationiren könnten.

Belangendt hiengegen die Obsignirung und Lustrirung des gedachten Boulle seiner Mobilien, solche haben nun zwahr in Gegenwarth des alljetzigen hiessigen Infectionsmedici H. Petri Quirini vorgenommen, auch dies wenige übrige Pulver, so ein gewiesser Jacob Bayer schon dazumahlen, als vor 5 Wochen nach Strewung dessens gefunden und mehrerntheils nur in Staub bestanden, einem (salva reverentia) Hundt gegeben, allein diess hat keinen Effect gebracht; undt dass also jetzt nur zu erwarten stehet, was etwann noch durch die Inquisition Verdächtiges hervorbrechen möchte; senden aber einen Weeg hie indessen bey, was die zwey Zeugen, benanthe der Caspar Diettrich undt Elisabetha Bayerin, über die ihnen vom ersagten jetzigen Infectionsmedico zugestellte Interrogatoria sub fide jurata testiren.

Bey gebleiben Ew. Wohledlgestreng unsers hoch undt ambtsgebietenden Herrn Hauptmann ambtsgehorsame N. N. Burgermeister und Rath allda. — Triebaw den 23 Octobris 1715.

233.

1715 d. 31 října v Křelově. — Krajský hejtman nařizuje radě města Třebové M., aby zdravotní městské ředitelství ihned o dva členy bylo rozmnoženo a pravidelné seznamy nemocných a zemřelých aby od nich řádně byly podpisovány.

234.

1715 d. 14 listopadu v Křelově. — Krajský hejtman nařizuje radě města M. Třebové, aby lid přesně zachovával rozkazy zdravotního direktoria a svědkové s Boullem aby byli konfrontováni.

Edlveste, ehrsame und weyse! Demnach bey diesem mir der Zeit substitutive anvertrauten königlichen Creyssambt das aldortige Sanitätsdirectorium, samb demselben gar keine Parition geleistet werden wollte und anbey vil Calumnien zugefüget werden, sich beschwehret und dahero umb die behörige Remedirung gebetten hat, als wird ein ehrsammer Stadtrath, wie hiermit die ernstliche Verordnung geschieht, das aldortige Volk, damit Niemand bey Leib- und Lebensstraf sich unterstehen solle dem

oberdeüten Sanitätsdirectorio in demjenigen, was selbtes für nottig zu thuen und zu lassen erachten wird, sich zu wiedersetzen oder mit Schmähworten ausszulassen, nachdruksamb dehortiren, sonsten aber auch demselben die erforderliche Assistenz in allen Vorfallenheiten, besonders dass desselben Anordnungen punctual befolget und exequiret werden, ohnweigerlich leisten.

Und weilen auf Verordnung einer löbl. kay. und königl. Sanitätsdeputation die wieder den alda inhaftirten Boulle verhörte Zeugen ad Confrontationem mit ermeltem Inquisito Boulle genommen werden sollen, so wird auch ein ehrsamer Stadtrath diesfahls mit dem Herrn Doctore Quirini sub praecautionibus sich behörig vernehmen und ihme, damit er die ernante Zeugen obverstandenermassen confrontiren lassen möge, der Erfordernus nach beyzupflichten nicht ermangeln. Signatum Krönau den 14 Novembris 1715.

Der röm. kay. Mayt. substituirter königl. Hauptmann des Ollmützer Creyses Tribauer und Goldensteiner Virtels im Marggrafthum Mähren Leopold Eugenij Podstatsky Freiherr von Prussinowitz.

Denen edlvesten, ehrsamen und weysen Herrn N. N. Burgermeistern und Rath der fürstlich Lichtensteinischen Stadt Mährisch Tribau zuzustellen. Mährisch Tribau.

235.

1715 d. 15 listopadu v M. Třebové. — Zdravotní direktoři oznamují hejtmanu panství, jak potrestali vdovu, která morem nemocného syna při prohlídce zatajila, a žádají za potrestání člověka, který syndikovi vyhrožoval. (Koncept.)

Wohledler und gestrenger! Hochgeehrtister und ambtsgebitender Herr Haubtmann! Es ist nicht ohne, dass gestern schon die Generalpestvisitation der alhiesigen Leuth vollzogen worden. Was aber darbey passiret seye, berichten in aller Kürtze und zwar, welchergestalten sich wohl die gesambte Nachbahrschaft in faciem des H. Medici, wie auch H. Chyrurgi und der Schabinorum aus denen Haüssern praesentiren undt anzeugen haben müssen, ob selbte nehmlichen würcklichen gesundt oder nicht etwann schon bey sich inficiret wären. Allein so, ob man zwahren nun durch diesse sowohl singulare als generale Visitation vermeinet hinter alle Forththeilhaftigkeith zu kommen, hat dannoch aber des verstorbenen Tischler Martins, als gewesten Kirchenvatters, verbliebene Wittib einen Buben verschwiegen, welcher würcklichen die schwartze Petetschen an sich gehabt unndt auch gestern schon daran Todes verblichen, sie Verschweigerin aber jetzt gleich andern zum Exempel von hier aus in ein Eysen zu schlagen und darinnen sonderlich noch ihres gehabten bösen Mauls halber ohne Reichung der von der Gemein sonst täglich vor solche Leuth distribuirende Lebensmittel die völlige Quarantanam auf ihre eigenen Spesen ausszustehen beordret worden.

Dass aber nun sich sonsten wer dabey wiedersetzet hette, können nicht sagen, sondern müssen nur noch so viel zur dienstlichen Nachricht ertheilen, wie dass, alss unser H. Syndicus verwichenen Montag zu Ewer Wohledlgestreng auf die Postirung erschiehnen undt von solcher des Christian Scholtz seinen Sohn (als welcher aus einem würcklich inficirten Haus gewesen) aus denen Leuthen unter der Betrohung, dass, wofern sich nicht von dorthen backhen und in seine Quarantanam alsogleich verfügen wurde, sonst forthprügeln wolte, sich ein gewisser gewester Ziegknecht Nahmens Mathäs Miltschuh, sonsten seines Handtwerks ein Fleichhacker, so viel vermessen habe zu sagen, dass, wann er nur darbey gewesen wäre und gehöret hette, welchergestalten gemelter Syndicus diessen seiner Schwester Buben prigeln hette wollen, er ihn Syndicum selber so geprigelt haben wolte, dass des Pflasters begehren, und wann auch selbsten an lichten Galgen hette kommen sollen. Welcher hingegen aber auch schon würklichen in Eyssen sietzet und so lang darinnen verbleiben solle, biess entweder darinnen gnugsamb abgebüsset oder aber von Ihro Durchlaucht dessentwegen ihme ein andere Straf, die er wohl billichen verdienet hette, auch anderen zum Exempel andictiret seyn wirdt.

Massen sonsten re vera kein Mensch auf uns was geben, sondern alle gutte Policey so wohl sinken, als das Volckh immer mehr untereinander gehen, sich anstecken und niemahlen diesem Ubel ein Ende gemacht werden wurde; ersuchende derohalben Ewer Wohledlgestreng nochmahlens undt insistenter, dieselben geruheten nur die vorhienin und jetzt wiederhollende unterthanigste Preces Ihro H. Durchlaucht ohnschwehr zu repraesentiren, damit eine wieder derley wiederspenstige Nachbahrsleuth nachdruksambe expresse Verordnung gnädigst ergehen lassen möchten, umb sie denen directoribus sanitatis also besser gehorsamben undt nicht wiederlahnen sollen; massen wier sonsten diesser plagsamben curae lieber entbunden zu werden gehörig unterthänig suppliciren, als ein eintzigen Augenblick darbey zu verbleiben gesonnen wären.

Getröstende sich derowegen dessen allen ohnfehlbaren hochgeneigten Relation und gebleiben Ewer Wohledlgestreng ambtsgehorsambe Daniel Römer, Ferdinand Hofrichter, Christian S. Traumb. — Den 15 Novemb. 1715.

236.

1715 d. 20 listopadu v M. Třebové. — Výslech svědků v přítomnosti obviněného Davida Boulle.

Demnach auf Verordnung einer hochlöblichen kay. undt königl. Sanitätsdeputation Ihro Gnaden der substituirte königl. Herr Haubtmann des Olmützer Creysses Tribauer undt Goldensteiner Viertels unterm sig. Krönau den 14 Currentis mir Endes eigenhändig unterschriebenem diejenige Commission aufgetragen hat, dass ich die wieder den allhier inhaftirten

David Boulle nehmen sollte, alss habe dahero auch ins Werckh gesetzet undt zwar folgender Gestalten, in Facie des obermelten Boulles rursus interrogando *testem primum,* Caspar Dittrich genandt:

Wahr, dass der Herr gesehen, wie der Boulle das erstemahl bey des Herrn Hauss sich gradt gegen Ausgang der Thier übergebucket ɔc.	Ja, das hab ich alles gesehen undt auch darüber an allen diessen 4 Öhrtern, wo er sich gebucket, das Pulver gefunden. Bien auch nur kurtz zuvor bey dem erstern Ohrt gestanden, wo hernacher gefunden, und habe keines gesehen; undt dass darumben verursachet worden, bien ihme eben auf die übrigen 3 Öhrter nachzuschauen und so derentwegen eben allda allenthalben, wo er sich gebucket, gefunden habe.
Herr Boulle, was sagt er darzu?	Ich weis von keinem Pulver. N.B. Hier zukte er die Achsseln und setzte noch bey: dass gestreuet hette etc., wegen der Schnall Aufspringung undt Glitschung.

N. B. Hier kann man setzen entweder Confrontans oder Testis gravans addidit autem haec et sic ubique pro libitu: Undt ist der Herr nicht einsmahlen auch vorbeygegangen da, alss die Ziegknecht heraussen Brandtwein getruncken, sie angeschriehet hat his in formalibus: Ihr Hundtsfütter, was macht ihr da? Könt ihr euch nicht hienaufschehren undt eine Gruben auf 40 oder 50 Persohnen graben? So wie hat dann der Herr können wiessen, dass ihrer so viel werden sterben?

Und hier confrontatus oder gravatus Boulle respondit: Das laugne ich nicht, dass es gesagt haben mag; es ist ja allezeit besser eine in Vorrath zu machen, als dass darnach keine ferttig seyn und die Todten stehen bleiben hetten sollen.

Interrogatur in Boulle:

Hat der Herr etwann wieder dessen Zeugen seine Persohn was zu excipiren, so meldt's der Herr jetztn.	Nein, ich kenn sie nicht, glaub und erkenn sie aber alle vor ehrliche Leuth.

Wormith demenach also dann imposito silentio der erste Zeug erlassen undt diessens Eheweib Anna Dittrichin als *anderte Zeug* hervor berufen, sambt eben in sie folgendes Interrogatorium gesetzet wurde:

Wahr, dass sobald sie ihrer Mann gerufen, auch das Pulver liegen gesehen habe undt er Boulle nur zum Thor hienauss gewesen seye; sie aber	Ja, ich hab ɔc.

habe alsogleich 2 Kannel voll Wasser ɔc.

Gravatus respondit, ut sunt sua formalia.

Interrogatur in illam:

Hat die Frau noch sonsten was beyzubringen? — Nein, sonsten weiss ich nichts.

In ipsum Boulle:

Oder der Herr wieder ihre Persohn? — Respondet, ut sunt ipsius formalia.

Wornach ihr also eben das Stillschweigen eingelegt und der Wentzl Vrbatscheckh als *driette Zeug* hervor citirt, sambt befraget wurde also:

Wahr, dass der Herr selbsten mit eigenen Augen, wie allda auf der Obern Gassen ɔc. — Respondet affirmative.

Illi Boulle vero respondet, ut sunt formalia. Interrogatur in testem:

Hat der Herr sonsten nicht was noch zu errinnern? — Nein, weither nichts.

In Boulle: Oder der Herr wieder diesen Zeugen was einzuwenden? — Respondet negative.

Et cum itaque etiam contra hunc testem nihil excipere potuerit, adeoque pariter imposito silentio dimissus et citata illa Elisabetha Bayeriana ut *testis quartus*:

Wahr, dass sie auch gesehen und zwar also gesehen seye, dass, als der Boulle zum obern Thor hinauskam, so sich gebuket habe, wie darinn in der Gass ɔc. — Respondet ad omnia affirmative, ille Boulle vero negative. Illa gravans autem: Warumb hat sich der Herr dann aber aus dem Fuhrweeg herauss auf den Fuesssteig herüber gewendet?

N. B. Hier zeigte sie ihm das Factum mit einem langen Schrith, wie würklich gemacht und sich gebucket habe.

Gravatus: Dass ich mich gebucket haben mag, kann seyn; allein gestreut habe ich nichts.

Weiss die Frau noch was mehrers? — Nein, sonsten weis ich nichts.

Oder der Herr wieder sie was? — Respondet, ut sunt formalia.

Sodann eben also ihr das Silentium eingebunden und hiermit remittiret, dero Ehemann aber darauf Jacob Bayer als *fünfter Zeug* vernohmen wurde per sequentia formalia:

Wahr, dass er und der Richter Hanss der Jüngere ɔc. — Respondet per omnia affirmative; gravatus vero, ut sunt formalia.

N. B. Interrogatorium in testem et Boulle wie vor. Und dann eben nach dem verheisenen Stillschweigen erlassen, dann der Johann Richter als *sechste Zeug* befragt wurde also:

Wahr, dass er mit seinem guten Gewissen ɔc.	Respondet affirmative.

N. B. Illa duo interrogatoria possunt tantum aut ut apud Bayerianam aut mutatis mutandis hic postponi.

Welcher sechste Zeug dann auch more solito ex post imposito silentio remittiret, die Dorothea Lemlin aber als *siebende Zeug* so examiniret wurde, wie folgt:

Wahr, dass sie es auch gesehen, wie sich der David Boulle auch gebuket und wie sie alsdann mit der Jacob Bayerin, ihme und dem Richter Hanss hingegangen seye, so das Pulver aldorten liegen gesehen habe?	Respondet affirmative. Ille gravatus vero: Woh wohnet dann die Frau? Gravans: Darfs doch der Herr nicht wissen.

N. B. etc. Quae, aeque imposito silentio, pariter remissa; cum autem nunc *testis octavus* Andreas Hubatschek ob mortem vacet, idcirco ea Sibilla Schindleriana vocata examinataque rursus ita:

Wahr, dass ihr den Boulle bucken gesehen habt ɔc.	Respondet affirmative.

Ad specialia art. 5 sub eodem responsorio. Ea interrogatoria vicissim ut supra. Also das hirnach auch wie ihr vorhero das Stillschweigen pari modo eingesagt, eben dimittiret und die Maria Hekelin als *zehende Zeug* vorgenommen wurde:

Wahr, dass ihr's wohl auch gesehen habt ɔc, ut responsorium in specialibus art. 5. N. B. Ne obliviscantur rursus ad illa duo interrogatoria. Nun nach dieser ex post imposito consueto silentio ist wiederumben die Jacob Steydlin als *ailfte Zeug* verhöret worden so:

Wahr, dass den Boulle das Pulver streuen wohl nicht, allein wohl liegen gesehen habt, dann ihr wäret gleich auss der Kirchen gangen undt ɔc. Sicuti in responsorio art. 5. N. B. Ad interrogatoria, ne obliviscantur. Quae tandem injuncto silentio pariter dimissa. *Testis duodecimus* Georg Mann vero aeque ob mortem vacat.

Nun kommt diess zu mercken, dass hierauf, alss sich nun zwahr schon die völlige Examina und Confrontationen geendet, dannoch die erstern meisten Zeugen hervorgetretten seyn undt ihn Boulle von selbst befraget haben: ob er dann niehmahlen dies Pulver alda, wo er sich gebucket, gesehen undt gefunden hette? Qui Boulle supra respondit negative. Testes vero replicant: Wann ich und ein jeder sich aber bucket undt ihme an S. H. Schuh was machen wiel, so sehe ja nothwendigerweiss die Erden

vor mir und was da liegen thue. Ille Boulle respondit: Ich hab niemahlen nichts gesehen.

Undt dass sich also hiermit der gantze actus inquisitionis geendet, deme aber in allem undt durchgehendts so vom Mundt in die Feeder so geantwortet worden seye, alss wie ich dann auch alles derentwegen mit einem besondern Fleiss aufgezeichnet habe, uhrkunde darüber unter meiner eigenen Nahmensferttigung gewissenmässig. — Actum Mährisch Tribau in praeviso tuto loco die 20 Novembris 1715.

237.

1715 d. 28 listopadu v M. Třebové. — Rada městská oznamuje knížeti Antonínovi Floriánovi z Lichtenštejna, jaký výsledek měl výslech svědků v přítomnosti Davida Boulle konaný. (Koncept.)

Durchlaüchtigster Hertzog! Gnädigster Fürst und Herr Herr! Demnach auf gnädige Verordnung einer hochlöbl. kays. und königl. Sanitätsdeputation in Brünn Ihro Gnaden der substituirte königl. Herr Creysshaubtmann des Ollmützer Creysses Tribawer undt Goldensteiner Viertels unterm Signato Krönaw den 14ten currentis dem allhiessigen Infectionsmedico Herrn Petro Quirini mitgegeben hat, dass er die wieder den David Boulle verhörte Zeugen noch einsmahlen examiniren und sodann in casibus contradictoriis mit demselben confrontiren solte:

Alss ist nun zwahr den 20 hujus decurrentis dieser Confrontationsactus draussen auf dem Felde unweith der Stadt unter aller Behutsambkheith vorgenommen worden, wie und welchergestalten aber, dazumahlen nun Ewer hochhertzogliche Durchlaucht fiehleicht darvon gern eine aliquale und genuine gnädigste Wiessenschaft zu haben allermieldist verlangen möchten, da darüber geben E. Hh. D. wier so viel, alss dass uns unser Syndicus seinen ihme gemachten notatis nach vorzuzeigen gehabt, pro interim, biess nach der fernern Publication und Communication diesse abgehörten Zeugen ihrer Depositionen ingleichen trew unterthänig gehorsamst zu dero gnädigst hochobrigkheitlichen Nachricht und zwahr, dass, alss gedacht unser Syndicus folglich benahmste Zeugen in loco eviso produciret mit Biette: sie nicht allein über ihre vorherige Aussagen wiederumben und noch einsmahlen sub fide jurata et quidem in facie gemelten Boullen befragen, sondern auch ihn erstgemelten Boulle dann hernacher darüber gleichfahls vernehmen undt in casibus contradictoriis mit einander confrontiren, nebenbey aber und bevor hingegen dem mehrmahl gemelten Boulle auferlegen zu sollen, damit er etwann sich weeder wieder berührte Zeugen calumniando, noch viel weniger wieder die Commission im Respect vergehen, sondern sowohl einer alss der andern Seith immer praecise über dies bescheidtsamb geantworttet werden solte, was sie befraget wurden werden; so dann in *testem primum* Caspar Diettrich genandt loco seines

ehigen responsorii lauth des vorhienigen hiessigen gerichtlichen examinis de acto ibidem den 12 Semptembr. 1715 articulo 5to et attestati de 21 Octobris articulo 4to diese seine dorttige Aussagen hiehero unterm Wörtlein wahr oder nicht wahr pro interrogatorio gesetzet wurden, er Zeug hiengegen gantz unerschrocken dann darauf geantwortet habe: ja, dies hab ich alles gesehen ɔc. (Schaw also diese seine Antworth an articulo primo diei 20 Novembris und schreibe sie gahr aus, biess zum loco: gefunden habe.) Der Boulle aber solle darauf negirt: ich weiss von keinem Pulver. N. B. Hier hatte er die Achseln geschiettelt und beygesetzet: dass gestrewet hatte. Testis gravans vero replicando gesagt: und ist der Herr nicht einsmahlen ɔc. Gravatus autem so duplicando abgeleinet [sic] haben: das laugne ich nicht ɔc.

Nun nachdeme dann noch ein Fragstuckh in testem, ob er annoch was mehres wüste, oder ob der Boulle vice versa wieder dessens Zeugen seine Persohn etwann nicht was einzureden hette, gesetzt und herentgegen diesse beede darauf negative respondiret hetten, so wäre solchemnach dann imposito silentio der biesshero verhörte Zeug erlassen und dessen Eheweib Anna Dietrichin als *testis secundus* hervor berufen und in sie gleichfahls das responsorium 5^{tum} des obigen vorigen examinis pro interrogatorio formieret worden, die aber darauf in allem gemäss selben affirmative geantwortet, wie auch *testis tertius* Wentzel Verbaschekh.

Testis quartus aber, Elisabeth Bayerin genandt, debet aeque concordasse suis prioribus dictis, ut sonat responsorium articulo 5to et attestatum de 22^{a} Octobris anni currentis. Dum Boulla [sic] vero negasset, sic debet ea autem testis ipsum primo nominatum Boulle iterum haec interogasse: warumb hat sich der Herr dann aber auss dem Fuhrweeg herauss auf den Fusssteig hienüber gewendet? N. B. Hier hatte sie ihm das factum mit einem langen Schrieth gezeiget, wie wircklichen gemacht und sich gebucket hatte. Gravatus aber geantwortet: dass ich mich gebucket haben mag, kann seyn, allein gestreiet habe ich nichts.

Nun nachdeme sich dann eben hiemit die Confrontation geendet, alss hatten gleicherweis *testis quintus* Jacob Bayer, *testis sextus* Joannes Richter et *testis septimus* Dorothea Lemlin, zumahlen aber der Andreas Hubatschke ut *testis octavus* verstorben und consequenter vaciret, eben die Sibilla Schindlerin qua *testis nonus*, dannen die Maria Heckelin alss *testis decimus* und Jacob Steidlin alss *testis undecimus* alle ihre vorherige responsoria, ut ubique ex eorum dictis prioris examinis articulo 5to patet, wiederumben affirmiret und ihn Boulle dardurch confrontiret. *Testis duodecimus* autem ob mortem rursus vacat.

Da herentgegen ob sich nun zwahr hiemit die nochmahlige Examina und Confrontation völliglichen enden wollen, so sollen die erstern meisten Zeugen dennoch noch einsmahlen hervorgetretten seyn undt ihm öffters erwehnten Boulle von selbsten befraget haben dieses: ob er dann niemahlen diess Pulver allda, wo er sich gebucket, gesehen und gefunden

hette? Er aber darauf geantwortet haben solte negative. Sie Zeugen aber ihme wiederumben darüber dies repliciret: und wann ich oder ein jeder aber sich bucket und ihme S. H. am Schuh was machen will, so muss er ja nothwendigerweiss die Erden vor ihm anschauen und sehen, was allda liegen thue. Der Boulle aber soll hierauf nur gantz erschrockener dupliciret haben: ich hab niemahlen nichts gesehen.

Und dass sich also der gantze Inquisitionsactus geendet, wier aber Ewer h. h. Durchlaucht aufs wenigste ad interim hie zu einem Liecht und gnädigsten Nachricht unterthänigist hinterbringen zu Bezeigung, dass in allen gahr gern seyn und verharren wollen Ewer h. h. Durchlaucht wahrhaft und unterthänig gehorsamste N. N. Burgermeister und Rath allda. — Mährisch Triebau den 28 Novembris 1715.

238.

1715 d. 7 prosince ve Vídni. — Antonín Flor. kn. z Lichtenštejna doufaje, že to s D. Boullem nyní špatně dopadne, táže se, byl-li mezi jeho léky i onen prášek nalezen.

Von Gottes Gnaden wier Anton Florian des heiligen röm. Reichs Fürst undt Regierer des Hauses Lichtenstein, von Nickolspurg, in Schlesien zu Tropaw undt Jägerndorf Hertzog, Graf zu Rittberg, Ritter des goldenen Fliesses, Grand von Spanien der ersten Classis, dero röm. kay. May. würcklicher geheimber Rath und obrister Hofmeister, auch seiner königl. catholischen May. obrister Stallmeister, unssere Gnad zuvor! Ehrsambe, weyse, liebe Getreue! Soviel wir aus dem wieder den Boulle auf Verordnung der Sanitätscommission verführten examine undt beschehener Confrontation ersehen, dörfte es mit diesem Boulle nicht alzuwohl ablaufen, weilen er turpiter die Aussstreuung des Pulvers undt gleichsamb contra naturam visus, wie ihme die abgehörte Zeügen solches gar vernünftig vorgestellet, abgelaügnet hat undt diessfahls mit der Zeügen aydtlicher Aussage gar leicht convinciret werden kann; mithin auss diesser Negation gar leicht die Folge auf das gestreüte Pulver, dass solches zue nichts Gutten, sondern zue Vermehrung der Contagion aussgestreuet worden, mit guttem Grunde zu machen ist. Zue deme möchten wir auch gerne berichtet sein, ob das Sanitätsconsilium seine Recepten undt Medicamenta obsigniren lassen undt ob sich darunter etwan derley aussgestreutes Pulver befinde. Ihr aber werdet zu Erfindung diesser reatus alle fernere Kräften anvenden, wormit derley delicta gebührend bestrafet werden mögen. Bleiben euch anbey mit fürstlichen Gnaden bewogen. Wien den 7 December A. 1715. — Ant. Flor. F. z. L.

Denen ehrsamben, weyssen, unsseren lieben getreüen Burgermeister undt Rathmannen unsserer Stadt Mährisch Trübaw. Mährisch Trübaw per Brünn.

239.

1715 d. 7 prosince v Křelově. — Krajský hejtman táže se zdravotního direktora v M. Třebové, jak se provádí čistění nábytku po osobách morem zemřelých.

Edl und ehrenweste! Auss denen zu zweymahlen anhero geschikten Tabellen hat man gar gern ersehen, dass das aldort sehr starck grassirte entsetzliche malum contagiosum sich nunmehro zu legen und zur baldigen Aufhörung gutten Trost zu zeigen beginne, wessentwegen dann ein ehrsames Sanitäts-Directorium mit denen bishero rühmlich vorgekehrten Anstalten ferner continuiren und keinen Fleiss besonders in denen oft angeordneten baldigen Separationen nicht spahren wolle. Und sintemahlen eine löb. kay. und königl. Sanitätsdeputation auf die von hierauss beschehene Anfrag denjenigen Vorschlag, welchen ein ehrsames Directorium unterm 25 nuperi mensis Novembris wegen Reinigung der Mobilien, welche die haeredes nach denen an infectiven Zuständen verstorbenen Erblassern zu fordern haben, gebilliget, zugleich aber lauth des hirbey gelegten extractus*) zu wissen verlanget, ob denn die geschworene Reinigungscommissarii et notarii allemahl der Purification beywohnen, oder aber ob einige auch vorhin befohlenermassen bestellet und beeydiget worden, massen sonsten und da wieder all besseres Vermuthen solches nicht geschehen wäre, es ungesaumbt veranlasset verden müsste:

Als wird ein ehrsames Sanitätsdirectorium hinüber den Bericht erstatten und zugleich, ob dann vorhin befohlenermassen die zu beeydigen befohlene commissarii und notarii der Reinigung nicht allemahl selbsten beywohnen, ausführlich berichten. — Signatum Krönau den 7 Decembris Anno 1715.

Der röm. kay. auch in Hispanien, Hungarn undt Böheimb königl. May. substituirter königl. Haubtmann des Ollmützer Creyses Tribauer undt Goldensteiner Viertels im Marggrafthum Mähren, Leopold Eugenij Podstatsky Freiherr von Prusinowitz.

Denen ehrsamen Sanitätsdirectorio in der Fürstlich Lichtensteinischen Stadt Mährisch Tribau zuzustellen. Mährisch Tribau.

*) Extract aus einem von der löbl. kays. Sanitätsdeputation sub dato 3^{tio} et praes. 6to Decembris 1715 an das Ollmützer Creyssambt eingelangten remissoriale inter caetera: Dass aber zu Mährisch Tribau es sich in etwas bessere, hat man gern vernohmen; lasset auch geschehen, dass aldorten die Reinigung der Heüser vorgenommen werde, und ist ansonsten gleichgiltig, ob solche von Weibs- oder Mannspersohnen verrichtet, wann nur dazu solche Sachen, die da der Reinigungsordnung unterwürfig, gebracht werden. Weilen aber das Gesatz erfordert, dass einer jeglichen Purification einige geschworne Reinigungscommissarii, deren einer die zur Reinigung oder zum Verbrennen bringende Sachen consigniren, der andere aber Acht geben solle, damit nicht etwas verzogen werde, ein vor Allemahl beywohnen sollen, alss wird der Herr Baron berichten, ob dann diese geschworne Reinigungsnotarii allemahl, wie oberwöhnt, der Purification beywohnen; im Fahl aber und da wieder all besseres Verhoffen und gegen die vorlängst geschehene Verordnung keine hierzu bestellet und beeydiget wären worden, es ungesaumbt thuen lassen.

240.

1715 d. 12 prosince v M. Třebové. -- Rada městská táže se krajského hejtmana, může-li z vězení propustiti ohledače mrtvol Jana Jiřího Helmusa, který zároveň s D. Boullem byl zatčen, ježto při vyšetřování nic závadného proti němu na jevo nepřišlo, a že by byl Boullovým pomocníkem, dokázáno býti nemohlo.

241.

1715 d. 16 prosince v M. Třebové. — Rada městská oznamuje knížeti A. z Lichtenštejna, že mezi léky Boullovými nic podezřelého nebylo nalezeno. (Koncept.)

Durchläuchtigster Hertzog! Gnädigster Fürst und Herr Herr! Demnach E. h. h. D. lauth dero unss unterm heuntigen Posttag zurecht wordenen gnädigsten Befehl gnädigst zu wiessen verlangen, ob die hochlöbl. königl. Sanitätsdeputation zu Brünn des Boule Recepten und Medicamenten nicht obsigniren lassen und ob sich darunter nicht etwann derley ausgestreutes Pulver befunden hatte, als erstatten E. h. h. D. wier so viel zur gnädigsten Nachricht unterthänigist, wie dass zwahr diesses des Boulles seine Sachen alle gleich bey Incarcerirung versigeliret, nachgehendts aber jawohl auf Befehl wohlgedachter königl. Sanitätsdeputation durch den jetzigen Medicum visitiret und beschrieben, allein nichts geringstes darunter vom Pulver, weder sonst was Verdächtiges erfunden worden seye. Herentgegen mag es sein Eheweib, alss sie gesehen, wie man ihn captivire, geschwindt auf die Seithen gethan haben. — Mährisch Triebau den 16 Decembris 1715.

242.

1715 d. 20 prosince v Křelově. — Krajský hejtman nařizuje jménem zemské zdravotní deputace městskému zdravotnímu ředitelství v M. Třebové, aby cidiči svršků z domů nakažených s jinými lidmi se nestýkali, poněvadž nákaza znovu rozmoci by se mohla, a žádá za zprávu, jaká opatření se stala, když v jednom nakaženém domě znovu dvě osoby zemřely.

243.

1715 d. 20 prosince v Křelově. — Krajský hejtman nařizuje radě města M. Třebové, aby ohledače mrtvol z vězení propustila a odhadla nakažené domy.

Edlveste, ehrsambe und weyse! Was ein ehrsamer Stadtrath unterm 12 und 16 et praes. respective den 15 und 19 Decembris wegen des aldorth annoch arrestirten Infectionsbeschauers, dann Specificirung der inficirten Haüser ad modum et normam der Feuerschaden anhero gelangen lassen, das ist ob denen disfälligen Schreiben des mehrern Innhalts zu ersehen gewesen.

Worauf man hiermit respectu primi geschehen lasset, dass gedachter Infectionsbeschauer, weilen eines ehrsamben Stadtraths eigenen Bericht nach in der Inquisition wider ihn nichts vorgekommen seye, gegen genugsammer Satisfaction de judicio sisti [sic] des bisherigen Arrests entlassen werden möge. Respectu secundi aber wird ein ehrsamer Stadtrath gleichwohlen, damit es hernach nicht zu spath seyn möchte, die bereiths inficirte Haüsser und damnificirte Inwohner und Sachen ad modum et normam des Feuerschadens, jedoch damit zugleich der Werth des erlittenen Schadens gewissenhaft ins Geld geschlagen werde, consigniren, zu Endt mit den in den Patenten enthaltenen Clausul und dem Pettschaft corroboriren, auch ehist sodenn anhero senden. — Signatum Krönau den 20 Decembris A. 1715.

Der röm. kay. auch in Hispanien, Ungarn und Böheimb königl. May. substituirter königl. Haubtmann des Ollmützer Creyses Tribauer und Goldensteiner Virtels im Marggrafthum Mähren, Leopold Eugenij Freiherr von Prussinowitz.

Denen edlvesten, ehrsamben und weysen Herren N. N. Burgermeistern und Rath der fürstlich Lichtensteinischen Stadt Mährisch Tribau zuzustellen. Tribau.

244.

1715 d. 23 prosince v Křelově. — Krajský hejtman nařizuje radě města M. Třebové, aby D. Boullovi popřála úplnou svobodu v dopisování, pokud toho k svému ospravedlnění potřebuje.

245.

1715 d. 26 prosince v M. Třebové. — Rada městská oznamuje krajskému hejtmanovi, že ohledače mrtvol z vězení propustila a že odhad škod co nejdříve zašle. (Koncept)

— Demnach gemäss dero gnädig creyssambtlichen Verordnung de sign. Krönaw d. 20 et praesentato allhier den 24 den biesshero verarrestirt gewesten Infectionsbeschauer, auch annoch noch sub eodem ad stipulationem de judicio sisti aus dem Arrest entlassen haben, alss thuen darumben Ewer h. f. G. nicht allein diesen Befolg gehorsamst relationiren, sondern auch respectu secundi uns schuldigst zu seyn erkennen, dass (weihlen ohnedem mit der Purification der allhiesiger gereinigten Häusser schon den 24ten vollendts ferttig worden seye) so auch auf alle Weiss schauen wollen hiemith die Specification ad modum et normam der Feuerschäden je ehender je besser gehorsamst einsenden könnten. — Mähr. Triebau den 26 Decembris 1715.

246.

1715 v prosinci v M. Třebové. — Dr. Quarini oznamuje městskému syndikovi dva zvláštní případy onemocnění, vzniklé z nedbanlivosti ošetřovatelky nemocných.

Praenobilis et clarissime domine! Domine colendissime! Wier haben in Lazareth eine Krankenwarterin Nahmens Anna, in dessen Stube ein Kindt, so von der Krankheit schon längst befreyet, diese verflossene Nacht mit dem Todt abgegangen; da es aus der Stube aussgetragen worden, seindt aus dem Rüken ein grosser Quantität Maden aussgefahlen, undt da es besichtiget worden ist, ist der Rücken durchfressen gewesen.

Item da ich heinte fruhe hinaufgekommen und den abscheiligen casum vernohmben, habe eben in ihren Stuben ein Magdt mit Nahmen Justl, so auch eine geraume Zeit auf den Ruken gelegen, umbgehren lassen undt selbige besichtiget. Et ecce bey dieser auch seind Maden in grosser Quantität gewesen undt den Ruken eingefressen; undt zweifelsohne wierdt sie auch sterben. Diese Krankenwarterin hebet Niemandt auf, wierdt auch kein Kranker von ihr geseibert, sondern lasset ihre Kranke in Kleider liegen, ohne dass dieselbe ausgetzogen werden. Hebet auch keine Better auf, wie es andere Krankenwartern thun, sondern schmeisset solche weg undt lasset also die Kranke liegen, ohne dass sie zum Schweiss kommen können. Mithin in derselben Stube sterben die meiste, undt sie ist meistens des Kündts Todtes schuldig, wie auch des anoch lebenden Menschens, wann sie sterben solte. Danenhero erachte solche Krankenwarterin verwachter in Contumatz zu schicken, damit sie hernach ihren verdienten Lohn emfangen könne.

Quibus me demissime commendans maneo praenobilis et clarissim domini servus devotissimus et perpetuus — Dr. Quirini.

247.

1716 d. 7 ledna v M. Třebové. — Dr. Quarini žádá radu městskou, aby mu sdělila přísežnou formuli pro svědky proti D. Boullovi.

248.

1716 d. 9 ledna v M. Třebové. — Rada městská oznamuje hejtmanovi krajskému, jak chová se k zatčenému D. Boullovi. (Koncept.)

— Wier haben aus dero vom 28ten nuperi mensis et anni, praesentato aber allhier den 5ten labentis, an uns gnädig erlassenen königl. Creyssambtsverordnung mit nicht geringer Verwunderung ersehen, wie dass sich der allhier verinhaftirte David Boulle wieder uns beschwehret haben solte, samb thäten ihme die nothwendige Correspondenzien zu seiner Rechtsferttigung verhindern und nicht zulassen wollen. Wie wier sich nun aber

wohl zu bescheiden wiessen, dass keinem die natürliche Defension zu verweigern seye, hiengegen aber auch nichts billicher und vonnöther, denn womith ihm die hier hin und her sonderlichen aber mit dem erlassenen Infectionsbeschawer allstäths wexlende Correspondenzien und verdächtige Communicationen unterbrochen und eingestellet wurden, alss anlangen Ewer h. f. Gnaden gleichfahls unterthänig mit angehefter demüttigster Biette: Ewer h. f. G. geruheten ihme obbedeüten David Boulle a pari diese seine suspecte Communicationen gnädigst nachdruckhsamb einzustellen.

Sonsten aber und indeme sich fieleicht auch noch dieses beschwehren dörfte, samb wolten ihme nicht seine depositirte Sachen heraussgeben, (ohne unssere geringste unterthänigste Maasvorschreibung) dahien zu vorbescheiden, dass er mit diesem Begehren biess zu seiner Sachen Aussgang zu gedulden hette, massen ihme vom Rathhauss nichts verlohren werden wierdt, wier auch selben vor alles stehen. — Triebaw den 9 Jäner 1716.

249.

1716 d. 13 ledna v M. Třebové. — Rada městská posílá knížeti A. F. z Lichtenštejna seznam lidí morem zemřelých a podává zprávu o D. Boullovi. (Koncept.)

Durchlaüchtigster Hertzog! Gnädigster Fürst und Herr Herr! Demnach sich das allhiessige Sanitätsdirectorium so viel bemühet, dass nicht allein alle tempore contagionis hier verstorbene Persohnen conscribiret, sondern auch in eine solche Ordnung gesetzet hat, dass mann gleich sehen könne, wie viel exponierte Geistliche, item Rathsglieder, ein und andere Handtwerker, ja Weiber, Wittiben, Kinder und dergleichige andere Privatpersohnen aufgangen seyn, als thun Ewer h. h. D. hiervon auch so wohl in specifico alss generico ein Exemplare*) trewgehorsambst einsenden und erbietten, weihlen dann oftmahls viel an der Unwiessenheit der Todesfällen geleget seye, dass dero gesambten Herrschaftshaubtleüthen wiederumben a parte und dessgleichen einen solchen specificum extractum zuschicken wollen, umb sie sonderlichen die Pupillen bey denen Waissenbüchern ausslöschen und, da auch ihnen ja etwann wo was jure haereditario anzustanden wäre, pro rata und denen proximioribus wie zuzutheilen oder ja aber vor dero arme Seelen ein memento machen lassen kunten.

Dass aber nun diese gegenwärtige Anzahl der Todten weith übersteige die Vermerckung im ersagten Directorio und die eingeschickte Tabellas, diesses rühret daher, dass, obschon denen Leuthen viel Kinder verstorben seyn, sie selbe einen Weg dem Gesundtheitsdirectorio aber nicht ankundigen, sondern nachtlicher Weihl und in aller Geheimb forthtragen, dannen so in der Still unter die anderen in die Schachten einwerfen haben lassen. Hienter welchen Betrug man zwahr auch noch nicht

gekommen wäre, dafern nicht hiengegen das öfters ersagte Directorium von Hauss zu Hauss die Todten aufzeichnen lassen und hernach nachgeschlagen, sambt befunden hette, dass so mit denen Kindern geschehen wäre. Undt sollte nun zwahr diesse Vermessenheit dem schon auch erforschten Todtenfortschlepper, alss welcher ein gewiesser Leinweeber seyn hat sollen und geheissen Thomas Preissner, gewiess nicht guttgeheissen, sondern exemplariter bestrafet worden seyn; allein zumahlen er dann darvon auch das seinige schon bekommen und verstorben, so hat man weither auch wieder ihn keinen Regress. Wier werden aber einen Weg so vernachforschen, biess dass diejenige annoch lebhafte Eltern erkundigen und ihnen repraesentiren können, was sie durch ein solchen Betrug für eine grosse Praejudiz an der Separation gemacht und dass also durch ihre Communication leicht eben andere, wo sonsten doch praemediret werden hette können, angestecket worden seyn haben mögen.

Dass wohl fielleicht deren armen Menschen auch sonst nicht so viel getödtet worden wären, wann nur der vorige Infectionsmedicus David Boulle das Pulverstreyen gelassen hette, ist mehr zu argumentiren, alss zu difitirn, gestalten dann gleich darauf das arme Volckh und sonderlichen die bluthreiche Subjecta der Weibsbielder und Kinder so häufig gefallen, dass von nichts alss allenthalben nur Todten und newen Krancken zu hören, ja fast wie unmöglich war, wie mit der Separation es zu schaffen und zu enden. Wie aber Gott dem Gerechten nun so wunderlichen beystehe und fiehleicht nicht haben wil, dass diese so grausambe Hienrichtung des armen unschuldigen Bluths ungestrafter bleiben solle, derentwegen hat er fiehleicht auch noch diesse 3 Todtenträger, uneracht auss ihnen doch der eine, Mathias Miltschuh genandt, zwahr 16 Corbuncul und Bubones gehabt, gnädiglichen erhalten und dass, wiewohlen wier gern gleich Anfangs der Inquisition einige testes oculatos produciret, von keinem aber was gewust haben: Nun nachdeme aber diesser Mieltschuh es würklichen gesehen, wie berührter Boulle solches Pulver gestrewet, auch der Todtenträger 2 würcklich davon gelecken undt erfunden habe, dass es Gieft gewesen, alss dazumahlen wier dann darüber schon unssere articulos positionales dem Doctor Quirini überreichet, thun hiervon gleichfahls Ewer h. h. Durchlaucht einige Copien trewunterthänig meinendts zur Nachricht beysenden und werden, so baldt alss dass nur der Verhör vorbey seyn wirdt, darvon E. h. h. D. parte zu geben trewgehorsamst auch nicht ermangeln.

Entzwischen aber unss zu dero gnädigst ferneren vätterlichen Favor unterthänigst bestens empfehlen und gebleiben Ewer hochhertzoglichen Durchlaucht unterthänig gehorsamste N. N. Burgermeister und Rath allda. — Triebaw den 13 Januarii 1716.

*) Viz poznámku k č. 221 ze d. 10 října 1715.

250.

1716 d. 18 ledna ve Vídni. — A. F. kníže z Lichtenštejna těší se z toho, že proti D. Boullovi nový svědek povstal, a napomíná radu města M. Třebové k opatrnosti, aby nákaza se nevrátila.

Von Gottes Gnaden wir Anton Florian des h. röm. Reichs Fürst und Regirer des Hausses Lichtenstein. — Unsere Gnade zuvor! Ehrsambe, weysse, liebe Getrewe! Wir ersehen auss ewerem gehorsambsten Bericht, dass wieder den Boulle noch weit nähere Indicia des aussgestreueten Giftpulvers sich hervorthuen und nunmehro ein auss besonderer Vorsehung Gottes mit so viel Pestbäullen und Carbunkeln inficirt geweste Zeugenspersohn vorhanden, welche ihme dessen clarlich überweisen kan. Werdet danenhero alle Kräften dahien anwenden, womit man auf die rechte Wahrheit komme und derley Bösewichter mit gebührender Strafe beleget werden. So viel wir aber auss denen Extracten ersehen, sindt in einem solchen kleinen Orth gleichwohlen eine grosse Anzahl der Verstorbenen zu befinden, hat auch wohl nicht anders sein konnen, da der zur Cur bestelte Chyrurgus die Contagion mehrers promoviret und niemanden curiret hat. Sonsten aber wierdt es unnöthig sein per patentes die verstorbene Wayssen publiciren zu lassen, sondern ihr werdet unserem dortigen Haubtmann eine Consignation zustellen, worüber er bey der gewöhnlichen Wayssengestellung das Gehörige zu verordnen wiessen wirdt.

Übrigens seye dem höchsten Gott Danckh, dass er unsere dortige Gemeine dermahlen von diesem Contagionsübel vätterlich erlediget hat. Werdet aber fleissige Obsicht tragen, womit alle Infectionsmobilien bey Seithe beschaffet und dieses malum nicht etwan auf das Newe zugezogen werde. Und weillen ihr Euch sonsten bey diesem Übel gleichwohlen wohl und behutsamb aufgeführet, bleiben wir euch mit fürstlichen Gnaden wohlgewogen. Wienn den 18 Januarii 1716. — Ant. Flor. F. z. L.

Denen ehrsamben, weyssen, unseren lieben Getrewen, Burgermeister und Rathmannen unsserer Stadt Mährisch Triebau N. N. Mährisch Triebau per Brünn.

251.

1716 d. 21 ledna v M. Třebové. — Zdravotní direktor udílí některé rozkazy, aby opětné vypuknutí nákazy se zamezilo. (Současný opis.)

Demnach es teste experientia gahr wohl bekandt seyn wirdt, wie die zeithero bey der allhier ziehmlichen sehr eingerissenen Contagion dieselbe dannoch wiederumben nichts mehr ausgetielget habe, alss dass erstens seine höchsterzühr̈nte göttliche Mayestät wiederumben gnädiglichen versöhnet, dann danebenst alle menschmögliche Praecautionen vorgebieget worden seyn, so auf dass aber dan nun eben weeder de praesenti noch de futuro darmit aufgesetzet, sondern unserer aufgetragenen Ambtspflichten

gemäss alle weithere Vorsicht undt Wachtsambkeith fürgekehret werde, thuen einem jeden, wes Würden, Condition oder Weessens der auch seyn möge, hiemith offentlichen auferlegen, sambt bey Seel undt Gewiessen gebietten, dass, wer einen Ohrt, darinnen ein Krancke gelegen oder einige Mobilien, die jemahls auch nur ein Viertelstundt in verdächtigen Haüssern gewessen oder noch vertuschter und verschwiegener wiesse, selbe immediate und so gewiess andeüten solle, alss mann sonsten denen öfters hier per patentes publicirten und vielmahls viederholt erinnerten kay. Generalien nach auch wieder die Berichter und ertapte Verhalter und Verschweiger mit der ausdrücklichen Leib- und Lebensstraf zu verfahren nicht ermanglen werde.

Und sientenmahlen dann sonsten auch gahr leicht gescheh dass nach geöfneter Sperr sich einige unterstehen dörften, denen frembden Leuthen, führnehmlichen aber denen Juden, allerley gereinigte alte Kleider, Beth-, Leingewand und dergleichige Sachen zu verkaufen, alss soll ebendies sich dessen niemand weeder unterfangen, ausser es seye vorhero von der hiesigen Obrigkeit oder dem gewesten Gesundtheitsdirectore Daniel Aug. Zinckh genugsamb dargethan worden, dass selbte entweeder an keinem inficirten Ohrt gewesen, oder sowohl von denen Ordinarireinigern als Nachpurificanten wohl gesaubert und darumben von ersagtem Gesundheitsdirectore besiegelt worden, sondern derley feihlgebottene unbesiegelte Mobilien werden weggenommen undt noch darzu sowohl der Verkaufer als Erkaufer exemplarisch gestrafet, dem Denuncianti aber, der solche Übertretter entdecken wirdt, wirdt die eine Helfte darvon gereichet und niemanden geofenbahret werden. Wornach sich derowegen nun ein Jeder wie zu nachrichten und vor Schaden zu hütten wissen wierdt.

Signatum ex directorio sanitatis civitatis Moravo-Triboviensis die 21 Januarii 1716. — Daniel Römer, Sanitätsdirector. — Daniel Aug. Zinckh.

252.

1716 d 28 ledna v M. Třebové. — Otazník, v němž obsaženy jsou námitky D. Boulle proti magistrátu.

Articuli a David Boulle, so er wider den allhiessigen löbl. Stattmagistrat producieret:

1. Ergo war, dass der Herr schon lang vor dess David Boulle Ankunft allhier verdächtig grassierende Kränkheiten gefunden undt die gantze Zeith hindurch zu inficierten Persohnen gegangen?

2. Ist deme war, dass der Herr dem allhiessigen löbl. Sanitätsdirectorio nicht nur einmahl gesaget, dass dieses ein verdächtige Krankheith sey, sie solten umb einen andern schreiben, der das Werkh verstunde; ihme aber das Directorium jederzeith zur Andtwort gegeben: Gott werde schon helffen?

3. Also war, dass das allhiessige Directorium oder Stattrath dem H. Stükl gleichförmig Küsselstein in die Quarantana geschikt, derselbe solle sagen, ob gemelte Stükel Stein kein Güfft weren; der Herr aber geandwortet: das ist kein Güfft. Es wurde dem Herrn abermahl repliciert, es miesse Güfft sein; der Herr aber hinwider geandwortet: Ich will mein Gewissen nicht beschwören, sondern sage wie vorhin, dass diese Stükel Stein kein Güfft sein?

4. Ob es war sey, dass sie zum Herrn gesprochen, der Herr solle sagen, dass der Beschauer seiner Frau (so in dem Beth inficiert mit einem Bubon undt Corbunc gelegen) Güfft hette wollen eingeben undt in das Beth gestreut, der Herr aber solches widersprochen?

Articulus unicus betrefent den Joseph Fournier, des allhiessigen Baaders Gesellen:

1. War, dass Georg Bartolus Richter und Valentin Hanisch aus Befehlich des löbl. Directorii sanitatis einige Stukel gleich Form eines zerstossenen Küsselstein zu seinem Herrn in die Quarantana gebracht haben, er solle sagen, dass es Güfft sey undt die Leüth darvon mussten inficiert werden; sein Herr aber andwortete, er könte aus diesen Stükl Stein kein Güfft erkönnen?

Nomina autem testium sunt: Antonius Fournier, allhiessiger Baader; Joseph Fournier, allhiessiges Baaders Gesell. Beyde zu verhören 28 Januarii 1716.

253.

1716 d. 30 ledna v Mor. Třebové. — Rada městská oznamuje knížeti A. F. z Lichtenštejna, že město dne 2 února po 23nedělním uzavření bude otevřeno.

254.

1716 d. 30 ledna v M. Třebové. — Rada městská oznamuje knížeti A. F. z Lichtenštejna, jaká opatření se stala, aby nákaza opětovati se nemohla. (Koncept.)

Durchlaüchtigster Hertzog! Gnädigster Fürst und Herr Herr! Was E. h. h. D. unterm dato Wienn den 18 decurrentis an uns gnädigst rescribiret, dasselbe haben den 26 hujusdem delabentis unterthänig rechtens erhalten. Und gleich wie nun hierauss ersehen, dass vonwegen des durch den vorigen Chyrurgum David Boulle gestrewten Pulvers alle Cräfften dahien anwenden solten, womith man auf die rechte Wahrheit kommen solte, also werden hieran nur gar nicht ermangeln.

Dass aber es sonsten nicht nöthig seyn wurde, die verstorbene Wayssen per patentes zu publiciren, dessens seyn auch nie, sondern nur so intentioniret gewessen, dass jedem Haubtmann, Rath und Obrigkeith,

woher einiger Verstorbene gewessen, per certas literas intimiren wolten, umb er bey der Waissengestellung sich sowohl wie zu richten, alss auch nebenbey den Todt denen Befreundten zu bedeuten wiessen möchte.

Undt betreffendt nun diese Obsicht, womit nicht etwann durch die inficirte Mobilien das Contagions-malum wiederumben aufs Newe zugezogen werden möchte, derentwegen ist gegenwärtiger Einschluss*) nicht allein am Rathhauss und bey allen 3 Thören ad valvas affigiret und publiciret, sondern auch noch zu allem bessern Nachdruckh und womith sich keiner dessens, alss er könte nicht lesen oder wusste von sothanem Edict nichts, excusiren können sollen, wiederumben a parte von Hauss zu Hauss durch zwey Rathsverwandte und die Gassenvogten aufs schärfiste eingesaget worden, so dass nun wohl hoffen, es werde ein Jeder solchem getrewlich nachkommen und sich vor Schaden hietten.

Und solches Ewer h. h. D. zur gnädigsten Nachricht. Bey verharren Ewer h. h. D. unterthänig gehorsambste N. N. Burgermeister und Rath allda. — Mährisch Triebau den 30 Januarii 1716.

*) Viz nařízení zdravotního direktora ze dne 21 ledna 1716 č. 251.

255.

1716 d. 8 února v M. Třebové. — Rada městská uděluje Dr. Petru Quarinimu pochvalné vysvědčení za jeho léčení a chování se v době moru. (Koncept.)

Wier Burgermeister und Rath der hochfürstl. Lichtensteinischen Stadt Mährisch Triebaw uhrkhunden und bekhennen hiemith offentlichen, insonderheit aber da, wo es vonnöthen seyn möchte, wasmassen p. t. der ohnlängst hier sehr starckh grassirten Contagion von einer hochlöbl. behaimischen Hofcantzley der wohledle und hochgelehrte Herr Peter Quarini, Medicinae Doctor, für einen exponirten Physico hiehero geschicket worden und währenden diessem Contagio in seiner Exposition denen Patienten gewiess so getrew und embsig beygestanden seye, dass ihrer würcklich inficirten auch biess gegen die 300 Persohnen völliglichen curiret und restituiret habe, ja sonsten fast alle darauf gangen wären.

Danebenbey aber hat er eben sich in seinem Leben ehrbahr, aufrichtig undt freundtlich gegen männinglichen erzeiget, ja dermassen verhalten, dass wier ihme förderist der gethanen schönen Curen halber nichts anders alss den schuldigen, verbundenen Danckh, des geführten Lebenswandel wegen aber eben nicht denn alles Liebes und Guttes nachsagen müssen.

Undt dieweihlen er dann da darüber jetzt ein glaubwürdiges Attestatum begehret, alss gelanget derohalben an alle und jede, wes Würden, Standt, Ambts, Dignität oder Conditionis die seyn mögen, denen solches produciren wirdt, unsser respective unterthänig und dienstfreundtliches Bietten, dieselben geruheten diessem allen bevorherstehenden nicht allein völligen

Trawen und gutten Glauben beyzumessen, sondern auch solchen re vera wohlerfahrenen Herrn Medicinae Doctorem jeder Ohrten ihnen bestmöglichst recommendirt seyn zu lassen; die wier es in anderen Begebenheiten zu unterlassen auch nicht ermangeln wollen.

Zu Uhrkhundt undt dessen mehrer Beglaubwürdigkheith halber aber haben wier es unter unsserm gewöhnlichen Stadtsigill und eigenen individualen Unterschrieften bekräfftiget. — Mährisch Triebaw den 8 Februarii 1716. — Daniel Römer. — Frantz Kirchner. — Johann Frid. Georg. — Ferdinand Hofrichter. — Johann Junkh, G. B. Richter. — Johann Müller. — Daniel Aug. Zinckh, p. t. syndicus allda.

256.

1716 d. 10 února v M. Třebové. — Dr. Petr Quarini dosvědčuje, že všecky městské úřady v době nákazy rozkazy jeho ochotně plnily.

Ich Endes Unterschriebener uhrkunde undt bekenne hiermit vor jedermäniglich, insonderheit aber woh es vonnöthen, wie dass pro tempore der anhier grassirten Contagion sowohlen das angesetzte löbl. Directorium sanitatis, als auch der löbl. Stadtmagistratus mit mir in gahr gutter Correspondenz gestanden sey undt nicht allein all dasjenige, was ich ihnen quoad separationem undt zur Dämpfung dessen leydigen Contagii, die vor haylsamb befundene Praecautiones an die Hand gegeben, vor stäts exequiret, sondern auch mir sonsten durch wehrents gantzer Zeith alle Liebe und Ehre dergestalten erwiesen haben, dass ich ihnen darumben auch hiemit schuldtig verbundenen Dankh sagen solle und wolle. Alles getrewlich undt sonders Gefährde.

Uhrkundt dessen habe mich nicht alleine eigenhändig unterschrieben, sondern auch mein gewöhnliches Pettschaft vorgetrucket. Mährisch Trübau den 10 Februari Ao. 1716. — Petrus Quarin, Philosophiae et Medicinae Doctor gewest exponierter alda m. p.

257.

1716 d. 10 února v M. Třebové. — Rada městská oznamuje krajskému hejtmanu, že dle jeho rozkazu David Boulle z vězení již byl propuštěn.

258.

1716 d. 21 února v Brně. — Nařízení moravské zdravotní deputace jak opatřiti hroby a hrobky morem zemřelých. (Současný opis.)

Extract aus einem sub dato 21 Febr. und praes. 24 eiusdem 1716 von der löbl. kaiserl. Sanitätsdeputation eingelaufenen Remissoriali. Inter caetera:

Und zumahlen Ihro kay. und königl. May., unser allergnädigster Erblandesfürst und Herr, wahrgenommen, samb in verschiedenen mit dem Contagio befallen gewesten Örthern theils bald Anfangs, ehe solche unter die Sperr gebracht, theils auch nachgehendts heimlich nicht wenig von denen an der Infection Verstorbenen in denen Freidthöff und auch Kirchen begraben worden, wordurch bei nächst angehender Frühlingszeit und Wiedereröfnung der Erden gar leichtlich die Gefahr einer Recidivae entstehen kunte, und diesemnach zu dessen Hinderung allergnädigst befohlen von Orth zu Orth diesfalls die behörige Vorkehrung thuen zu lassen, als wird der Herr Baron de loco ad locum, alwo eine Contagionsgefahr gewesen und etwann einige Leute auf dem Freydthoff begraben wären worden, die Gräber mit ungelöschtem Kalch, sodann mit Erden beschütten, alsdann mit Lethen wohl verschmieren, nachgehendts erst recht verzaumen, in denen Kirchen aber die Grabsteine, da in solche einige an der Contagion abgehende Leut begraben wären worden (gleiches in Ollmütz mit dem Vössel, dessen Ehe- und nach einem andern driten Weib beschehen und diesfalls annoch nach Anzeige der von dem Freiherrn von Kaldtschmiedt ausgehenden Actorum die Auskunft zu geben kommet), vermauern lassen.— Actum in deputatione sanitatis marchionatus Moraviae Brunnae die 21 Februarii anno 1716. — Hieronymus Graf Colloredo. — Gerhardt Fr. Freienfels.

259.

1716 d. 25 února v Olomouci. — Krajský hejtman nařizuje radě města M. Třebové, aby dům, v kterém David Boulle byl uvězněn, byl vyčištěn a šaty jeho spáleny.

260.

1716 d. 27 února v Olomouci. — Krajský hejtman oznamuje, že zvláštní kommissař prohlížeti bude hroby morem zemřelých, jsou-li náležitě opatřeny. (Současný opis.)

Demnach auf allergnädigst kay. und königl. Befelich, wie der hirbey kommende copeyliche Innschluss*) zeiget, in allen denenjenigen Örthern, wo einige Contagionsgefahr gewesen und etwan einige Leuth auf dem Freythof begraben wären worden, die Gräber mit ungelöschtem Kalch, sodann mit Erden beschüttet, anbey auch mit Lethen wohl verschmieret, nachgehents erst recht verzimmert, in denen Kirchen aber, da in solchen einige an der Infection verstorbene Leute begraben wären worden, die Grabsteiner vermauret werden sollen, nun aber dieses eine persönliche Besichtigung erfordert: als wird von königl. Creyssambts wegen hierzu und zu dem obgemelten Ende gegenwertige Commissarius der wohledlgebohrne Ritter Herr Max Ferdinand Drahaniowsky von Pientschin, mit der schon habenden weitern Instruction und dieser Verordnung auf die in der an-

nectirten Verzeichniss**) angesetzte Herrschaften und Güter alles Fleisses abgeschicket, dass er an allen denjenigen Orthen (welche von jeder Herrschaft ihme Commissario getrewlich anzuzeigen seindt), in welchen durch Gottes Verhängnuss sowohl in vorigen alss diesen Jahren einige mit der Contagion behaftete oder diessfahls verdächtige Leuthe verstorben und entweder in Grüften, Kirchen, Freythöfen oder anderwerthshin begraben worden, den obangeführten allergnädigsten kays. Befehlich allerunterthänigst genau zu befolgen anordne und auf den würcklichen Erfolg insistire. Zu welchem Ende dann, und damit dieses alles aufs Beste volzogen werde, er nicht nur solches veranstalten, sondern auch, ob alles würklich befolget worden, binen 14 Tagen recognosciren wird.

Und gleichwie dieses alles zu eines jeden eigner Sicherheit und Besten gereichet, also wird auch vorhin schon gemelter Commissarius nicht nur mit der erforderlichen Vorspan von einer zur andern Herrschaft oder inficirt gewesten Ort bestmöglichst zu besorgen, sondern auch unter wehrender Subsistenz mit der nöthigen Verpflegung sowohl vor sich selbst als mithabende Pferdt an jedem Orth zu unterhalten seyn. Signatum Ollmütz den 27 Febr. 1716. — Der römisch kay. auch in Hispanien, Hungarn und Böheimb königlichen Maytt. Cammerer und königl. Hauptmann des Ollmützer Creysses Tribawer und Goldensteiner Viertels im Marggrafthum Mähren, Rudolph Christoph Fh. von Witten.

*) Ze d. 21 února č. 258. — **) Nezachoval se.

261.

1716 d. 29 února v Olomouci. — Krajský hejtman oznamuje radě města M. Třebové, že nastávající jarmark ještě povolen býti nemůže, že však při trvale příznivém stavu zdravotním zákaz konati trhy co nejdříve bude odvolán.

262.

1716 d. 7 března v M. Třebové. — Rada městská oznamuje, že dům, v němž D. Boulle vězněn byl, hned byl vyčištěn a šaty jeho spáleny. (Kocept.)

Hoch und wohlgebohrner Reichsgraf! Gnädigst und hochgebiettender Herr Herr! Was eine hochlöbliche kay. und königl. Sanitätsdeputation sowohl an Euer hochreichsgräflichen Gnaden, als auch Euer h. r. g. Gnaden wiederumben dem wohledlgebohren Ritter Herrn Max Ferdinandt Drahanowsky von Pientschin für eine Commission aufgetragen haben, dass er wohlgemelter Herr Drahanowsky nehmlichen die Bewandtnus, ob und warumben dasjenige Haus, in welchem der loymicus David Boulle inhaftirt gewesen, nicht gereiniget, auch wessenthalben des jetzt besagten Boulle Kleydungen in solchem gelassen und nicht gleich in Aschen geleget worden wären, behutsamb, jedoch verlässlich untersuchen sollte, dasselbe haben

wier zwahr aus denen uns vorgezeigten beeden respective hochambtlichen gnädigsten Verordnungen des mehrern unterthänigst ersehen:

Wie wir nun aber mit Seel und Gewissen es bezeigen können, dass solches Haus nicht allein ehevorhero, denn er Boulle darein gesetzet, purificiret, sondern auch wiederumben gleich darauf, als er aus dem Arrest gekommen, dieselbe Stundt noch gereiniget und seine Kleidungen zu Aschen gebrennet worden seyn, als thuen darumben Euer h. r. g. Gnaden wir nicht allein dadurch gehorsambst und gewiessenhaft benachrichtigen, sondern es wierdt auch diessen wahren Befundt der wohledlgebohrne Ritter Herr Max Ferdinandt Drahanowsky von Pientschin noch umb so viel glaubwürdiger und verlässlicher certioren; dannen daraus also zu concludiren seyn, wie diesse Angebung von keiner Wahrheith, sondern praecise nur aus einer bosshaften Passion beschehen seye. Und gleichwie dann nun uns wohl von selbsten obliegét die möglichste Vorkehrung wieder alle Gefahr der geringsten Recidivae zu thuen, hiemith nicht grösser ins Unglück und Schaden kommen möchten, also können Euer h. r. g. Gnaden certo gnädigst gesichert seyn, dass an derley Vorsichtigkheithen hierorths auch nicht das mindeste gespahret, sondern der möglichste Fleiss und Eyfer getreu observiret worden wirdt.

Die nebst göttlicher Empfehlung dann seyn und gebleiben Euer h. r. g. Gnaden unterthänig gehorsamste N. N. Burgermeister und Rath allda. — Mährisch Triebau den 7 Martii 1716.

263.

1716 d. 9 března v M. Třebové. — Rada městská oznamuje knížeti A. F. z Lichtenštejna, že D. Boulle na svobodu byl propuštěn, a prosí za ochranu, kdyby pro jeho uvěznění nepříjemnosti míti měla. (Koncept.)

Durchlaüchtigster Hertzog! Gnädigster Fürst und Herr Herr! Was Ewer hochfürstliche Durchlaucht in materia des von dem David Boulle gestreutem Pulvers für eine fernere Nachricht gnädigist gewartten und ob nehmlichen die Inquisition weithers vor sich gehe oder warumben so langsamb progrediere, da darumben können Ewer h. h. Durchlaucht wir nicht genugsambes Wunder erzehlen und werden Ewer h. h. D. zwahr auss der unterthänigist hiebeyschliessenden Copia das mehrere gnädigst selbst ersehen, wie auf Ihro röm. kay. und königl. May. allergnädigsten Befehl die hochlöbl. kay. und königl. Sanitätsdeputation verordnet habe, dass diesen arrestirt gewesten loymicum David Boulle seines gehabten Arrests gahr befreyen und auf freyen Fuss gestellen haben müssen undt zwahr ohne dass gleich nicht allein so wahrscheinliche Indicia wieder diessen Bössvicht vorhanden gewesen, welche die wahre That selbsten an Tag legen, sondern auch schon solche testes oculati da seyn, die ihm es jurato erweisen wollen, dass sie denselben würcklichen gesehen sothanes Pulver

auszustrewen und, da hiervon gelecket, auch vor ein wahres Gieft zu sein befunden hatten. Dass aber einen Weeg der andere exponirt geweste Philosophiae et Medicinae Doctor Herr Peter Quarini gahr nichts daraus gemacht und mehr des Boulle partes gehalten, alss die Sach recht aus dem Fundament untersucht haben mag, ist aus dieser königl. Creyssambtsverordnung schon nicht allein abzunehmen, sondern auch noch umb so viel mehrer dahero zu schliessen, dass, weihlen er sich allstäths mit unserm Syndico in Disputat eingelassen und den Boulle starckh defendiret. als auch nicht gleich nach der Sperreröfnung wegkhgereiset, sondern annoch bies gegen 10 Täg und so lang allhier geblieben seye, biess dass endtlichen sothane creyssambtliche Verordnung auch erhalten und den vormentionirten David Boulle gleich mit sich selbsten von Stundt an seiner Entlassung forthnehmen habe können, dahero ja nothwendigerweis vor ihn gut und vor uns böss relationiret haben müsse. Allein der gerechte Gott weiss es und diejenigen, denen er Boulle was eingegeben hat, dass sie hiervon nicht allein alle versterben haben müssen, sondern auch etwelche gahr, was abschewlich anzusehen gewest, aufgeplatzet, ja in welche Haüser er schon einsmahlen gekommen, so dieselben auch gahr ausgestorben, und mit einem Wort kein Mensch von ihme restituiret, sondern alle wie das Vieh jämmerlichen hiengerichtet worden seyn.

Undt sintemahlen es jetzten heissen soll, als gleichsamb wäre dieser Bösswicht dannoch zur Unbieldt arrestiret worden, so schliessen aber Ewer h. h. D. gleichfahls litteram B, C und D*) unterthänigst bey, umb Ewer h. h. D. nur gnädigst geruhen könnten hieraus gnädigist zu ersehen, wie erstens solche seine Arrestirung uns vor gahr gut geheissen worden seye, ja, womith solch unerhörtes Factum nicht unstrafbahr bleiben möchte, derentwegen diese sträfliche Sach der Doctor Peter Quarini recht genaw und umständlich untersuchen solte; dass aber nicht (wie sonsten Rechtens wäre) beschehen, sondern die letzteren 3 Zeugen bei ihrem Examine alle turbiret, herüber und hienüber befraget und so verwirret gemacht worden wären, dass sie nicht einstmahlen gewusst hetten, was sie sagen und darauf antwortten solten; darauf wollen sie es allenthalben mit ihrem gutten Gewissen bethewern. Und wann nun aber durch so verwirfliche Inquisitionsarticul freylich wohlen entweder der einen Parth geholfen oder den andern, uti in praesenti casu, dem Gericht die vindicta publica gahr leicht eludiret werden kann, so wie zwahr gahr sehr zweifeln, dass der letzteren abgehörten 3 Zeugen ihre Depositiones eingeschicket, auch mit uns gahr aufrichtig, oder was utilitate publica erforderlichen gewesen wäre, procediret seyn habe mögen; thuen aber Gott dem gerechten alles zu seiner göttlichen Disposition anheimbstellen, Ewer h. h. D. aber zu dero gnädigst gerechten Ermessigung in allergetrewdemütigster Devotion gehorsamst benachrichtigen mit unterthäniger angehafter Biett:

Ewer h. h. D. geruheten uns, wann ja etwann wieder all Verhoffen noch einen weitheren Anstoss haben solten, uns gnädigst an die Handt zu

stehen und zu belehren, wessen uns sodann auf einen solchen Fahl zu verhalten hetten, wie zwahr auch von anselbsten nicht unterlassen werden unsere gerechtsambe Gegenwähr genugsamb klar in facto und ausführlichen allenthalben vorzustellen.

Hiemith Ewer hochhertzogliche Durchlaucht nun der göttlichen Obhut, uns aber zu dero gnädig beständigen hochfürstlichen Hulden unterthänigst empfehlen und gebleiben Ewer h. h. D. unterthänig gehorsamste N. N. Burgermeister und Rath allda. — Triebau den 9 Martii 1716.

*) Nezachovaly se.

264.

1716 d. 13 března v Prostějově. — Rada městská oznamuje radě města M. Třebové, že sice trh výroční dne 23 března dle došlého povolení konati se bude, že však všickni příchozí a hlavně židé musí býti opatřeni hodnověrným vysvědčením, že ani sami ani zboží jejich nepochází z míst nakažených, obnošené šaty pak a peřiny že vůbec do města připuštěny nebudou.

265.

1716 d. 21 března ve Vídni. — Kníže A. F. z Lichtenštejna sděluje radě města M. Třebové, že nařízení císařovu o propuštění D. Boulle nutno se podrobiti.

Von Gottes Gnaden wir Anton Florian des h. röm. Reichs Fürst und Regierer des Hauses Lichtenstein. — Es scheinet freylich wohl vermög eweres gehorsambsten Berichts und der uns bevor aus denen Inquisitionsacten bekanter factorum, dass mit dem Boulle etwann zu seiner Eliberation einiger Favor unterloffen sein muess, weillen aber solches Ihro röm. kay. und königl. May. allergnädigst resolviret und zweifelsohne nach dem wohlüberlegtem Referat ergangen sein wierdt, weillen aber gleichwohlen so grosse und mit Zeigen erwiessene Indicia und Facta vor die gemeine Stadt militiren, die Captur auch die Aembter approbieret, und nicht zu glauben ist, dass dessentwegen die gemeine Stadt einigen ferneren Anstoss leiden werde, so wollen wir doch auf allen wiederverhofentlichen Fahl unsere partes vor euch gnädig interponiren und nicht zulassen, womit euch ferner einiges Leydt über die ohnedem ertragene grosse Bedrängnuss zugefüget werde. Wien den 21 Martii 1716. — Ant. Flor. F. z. L.

266.

1716 d. 30 března v Olomouci. — Krajský hejtman otazuje se v Mor. Třebové, nač byly před spálením oceněny šaty lékařů.

Edlveste, ehrsame und weyse! Nachdeem hirorths schleunig zu wissen nöthig ist, wie hoch des alda exponirt gewesten Doctoris Medicinae Quirini und Chyrurgi Schubert abgelegte Kleyder vor der Verbrennung taxiret worden seyn, als wirdt ein ehrsammer Stadtrath, in was für einem Werth sothane Kleyder von denen geschworenen Reinigungscommissarien bey der Verbrennung taxiret und aestimiret worden seyn, ohne geringsten Verzug hirorths anzeigen und dieses bey künftiger Anherokunft ohnfehlbar mitbringen. — Signatum Ollmütz den 30 Martii Anno 1716.

Der röm. kay. auch in Hispanien, Hungarn und Böheimb königlichen Maytt. Cammerer und königl. Haubtmann des Ollmützer Creyses Tribau- und Goldensteiner Viertels im Marggrafthum Mähren, Rudolph Christoph H. von Witten.

267.

1716 d. 17 dubna v Olomouci. — Krajský hejtman oznamuje, že svobodný obchod do Uher, kde nákaza již úplně vymizela, jest povolen.

268.

1716 d. 23 dubna ve Vídni. — Dr. Quarini a chyrurg Schubert dosvědčují, že D. Boulle syndikovi i magistrátu v M. Třebové násilím vyhrožoval.

Demnach glaubwürdig hervorgekommen seyn solle, welchergestalten nicht alleine der Mährisch Triebauer H. Syndicus, sondern auch die alldortig gantze Gemeine höchst injuriret worden wäre von dem pro tempore allda grassirten Contagion exponirt gewesten chyrurgo und loymico David Boulle, dass der vorgenanndte H. Syndicus nicht allein in specie ein Schelm, sondern alle Triebauer auch, und welche es mit ihnen hielten, Schelmen wären und seyn sollten, wir aber nun hierumben aus allen sonderbahren Fleisse ersuchet worden hiermit nichts anders, als die pure Wahrheit seye, zu attestiren:

Als anweilen und muneris publici nichts anders erforderlich, dann dass mann dasjenige an Tag lege, was würklich geschehen und vorbeygangen seye, attestiren und bekennen wir also hiermit in Grundt der Wahrheit, dass dieselbige, wie oben bereits gemelt, von dem Boulle mit solchen Expressen und anderen mehreren injuriosen Formalien nicht allein injuriret, sondern auch dem Eingangs gemeldten Syndico dieses noch anbedrohet worden, dass, sobaldt derselbe anhero kommen sollte, er nicht alleine 12 Ducaten spendiren, dass ihm ein offentliches Affront angethan würde, sondern, wo er selben attrapiren möchte, das Gesicht zerschneiden wollte.

Dass aber deme also würklich seye, wie wir es aus seinem eigenen Munde gehöret, bezeugen in omnem eventum unter unsern guten Gewiessen

mit unseren eigenhändiger Unterschrift und Petschaft. — Signatum Wien den 23 April 1716.

L. S. Petrus Quarini, Phae et Medicinae Doctor. L. S. Johann Wentzl Schuberth, Chyrurgus.

269.

1716 d. 5 května ve Svitavě. — Krajský hejtman nařizuje radě města M. Třebové, aby se vyrovnali s Janem Jiřím Helmusem, který za morové nákazy od c. k. zdravotní deputace k nim byl poslán.

Ehrenueste, ehrsambe und weyse, sonders geehrte Herren! Der Beyschluss*) eröffnet einen ehrsamben Stadtrath mit mehrern, worumben bey einer hochansentlichen kayser: vnd königlichen Sanitätsdeputation der bey der aldar leidigen Contagion geweste Explorator Johann Georg Hellmus supplicando eingegeben und wass dahingegen jetzt hochbesagte Sanitätsdeputation zum Beschaidt ertheilet hat. Wann dann ich nichts anderes thuen kann, alss dieser respective gnädiger und hochgeneigter Verordnung die gebührende Folge zu leisten und ad effectum zu bringen, alss thue bey dem ersamben Stadtrath hiermit von Ambtswegen nachdrucklich verordnen, damit sich derselbe mit dem Supplicanten ratione ipsius praetensionis, welche er mier zwahr produciret hat, der Billigkeith gemäss auf erdenckliche Weiss zu vergleichen und alssdann nach getroffenen Contract denselben alsogleich zu contentiren nicht vnterlasse, auf dass er nicht gezwungen werde bey einer unerhöblicher Cunctirung hinwiederumb zue mehr hochernendter Instanz zu recurriren, ich aber von fernerer schärferer Adstringirung überhoben werde. Dem ein ehrsamber Stadtrath wie recht nachzukommen wissen wierd. Ich aber im übrigen verbleibe eines ehrsamben Stadtrathes dienstwilliger Rudolph Christoph H. von Witten. — Zwittau den 5 Maii 1716.

Denen ehrenfesten, ehrsamben und waysen N. N. Burgermaister und Rath der fürstl. Lichtensteinischen Stadt Mährisch Triebau. Mährisch Triebau.

*) Nezachoval se.

270.

1720 d. 11 října ve Vídni. — Karel VI. nařizuje, aby každý žid z Polska, který by bez zdravotního vysvědčení do království českého se vplížil, při dopadení ihned na silnici byl oběšen. (K. k. Rescripta VI. 979—980.)

Carl. — Liebe Getreue! Demnach zwar wegen der in Pohlen grassirenden und erst neuerlich zu Pilica, acht Meilen von Sendomir, vermög eines von dem königl. Oberamt in unserem Erbherzogthum Schlesien de dato 23 Semptembris nechsthin eingesendeten Berichts sich geaüsseret

haben sollenden Contagion bereits mittels besagten königl. Oberamts die Anstaldt, sowohl vorigen Jahrs geschehen, als auch untern heutigen Dato wiederholt werden, dass Niemand aus Pohlen ohne glaubwürdigen Pass, dass er aus einen gesunden und von aller Infectionsgefahr befreyten, wie auch diessfalls unverdächtigen Orth und District herkomme, in gedachtes unser Erbherzogthum Schlesien eingelassen werden solle. Weilen aber dannoch einer oder anderer aus Pohlen besonders von denen Juden in Schlesien und sofort auch in Böhmen einzuschleichen trachten könnte, so ist im Lande, absonderlich aber an denen Granizen und bey der Judenschaft kund zu machen, dass, wann ein Jud aus Pohlen ohne beglaubten Pass in unserem Erbkönigreich Böheim betretten würde, derselbe gleich angehalten und bey dem ersten besten Gericht an der Strasse aufgehenket werden solle.

Welches dann auch in exemplum auf diese Weiss nach vollbrachter Publication zu vollziehen seyn wird. Hieran ɔc. Geben Wien den 11 Octobris 1720. — Carl. — Leopoldus comes Schlick, regni Bohemiae supremus cancellarius. — Ad mandatum SCRque Mtis proprium Wilhelm Graf von Kollowrath. — Johan Christoph von Jordann.

271.

1721 d. 7 února v M. Třebové. — Hejtman oznamuje knížeti z Lichtenštejna, že se ve všech kostelích mše k patronu moru sloužily, že však nemoc dále řádí. (Koncept).

Durchlauchtigster, gnädigster Fürst und Herr Herr! Euer hochfürstlichen Durchlaucht berichte hiemit untterthänigst, dass die von dehroselbten unter 20 passato auf allhiesigen beeden Herrschaften Mähr. Trübau und Türnau zu Ehren des grossen Pest-Patron sti. Sebastiani gnädigst angeordneten Meessen in denen Pfarr- und Filial-Kirchen bereits verrichtet worden, zu welchem Ende hiemit die Anschaffung hierüber zuer gnädigsten Ratihabition untterthänigst einsende und anbey zugleich gehorsamst berichte, dass überdiss allhier bey der Statt Mährisch Trübau am Fest Mariae Lichtmess zu Ehren der gesambten hey. Pest-Patronen eine besondere Andacht, wie beykommend durch den H. Dechant von der Cantzl gemachte Ausstheillungslista des mehrern eröffnet, mit aller Auferbaulichkeit angestellt worden. Inzwischen aber grassiren die hitzigen Kranckheiten untter denen Leuthen hin und wider ohnangesehen allmöglichster Praecaution je länger je mehr; jedoch sterben hieran nicht vill. Der Allerhöchste wohle uns nur fernerhin untter seinem göttlichen Schutz bewahren. Wormit mich zu hohen fürstl. Hulden und Gnaden untterthänigst empfehle. — An Ihro Durchlaucht den 7 Febr. 1721.

272.

1741 v Č. Budějovicích. — Recept na dva léky proti moru i jiným nemocem.

I. *Obvzláštní elixir proti mnohým nemocem.**) Vezme se aloe 2 loty, šafránu 2 quintle, rhebarbory 2 quintle, agarici 1 quintl, zedvar 1 quintl, mirrhae rubrae 2 quintle, terra sigillata 2 quintle, gentian 1 quintl, bílý diptan 1 quintl, tormentill 1 quintl, dryaku 1 lot, angelyky 2 quintle, kafru 1 quintl, bobrového stroje $^{1}/_{2}$ quintle, spiritus vitrioli 2 quintle, spiritus salis 2 quintle. Tyto species (které v levné ceně u materialistů k dostání jsou) musejí se zhruba stloucti a do skleněné nádoby dáti, na které se toho nejlepšího řeřichového pálený naleje tolik, co by se ty species dobře zatopily, a 4 neb 5 dní na slunci neb na teplých kamnách se nechá státi, až vyhlíží jako červené víno. Může se také délej na slunci neb na teplých kamnách nechati státi, a sice čím délej, tím lépej; napotom se propustí skrze lešpapír a jest hotovo.

Usus: 1. Toho elixiru 30, 40 neb 50 kapek v pivě, víně neb páleným vzato neb užíváno zachovává pomoci, když 24 hodin od nakažení morového a jiných nebezpečných nemocí, i také kdyby jeden skutečně s morovou ranou nakažený byl, vezmouce 50 až na 10 kapek tohoto elixiru, dřív než 24 hodin mine, bude od takové osvobozený. — 2. Když se studená neb horká zimnice znamená, máš vzíti $^{1}/_{2}$ lžíce této mediciny a náležitě potiti; zůstane zimnice spátkem. — 3. Proti padoucí nemoci, když paroxismus přijde, má se plná lžice této mediciny vzíti, pacientovi na všechen spůsob ústa otevříti a takovou užíti dáti. — 4. Přináší dobrou pamět. — 5. Ostří zrak. — 6. Posilňuje oudy. — 7. Zahání vlhkosti a flussy. 8. Chrání od koliky. — 9. Od jedovaté ostrosti. — 10. Čistí krev. — 11. Zachovává člověka při stálém zdraví. In summa když někomu něco nedobře jest, ať vezme od tohoto elixiru a na to se potí. Může se taky malým dětem od 2 let 10 kapek nebo krupějí dáti užívati.

II. *Zelené pálení* dělá se takto: fialového kořene, eybischwurzel, libečkového kořene, angvarth, sladkého dřeva, vezme se každého jedna hrst; item koření: starček neb řepníček, betonika, pupence neb vápence, eybischkrauth, šalvěje, jelení jazyk, každého jedna hrst. Ty koření a kořeny na drobno se skrájejí. Semena: fenychl, kmín, anýss, každého 1 lot. To vše pospolu do skleněné flaše se dá a na to dvě pinty páleného se naleje a některý den na teplých kamnách distilirovati se nechá a k tomu cukru dle libosti se dáti může; na kteréžto species, když se první vypotřebuje, může se 2 i také 3kráte zase jiné pálení nalejti, obzvláštně v létě, když ty species čerstvé sou.

Toto pálený je proti zlému povětří, proti kamenu a jiným neduhům dobré k užívání.

*) Na listě s recepty těmito poznamenal nejmenovaný občan z Českých Budějovic tato slova: »N. B. Od urozenýho pána Kašpara Štola 1741 roku sem dostal tento recept«.

273.

1746 d. 20 května v Hradišti Uh. — Rada městská táže se krajského úřadu, zdali v M. Třebové skutečně mor dýmějový řádí. (Opis.)

Hoch und wohlgebohrner Freyherr, gnädig hochgebittender Herr Herr! Es ist alhier zu vernehmen, wassmassen zu Mährisch Trübau eine ansteckende Seuche grassiren thäte, mittelst welcher die Leuth in specie aber von denen Baylen elendig hingerissen werden, und weilen der vorhin allhier geweste Saltzcontralor, nunmehro daselbst zu Trübau bestelter Saltzversilberer, alss zugleich alhiesiger Burger dem Vernehmen nach seine Eheconsortin mit denen Kindern unter dem Vorwand selbe alhier studiren lassen zu können anhero transferiren will, vns aber his stantibus so wohl als auch dem publico daran gelegen sein will zu wissen, wie es mit dem Gesundtheitsstandt daselbst zu Trübau beschaffen seye, dannenhero thuen bey Ewer Gnaden vnss hiemit provisore gehorsamb anfragen, ob deme also seye, massen wir unss verstellen können, dass im Fall (was Gott gnädig abwenden wolle) deme also sein solte, diesses Übel deroselben bereuths wirdt einberichtet worden sein, umb solchergestalten hierorths ein zulängliches Provisorium vorkehren zu können, damit diese Seiche mittelst oberwehnten Transferirung im Lande nicht aussgebreitet werde, die in zuversichtlicher Vertröstung einer gnädigen Nachricht vns übrigens zu beharlichen Gnaden gehorsamst empfehlen und gebleiben Ewer Gnaden gehorsamer N. Burgermeister und Rath alda. — Hradisch den 20 Mai 1746.

Dem hoch und wohlgebohrnen Herrn Herrn Frantz Xaveri Anton Schubirz Freyherrn von Chobinie, Herrn auf Jaromerschitz, der röm. kay. auch zu Hungern und Böheimb Königl. Mayt. Rath, Landsrechtsbeysitzer und königl. Hauptmann des Ollmitzer Creyses Trübau und Goldensteiner Viertels in Marggrafthumb Mähren, Ihro Gnaden, à Ollmitz.

274.

1746 d. 25 května v Olomouci. — Krajský hejtman nařizuje do M. Třebové, aby se rozkazy lékařů na vyšetření nemoci tam vyslaných řídili a každých 14 dní seznamy nemocných zasílali.

Von königl. Creyssambts wegen des Ollmützer Creysses Trübau- und Goldensteiner Viertels im Maggrafthumb Mähren würdt bey dem Trübauer Stadtrath hiemit verordnet, dass derselbe den dahin zu Visitierung deren daselbst einig erschienen Kranckheiten abschickenden geschwohrnen Stadtphysicum und Medicinae Doctorem Herrn Wandl und Chyrurgum Paul Tyllmann all erforderliche Assistentz leisten und sonsten, was selbte in Sachen vorzukehren befinden werden, umb so mehr die schuldige Befolgung beobachten sollen, als im wiedrigen sie sich einer schweren Verant-

worthung unterwerftig machen wurden. Umb aber den statum morborum beständig zu wissen, so würdt er Stadtrath nicht allein alle 14 Täge die Krankentabellam zu diesem königl. Creyssambt einzusenden, sondern auch so lang darmit zu continuiren haben, in so lang einiges Merckmahl von sothanen Kranckheiten sich daselbst vorfinden würdt. — Sig. Ollmütz den 25 May 1746.

Der röm. kay. ɔc Franz Anton Schubirz F. H. von Chobinie.

Rejstřík jmen osobních a místních.

(Cifry znamenají stránky.)

Rejstřík věcný.

